

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ Ι. - ΤΕΥΧΟΣ 6.

ΙΟΥΛΙΟΣ 1932.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΣ Ι ΤΕΥΧΟΣ 6

ΙΟΥΛΙΟΣ 1932

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΤΗΝ 10^{ην} ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ, ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΙΔΡΥΤΗΣ: ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ Γ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ

ΕΚΔΟΤΑΙ: Η ΑΝΩΝ.ΕΤΑΙΡ. ΤΕΧΝ. ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΕΡΓΑ",
ΓΡΑΦΕΙΑ: 8 ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ (ΣΤΟΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ) ΑΘΗΝΑΙ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 15

Ετησία συνδρομή (12 τεύχη) έσωτερικού προπληρωτέα δραχμαί 150.
Ετησία συνδρομή έξωτερικού προπληρωτέα : Διά την Αγγλίαν και τας κτήσεις
της £ 1/—/—. Διά την Αμερικήν \$ 5.—. Διά την Εύρώπην Φρ. γαλ. 100.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΛΕΤΑΙ και ΑΡΘΡΑ

	Σελ.
ΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΑΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΧΡΕΗ	Υφηγ. Π. ΔΕΡΤΙΛΗ 521
ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ	— 528
ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1927 ΚΑΙ Ο ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ	N. ΑΚΡΙΝΟΥ 535
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΙΝ.	J. SCHACHT 540
Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ	Υφηγ. Κ. ΤΣΑΤΣΟΥ 543
Η ΠΑΤΡΙΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ	Υφηγ. Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ 548
Η ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΑΚΟΔΑΙΜΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ	A. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ 555
Ο ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΗ ΩΣ ΗΘΙΚΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ	N. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ 557
Ο ΒΟΥΔΙΣΜΟΣ	ΑΝΔ. ΔΑΛΕΖΙΟΣ 565
ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΠΟΣ	A. ΙΣΗΓΟΝΗΣ 574
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΕΩΣ	ΕΠ. ΜΠΟΥΦΑΛΙ 581
ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ	587
ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ	
ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ	

ΜΕΛΙΓΚΡΙΝΗ

Ἡ μελίγκρα εἶναι ἡ ψείρα τῶν δένδρων καὶ τῶν φυτῶν. Προσβάλλει τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ὅλα τὰ λεπτοφυῆ φυτὰ, τὰ ἄνθη καὶ τὰ δένδρα, συνήθως εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ φυλλώματος.

Πολεμῆστε τὴν μόλις ἐμφανισθῇ θειαφίζοντες ἐπιμελῶς τὰ προσβεβλημένα φυτὰ μὲ τὴν

ΜΕΛΙΓΚΡΙΝΗΝ

σκόνην νικωτινοῦχον ἢ ὁποία ἐνεργεῖ ἀκαριαίως καὶ ἐξολοθρεῦει ἀσφαλῶς τὴν κάμπιαν καὶ τὴν μελίγκραν.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ:

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ: Εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρίας — Σταδίου 25 Τηλ. 23791. Κεντρικὴ ἀποθήκη Θεσείου (τέρμα ὁδ. Ἑρμοῦ) Τηλ. 22384. Καὶ εἰς τὰ ἀνθοπωλεῖα: Φλεριανοῦ — Σταδίου 3 καὶ 70, Ἀγαλιώτη καὶ Σιας Σταδίου 15, Γ. Βιντζηλαίου καὶ Ἀφῶν Σταδίου καὶ Κοραῆ γωνία Τηλ. 21-819, Ἀριστ. Φοντάνη — Ἀθηνᾶς 57, Γ. Δ. Ἀφεντούλη — Πλατ. Ἀγ. Εἰρήνης καὶ Αἰόλου 38, Κ. καὶ Χ. Μήτρου καὶ Σιας Ἀθηνᾶς 19α — Γραφεῖα περιοδικοῦ «Νέα Ἀγροτικὴ Ζωὴ» Λέκκα 4α Τηλ. 21-056, Γραφεῖα Γεωργικῆς Ἑταιρίας — Πανεπιστημίου 53. Κατ)μα Ἀγνησίλ. Μαυρίκη — Γέφυρα Κολοκύνθους, Ἀνθοκήπους Βιντζηλαίου (Γέφυρα Ποδονίφτη-Πατήσια).

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ: Β. Δ. Καλογεράς καὶ Σια Ἀριστείδου 20 Τηλ. 40-419 καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας εἰς τὰς ἀντιπροσωπείας καὶ τὰ πρακτορεῖα τῆς ἐταιρίας.

Ζητήσατε ἐντύπους ὁδηγίας ἀπὸ τὴν Διεύθυνσιν, τὰ Πρακτορεῖα καὶ τὰς ἀντιπροσωπείας τῆς ἐταιρίας.

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΧΗΜΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΛΙΠΑΣΜΑΤΩΝ

ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗ “ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ,”

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΤΜΗΜΑ

ΡΥΘΜΟΙ — Ἀρχαϊκός, Μινωϊκός, Βυζαντινός, Νεοελληνικός καὶ Μικρασιατικός.

Ἀνθοδοχεῖα, πιάτα τοίχου καὶ εἶδη διακοσμήσεων.

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΑ ΕΙΔΗ

Σερβίτσια φαγητοῦ εἰς πλουσίαν ποικιλίαν διακοσμήσεων, σερβίτσια τεῖου εἰς νεώτατα σχήματα καὶ ποικίλους χρωματισμοὺς καὶ σχέδια.

Εἶδη ὑγιεινῆς, ὑαλώματα, ἀργιλλεπυχρίσματα χρώματα, πυρόμετρα καὶ λοιπαὶ ὕλαι ἀγγειοπλαστικῆς.

ΠΛΟΥΣΙΑ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ

Εἰς τὸ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ (Ν. ΦΑΛΗΡΟΝ) — ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 48
ΚΑΙ Εἰς τὰ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΕΙΔΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΧΑΡΙΛΑΟΣ & ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΑΙΟΥΡΓΕΙΑ

ΚΑΙ

ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΕΙΑ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΕΙΣ ΕΛΕΥΣΙΝΑ

ΕΛΑΙΟΣΑΠΩΝΕΣ ΑΡΙΣΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ ΑΠΟΛΥΤΩΣ ΑΓΝΟΙ

Διὰ παραγγελίας καὶ πληροφορίας ἀπευθυνθῆτε :

ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

Σταδίου 25—Τηλέφ. 23-791

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΤΟΜΟΣ Ι—ΤΕΥΧΟΣ 6

ΙΟΥΛΙΟΣ 1932

ΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΑΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΧΡΕΗ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΠΑΝΑΓ. Β. ΔΕΡΤΙΛΗ

Υφηγητοῦ τῆς Δημοσίας Οἰκονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Τὴν 16 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου τῇ πρωτοδουλίᾳ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως καὶ συμφώνως πρὸς τὴν συμφωνίαν τοῦ Νοεμβρίου 1931 μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς συνήλθον ἐν Λωζάνῃ πᾶσαι αἱ δυνάμεις, αἵτινες ἔχουσι συμφέρον ἐκ τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν Διασυμμαχικῶν Χρεῶν: ἡτοι Γερμανία, Γαλλία, Ἀγγλία, Ἰταλία, Βέλγιον, Ἰαπωνία, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία, Πολωνία, Ἑλλάς, Βουλγαρία, Οὐγγαρία, Αὐστρία, Πορτογαλία, ὡς καὶ αἱ διάφοροι Βρετανικαὶ Κτήσεις. Εἰς τὴν Διάσκεψιν ταύτην, δὲν μετέχει ἡ Ἀμερικὴ οὐδὲ καὶ διὰ «Παρατηρητοῦ». Ὁ κυριώτερος σκοπὸς τῆς Διασκέψεως ταύτης συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταλήξῃ προκειμένου περὶ τῶν Γερμανικῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν πολεμικῶν Διασυμμαχικῶν Χρεῶν εἰς μίαν τελικὴν διαρρύθμισιν αὐτῶν, ἂν καὶ θὰ ἡδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις εὐθὺς ἄμέσως ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς διευθετήσεως τοῦ προβλήματος τῶν Γερμανικῶν Ἐπανορθώσεων ὡς «τελικὴ ἢ» διευθετήσεως ἔχει ἤδη ἀποδοθῇ τόσον εἰς τὰς συμφωνίας τῆς Χάγης τοῦ Ἰανουαρίου 1930, ὅσον καὶ εἰς τὸ σχέδιον Young. Τὸ πρόβλημα ἰδίᾳ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν Γερμανικῶν Ἐπανορθώσεων ἐμφανίζει πολλὰς καὶ συνεχεῖς φάσεις. Διὰ τοῦτο πρὸς πληρεστέραν κατανοήσιν αὐτοῦ δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ συνοψίσωμεν ἐνταῦθα εἰς γενικὰς γραμμὰς τὰς κυριώτερας περιόδους αὐτοῦ ἀπὸ τῶν προπαρασκευα-

στικῶν ἐργασιῶν τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλίων, ὅπου πλέον ἀναγνωρίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς πληρωμῆς αὐτῶν παρὰ τῆς Γερμανίας.

Αἱ κυριώτεραι φάσεις τῶν Γερμανικῶν Ἐπανορθώσεων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

I Αἱ συζητήσεις κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλίων.

II Ἡ ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλίων περίοδος μέχρι τῆς καταρτίσεως τῆς Καταστάσεως πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου (5 Μαΐου 1921).

III Ἡ περίοδος ἀπὸ τῆς Καταστάσεως Πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου (5 Μαΐου 1921) μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ Ρούρ καὶ δὴ τῆς καταρτίσεως τοῦ σχεδίου Dawes.

IV Περίοδος τοῦ σχεδίου Dawes.

V Ἡ Περίοδος τοῦ σχεδίου Young.

VI Ἡ πρόσφατος Περίοδος κατὰ τὴν ὁποίαν συνέρχεται τὸ Comité Consultatif τοῦ σχεδίου Young εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας τῇ αἰτῇ τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ δύο Ἐπιτροπαὶ πρῶτον εἰς τὴν Βασιλείαν καὶ κατόπιν εἰς Βερολίνον διὰ τὰς πεπηγμένους ἢ κοινῶς παγωμένους βραχυπροθέσμους πιστώσεις, αἵτινες ἐχορηγήθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1924 ἕως τοῦ ἔτους 1929 ὑπὸ τῆς Ἀμερικῆς, Ἀγγλίας, Ὁλλανδίας, Ἑλβετίας Γαλλίας καὶ Σουηδίας.

Συνεχίζομεν εὐθὺς κατωτέρω τὰ γεγονότα ἐκάστης τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐξ περιόδων.

I. ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Διὰ τὰ μὴ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰς ἰδέας περὶ ἀποζημιώσεως εἰς ὅρος τῆς Γερμανίας, αἵτινες ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῶν Συμμάχων διαρκούντος τοῦ Πολέμου σημειούμεν ὅτι ὁ Πρόεδρος Wilson εἰς τὸν περίφημον δεκατετράλογον αὐτοῦ τῆς 8 Ἰανουαρίου 1918 ἀνέγραψε τὴν ὑποχρέωσιν τῆς Γερμανίας πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς Γερμανίας, ὅπως ἀποζημιώσῃ τὰς ζημίας πολέμου τῇ ἀπαιτήσῃ τοῦ τοῦ Κλεμανσὼ περιλαμβάνεται ἐπίσης εἰς τὸ ἄρθρον 19 τῶν ὅρων τῆς Ἀνακωχῆς τῆς ὑπογραφείσης τὴν 11 Νοεμβρίου 1918. Τὴν 1 Φεβρουαρίου 1919 ἐπιφορτίζεται μία Διασυμμαχικὴ Ἐπιτροπὴ, ἣτις συνέρχεται ἐν Παρισίῳ, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων τῶν ζημιῶν πολέμου. Πολλὰ σχέδια ἀναπτύσσονται ἰδίως παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας Klotz, τὰ ὅποια ἀντιπαρέρχονται, ἵνα φθάσῃ εἰς τὰς διατάξεις τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιών. Ὡς γνωστὸν ἡ Γερμανικὴ Ἀντιπροσωπεία ἔφθασεν εἰς τὰς Βερσαλλίας τὴν 27ην Ἀπριλίου 1919 καὶ μετὰ πολλὰ ἐπεισόδια ὑπογράφεται ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών τῆς 29 Ἰουνίου 1919 καὶ ἐκυρώθη ὑπὸ τῆς Γερμανίας τὴν 16 Ἰουλίου 1919.

Τὰ Μέρη (Parties) VIII καὶ IX τῆς ἐκθέσεως περιλαμβάνουσι τὰς σχετικὰς διατάξεις μετὰ τὰς ἐπανορθώσεις καὶ τὰς δημοσιονομικὰς ρήτρας. Τὸ ἄρθρον 231 τῆς Συνθήκης, ὅπερ ἀπέβη περιώνυμον καθιερώνει τὴν εὐθύνην τῆς Γερμανίας πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν. Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ καθορίζεται ὅτι: Αἱ Σύμμαχοι Κυβερνήσεις καὶ Συνησπισμένοι ὡς καὶ ἡ Γερμανία ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ Γερμανία καὶ οἱ Σύμμαχοι αὐτῆς εἶναι ὑπεύθυνοι δι' ὅλας τὰς καταστροφὰς καὶ ζημίας τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου εἰς τὰς Κυβερνήσεις καὶ τοὺς ὑπηκόους τῶν Συμμάχων καὶ Συνησπισμένων Δυνάμεων ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πληρώσωσιν αὐτὰς ἐξ ὁλοκλήρου ἡ εὐθύνη αὐτῶν περιορίζεται εἰς τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ἰδιωτικῶν ζημιῶν. Συνεπῶς δύο ἄρχαι τίθενται εἰς τὴν Συνθήκην τῶν Βερσαλλιών: πρῶτον ἡ ἀποζημίωσις τῶν ἰδιωτικῶν

ζημιῶν πολέμου καὶ οὐχὶ ἡ πληρωμὴ πάσης ἄλλης δαπάνης ὡς τῶν πολεμικῶν δαπανῶν, πολλῶ μᾶλλον ἢ πληρωμὴ πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ δεύτερον ἡ ἀρχὴ τῆς δημοσιονομικῆς ἱκανότητος, ἣτις λαμβάνεται ὑπ' ὄψει, ὅπως μὴ ὑποχρεωθῇ ἡ Γερμανία πρὸς πληρωμὴν ἀποζημιώσεων ἐκτὸς τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιωτικῶν περιουσιῶν.

Ὁ καθορισμὸς τῶν ζημιῶν ἀνατίθεται εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν ἐπανορθώσεων (ἄρθρ. 233) αἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας ἐπρεπε νὰ γνωστοποιηθῶσιν εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸ τῆς 1 Μαΐου 1921.

II. ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἡ περίοδος αὕτη χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰς συνεχεῖς διασκέψεις πρὸς καθορισμὸν ἰδία τοῦ κεφαλαίου τῶν ἐπανορθώσεων. Συνέρχονται δύο Διασκέψεις ἐν Λονδίνῳ τὴν 11 ἕως 14 Ἀπριλίου 1919 καὶ τὸν Μάρτιον 1920, ἡ διάσκεψις τοῦ San Remo (19-26 Ἀπριλίου 1920) τῆς Hythe (Μαΐου τοῦ 1920) τῆς Βουλώνης (20 Ἰουνίου 1920), τοῦ Σπᾶ (5 Ἰουλίου 1920), ὅπου καθωρίσθησαν τὰ ποσοστὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν Συμμάχων εἰς τὰς ἐπανορθώσεις, ὡς καὶ δύο ἄλλαι δευτερευούσης σημασίας Διασκέψεις ἐν Λουκέρνη, Aix les Bains, ὡς καὶ ἡ Δημοσιονομικὴ Διάσκεψις τῶν Βρυξελλῶν τοῦ ἔτους 1920. Τέλος τὴν 1 Μαΐου 1921 συνέρχεται μία νέα Διάσκεψις ἐν Λονδίνῳ. Πλεῖστα σχέδια καὶ ἀντισχέδια ὑποστηρίζονται, καταλαμβάνονται δύο Γερμανικαὶ πόλεις (Duisburg καὶ Ruhrort) ὑπὸ τῶν Συμμαχικῶν Στρατευμάτων πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῆς Γερμανίας, ὅπως καταβάλῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὰ 20 δισεκ. τῶν χ. μ. ἅτινα ὑπεχρεώτο εἰς ἐκτέλεσιν τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιών πρὸ τῆς 1 Μαΐου 1921.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐπανορθώσεων ἠσχολεῖτο μετὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ὑποκειμένων εἰς ἐπανόρθωσιν ἰδιωτικῶν ζημιῶν, ὧν τὸ σύνολον μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐμείωσε ἀπὸ 255 δισεκ. 700 ἐκ. μ. χ. εἰς 132 δισεκ. μ. χ. (ἀπόφασις τῆς 27 Ἀπριλίου 1921). Ἀκολουθῶς συνέρχεται ἐν Λονδίνῳ τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον τῶν Συμμάχων καὶ καθώρισε τὸ μέτρον τῆς πληρωμῆς τοῦ ποσοῦ τούτου

IV. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ DAWES

Ἐκ τῶν ὑποδείξεων τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω Ἐπιτροπῶν καὶ ἰδία τῆς πρώτης τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ Γερμανικοῦ νομίσματος καὶ τῆς ἰσοσκελίσεως τοῦ Γερμανικοῦ Προϋπολογισμοῦ προέκυψε τὸ σχέδιον Dawes, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, Ἀμερικανοῦ Dawes.

Κυριαρχοῦσα ἰδέα εἰς τὸ σχέδιον Dawes εἶναι ἡ σαφὴς διάκρισις μεταξὺ τῶν πληρωμῶν πρὸς πραγματοποιήσιν παρὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς μεταβιβάσεως τῶν πληρωμῶν (transferts) εἰς τοὺς συμμάχους. Αἱ πληρωμαὶ αὗται δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν ἰσορροπίαν τοῦ Προϋπολογισμοῦ τῆς Γερμανίας καὶ τὴν σταθερότητα τοῦ Γερμανικοῦ νομίσματος. Διὰ τοῦτο προβλέπεται πρόσκαιρον μερικὸν χρεωστάσιον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰσχύος τοῦ σχεδίου Dawes καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ σύστασις καὶ λειτουργία ἐν δεδομένη περιπτώσει τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν μεταβιβάσεων (Comité de transferts). Περὶ τὴν ρήτηραν τῶν μεταβιβάσεων (clause de transfert) καὶ τοῦ προβλήματος τῶν μεταβιβάσεων ἐμορφώθησαν πολλοὶ θεωρίαι καὶ ἐγγράμματα ἐσχάτως πολλὰ μελέται καὶ συγγράμματα περὶ ὧν ἀσχολούμεθα εἰς τὴν ἐργασίαν μας περὶ τῶν Βουλγαρικῶν Ἐπανορθώσεων. Τὸ σχέδιον Dawes δὲν προσδιορίζει οὔτε τὸ κεφάλαιον τῶν Γερμανικῶν Ἐπανορθώσεων οὔτε τὴν διάρκειαν τῶν ἐτησίων δόσεων, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως:

1924—25	1010	ἐκ. μ. χ.
1925—26	1220	» » »
1926—27	1500	» » »
1927—28	1750	» » »
1928—29	καὶ ἐφεξῆς 2500	ἐκ. μ. χ.

Ὅρίζεται ἐπὶ πλέον ὅτι ἀπὸ τοῦ 1929—30 εἶναι δυνατόν νὰ ἀυξηθῇ ὑπὲρ τὰ 2500 ἐκ. μ. χ. ἡ ἐτησίᾳ δόσις, ἐφ' ὅσον ὁ δείκτης τῆς οἰκονομικῆς προόδου (indice de prospérité) τῆς Γερμανίας ἐβελτιωθῇ. Διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σχεδίου Dawes ἐκτὸς τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἐπανορθώσεων προβλέπονται:

1) Ὁ Γενικὸς Πράκτωρ τῶν Πληρωμῶν (L'agent général des paiements)

παρὰ τῆς Γερμανίας εἰς μίαν κατάστασιν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα: Κατάστασις πληρωμῶν τοῦ Λονδίνου (Etat de paiement de Londres), ἣτις ἀποτελεῖ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῶν ἐπανορθώσεων μέχρι τῆς συντάξεως τοῦ σχεδίου Dawes. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν 5 Μαΐου 1921.

III. ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τὴν περίοδον ταύτην διακρίνουσιν ἡ ἐμφάνισις πολλῶν σχεδίων πληρωμῶν ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων, ἡ λήψις μέτρων καταναγκαστικῶν κατὰ τῆς Γερμανίας παρὰ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βελγίου μετὰ τὴν 9 Ἰανουαρίου 1923, ὅτε ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐπανορθώσεων διακηρύσσει τὴν ἀθέτησιν παρὰ τῆς Γερμανίας τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς, ὡς προβλέπεται εἰς τὴν Συνθήκην τῶν Βερσαλλιών, ἡ παθητικὴ ἀντίστασις τῶν Γερμανῶν εἰς τὰ καταληφθέντα μέρη καὶ ἡ κατάληψις τοῦ Ρούρ, ἡ κατρακύλις τοῦ Γερμανικοῦ νομίσματος καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὴν ἐκλογικὴν νίκην τοῦ Cartel εἰς τὴν Γαλλίαν μετριοπάθεια εἰς τὴν Γαλλικὴν πολιτικὴν εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ τέλος ἡ ἐξυγίανσις τοῦ Γερμανικοῦ νομίσματος διὰ τῆς διεθνoῦς συνεργασίας, τῆς ἐκδόσεως τοῦ δανείου Dawes καὶ τῆς ἐπιβολῆς διαφόρων ἐλέγχων ἰδία ἐπὶ τῶν Γερμανικῶν Σιδηροδρόμων καὶ τῆς Τραπεζῆς τῆς Γερμανίας. Εἰς τὴν τοιαύτην τροπὴν τοῦ προβλήματος τῶν ἐπανορθώσεων συνέτεινεν ὁ τερματισμὸς τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ Ρούρ καὶ ἡ ἀναδος τοῦ Στρέζεμαν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐπανορθώσεων ὀρίζει δύο Ἐπιτροπὰς πρὸς ἐρευναν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Γερμανίας ἥτοι τὴν ἐπιτροπὴν τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ Γερμανικοῦ νομίσματος καὶ τῆς ἰσοσκελίσεως τοῦ Γερμανικοῦ Προϋπολογισμοῦ καὶ τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς διαφυγῆς τῶν Γερμανικῶν κεφαλαίων καὶ τῆς ἐπανόδου αὐτῶν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Μὲ τὴν συγκρότησιν τῶν δύο τούτων ἐπιτροπῶν εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων ἀρχίζουσι πλέον ἀντὶ τῶν πολιτικῶν ἀπόψεων αἱ οἰκονομικαὶ ἀπόψεις νὰ κερδίζουν ἔδαφος.

ούτινος ή σημαίνουσα θέσις και ή δικαιοδοσία φθάνει μέχρι του σημείου να άχρηστεύση σχεδόν τελείως την Έπιτροπήν των Έπανορθώσεων.

2) Η Έπιτροπή των μεταβιβάσεων (Comité des transferts) αποτελούμενη από έξι πρόσωπα με Πρόεδρον τόν Γενικόν Πράκτορα των Πληρωμών.

3) Ο Έπίτροπος εις την Τράπεζαν της Γερμανίας.

4) Ο Έπίτροπος εις τούς Σιδηροδρόμους.

5) Ο Έπίτροπος των Έπεγγύων Προσόδων του δανείου σταθεροποιήσεως και πέντε υποεπίτροποι.

6) Ο Πράκτωρ των βιομηχανικών όμολογιών και των Σιδηροδρόμων.

Πάσαι αι πληρωμαί της Γερμανίας γίνονται εις μάκρκα χρυσά εις την Reichsbank εις λογαριασμόν του Πράκτορος Πληρωμών. Τα ποσά ταύτα ο Πράκτωρ Πληρωμών χρησιμοποιεί είτε προς άγοράν συναλλάγματος προς πληρωμήν των δόσεων των έπανορθώσεων είτε προς πληρωμήν των προμηθευτών Γερμανών των εις είδος δόσεων αυτών (prestations en nature) έκτος εάν ή πληρωμή αυτή πρόκειται να διακινδυνεύση την σταθερότητα του Γερμανικού νομίσματος, οτε τίθεται υπό ώρισμένης συνθήκας εις έφαρμογήν ή Έπιτροπή των μεταβιβάσεων (Comité de transferts).

Αι παροχαί εις είδος (prestations en nature) μόνον αποκλειστικώς προορίζονται διά τας δικαιούχους χώρας των Συμμάχων.

Έδώσαμεν συνοπτικώτατα τα κυριώτερα σημεία του σχεδίου Dawes. Τό συμπέρασμα των συντακτών αυτού ήτο ότι τελικώς δέν διαρρυθμίζεται τό πρόβλημα των Έπανορθώσεων.

Ίνα τεθη εις έφαρμογήν τό σχέδιον Dawes άπαιτείτο ή έγκρισις των Συμμάχων και της Γερμανίας. Προς τούτο έπακολουθοῦσιν άφ' ένός μέρους ή Διάσκεψις του Λονδίνου (16 Ίουλ — 16 Αύγουστου 1924) άφ' έτέρου δέ ή Δημοσιονομική Διάσκεψις των Παρισίων (7—14 Ίανουαρίου 1925), καθ' ήν ρυθμίζονται ώρισμένα ζητήματα όσον άφορᾷ την κατανομήν μεταξύ των

Συμμάχων των έτησίων δόσεων και άλλα σχετικά ζητήματα.

Τό σχέδιον Dawes ίσχυσε κανονικώς από της 1 Σεπτεμβρίου 1924 μέχρι της 31 Αύγουστου 1929. Τό κυριώτερον ζήτημα κατά την διάρκειαν της ίσχύος του σχεδίου Dawes ήτο ή προσπάθεια της Γαλλίας προς ρευστοποίησιν της άπαιτήσεως αυτής (mobilisation de la créance), πράγμα τό όποϊον μεταξύ των άλλων προσέκρουσεν εις τό ότι δέν είχε καθορισθῇ έν τῷ σχεδίῳ Dawes, ως γράφομεν άνωτέρω ή διάρκεια των καταβλητέων δόσεων παρά της Γερμανίας.

V. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ YOUNG

Τό σχέδιον Dawes αυτό τούτο περιελάμβανεν όρους άναθεωρήσεως αυτού. Προς τούτο συνέτρεχεν άκόμη ή έμμενη της Γερμανίας, όπως άπαλλαγῇ των βαρών των έπανορθώσεων ή να μετριασῇ αυτά ως και τό συμφέρον των Συμμάχων, όπως όρισθῇ ή διάρκεια των έτησίων δόσεων των έπανορθώσεων και τό κεφάλαιον αυτών, ή ρευστοποίησις μέρους τούτων και τό ζήτημα των εις είδος έπανορθώσεων (prestation en nature). Κατόπιν κοινῆς συναινέσεως των περισσοτέρων ένδιαφερομένων κρατών έπήλθεν ή συμφωνία της 16 Σ)βρίου 1928, καθ' ήν άναγνωρίζεται ή ανάγκη του τελικού διακανονισμού του προβλήματος και της συγκροτήσεως προς τούτο Έπιτροπῆς έξ οικονομικών έμπειρογνομόνων υποδεικνυόμενων υπό των Κυβερνήσεων. Τῇ προτάσει όμως του Γενικού Πράκτορος των Πληρωμών έγένετο δεκτόν, όπως άπαρτισθῇ Έπιτροπή έξ άνεξαρτήτων προσώπων και μετά ώρισμένης συζητήσεως την 10 Ίανουαρίου 1929 μετά κοινήν συμφωνίαν των ένδιαφερομένων πιστωτριών Δυνάμεων ή Έπιτροπή των Έπανορθώσεων διώριζε τούς έμπειρογνόμονας αυτής και ή Γερμανία τούς ιδικούς της έμπειρογνόμονας, την δέ 9 Φεβρουαρίου 1929 ήριζεν έν Παρισίοις ή Διάσκεψις των Έμπειρογνομόνων υπό την προεδρείαν του Αμερικανού Owen Young. Μετά τετράμηνον έργασίαν με μικράς διακοπάς, οι έμπειρογνόμονες υπέγραψαν τό rapport pour le règlement complet et définitif des réparations

γνωστόν έκτοτε υπό τό όνομα του σχεδίου Γιουνγκ (plan Young). Προς έγκρισιν του σχεδίου τούτου υπό των ένδιαφερομένων Δυνάμεων έπακολουθεί νέα Διάσκεψις, ως τόπος της οποίας όρίζεται μετά έπιμόχθους συζητήσεις ή Χάγη. Η Διάσκεψις όρίζει τας άκολουθουσ Έπιτροπάς:

1) Την Έπιτροπήν όργανώσεως της Διεθνούς Τραπέζης.

2) Την Έπιτροπήν προσαρμογῆς των Γερμανικών νόμων ψηφισθέντων συνεπεία του σχεδίου Dawes προς τας διατάξεις του σχεδίου Young και συνιστώνται προς τούτο τρεις υποεπιτροπαί.

α) Διά την Τράπεζαν, β) διά τούς Σιδηροδρόμους, γ) διά τας υπεγγύους προσόδους.

Συνέρχεται άκολούθως δευτέρα Διάσκεψις έν Χάγη την 3 Ίανουαρίου 1930 με τόν σκοπόν να συζητήσῃ και να έγκρίνη τας έργασίας των δύο άνωτέρω έπιτροπών. Είηαι άδύνατον έστω και συνοπτικώς να μνημονεύσωμεν τας διαμειφθείσας άπόψεις και συζητήσεις, αλίτινες άποβαίνουσι περισσότερο δυσχερεϊς καθ' όσον έτέθησαν υπό συζήτησιν αι μη Γερμανικαί Έπανορθώσεις (Αυστριακαί, Ούγγρικαί, Βουλγαρικαί και τα ζητήματα των χρεών άπελευθερώσεως και των biens cedés). Περί πάντων τούτων διδόμεν μιαν ιδέαν εις την έργασίαν μας περί του προβλήματος των Βουλγαρικών Έπανορθώσεων.

Κρίνομεν σκόπιμον να αναλύσωμεν λίαν συντόμως και λίαν συνοπτικώς τόν μηχανισμόν των Γερμανικών Έπανορθώσεων υπό τό καθεστώς του σχεδίου Young και της έν αυτῷ προβλεπομένης Διεθνούς Τραπέζης Πληρωμών.

Ούτως διακρίνεται ή έτησία δόσις «άνευ όρων» (annuité inconditionnelle) ήτις πάντοτε είναι καταβλητέα και ή έτησία δόσις μεθ' όρων (annuité conditionnelle) ήτις δύναται ως θα ιδώμεν κατωτέρω να άνασταλῇ. Η έτησία «άνευ όρων» δόσις έξ 660 εκ. μ. χ. κατανέμεται μεταξύ Γαλλίας (81,71 ο), Αγγλίας (8,9 ο), Ιταλίας (6,8ο), Ιαπωνίας (1 ο), Πορτογαλίας (0,4ο) και Γιουγκοσλαβίας (0,9ο).

Όσον άφορᾷ τό πρόβλημα των μεταβιβάσεων των δόσεων (transferts), σημειώτέον ότι ή Γερμανία όφείλει άνευ παρεμ-

δάσεως όργανισμού τινος, αλλά διά της Διεθνούς Τραπέζης πληρωμών τας έτησίας δόσεις εις έξωτερικόν συναλλάγμα. Μόνον δύναται μετά προειδοποίησιν 90 ήμερών και κατά την διάρκειαν δύο έτών, όταν εδρίσκειται εις δυσχερή κατάσταση να άναστείλῃ την μεταβίβασιν (transfert) τμήματος ή όλου κλήρου της «μεθ' όρων» έτησίας δόσεως (annuité conditionnelle). Η άναστολή όμως των πληρωμών εις μάκρκα επιτρέπεται εις τό σχέδιον Young κατά τό δεύτερον εκ των δύο έτών και κατ' αρχήν επί του ήμισους της μεθ' όρων έτησίας δόσεως.

Επιπροσθέτως όμως δεόν να σημειωθῇ ότι άμα τῇ άναγγελίᾳ υπό της Γερμανίας της άναστολῆς των transferts ή Διεθνῆς Τράπεζα Πληρωμών όφείλει να συγκαλέσῃ τό Spécial Comité Consultatif, τό όποϊον συγκαλούμενον θα εξέτασῃ τας περιστάσεις και τούς όρους ύφ' οἷς ή Γερμανία προέβῃ εις την άναστολήν των transferts και θα προτείνῃ την λῆψιν των αναγκαίων μέτρων. Τό Spécial Comité Consultatif συγκαλείται όμοίως εσαΐς ή Γερμανική Κυβέρνησις δηλώσῃ εις τας Κυβερνήσεις των πιστωτριών κρατών και εις την Διεθνή Τράπεζαν, ότι ή σταθερότης του γερμανικού νομίσματος άπειλείται εκ της άναστολῆς των transferts της annuité conditionnelle.

Όσον άφορᾷ τας παροχάς εις είδος αυται μεταξύ άλλων περιορίζονται μόνον επί δέκα έτη. Περιλαμβάνονται επίσης έν τῷ σχεδίῳ Young διατάξεις άναφερόμεναι εις την κινητοποίησιν και έμπορευματοποίησιν (mobilisation ou commercialisation) της άνευ όρων έτησίας δόσεως άνερχομένης εις 660 εκ. μ. χ. ή 612 εκ. μ. χ. μετά άφαίρεσιν 48 εκ. μ. χ. της ύπηρεσίας του δανείου Dawes έτους 1924.

Εις έκτέλεσιν μάλιστα των διατάξεων τούτων εξέδόθη την 30 Ίουνίου 1930 δάνειον όνομαστικού κεφαλαίου 350 εκ. δολλαρίων εις ένέα τμήματα γνωστόν πρώτον δάνειον σχεδίου Young, όπερ δέν έχει παντελώς διεθνή χαρακτήρα.

Αξίαι μνείας είναι αι κυρώσεις (Sanctions) ως δέχεται τό σχέδιον Young, όπερ μετά ώρισμένην διαδικασίαν (παρεμβάσει του Διαιτητικού Δικαστηρίου, του Comité

Consultatif) ἐφ' ὅσον τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον τῆς Χάγης ἐπεβεβαίωσε τὴν παράδωσιν τῆς Γερμανίας ἐπαφίει εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας Κυβερνήσεις ἐλευθερίαν δράσεως κατὰ τὰ ἄρθρα 13, 15 καὶ 16 τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Παρέχομεν οὕτω μίαν συνοπτικὴν ἰδέαν τοῦ μηχανισμού τοῦ σχεδίου Young ὅπερ ἤρξατο ἐφαρμοζόμενον ἀπὸ τῆς 1 Σ)δρίου 1929. Περιεμπίπτει ἡ παγκόσμιος οικονομικὴ κρίσις καὶ τὸ ἐτήσιον χρεωστάσιον ἀπὸ τῆς 1 Ἰουλίου 1931 τοῦ Προέδρου Χούδερ ἀναφερόμενον τόσον εἰς τὰ διασυμμαχικὰ χρέη, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐπανορθώσεις καὶ γενικῶς εἰς τὰ διακυβερνητικὰ χρέη, ὡς περὶ τούτων ἀποφαίνεται ἡ Διάσκεψις τοῦ Λονδίνου κατὰ Ἰούλιον 1931 ἥτις μεταξὺ ἄλλων συνῆλθε, ὅπως ἐξετάσῃ τὰ προκύψαντα ζητήματα ἐκ τῆς προτάσεως τοῦ Προέδρου Χούδερ περὶ τοῦ ἐτησίου τούτου χρεωστασίου τῶν Διακυβερνητικῶν Χρεῶν.

VI. Η ΠΡΟΣΦΑΤΟΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν πληρέστερον πῶς τίθεται τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν τὰς δύο ἐπιτροπὰς τῶν Τραπεζῶν ἥτοι τῆς πρώτης ἥτις συνῆλθεν ἐν Βασιλείᾳ κατὰ Αὐγουσίον 1931 καὶ τῆς δευτέρας, ἥτις συνῆλθεν ἐν Βερολίνῳ κατὰ Δ)δριον 1931, αἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὸ πολυθρύλητον ζήτημα τῶν λεγομένων βραχυπροθέσμων ἐμπορικῶν πιστώσεων ἢ κοινῶς παγυμένων πιστώσεων (crédits gélés).

Ἡ σύνοδος ἐν Βασιλείᾳ τῆς ἐν λόγω πρώτης Ἐπιτροπῆς πραγματοποιεῖται κατ' ἀπόφασιν ληφθεῖσαν κατὰ τὴν Διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου τοῦ Ἰουλίου 1931. Ἡ ἱστορία τῶν παγυμένων πιστώσεων ἐν Γερμανίᾳ εἶναι πολὺ γνωστὴ. Ἀπὸ τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ γερμανικοῦ νομίσματος κατὰ τὸ ἔτος 1924 μέχρι τοῦ ἔτους 1929 ἡ Γερμανία εἶτε πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐπανορθώσεων εἶτε πρὸς ἐκτέλεσιν παντὸς εἰσόδου ἔργων πραγματοποιεῖ συνεχῶς δανεισμόν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἰδίως ἐν Ἀμερικῇ, Ἀγγλίᾳ, Ὀλλανδίᾳ καὶ ἄλλας χώρας ὑπὸ μορφὴν βραχυπροθέσμων πιστώσεων, ὧν τὸ σύνολον ὑπερέβη τὰ 18 δισεκ. μάρκα χρυσᾶ. Ἐν τέλει ὅμως κατὰ τὸ 1930 ἡ

Γερμανία λόγῳ τῆς ἀκίνητοποιήσεως τῶν πιστώσεων τούτων κατὰ μέγα μέρος καὶ τῆς ἐπελθούσης παγκοσμίου οικονομικῆς κρίσεως, ὡς καὶ τῆς προσπάθειας, ὅπως ἐπωφεληθῇ παντὸς μέτρου, ἵνα ἀπαλλαγῇ τοῦ βάρους τῶν ἐπανορθώσεων ἀδυνατεῖ νὰ ἀποδώσῃ τὰ ὡς ἄνω δανεισθέντα κεφάλαια καὶ δημιουργεῖται οὕτω τὸ περίφημον κατὰ τὴν ζήτημα τῶν crédits gélés ἐν Γερμανίᾳ, οὗτινος μίας συνέπεια κατὰ μέγα μέρος ὑπῆρξεν ἡ ἐγκατάλειψις παρὰ τῆς Ἀγγλίας τῆς χρυσῆς βάσεως, καθ' ὅσον ἡ ἀγορὰ τοῦ Λονδίνου δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποσύρῃ τὰς ἀκίνητοποιηθείσας πιστώσεις αὐτῆς ἐκ Γερμανίας καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀνάγκας αὐτῆς εἰς κεφάλαια. Πρὸς ἐξέυρεσιν λύσεων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀποφασίζεται κατὰ τὴν Διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου Ἰουλίου 1931 ἡ σύνοδος ἐν Βασιλείᾳ Ἐπιτροπῆς ἐκ τραπεζικῶν ἐμπειρογνομόνων (ἀντιπροσώπων τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν) τῶν ἐνδιαφερομένων Ἰδρυμάτων καὶ κρατῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη γνωστὴ ὡς Comité Wiggins ἐκ τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου αὐτῆς προέβη εἰς ἐξέτασιν τῆς οικονομικῆς καταστάσεως τῆς Γερμανίας καὶ δημοσιεύει κατὰ τὴν 8 Αὐγούστου 1931 τὴν ἐκθεσιν αὐτῆς. Ἀποτέλεσμα τῆς Διασκέψεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἀναστολὴ ἐπὶ ἐξάμηνον ἥτοι μέχρι Μαρτίου 1932 τῶν ληξιπροθέσμων βραχυπροθέσμων πιστώσεων τῆς Γερμανίας. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Βασιλείας συνέρχεται δευτέρα Ἐπιτροπὴ κατὰ Δ)δριον 1931 ἐν Βερολίνῳ.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν συνοπτικὴν ἐξέτασιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Comité Consultatif τοῦ σχεδίου Young ἐν Βασιλείᾳ. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη συνέρχεται κατόπιν αἰτήσεως τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως βασιζομένης ἐπὶ τῶν διατάξεων τοῦ σχεδίου Young κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ)δρίου 1931 καὶ ἀπηρτίσθη ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερομένων Κρατῶν εἰς τὸ σχέδιον Young καὶ τεσσάρων ἄλλων ἀντιπροσώπων διὰ τὴν Ἑλβετίαν, Σουηδίαν, Ὀλλανδίαν καὶ Γιουγκοσλαβίαν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν δὲ τοῦ Ἰταλοῦ Beneduce. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ἀφοῦ συνέστηεν διαφόρους Ἐπιτροπὰς ἐπεχείρησε ἔρευναν ἐπὶ τῶν δη-

μοσίων οικονομικῶν τῆς Γερμανίας. τῶν Γερμανικῶν Σιδηροδρόμων, τοῦ ἰσοζυγίου τῶν λογαριασμῶν τῆς Γερμανίας, τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου κλπ. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη περατώσασα τὸ ἔργον αὐτῆς ἐδημοσίευσεν μακρὰν ἐκθεσιν αὐτῆς τὴν 23 Δ)δρίου 1931 μετὰ πολλῶν παρατηρημάτων καὶ στατιστικῶν δεδομένων. Τὰ πορίσματα τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς δὲν ἀφορῶσι τὴν ἀναστολὴν τῆς ἄνευ ὄρων ἐτησίως δόσεως, καθ' ὅσον δὲν εἶχε τοιαύτην ἀρμοδιότητα ἐκ τοῦ σχεδίου Young, ὅπως ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἄνευ ὄρων ἐτησίαν δόσιν. Ἀναγνωρίζεται ὅμως ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ προσαρμογὴ τῶν Διακυβερνητικῶν χρεῶν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν πρὸς τὴν σημερινὴν παγκόσμιον οικονομικὴν κατάστασιν καὶ συνιστάται ἡ ταχύτερα πραγματοποίησις αὐτῆς πρὸς ἀποφυγὴν μεγαλειτέρων καταστροφῶν. Πρὸς τοῦτο ὅπως κριθῶσι τὰ πορίσματα τῆς ἐν λόγω Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ σχεδίου Young ἔπρεπε νὰ συνέλθωσι τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη εἰς Διεθνή Διάσκεψιν, ἥτις μετὰ πολλὰς ἀμειταλαντεύσεις, ὡς μνημονεύομεν ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης μελέτης συνέρχεται κατὰ τὴν 16 Ἰουνίου 1932 ἐν Λωζάνῃ. Ποία θὰ εἶναι ἡ ἐκβασίς τῆς Διασκέψεως ταύτης ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορίσωμεν ἀπὸ τοῦδε. Περιοριζόμεθα μόνον νὰ συνοψίσωμεν τὰς διαφόρους ἀπόψεις τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων.

Καὶ ἐν πρώτοις κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἄποψιν ἡ Γερμανία δὲν ἀπέβη ἀνίκανος πρὸς πληρωμὴν Ἐπανορθώσεων, διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ εἰς ξένον συνάλλαγμα ἐμπορικὰ περισσεύματα τῶν Γερμανῶν καὶ ἄλλα αὐτῶν ἀποθέματα ἀντὶ νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν Γερμανίαν κατατίθενται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς δολλάρια καὶ ἐν γένει εἰς ξένον συνάλλαγμα. Τὰ κεφάλαια ταῦτα παρερχομένης τῆς κρίσεως καὶ ἀποκαθισταμένης τῆς ἐμπιστοσύνης θὰ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ θὰ τὴν καταστήσωσιν ἱκανὴν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς ἐκ τοῦ σχεδίου Young ὅπερ ἡ Γαλλία δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ ὡς καταλυθὲν καὶ μόνον συγκατατίθεται εἰς προσωρινὴν ἀναστολὴν αὐτοῦ. Ἡ κατάργη-

σις τοῦ σχεδίου Young καὶ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀπόσβεσις τῶν ἐπανορθώσεων θὰ ἀπῆλλασσε τὴν Γερμανίαν λίαν σημαντικῶν δανειακῶν βάρων καὶ θὰ ἀπέβαινεν αὕτη λίαν ἐνωρὶς ἐπίφοβος συναγωνιστὴς τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πολλῷ μᾶλλον, διότι ἀπέκτησε χάρις εἰς τὰς βραχυπροθέσμους ἐμπορικὰς πιστώσεις τὸν μᾶλλον συγχρονισμένον οικονομικὸν ἐφοπλισμόν. Κατὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἄποψιν προσεγγίζει τὸ τέλος τῶν ἐπανορθώσεων καὶ τῶν Πολεμικῶν Χρεῶν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀγγλία ἐπιζητεῖ προτεραιότητα διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν crédits gélés παρὰ τῆς Γερμανίας, ἅτινα ἐνδιαφέρουσι τὴν ἰδιωτικὴν αὐτῆς οἰκονομίαν. Ἡ Ἀγγλία ὑποστηρίζει τὴν διαγραφὴν τῶν Ἐπανορθώσεων καὶ τῶν πολεμικῶν χρεῶν, ἵνα ἀπαλλαγῇ παντὸς χρέους ἔναντι τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς θεωροῦσα τὸ χρέος αὐτῆς μᾶλλον βέβαιον πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, ἐπισφαλεῖς δὲ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῆς ἐκ πολεμικῶν χρεῶν. Τὴν διαγραφὴν τῶν πολεμικῶν χρεῶν καὶ τῶν ἐπανορθώσεων περισσότερον ἐκ διπλωματικῶν καὶ πολιτικῶν λόγων ὑποστηρίζει ἐπίσης ἡ Ἰταλία.

Κατὰ τὴν Ἀμερικανικὴν ἄποψιν βασιζομένην κυρίως ἐπὶ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς κοινῆς γνώμης δὲν πρέπει νὰ χορηγηθῇ νέα ἀναστολὴ πολεμικῶν χρεῶν καὶ κυρίως ἡ ἐξοδὸς ἐκ τῆς παγκοσμίου οικονομικῆς κρίσεως δέον νὰ ἀναζητηθῇ διὰ λύσεων εἰς τὰ ζητήματα τοῦ ἀφοπλισμοῦ.

Τέλος κατὰ τὴν Γερμανικὴν ἄποψιν ἐπιζητεῖται ἡ κατάργησις τῶν ἐπανορθώσεων.

Ἐξεθέσαμεν εἰς γενικὰς συνοπτικὰς γραμὰς τὸ ζήτημα τῶν Ἐπανορθώσεων, ὡς ἐξελλίσσεται μέχρι τῆς Διασκέψεως τῆς Λωζάννης. Ἀς εὐχηθῶμεν ὅτι θὰ ἐξευρεθῶσιν αἱ προσήκουσαι λύσεις ἐν Λωζάννῃ καὶ κυρίως ὅτι τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη θὰ πεισθῶσιν νὰ ὑποβληθῶσι πάντα εἰς θυσίας, διότι μόνον οὕτω θὰ καταστήθῃ δυνατόν νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη μεταξὺ τῶν κρατῶν, μᾶλλον οὐσιώδης ὅρος, ὅπως ἡ ἀνθρωπότης ἐξέλθῃ τὸ ταχύτερον ἐκ τῆς δυσχεροῦς θέσεως εἰς ἣν ὠθεῖται.

δταν δὲν χαρίζομεν τὴν ψῆφον μας, τὴν πετοῦμεν. Ἐὰν ἡ νομοτάγειά μας καὶ ἡ νομιμοφροσύνη μας ἦτο ὀλιγώτερον παθητική καὶ ἂν ἦτο ρωμαλεώτερα, βαθυτέρα καὶ περισσότερον ριζωμένη ἢ πεποίθησιν μας, ὅτι ἡ ψῆφος ἀποτελεῖ κρίσιμον καὶ ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κοινῶν καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἀτόμων λειτουργήματα καὶ ἂν τὸ ἰσχυρὸν αὐτὸ μέσον ἐφροντίζαμεν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμεν θετικώτερα καὶ προληπτικῶς ὅχι δηλαδὴ διὰ νὰ καταψηφίζωμεν ἀποτυχημένας Κυβερνήσεις ὡς συνήθως, ἀλλὰ διὰ ν' ἀναδεικνύωμεν πολιτικούς ἡγέτας ἐμποτισμένους ἀπὸ αἰσθημα ὑπηρεσίας καὶ εὐθύνης καὶ ἂν εἴχαμεν κατορθώσῃ νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς τοὺς ἡγέτας αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ κόμματα περισσότερον δέος ἀπέναντί μας ὡς κυριάρχου καὶ ἐντολοδόχου σώματος, ἀσφαλῶς καὶ τοῦ Ἔθνους καὶ τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ἢ θέσις θὰ ἦτο διάφορος. Ἐὰν τὰ κόμματα ἄνευ ἐξαιρέσεως ἔχουν ἐξελιχθῇ εἰς παρσιότους φατρίες, τῶν ὁποίων ἡ ποικιλίαι κακοποιεῖα δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὴν διαφορότητα τῆς ποιοτικῆς των συνθέσεως τῶν, ὅσον ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς ἐνεργητικῆς των θεληματικότητος, ἢ εὐθύνης διὰ τὸ κατάντημα αὐτῶν, βαρύνει κατὰ κύριον λόγον τὴν ἰδικήν μας παθητικὴν νομιμοφροσύνην. Ἄν ἀμιλλῶνται εἰς τὸ νὰ κολακεύουν ἐκάστοτε τὰς ἀδυναμίας τῶν θραυστέρων ὁμάδων, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν βαρύνουν αὐταὶ τὴν σημασίαν καὶ ἀξίαν, τοῦτο πρωτίστως ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡμεῖς οἱ ἄλλοι, τὸ μέγα πλῆθος τῶν νομοταγῶν πολιτῶν, εἴμεθα ἄδρανες καὶ δυσκίνητοι καὶ ἐστερημένοι τοῦ ὅζυτάτου ἐκείνου ὁμαδικοῦ ἐνστικτοῦ τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τὸ ὅποιον ἂν ἐλειτουργεῖ ὑγιῶς, θὰ ὤφειλεν αὐτομάτως νὰ ἐξεγείρεται συσσωματωμένον, εἰς ὀλονδήποιε τομέα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἂν ἤθελε ἐκδηλωθῇ ἡ κρατικὴ καὶ ἡ κομματικὴ ἐπιβουλὴ καὶ ἀδικία.

* *

Ἡ ὑπόθεσις τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων δὲν εἶναι εἰς τὸ βάθος τῆς εἰμῆς τυπικὸν καὶ σύνηθες σύμπτωμα ὑποχωρήσεως τοῦ Κράτους εἰς τὸν ἐκβασμὸν ὅχι καὶ τῆς ἐργατικῆς τάξεως συσσωματωμένης καὶ ἐννοιαίως, ἀλλὰ μᾶς ἀδιστάκτου μαχητικῆς

ὁμάδος, ἡ ὁποία συγκροτεῖται ἀπὸ ἀταξικά καὶ ἀνατρεπτικὰ στοιχεῖα ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐπωφελήθησαν τῶν ἀνωμάλων καιρῶν διὰ νὰ εἰσδύσουν ὑπούλως εἰς τὰ ἀνώτατα δημόσια στρώματα καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων κρατικῆς ἱεραρχίας. Τὸ φαινόμενον ὅτι τὸ αἶτημα τῶν ἀσφαλίσεων προβάλλεται ἐξ ὀνόματος τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπατᾷ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτό. Τὸ αἶτημα τὸ ζωτικὸν τῶν πραγματικῶν μισθωτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ πλῆθους τῶν βιοπαλαιόντων ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, ποῦ δὲν ἔχασεν οὔτε τὸ αἶσθημα τῆς πραγματικότητος οὔτε τὴν τιμίαν περὶ ζωῆς καὶ περὶ ἐργασίας ἀντιληψίν, ὑπὸ τὰς σημερινὰς περιστάσεις εἶναι ἐν καὶ μόνον. Νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ καὶ μόνιμον βιοποριστικὸν πόρον. Βεβαίως τὸ αἶτημα τοῦτο δὲν θεραπεύεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Τοῦναντίον διὰ τὸν ἐργαζόμενον κόσμον ὁ θεσμός αὐτὸς περιέχει ἐμμέσους ἀλλὰ φοβεροὺς κινδύνους, ἀκριβῶς διότι ἐκ τῶν βαρῶν τὰ ὁποῖα ἡ ἐφαρμογὴ του συνεπάγεται θὰ κλονισθῇ ἐτι πλέον ἢ ἤδη ἐπισφαλῆς θέσις τῶν παραγωγικῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἐπιχειρήσεων, θὰ ἐλαττωθῇ ἢ πῖστις καὶ θὰ μειωθῇ ἐν γένει ἡ ἐπιχειρηματικὴ ἐφεσις καὶ ἡ παραγωγικὴ δραστηριότης ἐν τῇ χώρᾳ. Τοῦτο θὰ ἐπιτείνῃ ἀναποδράστως τὴν ἀνεργίαν, θὰ περιστείλῃ δηλαδὴ τοὺς ἥδη πενιχροὺς καὶ ἐλάχιστους ἀποδιδόντας παραγωγικοὺς τῆς χώρας πόρους καὶ ἐν ᾧ θὰ στερήσῃ νέον ἀριθμὸν Ἑλλήνων τῆς ἐργασίας των, θὰ ἐπισωρεύσῃ ὑποχρεώσεις βαρυτάτας, εἰς τὰς ὁποίας βεβαίως δὲν θὰ ἐπαρκέσουν αὐτοὶ ν' ἀνταποκριθῶν αἱ εἰσφοραὶ τῶν ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἐκπλήρωσιν οἱ ἀσφαλιζόμενοι μοιραίως θ' ἀξιώνουν ἀπὸ τὸ Κράτος.

Εἰς τὸν καθημερινὸν τύπον ὅλα αὐτὰ τὰ ἀναπόδραστα ἐνδεχόμενα ἀνελύθησαν ἐμπεριστατωμένως ὑπὸ ἀνδρῶν ἐιδικῶν. Ἐπεστήθη δεόντως ἡ προσοχὴ τῶν ὑπευθύνων ἐπὶ τῆς προχειρότητος μεθ' ἧς συνετάχθη τὸ σχέδιον νόμου καὶ ἡλέγχθη τὸ ἀβάσιμον τῶν οικονομικῶν, τῶν στατιστικῶν καὶ τῶν λογιστικῶν ἀκόμη προϋποθέσεων ἐπὶ τῶν ὁποίων τοῦτο ἐστηρίχθη. Ἐκρίθη ἐπίσης τοῦτο ἐν ἀντιπαροβολῇ πρὸς

τὰ ἰσχύοντα ἀλλαχού συστήματα καὶ ἐτονίσθη πόσον εἶναι παρακινδυνευμένη ἡ εἰσαγωγὴ παρ' ἡμῖν τοῦ θεσμοῦ, εἰς στιγμὰς ἀκριβῶς καθ' ἃς χωραὶ ὡς ἡ Γερμανία μὲ φοβερὸν παραγωγικὸν ὀπλισμὸν καὶ κολοσιαίαν πλουτολογικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πείραν, πρὸς τὰς ὁποίας θὰ ἦτο αὐτόχρημα κωμικὴ κάθε ἀπόπειρα συγκρίσεως τῆς πατρίδος μας, διακηρύττουσαν διὰ στόματος τῶν ὑπευθύνων αὐτῶν κυβερνητῶν, ὅτι ἐὰν δὲν σπεύσουν νὰ κλείσουν τὴν φοβερὰν πληγὴν τῶν ἀσφαλίσεων διὰ τῆς ὁποίας διαρρέουν αἱ οικονομικαὶ ἱμαῖδες τοῦ λαοῦ, ἡ καταστροφὴ των εἶναι ἀναπόφευκτος.

Τὰ διδάγματα ταῦτα τῆς ξένης πείρας ὤφειλον νὰ συγκρατήσουν τὴν ἐγχώριον δημοκρίαν καὶ ν' ἀνατρέψουν τὸ κινδυνώδες ἐγχείρημα, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον αὐτὴ ἡ ἰδέα τῶν ἀσφαλίσεων ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἄλλως τε ξένων καὶ νόθων θεσμῶν, μετεφέρθη εἰς τὸν τόπον κατ' ἀπομίμησιν. Ὅντως τίποτε εἰς τὴν παράδοσιν, εἰς τὰ ἦθη καὶ εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ βίου δὲν ὑπῆρχε τὸ συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀσφαλίσεων. Πρὶν ἢ ἡ κυβερνήσις Βενιζέλου κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1928 περιλάθει εἰς τὰ προγραμματικά της συνθήματα τὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις, οὐδεὶς πλὴν ὀρισμένων θεωρητικῶν ἀργουσῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὠμίλησε σοβαρῶς περὶ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, ὡς περὶ αἰτήματος πολιτικῆς πράξεως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τότε ὅμως ἡ γενικὴ κατὰστασις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ κόσμου παρείχεν ἀκόμη περιθώρια διὰ γενναίας ὑποσχέσεις. Ὁ κ. Βενιζέλος ἤρχετο τότε μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἰσῆρχετο εἰς τὴν περίοδο τῆς συγκομιδῆς μετὰ τὴν ἐποικιστικὴν σποράν. Δὲν προτιθέμεθα νὰ τὸν ψέξωμεν σήμερον διὰ τοῦτο. Οὐδεὶς διέκρινε τότε τὰ μηνύματα τῆς κρίσεως ποῦ ἐξερράγη μετὰ ἐν μόλις ἔτος. Σήμερον ὅμως, μεταξύ ὄλων τῶν ἄλλων προεκλογικῶν τοῦ ὑποσχέσεων διὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν ὁποίων ἄλλως τε οὐδεὶς ἐσκέφθη, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰ ὑπέρτερα τῶν ἰδικῶν του προθέσεων καὶ ἱκανότητων πράγματα, νὰ τοῦ ζητήσῃ λόγον, ἢ μόνον ὑπόσχεται τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὑποχρέωσιν ὁ κ. Βενιζέλος νὰ

ἐνθυμηθῇ ὀλιγώτερον, ἦτο ἡ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Ἐπιμένων ἐν τοῦτοις ἐναντίον τῶν σαφῶν προειδοποιήσεων τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐν τῇ χώρᾳ πραγματικότητος, μετὰ τὸ πρωτοφανὲς ναυάγιον τῆς οικονομῆς του πολιτικῆς καὶ μετὰ τὴν χρεωκοπίαν, εἶναι ὥσάν νὰ τιμωρῇ τὴν Ἑλλάδα, τοποθετῶν εἰς τὰ ἀσταθῆ καὶ σαλευόμενα θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ οικονομικοῦ τῆς οἰκοδομήματος τὴν ἐκρηκτικὴν ὕλην, ἡ ὁποία θὰ τὴν ἀνατινάξῃ εἰς τὴν ἀέρα. Δὲν κρίνομεν προθέσεις ἀλλὰ πράγματα. Ἐνδέχεται, ἀντιθέτως πρὸς ἡμᾶς ὁ πρωθυπουργὸς νὰ ἔχῃ σχηματίσῃ ἐκ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν συμβούλων του, τὴν ἰδέαν ὅτι τίποτε δὲν πρόκειται νὰ κινδυνεύσῃ εἰς τὸν τόπον ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου θεσμοῦ. Δὲν ἀποκλείεται ἐπίσης νὰ πιστεῖται τὸ ὑποστηρικτὸν ἄλλως τε ἐκ μέρους συνταγματολόγου καθηγητοῦ, ἐρασιτεχνικῶς ἀσχολουμένου καὶ μὲ τὴν κοινωνιολογίαν, ὅτι ἡ μέθοδος τῆς κατὰ καιροὺς διανομῆς παροχῶν εἰς τὰ ἀντιμαχόμενα τὴν καθεστηκυῖαν κοινωνικὴν τάξιν στρώματα, παρέχεται ὡς μοναδικὴ προϋπόθεσις ἀναβολῆς τῶν κοινωνικῶν ἀνατροπῶν. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διατυπώσωμεν ὑποθέσεις, διότι ἀποκλειομένης σοβαρᾶς συζητήσεως ἐπὶ τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τοῦ κρινόμενου νομοσχεδίου, ἀγνοοῦμεν τὰς ὑπευθύνους κυβερνητικὰς σκέψεις ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸν ἐσχατολογοῦντα συνταγματολόγον, διὰ τὸν ὅποιον εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ συντήρησις τῶν ἀστικῶν μορφῶν τοῦ βίου ἀποτελεῖ καταδικασμένην ὑπόθεσιν, τὸ μόνον ποῦ ἀξίζει νὰ παρατηρήσωμεν εἶναι ὅτι θὰ προτιμώμεν νὰ ἰδωμεν τοὺς ἀνατροπῆς τῆς κρατοῦσης κοινωνικῆς τάξεως παλαιόντας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς, παρὰ νὰ συνεργοῦμεν ἀμέσως εἰς τοὺς σκοποὺς των μόνοι μας, κατακρημνίζοντες καὶ παροπλίζοντες ἐκουσίως καὶ ἐν ἐπιγνώσει ὅλα τὰ ὕλικά καὶ πρὸ παντὸς τὰ ἠθικά των ἐρείσματα. Διότι καταπρόδοσιν τῆς ἐλευθέρως οικονομίας καὶ παροπλισμὸν τῶν ἠθικῶν τῆς ἐρείσματων, ἀποτελεῖ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναθέσεως εἰς τὸ κράτος, τῆς

εὐθύνης καὶ τῆς μερίμνης διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπαύριον τῶν πολιτῶν του. Ἐὰν δὲ ὑπάρχει βασικὴ καὶ θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ τοῦ κομμουνιστικοῦ καὶ ἀστικοῦ κράτους, αὕτη ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο θέλει τὸν πολίτην ἐλευθερόν κύριον τοῦ μόχθου του, καὶ συνεπῶς ὑπεύθυνον ἔναντι τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ χειράφετον, ἐνῷ ὁ κομμουνισμός δὲν ἀνέχεται καμμίαν ἐλευθερίαν, θέλει τὸν μόχθον ὡς κοινωνικὸν καταναγκασμόν, ὡς ὀφειλὴν πρὸς τὸ ἀπρόσωπον καὶ ἀνώνυμον σύνολον, ἐν ὀνόματι τῆς ἀπροσδιορίστου καὶ ἀσυλλήπτου ἰδέας τοῦ ὁποῖου δικαιολογεῖ τὴν ὑποδούλωσιν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμόν πάσης ἀνθρωπίνης προσωπικότητος.

Ὅσοι δὲν ἔχουν κατορθώσει νὰ διευκρινίσουν εἰς τὴν συνείδησίν των ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀνισότης ἐν τῇ κατανομῇ τῶν ἀγαθῶν, ἡ τόσον ἄλλως τε ρευστὴ καὶ ἀσταθὴς, οὔτε αἱ ἀναγκαῖαι ἄλλως τε καὶ ἀναπόφευκτοι ἀξιολογικαὶ διακρίσεις ἐν τῇ κοινωνικῇ ἱεραρχίᾳ ἐκεῖνο ποῦ καθιστᾷ τόσον ἀδιαλλάκτως ἐχθρικά, ὅσον ἀντιπαλίσοντα πρὸς ἐπικράτησιν κοινωνικὰ συστήματα, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις μόνον τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, δὲν ἔχουν συλλάβει τὴν βιαιότεραν ἐννοίαν τῆς διαταραχῆς ὑπὸ τὸ σημεῖον τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ ἱστορικὴ περίοδος ποῦ διανύομεν. Οἱ ἄνθρωποι ποῦ συνιστοῦν τὴν ἐκ τῶν ἄνω συστηματικὴν κατάλυσιν τῶν κοινωνικῶν ἐρεισμάτων τῆς ἐλευθερίας, ποῦ προβάλλουν τὸν κρατικὸν σοσιαλισμόν ὡς μέσον ἀντιμετωπίσεως τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς, εἴτε ἀπὸ ἀσθενικὸν οἶκτον πρὸς τὸν μοχθοῦντα ἄνθρωπον κινοῦνται, εἴτε ἀπὸ κοινωνικὸν μηδενισμόν, ὁμοιάζουν μὲ πολιορκουμένους, ποῦ, ἐνῷ οὔτε τὰ μέσα τῆς ἀμύνης ἐξηντλήθησαν, οὔτε ὁ ἐχθρὸς ἐμφανίζεται ἐπὶ φόβος, οὔτε ἀπεκατέστησεν ἡ φρουρά, συνιστοῦν νὰ ὑψωθοῦν εἰς τὰς ἐπάλξεις, τὰ ἐμβλήματα, τοῦ ἐχθροῦ, νὰ δηλωθῇ συνθηκολόγησις μὲ τὰ συστήματα, μὲ τὰς δοξασίας, τοὺς νόμους καὶ τὰς ἀρχὰς του καὶ κατεδάφισιν τέλος τῶν προμαχῶνων καὶ τῶν ὀχυρῶν καὶ ἀνοίγμα τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου μὲ τὴν ἐλπίδα ἀποτροπῆς τῆς νικηφόρου τοῦ ἐπελάσεως.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τίποτε δὲν δικαιολογεῖ τοιαύτην κοινωνικὴν ἡττοπάθειαν. Ἀσχετῶς πρὸς τὴν κρίσιν καὶ τὴν σημειουμένην εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς διαταραχὴν καὶ εἰς τὰς περιορισμένας κυρίως περιοχὰς τῶν λεγομένων διανοουμένων κύκλων—οἱ ὁποῖοι ὀλιγώτερον παρὰ εἰς κάθε ἄλλην χώραν ἐπηρεάζουν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀνησυχίαι μακρὰν τοῦ νὰ εἶναι συνέπειαι παρατηρήσεως καὶ μελέτης ἀπορροεύσεως ἐκ τῶν ἀντικειμενικῶν τῆς χώρας συνθηκῶν, καὶ αἰτίνες μεταφέρουν μέχρις ἡμῶν τὴν μακρυνὴν ἀπήχησιν μόνον τῶν νέων ὀργανικῶν διαμορφώσεων τῶν συντελουμένων εἰς ἄλλας χώρας καὶ ταύτην συγκεχυμένην καὶ ἀτελῶς νοητὴν παρ' ἡμῖν—λόγῳ διαφορᾶς χρονικῆς ἐξελίξεως ἀλλὰ καὶ λόγω διαφόρου προσδοχῆς καὶ αἰσθήσεως τοῦ Κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, αἱ βάσεις τῶν μορφῶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν ἀκλονήτως στερεαί. Παρ' ἡμῖν ὁ κοινωνικὸς διαφορισμός ἐλάχιστος εἶναι αἰσθητός. Δὲν ὑπάρχει συγκεντρωμένον μέγα ἰδιωτικὸν κεφάλαιον, τοῦλάχιστον δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον συσσωρευθὲν ἐξ ἐργασίας ἐντὸς τῆς χώρας. Δὲν ὑπάρχει ἀριστοκρατία πλούτου, ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ μακρὰν σειρὰν γενεῶν. Ἡ ἀστικὴ μας τάξις ἡ ἐπωσδήποτε υπερβᾶσα τὸ βριον τῆς μέσης, εἶναι νεωτάτη καὶ διατηρεῖ ἀκόμη στερεὰς τὰς λαϊκὰς ρίζας τῆς. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχουν παρ' ἡμῖν τὰ ἀδυσσαλέα χάσματα τὰ ὁποῖα κρατοῦν ἀπομεμονωμένας ἀπ' ἀλλήλων εἰς ἀπόστασιν τὰς κοινωνικὰς ομάδας. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν χαρακτηριστικὴν ἡπιότητα τῶν κοινωνικῶν παρ' ἡμῖν σχέσεων, παρ' ὅλην τὴν δραστηρίαν προπαγάνδαν τῶν ἐξωθεν συντηρουμένων ἀνατρεπτικῶν πυρῆνων, παρὰ τὴν διαλυτικὴν ἡττοπάθειαν μιᾶς ἀρχοσχόλου ἀνεδαφικῆς καὶ ἀχειραφετήτου διανοήσεως ἡ ὁποία ἀγωνίζεται ν' ἀναπληροῖ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς κενότητα μὲ τὴν ἐπίδειξιν πρωτοπορειῶν ἀκροατισμῶν, παρὰ τὴν ἐκ τῶν ἄνω ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἐπίδειχθεῖσαν πρωτοφανῆ ἀσέβειαν κατὰ πάσης μορφῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας καὶ τάξεως, παρὰ τὸν ἀνιστόρητον ἠθικὸν καὶ ὕλικόν σάλον τὸν ὁποῖον ἐπέφερεν ἡ Μικρασιατικὴ τραγωδία. Ἐὰν ἡθέλαμεν εἰλικρινῶς καὶ

χωρὶς συγκαλύψεις καὶ προσχήματα νὰ ὑποδείξωμεν τὴν πηγὴν ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ καιροὺς διαχέεται εἰς ὅλην τὴν κοινωνικὴν παρ' ἡμῖν ἀτμόσφαιραν. Ἐνα αἰσθημα ἀποδυσπετήσεως καὶ ἀμφιβολίας διὰ τὴν ἐπαύριον, θὰ ἔπρεπε νὰ κατονομάσωμεν τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους εἰς τὸ νὰ κατοχυρώνη, ν' ἀσφαλίσῃ καὶ νὰ ὑπηρετῇ δημιουργικὰς τὰς ἐπιδόσεις τοῦ ἔθνους. Ἐὰν δὲ σοδοῦν καὶ παρ' ἡμῖν κίνδυνοι διαταραχῶν, θὰ ἦτο ματαιοπονία ν' ἀναζητῶνται οὗτοι εἰς τὰς ἀντιθέσεις τῶν κοινωνικῶν ομάδων, ἐφόσον, ἐὰν ὑπάρχῃ δυσαρμονία σχέσεων καὶ τάσεων καὶ σκοπῶν, αὕτη ἔχει τὰς ρίζας τῆς εἰς τὸν κρατικὸν φατριασμόν, εἰς τὴν διοικητικὴν νωθρότητα, τὴν ἀστοργίαν καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν πυκνὴν καὶ ἀδιαπέραστον κρατικὴν ἀμάθειαν. Ἡ κοινωνικὴ τάξις παρ' ἡμῖν ἐδραιώτατα στηρίζεται εἰς τὸν μέγιστον ὄγκον τῶν Ἑλλήνων μικροῖδιοκτητῶν οἱ ὁποῖοι ἀπαρτίζουν τὴν παμφηφίαν σχεδὸν τοῦ ἔθνους. Οὐδεμία συνεπῶς ὑπάρχει ἀνάγκη διανομῆς παροχῶν, διὰ πλείονα αὐτῆς ἀσφάλειαν. Ὁ Ἕλληνας ἐξ ἄλλου εἶναι ἀτομον οἰκονομικῶς χειραφετημένον, ὥστε νὰ μὴν ἔχῃ ἀνάγκην τῆς κηδεμονίας τοῦ Κράτους διὰ νὰ καθοδηγηθῇ εἰς τὴν ἀσφάλειάν του ἀπέναντι τῶν βιωτικῶν ἐναντιοτήτων. Ἡ μήπως θὰ τολμήσῃ κανεὶς ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι ὁ ἀμαθέστερος Ἕλληνας χειρῶνα ἔγνωρίζει νὰ προνοῇ καλλίτερον τοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους; Ὑπάρχουν βεβαίως ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους θὰ «φέξῃ» μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Αὗτοι ὅμως δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Εἶναι οἱ ἐξ ἑσπερίας προερχόμενοι διπλωματοῦχοι φωστῆρες κοντὰ εἰς τοὺς ὁποίους θὰ «κολλήσουν» τὰ πλήθη τῶν παρασίτων μὲ τὰ ὀλίγα ἐγγῶρια κολυβογράμματα καὶ τὸν φλογερὸν φατριαστικὸν ζήλον. Ὅταν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ θὰ κληθεῖν νὰ συγκροτήσουν τὸν νέον ὀργανισμόν ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἀπέφωτος ἐκτάσεως καὶ ἀριθμοῦ προσωπικοῦ θὰ ὑπερβῇ ὅλους τοὺς ἰδρυθέντας μέχρι τοῦδε, ἡ «μεταρρύθμισις» θὰ ἔχῃ συντελεσθῇ. Ἐὰν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐφθασαν τὰ γενικὰ ἔξοδα ν' ἀπορροφῶν τὰ 80 ο/ο τοῦ συνόλου τῶν πόρων τῶν ταμείων τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων, ἡμποροῦμεν καθαρῶτα νὰ προῖ-

δωμεν τι θὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὰ κόμματα ἔχουν ἀνάγκας καὶ τὰ καφενεῖα εἶναι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας πλήρη ἀπὸ τὸ μόνον εἶδος ποῦ παράγει ἐν ἀφθονίᾳ ὁ τόπος—τοὺς νέους μὲ τὰ γυμνασιακὰ διπλώματα καὶ τὴν ἀνεργον πρωτοπορειῶν φαντασίαν. Οὗτοι θὰ εἶναι ἄλλωστε οἱ μέντοι προλετάριοι τοὺς ὁποίους θ' ἀσφαλίσῃ ὁ εἰσαγόμενος θεσμός.

Θὰ μᾶς εἰπουν ὅμως ὅτι κατὰ τῆς γραφειοκρατικῆς υπερβασίας ἡμποροῦν οἱ ἀσφαλιζόμενοι, ὁ ἐργοδοτικὸς κόσμος καὶ ἡ κοινωνία νὰ ἐπιδιώξουν νὰ λάβουν ὅλας τὰς ἀπαιτούμενας ἐγγυήσεις. Ὅτι εὐκολώτατον εἶναι νὰ ἐπιβληθῇ δρακόντειον σύστημα ἐλέγχου ἐπὶ τῆς διαχειρήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ὅτι πάντως ἡ ὀργανωτικὴ ἀνεπάρκεια δὲν ἀποτελεῖ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς κοινωνικῆς ὑπὲρ τῶν ἀτόρων κοινωνικῶν ομάδων προνοίας. Ἀλλ' ὅ,τι ἡμεῖς ἀμφισβητοῦμεν κυρίως εἶναι αὐτὴ ἡ ἀναγκαιότης ἀκριβῶς. Ἡ ὀργανωτικὴ ἀνεπάρκεια εἶναι πρόσθετον ἐπιχειρήματα εἰς τὸ ὅποιον ἀνεφέρθημεν, κυρίως διὰ νὰ διαφωτίσωμεν τὸν ἀνομολόγητον λόγον τῆς διανοίξεως νέου πεδίου πρὸς θεσιθηρίαν καὶ συναλλαγὴν, πράγματα ποῦ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο αἰχμαλωτίζουν τὰς σκέψεις τῶν πολιτικῶν στελεχῶν.

Ἡ Ἑλλάς, εἰς ἐποχὰς οἰκονομικῶς ἀπειρῶς ἀνειωτέρας ἔζησε χωρὶς ἀσφαλίσεις, χωρὶς οὐδεὶς νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην ἐνὸς τοιούτου θεσμοῦ. Αὐτὸ τοῦτο γεγονός, ὅτι τὸ υἱοθετηθὲν σχέδιον εἶναι προῖον μεταφραστικοῦ ἐράνου, ὑποβληθὲν μετὰ πρόχειρον συρραφὴν ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν ἑνὸς εἰδικοῦ, ἀποτελεῖ πρόσθετον ἀπόδειξιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἀντικειμενικῶς δὲν ὑπῆρχε πρόβλημα ἀσφαλίσεων. Ἐὰν ὑπῆρχε, θὰ εἶχον προσπέσει αἰσθητὰ καὶ ζῶντα εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν τὰ συμπτώματά του καὶ θὰ εἶχε κινηθῇ ἀσφαλῶς ἡ ἐγγῶρια παρατήρησις καὶ σκέψις εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀντιμετωπίσεώς του. Οἱ πρόχειροι μεταρρυθμισταὶ οἱ μετὰ τόσης μανίας ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐμβολιάσουν τὸν κοινωνικὸν μας ὀργανισμόν μὲ ὅλα τὰ καρκινώματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινωνικοῦ γήρατος, διὰ νὰ τὸν «συγχρονίσουν» ἀντὶ νὰ ψιττακίσουν συγγράμματα καὶ θεωρίας, ἐγνώριζον νὰ παρατηροῦν, νὰ μελετοῦν καὶ νὰ

συγκρίνουν, θά ειχον αντιληφθῇ ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος δὲν ἐφθασεν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας εἰς τὴν αἰχμηρότητα ἐκείνην τοῦ ἐγωϊστικοῦ ἀτομικισμοῦ, ὥστε νὰ ὑπάρχη κίνδυνος οἱ ἀχρηστευόμενοι ἐξ οἰωνδῆποτε λόγων δι' ἐργασίαν ἀνθρώποι, νὰ μείνουν ἀνευ περιθάλψεως καὶ συναντιλήψεως εἰς τὸ ἔλεος τῆς τύχης. Εἴμεθα ἀρκετὰ καθυστερημένοι ὥστε νὰ μὴν παρουσιάζουν ἀκόμη αἱ πόλεις μας καὶ αἱ ἐργατικά μας συνοικίαι τὰ στυγνὰ φαινόμενα τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως τὰ ὅποια εἶναι τόσον συνήθη εἰς τὰς βιομηχανικὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἐργατικά μας στελέχη διατηροῦν ἀκόμη νωπὰς τὰς ἀγροτικάς ρίζας τῶν καὶ τὸ φαινόμενον τοῦ ἀνθρώπου «ποῦ δὲν ἔχει στὸν ἥλιο μάϊρα» εἶναι ἀκόμη ἀγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπειτα ἔχομεν ἡμεῖς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ὑπέροχον εἰς θέρμην καὶ στοργὴν καὶ αὐτοθυσίαν ὄργανον ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης, τὴν ἐλληνικὴν οἰκογένειαν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἀσκεῖται κατὰ τρόπον ὑπέροχον, πλουσία ἢ κοινωνικὴ πρόνοια ὡς ὀφειλή, ὡς σέβας, ὡς στοργή, χωρὶς νὰ καταδυναστεύη καὶ νὰ ταπεινώη τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἀν αἱ συνθήκαι τοῦ βίου ἐκ τῆς προέλευσης ἐξελιξέως ἤθελον ἐκτραχυθῇ καὶ παρ' ἡμῖν, ἔτι πλέον καὶ ἀν, πρᾶγμα πᾶν ἄλλο ἢ ἀναπόφευκτον, δὲν θὰ καθίστατο δυνατόν νὰ ἐκφυγῇ ὁ τύπος ἀπὸ τὰς εὐρωπαϊκὰς συστήματα ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς, ἀν θὰ εἶχε δηλαδὴ ἐκκολαφθῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἀπρόσωπος κεφαλαιοκρατία, εἰς βαθμὴν ὥστε ν' ἀλλοιωθοῦν αἱ συνανθρωπικαὶ σχέσεις καὶ νὰ προσλάβουν τὴν στυγνὴν μορφήν τῆς ὁποίας ἐγνώρισεν ἡ βιομηχανικὴ Εὐρώπη, ποῖος ἡμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε κατὰ τὸ ἐγγύς παρελθὸν τὰς ἐπαγγελματικὰς συνεργατικὰς τῶν νήσων, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, δὲν θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐπινοήσῃ νέας μορφὰς συνεταιρισμῶν ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς ἐργασίας, διὰ τῶν ὁποίων, διατηρουμένης τῆς αὐστηρᾶς ἀξιολογικῆς ἱεραρχίας, ἥτις διέστελλε πάντοτε τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀγέλην, θὰ εἶχεν ἀσφαλισθῇ ἡ ἕνετος βιωτικὴ ἐπάρ-

κεια καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνεξαρτησία ἐκάστης ἀνθρωπίνης προσωπικότητος;

Ὁ πρυτανισμὸς ἀκαίρως καὶ ἀνευ λόγου εἰσαγόμενος εἰς τὰ κοινωνικά μας ἤθη δὲν ἀπειλεῖ ἀπλῶς τὰς ὕλικὰς βάσεις τῆς ζωῆς τῆς χώρας. Ἄν ἐπρόκειτο περὶ τοιοῦτου κινδύνου μόνον, θὰ ὑπῆρχεν ἐκ μέρους μας τοῦλάχιστον ὀλη ἡ ὑπομονὴ καὶ ὀλη ἡ διάθεσις ν' ἀφήσωμεν νὰ δοκιμασθῇ διὰ νὰ καταρρεύσῃ. Θὰ κατέρρεε δὲ ταχέως. Ὁ πρυτανισμὸς ὑπομονεύει τὰ θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἀπειλεῖ νὰ φθείρῃ τελειωτικὰ καὶ νὰ ἐξαθλιώσῃ τὸ ἔξαιρετικὸν ἀνθρώπινον εἶδος, τὸν Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος ὡς ἐλευθέρου προσωπικότητος ἐπάλαισε μὲ τὴν φύσιν καὶ μὲ τὴν ζώην, διὰ νὰ τὴν νικᾷ καὶ νὰ τὴν καθυποτάξῃ ἐν μέσῳ ὧν τῶν ἱστορικῶν ἐναντιοτήτων. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἀγέλης, ὁ Ἕλλην ὡς ἀνθρώπινον ποῖον θὰ εἶχε μειωθῇ, θὰ εἶχε σμικρυνθῇ, θὰ εἶχεν ἀποβάλλει ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς ὑπεροχῆς του. Θὰ εἶχεν ἀλλοιωθῇ κατὰ τὰ ἠθικά του συστατικά καὶ ἀν ἀκόμη δὲν θὰ ἐκινδύνευεν ὀλοσχερῶς ἡ φυσικὴ του ὑπαρξίς. Ὁ πρυτανισμὸς ἀγελοποιεῖ τὰς κοινωνίας. Ὁδηγεῖ ἀναποδράστως εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν καὶ τὸν ἠθικόν των ἐξαφανισμόν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὰ εἰσαγόμενα συστήματα τῶν ἀσφαλίσεων καὶ εἰς κάθε θεσμόν ποῦ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου συνεπῶς δὲ καὶ τῆς ἐλευθερίας του, ὀφείλομεν νὰ διακρίνωμεν κίνδυνον κατὰ τῆς φυσικῆς ὑπάρξεώς μας ὡς Ἕθνος. Δι' αὐτὸ ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία καὶ αἱ ὑγιεῖς ἡγέτιδες αὐτῆς δυνάμεις ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἐντείνουν τὴν ἀμυνάν των.

Διὰ τοῦτο μόνον καὶ ὅπως ἀσχέτως πρὸς τὰ οἰκονομικά συμφέροντα, αἱ ὑγιεῖς καὶ ἀδιάφθοροι δυνάμεις τοῦ ἔθνους ὀφείλουν νὰ μὴ σταματήσουν οὔτε μέχρις ἀνυπακοῆς, προκειμένου νὰ ἐξαναγκασθοῦν τὰ κόμματα καὶ τὸ κράτος νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὰ προκρούστεια πειράματα ποῦ ἐξαθρώνουν καὶ διασείουν τὰς βάσεις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἡ ὑπόθεσις τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων εἶναι εὐκαιρία μάχης ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῆς ὁποίας θὰ κριθῇ ὁ βαθμὸς τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς μας υγιείας καὶ τῆς ἱκανότητός μας ὡς συνόλου νὰ νικῶμεν τὴν πα-
ρακμήν.

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1927 ΚΑΙ Ο ΠΡΟΕΔΡΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Ν. ΑΚΡΙΝΟΥ

Τὸ προκλήθην ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐκδηλωθεισῶν προθέσεων τοῦ φιλελευθέρου κόμματος ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν ἀναθεώρησιν ὠρισμένων διατάξεων τοῦ συντάγματος ζήτημα, δὲν ἐκίνησεν ὅσον θὰ ὀφείλει ἴσως τὸ δημόσιον παρ' ἡμῖν ἐνδιαφέρον. Τ' ἀντιπολιτευόμενα κόμματα ἀντέταξαν εἰς τὰς σχετικὰς πρότασεις κατηγορηματικὴν ἀρνήσιν, ἀπαξίωσαν νὰ προσέλθουν εἰς οὐσιαστικὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἀλλ' οὔτε ἐκ μέρους τῶν ὀργάνων τῆς κοινῆς γνώμης τὸ ζήτημα ἔτυχε σοβαρώτερης ἀντιμετωπίσεως. Θὰ ἦτο παρακινδυνευμένον ἐν τοῦτοις ἀν ὅχι αὐθαίρετον τὸ νὰ καυχῇ κανεῖς, (λαμβάνων, ὡς δεδομένον τὴν ἀρνητικὴν στάσιν ἣν τὰ ἀντιπολιτευόμενα κόμματα καὶ ὁ τύπος ἔλαβον ἀπέναντι τῆς πρώτης, κατὰ τρόπον ἐπίσημον ἐκδηλωθείσης ἐφέσεως ἐλέγχου καὶ προσεκτικωτέρας ἀναπροσαρμογῆς, τοῦ νέου μας καταστατικοῦ χάρτου εἰς τὰς τοπικὰς καὶ χρονικὰς παρ' ἡμῖν συνθήκας) ὅτι τὸ σύνταγμα τοῦ 1927 ἀπεδείχθη καὶ ἐν τῇ πράξει τέλειον καθ' ὅλα καὶ ἐδραιωμένον ἀκλονήτως εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν.

Δὲν πρόκειται νὰ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ παρουσίαν μιᾶς ἰσχυρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον λαϊκῆς μερίδος, ἥτις παρὰ τὴν ἀδιαφιλονίκητον νομιμοφροσύνην τῆς δὲν συνεφιλιώθη ἀκόμη ἐντελῶς μὲ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1924 καὶ τῆς ὁποίας αἱ θεωρητικαὶ τοῦλάχιστον προτιμήσεις στρέφονται πρὸς τὴν βασιλευσμένην Δημοκρατίαν. Τοῦτο θὰ μᾶς ἐφερεν εἰς ἐντελῶς ἀκαιρον ἀνακίνησιν ζητήματος πολιτειακῆς μορφῆς, πρᾶγμα ὅπερ ἐξέρχεται προφανῶς πολὺ πέραν τῶν προθέσεων τοῦ κόμματος, τοῦ εἰσηγηθέντος τὴν ἰδέαν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγ-

ματος. Ἐὰν καλῶς ἐρμηνεύομεν τὰς προθέσεις αὐτὰς, τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς ἐκπνοῆς τῶν τεταγμένων προθεσμιῶν διὰ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ συντάγματος τὰς τροποποιήσεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἡ πενταετής δοκιμασία τοῦ πολιτεύματος κατέδειξεν ἀνγκαίᾳς διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς. Οὐδὲν μᾶς κωλύει ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι κατ' ἀρχὴν καὶ μέχρι τοῦ σημείου τούτου, ἡ ἀναθεωρητικὴ πρωτοβουλία οὐδὲν ἐμφανίζει τὸ ἐκνομον καὶ τὸ ἐκθεσμον.

Τὰ συντάγματα δὲν ἀντιπροσωπεύουν οὔτε θέσφατα, οὔτε ἀληθείας ἐξ ἀποκαλύψεως τῶν ὁποίων ν' ἀπαγορεύεται ἡ μεταρρυθμίσις καὶ ἡ τροποποίησις. Ἀποτελοῦν ἀπλὰ συστήματα κανόνων καὶ τύπων, σκοπὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἄλλος πλὴν τῆς περιχαρᾶς τῆς δημοσίας ζωῆς ἐν τῷ ἐνδὸς πλαισίου εὐρυθμίας καὶ τάξεως. Ὅσάκις οἱ σκοποὶ τῆς εὐρυθμίας καὶ τῆς τάξεως προσκόπτουν εἰς τύπους καὶ κανόνες ὀλιγώτερον βιωσίμους, ἡπαύουν νὰ ἐξυπηρετοῦνται ἐπαρκῶς διὰ τοῦ ἰσχύοντος συντάγματος, ὁσάκις οἱ πολιτειακοὶ κανόνες καὶ τύποι προσαρμόζονται ἀτελῶς πρὸς τὰς ἀντικειμενικὰς κατὰ τόπον καὶ χρόνον ἐπιταγὰς καὶ ἀνάγκας, ἡ δεσμεύουν ἢ ἀνεπαρκῶς ὑπηρετοῦν τὴν ζώην, ἡ μεταβολὴ των ἀποβαίνει ἐπιβεβλημένη καὶ ἀναπότρεπτος.

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς οὐδεμία οὐδαμῶς δύνανται νὰ προκύψῃ ἀντίρρησης. Ἐὰν δὲ ἡ πρωτοβουλία τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων συνήντησεν οἷαν συνήντησεν ὑποδοχὴν ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν πολιτικῶν κομμάτων, τοῦτο ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ ν' ἀποτελῇ ἀπόδειξιν ὅτι τὰ κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς πολιτείας παρ' ἡμῖν ἔχουν καλῶς, ἢ ὅτι ἡ πενταετής ἐφαρμογὴ τοῦ

νέου πολιτεύματος δὲν παρουσίασε καμμίαν ὀργανικήν ἀτέλειαν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν διαφόρων ἐξουσιῶν τοῦ Κράτους, ἢ ὅτι τέλος τὸ σύνταγμα τοῦ 1927 ἀπεδείχθη ἐν τῇ πράξει τελείως προσηρμοσμένον εἰς τὰς ἠθικοπολιτικὰς συνθήκας τοῦ τόπου καὶ ἱκανοποίησε πλήρως τὰς προσδοκίας τοῦ λαοῦ.

Ἀποκρούουσα ἡ ἀντιπολίτευσις τὰς ἀναθεωρητικὰς προτάσεις τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων οὐδὲν τοιοῦτον ἰσχυρίσθη ἄλλως τε. Ἡρνήθη ἀπλῶς συζήτησιν ἐπὶ τῆς οὐσίας τῶν προτάσεων ἐκείνων, ἐπικαλουμένη, τὸ ἀκαίρον τῆς ἀνακινήσεως συνταγματικοῦ ζητήματος, εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν καὶ ἐκ μέρους ἐνὸς κόμματος τοῦ ὁποίου ἡ πλειοψηφία εἰς τὰς Βουλὰς ὄχι ἀδικαιολογήτως, ἐκρίθη ὡς μὴ ἀπηχοῦσα πλέον τὸ λαϊκὸν φρόνημα. Σοβαρὰ ὁμολογουμένως εἶναι καὶ ἡ ἄλλη αἰτιολογία τῶν ἀντιρρήσεων τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατ' ἣν ἡ ἐπώδυνος περίοδος τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως, ἥτις περισπᾷ ἐναγωνίως τὸ δημόσιον ἐν τῇ χώρᾳ ἐνδιαφέρον καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαι ἐπιτακτικαὶ μέριμναι, ἐπιβάλλουν νὰ τεθῇ εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν κάθε ἄλλο ζήτημα. Ὅτι ὑπάρχει λογικὴ βαρύνουσα εἰς τὴν ἐπιχειρηματολογίαν αὐτὴν εἶναι ἀδιαφιλονίκητον. Ἀδιαφιλονίκητον μὲν τοῦτο εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία αὐτῇ, εἰς τὴν ἐντύπωσιν τῆς κοινῆς γνώμης ἀφίνει ἕνα κενὸν ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀντιλήψεις ἐπὶ τοῦ συνταγματικοῦ ζητήματος. Ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ διατηρῇ ὅλας τοὺς τὰς ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὸ χρονικῶς ἐπείκαιρον ἢ μὴ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος. Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἔχη οἰκονομικὴ θεωρητικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου προτίμησιν. Καλῶς ἢ κακῶς ὅμως, ἐγκαίρως ἢ ἀκαίρως τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ συντάγματος ἐτέθη, ἀσφαλῶς δὲ ἡ μέθοδος, δι' ἣς θέλει νὰ τὸ παρακάμψῃ ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν εἶναι ἡ καλλίτερη. Δὲν εἶναι ἀκόμη ὀρισμένως γνωστὰ αἱ ἀπόψεις τὰς ὁποίας θὰ προβάλλῃ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων εἰς ὑποστήριξιν τῆς περὶ ἀναθεωρήσεως πρωτοβουλίας του, οὔτε ἂν θὰ ἐπιμείνῃ, μέχρι τέλους, περιλαμβάνον ταύτην μεταξὺ τῶν θεμάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ζητήσῃ

κατὰ τὰς ἐκλογὰς ν' ἀποφανθῇ ὁ λαός. Τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐλάχιστα ἀνησυχοῦν διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐνδεχόμενον, προφανῶς διότι πιστεύουν ὅτι ἐκ τῆς ἐκλογικῆς δοκιμασίας τὸ κόμμα τοῦτο θὰ ἐξέλθῃ ἀρκούντως μειωμένον, ὥστε νὰ μὴν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀντιλήψεις του. Ὅτι ἐθορύβησεν ἄλλως τε τὴν ἀντιπολίτευσιν δὲν ἦτο ὁ φόβος μήπως ἐγκριθοῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ αἱ ἀναθεωρητικαὶ τάσεις τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ἀλλ' ἡ ὑπόνοια, ὅτι ἡ ἀναθεωρήσις θὰ ἐπεχειρεῖτο διὰ τῶν σημερινῶν Βουλῶν, χρησιμοποιομένης πρὸς τοῦτο τῆς πειθηνίου φιλελευθέρως πλειοψηφίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὰ κόμματα διέβλεπον τὸν κίνδυνον ἐσπευμένον μεταβολῶν εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς Πολιτείας καὶ τετελεσμένων γεγονότων, ἅτινα καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θὰ εἶχον καταλήξει εἰς πραξικοπηματικὴν μεταίωσιν ἐπ' ἀόριστον τῶν ἐκλογῶν, θὰ εἶχον πάντως ἐπηρεάσει τὴν ὅλην προεκλογικὴν ἀτμόσφαιραν καὶ θὰ εἶχεν ἀλλοιώσει τὰς ἐκλογικὰς πιθανότητας ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἰδικῶν τῶν προσδοκίων.

Διὰ νὰ εἰμεθα σαφέστεροι ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἐπέσθη, ὅτι τὴν περὶ ἀναθεωρήσεως ὀρισμένων συνταγματικῶν διατάξεων πρωτοβουλίαν τῶν φιλελευθέρων ἐνέπνευσε σύνοψις ἀντικειμενικῶν δεδομένων παρατηρήσεων καὶ πείρας. Δὲν ἐπίστευσε δηλαδὴ, ὅτι ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας τὴν ὁποίαν συγκεκριμένως ἐπιδιώκει τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ὑπῆρξε τὸ καταστάλαγμα αὐστηρῶς ἀντικειμενικῶν καὶ ἀνιδιοτελῶν ἀντιλήψεων, τὰς ὁποίας τοῦτο ἐσχημάτισε κατὰ τὴν τετραετὴ παραμονὴν του ἐν τῇ ἐξουσίᾳ.

Ἡ πρότασις περὶ διευρύνσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει κομμάτων ὡς ἀπόπειρα προσαρμογῆς τοῦ συντάγματος ὄχι τόσο πρὸς τὰς ἀντικειμενικὰς ἐν τῇ χώρᾳ πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, ἀλλὰ μάλλον πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὰς προσωπικὰς κλίσεις τοῦ ἡγέτου τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων. Ἰσως δὲ πράγματι ἡ ὅλη πολιτικὴ ἀκαταστασία τῶν τελευταίων μηνῶν, αἱ περὶ ἀνωμάτων ἐξελέγξεν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως πληθυνόμεναι ἐπ' ἐσχάτων φήμαι

καὶ τέλος ἡ σχηματισμένη γνώμη περὶ τῆς μέχρι αὐταρχισμοῦ, ἐξικνουμένης ἐννοτε θεληματικότητος τοῦ κ. Βενιζέλου νὰ συναπετέλεσαν τὸ γόνιμον ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἐξέθρεψε τὰς ὑπονοίας αὐτάς.

Τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἐπέτρεψεν ν' ἀκουσθοῦν αὐστηραὶ καὶ ἀπηλλαγμέναι ὑποκειμενικῶν ἐνδοιασμῶν, αἱ ὑπεύθυνοι ἀντιλήψεις τῶν κομμάτων ἐπὶ τοῦ συντάγματος. Μόλον τοῦτο καὶ παρὰ τὴν τραχύτητα τῶν κοινωνικοοικονομικῶν συνθηκῶν, χρήσιμον θὰ ἦτο νὰ λάβῃ ἡ χώρα γνῶσιν τῶν πορισμάτων καὶ τῶν παρατηρήσεων τῶν ὑπευθύνων πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐλειτούργησε τὸ νέον πολιτεῦμα καὶ ἔδρασαν αἱ συνταγματικαὶ ἐξουσίαι. Χρήσιμον θὰ ἦτο ν' ἀκουσθῇ ἡ ὑπεύθυνος πολιτικὴ κριτικὴ ἐπὶ τοῦ καταστατικοῦ τῆς Χώρας χάρτου καὶ ἐπὶ τῶν ἀτελειῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν διαπιστωθέντων ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του κατὰ τὴν διαρρέουσαν πενταετίαν, διὰ νὰ ἐλεγχοῦν δημοσίᾳ αἱ ἐκ διαφόρων πλευρῶν παρατηρήσεις καὶ κωδικοποιηθῇ ἡ συναχθεῖσα ἐμπειρία μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι τελειοτέρας του προσαρμογῆς πρὸς τὰς τρεχούσας ἀπαιτήσεις ἢ καὶ πρὸς τὰς διαμορφώσεις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Καὶ προκειμένου περὶ τῶν πολιτικῶν μορφῶν ὀφείλει ἀπαραβάτως νὰ ἰσχύῃ ὁ νόμος, ὁ ὁποῖος διέπει ἐφ' ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων. Ὁ νόμος δηλαδὴ τῶν διαρκῶν βελτιώσεων καὶ τελειοποιήσεων, δεδομένου ὅτι οὐδὲν ἀνθρώπινον ἐγχείρημα ἐδόθη ἀπ' ἀρχῆς ἄσφογον καὶ τέλειον.

Ὡς πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν παρ' ἡμῖν ἡμποροῦμε ν' ἀναφέρωμε δύο περιπτώσεις, αἵτινες βαρύτατα ἐξένισαν τὸ δημόσιον αἰσθημα. Ἡ πρώτη ἀνάγεται εἰς τὸ 1928 καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν εὐχέρειαν μεθ' ἣς ὁ τότε πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐνέδωκεν εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου. Ἡ δευτέρα εἰς τὸν ὅλον χειρισμὸν τῆς ὑψηλῆς τοῦ ἀρμοδιότητος ὡς ρυθμιστοῦ ἀνωτάτου τοῦ πολιτεύματος, ἐκ μέρους τοῦ νῦν προέδρου, κατὰ τὴν τελευταίαν κυβερνητικὴν κρίσιν. Καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας περιπτώσεις ἡ τυπικὴ εὐλάβεια πρὸς τὸ ἀνεύθυνον τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος, ἐδραιωμένη στερεῶς ἐν τῇ χώρᾳ καὶ πρὸ τῆς πολιτείας

ακτῆς μεταβολῆς, δὲν ἴσχυσε νὰ συγκρατήσῃ τὰς ἐκδηλώσεις ἐξαφνισμοῦ τοῦ δημοσίου αἰσθήματος. Θὰ ἦσαν δὲ ἀσφαλῶς ἐνεργώτεροι αἱ ἐκδηλώσεις, ἐὰν ἐκ πνεύματος νομιμοφροσύνης καὶ τάξεως δὲν εἶχον συγκρατηθῇ διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐπιμελῶς ἀπέφυγον νὰ ψέξουν, δημοσίᾳ τοῦλάχιστον, τὴν ἀνωτάτην πολιτικὴν ἀρχήν. Ὁ συγκρατημὸς οὗτος, ὁ ἐπιβεβλημένος ἄλλως τε, δὲν ἀλλοιώνει βεβαίως τὰ γεγονότα. Καὶ τὰ γεγονότα πιστοποιοῦν ὅτι ὁ προεδρικός θεσμός, κρινόμενος ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν λειτουργίας του, δὲν ἀπέδειξε ἐαυτὸν ἀρκούντως χειράφετον ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ρυθμιστικοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ ρόλου του. Τοῦτο δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐρμηνείαν τοῦ ἀνεύθυνου. Διότι τὸ ἀνεύθυνον τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος εἰς τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα, οὐδόλως ἐθεωρήθη συναγόμενον κατ' ἀνάγκην ἀγνωμίαν ἢ πολιτικὴν ἀδράνειαν. Ἐπειδὴ ἄλλως τε πλὴν τῶν γραπτῶν νόμων καὶ διατάξεων καὶ κατὰ μοῖραν ἐνίοτε μερίζονα, ὀφείλει νὰ ὑπολογίζεται εἰς παρομοίας περιπτώσεις τὸ δημόσιον αἰσθημα καὶ ἡ κοινὴ συνείδησις, ἐκ τῆς ὁποίας ἄλλως τε πηγάζουν οἱ νόμοι καὶ οἱ θεσμοὶ καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν καταφανεῖς αἱ ἐνδείξεις ὅτι καὶ εἰς τὰς δύο ἀναφερθεῖσας περιπτώσεις ἡ πολιτεία τῶν προέδρων δὲν ἱκανοποίησε τὸ λαϊκὸν αἰσθημα, νομίζομεν ὅτι ὑπάρχουν ἤδη τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλουν ἀναθεωρήσιν τῶν ὀργανικῶν ὅρων ὅφ' οὓς ἐλειτούργησε παρ' ἡμῖν ὁ θεσμός. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἀγόμεθα νὰ φρονοῦμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ὅσον ἠθέλησαν τιεῖς νὰ παραστήσουν ἀτυχίης ἢ ἄσκοπος, ἡ ἀναθεωρητικὴ εἰσήγησις τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Ἀνεξαρτήτως τῶν προτάσεων καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ κόμματος τοῦτου, καθ' ἡμᾶς ζήτημα ἀναθεωρήσεως τῶν περὶ τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος διατάξεων τοῦ συντάγματος, ἐτέθη ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκ δύο συγκεκριμένων γεγονότων τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, ἡ κοινὴ γνώμη ἐμεινεν ἀνικανοποίητος ἐκ τῆς στάσεως τῶν προέδρων τῆς Δημοκρατίας.

Ὡς πρὸς τὴν πρότασιν ἐν τούτοις τῆς ἐυρύνσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ Προέδρου

της Δημοκρατίας, διατηρουμένου του άνευ-
θύνου ὅρ' ἢν τοῦτο ἰσχύει σήμερον ἔννοιαν,
αὕτη καθ' ἡμᾶς εἶναι ἀπορριπτέα καὶ ἀ-
παράδεκτος, διότι ἐν τῇ οὐσίᾳ καταλήγει
εἰς τὸν νοσηρισμὸν δικτατορικῶν δικαιωμά-
των ἐκ μέρους τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Ἡ προτεινομένη ὄντως ὑπὸ τῶν φιλελευ-
θέρων συνταγματικῇ μεταρρυθμίσει δὲν το-
νώνει τὸν θεσμόν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος
ἀλλὰ τὴν Κυβέρνησιν, ἣ δὲ ἀναφορά εἰς
τὸ σύνταγμα τῆς Βασιλείας εἶναι κατὰ τοῦ-
το ἄτοπος, διότι τὸν πρόεδρον τοῦ Ράιχ ἀ-
ναδείκνυει ἀπ' εὐθείας ὁ λαός, ἐν ᾧ παρ'
ἡμῖν ψηφίζεται οὗτος ὑπὸ τῶν νομοθετι-
κῶν σωμάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐρίσκεται
εἰς ἀμεσον ἐξάρτησιν ἐκ τῶν κοινοβουλευ-
τικῶν πλειοψηφίῶν. Ὁ τρόπος ἀκριβῶς
οὗτος τῆς ἀναδείξεως τοῦ ἀνωτάτου ἄρχον-
τος παρ' ἡμῖν ἐξηγεῖ τὴν παθητικότητά καὶ
τὴν ἀδράνειαν τοῦ θεσμοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο
πᾶσα ἐκ πλείστων λόγων ἐπιβαλλομένη τό-
νωσις τούτου, ὀφείλει καθ' ἡμᾶς νὰ συνδυα-
σθῇ μὲ τὴν μεταρρυθμίσιν τῶν διατάξεων
τῶν ρυθμιζουσῶν τὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Προ-
έδρου τῆς Δημοκρατίας. Ἡ αὐξήσις τῶν
δικαιωμάτων τοῦ Προέδρου, μόνον ὑπὸ τὸν
ὅρον τῆς διευρύνσεως τῶν ἐρεισμάτων τοῦ
κύρους τοῦ εἶναι νοητή. Ἐπειδὴ οὕτως ἡ
ἄλλως τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927 δὲν ἀντιπρο-
σωπεύει εἰμὴ μεταφραστικὸν πόνημα, δὲν
βλέπομεν τὸν λόγον δικτὶ νὰ μὴ ἐπεκταθῇ
τὸ ἐρχνιστικὸν τοῦ πεδίου καὶ εἰς ἄλλα γε-
ωγραφικὰ πλάτη, προκειμένου νὰ συμ-
πληρωθῇ καὶ προσαρμωθῇ ὁ καταστατι-
κός μας χάρτης ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἐφικτοῦ
καλλίτερον πρὸς τὰς καιρικὰς ἀπαιτήσεις
καὶ πρὸς τὸ δημόσιον παρ' ἡμῖν αἰσθημα.
Ἡ ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς καθολικῆς λαϊκῆς
ψήρου ἐκλογῆς τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, δὲν
θὰ ἠῤῥκνεν ἀπλῶς τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὸ κύ-
ρος τούτου, ἀλλὰ κυρίως θὰ τὸν εἶχε χει-
ραφετήσῃ ἀπὸ κάθε δεσμοῦ καὶ κάθε κομ-
ματικῇ ἐξάρτησιν καὶ θ' ἀνεδείκνυε τὸν
θεσμὸν ἀπὸ τύπον ἀδρανῆ καὶ νεκρὸν ὅλος
εἶναι σήμερον, εἰς ἐνεργὸν καὶ ζῶσαν ἐξου-
σίαν, ἥτις εἰς χεῖρας ἐναρέτου ἀνδρός, θὰ
ἠδύνατο νὰ ἐφορεύῃ γονίμως, ἐφ' ὅλων τῶν
ἐξουσιῶν, ἐναρμονίζουσα καὶ διαλλάσσου-
σα τύχης πρὸς ἀλλήλας, ποδηγετώσα καὶ
κατευθύνουσα ἐγκύρως καὶ ἀγρυπνώσα ἐπὶ
τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν

κυβερνώντων καὶ τοῦ λαοῦ. Διὰ τῆς πραγ-
ματικῆς ἐνισχύσεως τῶν προεδρικῶν δικαι-
ωμάτων ὁ συγκερασμὸς καὶ ἡ ἰσορροπία
τῶν ἐξουσιῶν θ' ἀπέβαινε ἀρμονικώτερος.
Θὰ ἐδημιουργεῖτο ἐνεργὸν ἔρμα κατὰ τῶν
αὐθαίρεσιῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας,
ὅπως ἐπίσης θὰ ἐξησφαλίζετο ὑπὲρ τῆς
τελευταίας ταύτης ἔρεισμα σταθερὸν ἀμύ-
νης κατὰ τῶν πιέσεων τῆς βουλευτοκρα-
τίας, ὁ δὲ λαὸς θ' ἀπέκτα ἴδιον καὶ ἐκ
τῆς θελήσεώς του ἀπορρέοντα ἀνώτατον ἔφο-
ρον καὶ ἐπόπτην ἐπὶ τῆς νομοθετικῆς καὶ
τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἴσως καὶ ἀπὸ
αὐτῆς τῆς ἀπόψεως τῆς ἐδραιώσεως τοῦ
νέου πολιτεύματος ἡ αὐξήσις τῶν δικαιω-
μάτων τοῦ προέδρου θὰ ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ἰ-
δαιτέρως εὐεργετική.

Δὲν θὰ ἠθέλαμεν νὰ ἐκληφθῇ ὅτι προ-
βάλλομεν τὴν ἀναθεώρησιν τῶν συνταγματι-
κῶν διατάξεων ὡς πολιτικὴν πανάκειαν.
Ἡ ὑπόθεσις τῆς πολιτικῆς ἀναμορφώσεως
τῆς Χώρας εἶναι ἡρτημένη ἀπὸ πλείστους
ἄλλους συντελεστές, ἀσφαλῶς δὲ καμμία
ἐκ τῶν ἀνω μεταρρυθμίσεων δὲν εἶναι δυνα-
τὸν ν' ἀποδώσῃ ὅ,τι ὀφείλει νὰ προέλθῃ
φυσιολογικῶς ἐκ τῆς βαθμικῆς ἀνόδου τῆς
ὁλης στάθμης τῶν πολιτικῶν μας ἡθῶν. Τὸ
πρόβλημα τῆς συγκροτήσεως τῆς Πολιτείας
εἰς τὴν Ἑλλάδα συνδέεται μὲ τὴν ὁλην
ἠθικοπνευματικὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ ἔθνους
μετὰ τῆς συμπληρώσεως τῆς ὁποίας θὰ
συμπέσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἡ ἀνάδειξις ἐνὸς
γενεαίως ἐλληνικοῦ πολιτειακοῦ ρυθμοῦ.
Εἰς τὸ ἐγγὺς ἀκόμη παρελθόν, δουλεύων
ὑπὸ ξένους αὐθέντας, ὁ ἐλληνισμός, κατάρ-
θωσε νὰ διατηρήσῃ διὰ τοῦ κοινοτικοῦ
συστήματος διοικητικῆς μορφῆς γενεαίως
ιδιῶς τοῦ καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχε συ-
σσωρευθῇ ἡ πολιτικὴ ἐμπειρία ὀλιγαρχικῶν
αἰώνων. Ἡ ἀνάκτησις τῆς πολιτικῆς του
ἀνεξαρτησίας καὶ ὁ ἐπακολουθήσας ἀκρι-
τος ἐρχνισμὸς παντοίων ξενικῶν συστημά-
των, ἐπιχειρηθεὶς μὲ τὴν μισραϊαν παρεν-
νόησιν τοῦ «συγχρονισμοῦ», ἀπεμπόλησε
καὶ τὰς μορφὰς ἐκεῖνας. Ἡ ζῶη τοῦ ἔ-
θνους ἀπωλέσαντος ἕκτοτε τὴν συνοχήν καὶ
τὴν συνέχειαν τῆς μακροτάτης καὶ πολυτι-
μωτάτης διοικητικῆς του παραδόσεως, πιέ-
ζεται σκληρότατα μέσα εἰς τὰ δάνεια πο-
λιτειακὰ καὶ κοινωνικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα
τὴν παραμορφώνουν καὶ παρακωλύουν πᾶ-

σαν ἀδίαστον καὶ ὁμαλὴν ἀναζήτησιν ἀ-
τραπῶν ἐπανόδου εἰς τὰς ἐλληνικὰς μορ-
φὰς ὁμαδικοῦ βίου. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο
πληρώνομεν ἀκόμη τὴν καθυστερημένην
μας εἰσοδὸν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἱστορίας
καὶ τὸν φόρον τῆς πνευματικῆς κηδεμονί-
ας τῆς Εὐρώπης, τὴν ὁποῖαν μόνοι ἐπέζη-
τήσαμεν καὶ ἐδέχθημεν. Ἐν τῷ μεταξύ

πάντως τίποτε δὲν μᾶς κωλύει, ἐφ' ὃ μέ-
τρῳ ἀφυπνίζεται καὶ παρ' ἡμῖν ἡ παρατή-
ρησις καὶ ἡ σκέψις, νὰ συγκρίνωμεν μεταξὺ
τῶν δανείων πάντοτε καὶ ξενικῶν συστη-
μάτων ἐκλέγοντες ἐκεῖνα ποῦ ὀλιγώτερον
παραμορφώνουν καὶ καλλίτερον προσαρμό-
ζονται πρὸς τὴν ψυχολογίαν τοῦ λαοῦ καὶ
τὰς ἀνάγκας τοῦ δημοσίου μας βίου.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΙΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΡΟΣ JALMAR SACHT τέως προέδρου της Reichsbank

Ἡ πολιτικὴ καταστρέφει τὴν οἰκονομικὴν κίνησιν. Ὁ κόσμος ἐκουράσθη ἀπὸ τὰς συνδιασκέψεις. Ἀηδίασεν ἀπὸ τὴν γραφειοκρατίαν. Ὅλοι εἶναι πρόθυμοι εἰς λόγους, ὅχι ὅμως καὶ εἰς ἔργα. Ἀντὶ τοῦ συλλογικοῦ ἀνευθύνου, ὀφείλομεν νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀτομικὴν εὐθύνην ἐκάστου ἐξ ἡμῶν. Πρέπει κατὰ συνέπειαν ἐκάστη κυβέρνησις, νὰ δρᾷ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀποφάσεων τῶν συνδιασκέσεων καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ τὰς εὐθύνas τῶν πράξεων της. Ἔχομεν ἀνάγκην ἀνεξαρτησίας, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐκάστη κυβέρνησις, θὰ φροντίζῃ νὰ ἀσκή μίαν ἐνέργειαν κατευθυνομένην εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως.

Ὅταν συνήλθε τῷ 1924 ἡ ἐπιτροπὴ Dawes, ἔθεσεν ὡς ἀρχὴν ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν ἐπανορθώσεων ἔπρεπε νὰ μεταφερθῇ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ εἰς τὸ οἰκονομικὸν ἐπίπεδον. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν ἀκριβῶς, ἐζητήθη ὡς ἀναγκαῖα προϋπόθεσις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου, ἡ σταθεροποίησις τῆς εὐρωπαϊκῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν εἶχε κλονίσει ὁ πόλεμος. Ἐπὶ πλέον εἶχε τότε διευκρινισθῇ ὅτι ἡ Γερμανία δὲν θὰ κατέβαλλεν ἐπανορθώσεις, ἐὰν δὲν τῆς ἐπέτρεπε τοῦτο ἡ οἰκονομικὴ της δυναμικὴ καὶ ἐὰν δὲν ἐβελτιοῦτο τὸ ἐξαγωγικὸν της ἐμπόριον.

Τὸ σχῆδιον Dawes ἔκαμε νὰ γεννηθῶν μεγάλοι ἐλπίδες. Εἶνε βέβαιον ὅτι κατὰ τὰ ἐπακολογηθέντα τὴν ἐφαρμογὴν του εἴη ἐσημειώθη κάποια ἐπάνοδος εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην, εἰς τὴν εἰρηρικὴν ἀνάπτυξιν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας καὶ εἰς τὴν σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματος. Ἐπίσης αἱ διεθνεῖς πληρωμαὶ ἐνηργήθησαν κανονικῶς. Ὅπωςδήποτε ὅμως ἐγένετο καταφανές, ὅτι ἡ ἀπόδοσις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου

δὲν εὐρίσκετο εἰς ἀναλογίαν μὲ τὸ ἐπίπεδον τῶν διακυβεσθητικῶν πληρωμῶν. Ἐννοεῖται λοιπὸν ὅτι, ἂν ἐσυνεχίσθῃ ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν χρεῶν αὐτῶν, ὅπως αἱ ἐπανορθώσεις κλπ. ἐκ μέρους τῶν ὀφειλετῶν χωρῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀθρόαν πρὸς ταύτας παροχὴν ἰδιωτικῶν πιστώσεων. Διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξεύρουν οἱ ὀφειλέται τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα ποσά, εἴτε ἄλλοθεν, εἴτε ἐκ τῆς ἀυξήσεως τοῦ ἐξαγωγικοῦ τῶν ἐμπορίων.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀνισότης μεταξὺ τοῦ σκέλους τῶν ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς πραγματοποιουμένων ἐσόδων καὶ τοῦ σκέλους τῶν διὰ πολιτικὰ χρέη καταβολῶν, ἦγαγε καὶ τοὺς εισηγητὰς τοῦ σχεδίου Young, εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταλήξῃ τῷ 1924 ἡ ἐπιτροπὴ Dawes, εἰς τὸ ὅτι δηλαδή, ἡ Γερμανία ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ καταβάλλουσα ἐπανορθώσεις, ἐὰν δὲν ἠδύνατο ἀναλόγως τὰ ἐξ ἐμπορικῶν ἐξαγωγῶν ἔσοδά της. Αὐτὸς εἶναι ἄλλωστε καὶ ὁ λόγος διὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἐπιτροπὴ Young, ἐθεώρησεν ὡς πρωταρχικὴν ἀνάγκην τὴν ἐμπορικὴν επέκτασιν καὶ ταυτοχρόνως ἴδρυσεν τὴν Τράπεζαν τῶν διεθνῶν διακανονισμῶν, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου. Ὡς ὁργανισμὸς προωρισμένος νὰ συγκεντρῶν καὶ νὰ κατανέμῃ αὐτομάτως τὰς διεθνεῖς πληρωμὰς ἡ Τράπεζα αὕτη ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκδοτικῶν τραπεζῶν, ὑπῆρξε πράγματι μία θανμασία σύλληψις τιμῶσα τὸ ὄνομα τοῦ προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς. Ἦθελεν ἀγάγει ἀσφαλῶς ἡ δρᾶσις της εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τῶν ἐπανορθώσεων ἐὰν ἐξετείνετο ἡ δικαιοδοσία της, ἐὰν δὲν τὴν περιορίζαν εἰς καθαρῶς τυπικὰς ἐνεργείας, καὶ ἐὰν ἐβροηθεῖτο εἰς τὸ ἔργον της, ἀπὸ

τὴν καλὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν ὅλων μας.

Τί γίνονται σήμερον αἱ ἐπαγγελίαι τῶν σχεδίων Dawes καὶ Young; Τεσσαράκοντα περίπου κράτη καθ' ὅλον τὸν κόσμον ἐγκατέλειψαν ἤδη τὴν χροσὴν βᾶσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν κλονισμόν τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ αὐστηρὸν ἔλεγχον τὰς συναλλαγὰς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ γίνεαι πλέον λόγος περὶ ἐλευθερίας οἰκονομίας.

Ἡ σημαντικώτερα λοιπὸν ἐπιδιώξεις τοῦ σχεδίου Dawes, ἡ νομισματικὴ σταθεροποίησις δηλαδή, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆδιον Young δὲν εἶχε καλυτέραν τύχην. Ὁ κυριώτερος σκοπὸς του, ἡ αὐξήσις δηλαδή τῆς παγκοσμίου οἰκονομικῆς κινήσεως ἀπέτυχε, τὸ ἐμπόριον ὅλου τοῦ κόσμου κατεστράφη. Ἡ αἰτία τοῦ ἐκμηδενισμού αὐτοῦ εἶναι προφανής. Ἡ πολιτικὴ κατέστρεψε τὸ ἐμπόριον. Σχετικῶς ὁ A. Mellon εἶχε δηλώσει κατὰ τὸ 1929, ἐξ ἀφορμῆς τῶν διαπραγματεύσεων διὰ τὸν διακανονισμόν τῶν διασυμμαχικῶν χρεῶν, ὅτι πρὸς τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ληφθῶν ὑπ' ὄψιν τὰ ἔσοδα καὶ ὁ τιμάρυθμος τῶν πιστωτικῶν χωρῶν. Ἐτόνιζε δὲ ὅτι, ἐὰν μία ὑποχρέωσις εἶχεν ἐπιβληθῇ εἰς μίαν χώραν, ὑπερβαίνουσα τὴν ἱκανότητα πληρωμῆς της, θὰ εὐρίσκετο αὕτη ἐν δικαίῳ ἀρνούμενη νὰ τὴν ἐκτελέσῃ.

Ὑπάρχουν δύο τρόποι ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, εἴτε διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ συνόλου τῶν χρεῶν, εἴτε διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς δυναμικότητος πληρωμῶν τῶν ὀφειλετῶν χωρῶν. Οἱ πολιτικοὶ δυστυχῶς δὲν ἔστρεξαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν πρῶτην ὁδόν, οἱ δὲ ἐμπειρογνώμονες συνέστησαν τὴν ἄλλην. Τὰ διαρροῦσαντα ὅμως ἔκτοτε ἔτη μᾶς ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ πολιτικοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ προσχωρήσουν, οὔτε εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν ἁποψιν. Εἰς τὸ βιβλίον μου «Τὸ τέλος τῶν ἐπανορθώσεων» διεκρίνεται ὅτι τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπιθῇ ἀπὸ τοὺς πολιτικούς, κατὰ τρόπον ποῦ νὰ τὸ λήγῃ τελειωτικῶς. Ἡ αὐξήσις τῶν τιμῶν, οἱ περιορισμοὶ τῶν ἐισαγωγῶν καὶ ἡ ὑποτίμησις τοῦ νομίσματος, εἶναι τὰ ἀναμφι-

σβήτητα αἷτια τῆς παρακμῆς τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ τοῦ κλονισμού τῆς πίστεως τῶν ὀφειλετῶν χωρῶν.

Χώρα τόσον στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον, ὅπως ἦτο ἡ Γερμανία πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ὅπως εἶναι ἀκόμη σήμερον, ἐπόμενορον ἦτο νὰ ὑποφέρει περισσότερον παντὸς ἄλλου ἀπὸ τὴν κατὰστασιν αὐτὴν. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ κρίσις, ἂν καὶ ἔχῃ ἐπεκταθῇ σήμερον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἐδημιούργησεν ὅμως ἐξαιρετικὰς συνεπείας διὰ τὴν Γερμανίαν, διότι αὕτη ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὑφίσταται καὶ τὴν πίεσιν τῶν ξένων κυβερνήσεων καὶ διότι ἐκτὸς τῶν ἐπανορθώσεων, ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν, τὰ ὁποῖα συνήψε κατὰ τὰ τελευτάα ἔτη εἰς ξένας ἀγοράς.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ λογικὸς ἀνθρωπος, ὁ ὁποῖος θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δέον νὰ καταβληθῶν ἐπανορθώσεις, πρὶν ἢ ἐξασφαλισθῇ ἡ ὑπηρεσία τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν. Ἀλλ' ἐὰν τὸ ζήτημα ἐτίθετο οὕτω, θὰ εἶχε λυθῇ αὐτομάτως.

Παρ' ὅλα ταῦτα εὐρίσκονται πολιτικοὶ διατεινόμενοι, ὅτι αἱ ἐπανορθώσεις ἔχουν προτεραιότητα ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν ἢ τοῦλάχιστον, ὅτι ἀμφοτέρω προέπει νὰ τεθῶν εἰς ἴσην μοῖραν καὶ ἐκπλησσονται διότι τὸ ἐμπόριον διαρκῶς παρακμᾷ καὶ ἡ κρίσις ἐντείνεται. Δὲν κατανοοῦν ὅτι οὐδὲν ἔθνος δύναται νὰ ζήσῃ, ἐὰν δὲν εὐρίσκῃ τὴν πηγὴν τῶν ἐσόδων του εἰς τὸ ἐμπόριον. Πιστεύουν ὅτι εἶναι δυνατόν τὸ κοινὸν νὰ ἀπωλέσῃ τὰ χρήματά του, ποῦ ἐτοποθέτησεν εἰς χρεώγραφα ἢ εἰς πιστώσεις, χωρὶς νὰ κλονισθῇ αὕτη αὕτη ἢ βᾶσις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας ἀκόμη.

Ὁ Γερμανικὸς λαὸς ὑποστηρίζει ἀπειναντίας, ὅτι ἡ διεθνὴς πίστις εἰς τὰς συναλλαγὰς καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ἀποτελοῦν στοιχεῖα ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνάσχεσιν τοῦ κόσμου. Ἐχει λοιπὸν τὴν γνώμην, ὅτι ὅχι μόνον τὰ ἰδιωτικὰ χρέη δέον νὰ ἐξωφληθῶν μέχρι λεπτοῦ, ἀλλ' ἀκόμη ὅτι ταῦτα ἔχουν ἀπόλυτον προτεραιότητα ἐπὶ τῶν πολιτικῶν χρεῶν.

Δυστυχῶς ὅμως καὶ μεταξὺ τῶν ἰθυνόντων τὰ γερμανικὰ πράγματα, ὑφίσταν-

ται μεγάλοι διαφορές αντιλήψεων. Μολονότι δὲν ὑπάρχει καμμία πρόθεσις παραβάσεως τῶν σχετικῶν μὲ τὰ ἰδιωτικά χρέη συμφωνιῶν, ἡ ἄποψις τῆς προτεραιότητός των δὲν ὑπεστηρίχθη ὅσον ἔπρεπε ἀπὸ τὰ διάφορα κόμματα. Καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης, ἡγαγκάσθη ἡ κυβέρνησις νὰ ἐκδόσῃ μερικά νομοθετικά διατάγματα, τῶν ὁποίων αἱ διατάξεις ἐσάρωναν κυριολεκτικῶς τὴν βασικὴν αὐτὴν ἀρχὴν τῆς ἀπαρεγκλίτου τηρήσεως τῶν συμφωνιῶν.

Τοιοτοτρόπως ἡ κυβέρνησις ἐροῦθμισε κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ τὴν τύχην τῶν ἰδιωτικῶν συμφωνιῶν ποῦ ἀφοροῦν τὰς πληρωμὰς τοκομεριδιῶν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ὀφειλετῶν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναλήψεως τῶν ὀφειλομένων καὶ πολλὰ ἄλλα ἐροῦθμίσθησαν κατ' ἀπόλυτον βούλησιν τῆς Κυβερνήσεως. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ στάσις τῶν πολιτικῶν ἔφερε τὰ αὐτὰ κακὰ ἀποτελέσματα, ποῦ εἶχε δι' ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ πίστις ἐξέλιπε ἐξ ὀλοκλήρου καὶ μαζὺ μὲ αὐτὴν καὶ κάθε ἱστορικὴ πρωτοβουλία. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἀπεκλείσθη καὶ οἱ πολιτικοὶ παρέμειναν ἀπόλυτοι κύριοι τοῦ πεδίου.

Τοῦτο σημαίνει ἀκριβῶς, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κίνησις ἐνεκρώθη, ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῶν φόρων διαρκῶς ἐλαττοῦται, ὅτι τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐξάνει, ὅτι ἡ ἀνεργία ἐντείνεται, ὅτι τὸ χοῦμα δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ κυκλοφορήσῃ, ὅτι αἱ πληρωμαὶ ἐσταμάτησαν, ὅτι τέλος πάντων αἱ συναλλαγὰς δὲν εἶναι ἐλεύθεραι, ὅτι ἡ πί-

στις κλονίζεται περισσότερο. Ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦν εἰς τὸν λαόν, τὸ αἶσθημα, ὅτι οἱ ἰθύνοντες δὲν ἔχουν σαφὴ συνείδησιν τοῦ κακοῦ ποῦ διαπραίτουν. Διαρκῶς ἀκούομεν δηλώσεις τῶν κυβερνήσεων, ποῦ μᾶς διαβεβαιώνουν ὅτι τὰ πάντα εὐρίσκονται ἐν πλήρει τάξει. Δὲν διαφαίνεται λοιπὸν οὐδεμία ἀκτίς ἐλπίδος;

Ἐγὼ διαβλέπω κάποιαν, εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν διαθέσεων τῶν πολιτικῶν, πολλῶν χωρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀληθῶς ἀρχίζουν νὰ βλέπουν πλέον τὰ γεγονότα καθαρὰ καὶ δὲν θέλουν νὰ φενακίζουν τοὺς λαοὺς των. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἔχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἔκαμιν ἤδη ἓνα σοβαρὸν βήμα, ἐγκαταλείπουσα τὴν σοσιαλιστικὴν πολιτικὴν, ἡ ὁποία ἀνεδείχθη ἀνίκανος νὰ θεραπεύσῃ τὴν οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν κατάστασιν καὶ ἔδωκε τοιοτοτρόπως μίαν ἰσχυρὰν ὠθησιν πρὸς τὰ ἔμπροδς.

Πρέπει καὶ ἡ Γερμανία μὲ τὴν σειρὰν τῆς νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν σοσιαλιστικὴν πολιτικὴν καὶ τὸ γραφειοκρατικὸν καθεστῶς. Ὅφείλει νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς συμβάσεις. Ἐδῶ εὐρίσκεται κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ μοναδικὴ πιθανότης ἐπανόδου εἰς μίαν ὀγιὰ καὶ ὀρθομένην οἰκονομικὴν κατάστασιν, εἰς μίαν διαυγεστέραν ἀντίληψιν τῶν γεγονότων.

Πιστεύω, ὅτι δὲν εὐρίσκεται μακρὰν ἡ ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γερμανία θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἀγγλικὸν παράδειγμα καὶ θὰ ἀλλάξῃ ὀριζικῶς πλέον τὰς πολιτικὰς τῆς κατευθύνσεις.

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤ. ΤΣΑΤΣΟΥ

Ἐφηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἐντρέπεται νὰ πιστεύῃ εἰς ἰδέας. Τοῦτο εἶναι ἐν τῶν χαρακτηριστικωτέρων γνωρισμάτων τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, ὅστις διεμορφώθη ἐν τῇ φορᾷ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Βεβαίως πᾶσα ἱστορικὴ περίοδος τρέφεται ἀπὸ ὀρισμένας ἰδέας· καὶ τοῦ νόμου τούτου δὲν ἐκφεύγῃ καὶ ἡ ἰδική μας, ἂν καὶ δὲν ἔχῃ ἀποκτήσῃ τὴν ἐνότητα, ἣτις καθιστᾷ ἐντονωτέραν τὴν ζωὴν τῶν ἰδεῶν καὶ ὀφθαλμοφανῆ τὴν ὑπαρξίν των. Παλαιότερων χρόνων δυνάμεις καὶ οἰωνοὶ τοῦ μέλλοντος, ὡς κατὰ κανόνα εἰς τὰς μεταβατικὰς περιόδους συγκεκραμένοι, ἀποτελοῦσι τὸ ψυχικὸν ὑπόβαθρον τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν, ὅπερ ὁμῶς, λόγῳ τοῦ μεγίστου διαφορισμοῦ τῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς ὀξείας συγκρούσεως αὐτῶν, ἐπικαλύπτει βαρὺς ὁ πέπλος τῆς δυσπιστίας. Καὶ μέχρι τοιοῦτου σημείου ἡ δυσπιστία αὕτη ἐξίκετο, ὥστε νὰ θεωρῶμεν πλάνην τὴν ὑπαρξίν ἰδανικῶν καὶ ἀφέλειαν τὴν πρὸς αὐτὰ πίστιν.

Τὸ σύμπτωμα τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν κατῆχυσιν, καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ εἰσέτι πνευματικῇ ἡμῶν ζωῇ, τοῦ θετικισμοῦ ἢ γενικώτερον τοῦ ὕλισμου, ὅστις θέλει νὰ ἀγνοῇ πᾶν γεγονός, ὅπερ δὲν δύναται νὰ καταστήσῃ περιεχόμενον τῶν αἰσθησεων. Ἡ αὐτάρκεια τοῦ ὕλισμοῦ κόσμου, ἣν καθιεροῦ ὁ θετικισμὸς καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον μέθοδον τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν, κατέκλυσε, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν πρὸς τοῦτο αἱ ἀναγκαῖαι λογικαὶ προϋποθέσεις, ὅλον τὸν χώρον τοῦ ἐπιστητοῦ, καὶ ἤγαγε εἰς τὴν δόξαν, ὅτι πλὴν τῶν συγκεκριμένων φαινομένων καὶ τῶν ἀναγκαίων σχέσεων αὐτῶν, οὐδὲν ἄληθές ὑπάρχει.

Εὐνόητον ὅτι τὴν ἀρνήσιν παντὸς μὴ αἰσθητοῦ, συμπαράκλουμε καὶ ἡ ἀρνήσις παντὸς ἀντικειμενικοῦ κριτηρίου ἀξίας ἢ

ἀπαξίας, παραμένει δὲ μόνη ἡ ἀξία ἡ δυναμένη νὰ θεμελιωθῇ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, ἢ ἀτομικῇ ὕλικῃ εὐδαιμονίᾳ τοῦ ἀνθρώπου. Εὐνόητον, ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ ἠθικὴ ἢ δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἢ ὑπάρχει μόνον ὡς θεραπαινὶς τῆς ἀτομικῆς ὕλικῆς εὐδαιμονίας, ἣτις ἐνδεχομένως συμπέπτει καὶ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ὁλότητος. Εὐνόητον, τέλος ὅτι αἱ ποικίλαι μορφαὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς δὲν δύνανται νὰ ἐννοηθῶσι παρὰ ὡς μέσα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κατάλληλα, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς εὐδαιμονίας ταύτης τοῦ συνόλου ἢ καὶ ὀρισμένης ἐκάστοτε τάξεως, ἀπωλέσαντα οὕτω τὴν ἀξιολογικὴν των ἀντικειμενικότητα. Ἀληθῶς δὲ μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν ἐνοτήτων, αἵτινες πρὸ ὀλίγων ἀκρόμῃ ἐτῶν ἐπλήρουν ἰδεολογικῶς τὰς συνειδήσεις, οὐδεμία δὲν ἀπώλεσε τόσον ὀλοσχερῶς τὴν ἀξίαν αὐτῆς, διὰ τὴν λατρεῖαν οὐδεμιᾶς δὲν ἐντρέπονται τόσον οἱ σύγχρονοι, ὅσον διὰ τὴν τῆς πατρίδος.

Ἐὰν τὴν ἀπαρνησιν ταύτην δεικνῶσιν οἱ πλείστοι εἰσέτι νὰ διαδηλώσωσιν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον, εἶναι γεγονός, ὅτι ἐμφωλεύει εἰς τὸ κρυπτόν βάθος τῆς συνειδήσεως των. Εἴτε διότι τὴν φιλοπατρίαν φαντάζονται ὡς ἐχθρὸν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, εἴτε ἀπλῶς διότι ἡ πατρίς εἶναι ἰδέα καὶ φοβούνται νὰ ἔχουν ἰδέας—ἀφοῦ μάλιστα οἱ ἰδεολόγοι, καθὼς λέγουν οἱ φρόνιμοι ἄσσοι πρὸς τὰ φρόνιμα τέκνα των, ἀπαυγχνάνουν εἰς τὴν πρακτικὴν τὴν μόνην ἀληθινὴν ζωὴν—ἤρχισε νὰ νεκροῦται εἰς ὅσον τὰς συνειδήσεις δὲν ἔχει ἤδη ἐντελῶς νεκρωθῇ, ἢ πίστις πρὸς μίαν ἱστορικὴν ἐνότητα, ἣτις κεῖται πέραν τῆς ἀτομικῆς καὶ ὕλικῆς ζωῆς.

Ὁ θεωρῶν ὑπερβολὴν τὴν διαπίστωσιν ταύτην, ἂς στρέψῃ τὰ βλέμματά του πρὸς τὸ πεδίου ἐνθα εἰλικρινέστερον ἐκδηλοῦ-

ται ο νέος, πρὸς τὴν τέχνην. Ποῖα ἀριστουργήματα πηγάζοντα ἐκ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος, συγκινούν τοὺς νέους τῆς σήμερον; Ποῖοι σύγχρονοι τεχνοκρίται—καὶ πόσοι φεῖ! εἶναι οἱ τεχνοκρίται τῆς σήμερον;—δὲν ἀποδέχονται ὡς δόγμα διὰ τὴν πατριωτικὴν ποιήσιν εἶναι ἀμάρτημα παρωχημένων χρόνων; Ποῖος θὰ θελήσῃ νὰ τοὺς ἀντιτάξῃ τοῦ Ἀρχιλόχου ἢ τοῦ Dante τὴν πατριωτικὴν ὁργήν, τοῦ Ἱερεμίου καὶ τοῦ Αἰσχύλου τὴν πατριωτικὴν πίστιν; Ποῖος νέος ἔγραψε ἔστω καὶ ἓνα στίχον συγκεκινημένος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα; Βεβαίως περὶ τῶν ἐπιφανειακῶν ρητορισμῶν, οἱ ὅποιοι κινεῖται διὰ τῆς παλαιᾶς κεκτημένης ταχύτητος καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ βαθύτερον ἐγὼ τῶν συγχρόνων νέων, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ὁμιλοῦμεν περὶ συμπτώματος ἐκδηλουμένου εἰς τὸ ἀδιόριστον βᾶθος τῶν νεοελληνικῶν συνειδησέων, οὐχὶ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐκδηλώσεων, αἵτινες ὡς κατὰ κανόνα συμβαίνει, ὁπισθοδρομοῦν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀληθινὴν πνευματικὴν ζωὴν.

Εἶναι ἡθικὴ ἀνάγκη νὰ ἀνομολογήσωμεν τὴν ἐν ἡμῖν φθορὰν τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος· εἶναι ἀνάγκη νὰ κρίνωμεν τὴν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν ἔξιν τῆς φθορᾶς ταύτης.

Κατὰ δύο τρόπους δύναται νὰ εἶναι τις πατριώτης· ἢ θὰ πιστεύῃ τις εἰς τὴν πατρίδα δογματικῶς, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἢ καὶ νὰ ἀναζητῇ τὸν λόγον τῆς πίστεως ταύτης, ἀτλῶς διότι ἐνωτίσθη τὴν πίστιν ταύτην παρὰ προσώπων εἰς ὧν τὸ ἀλάνθαστον ἐπαναπαύει τὰς ἀπορίας τῆς συνειδήσεώς του ἢ θὰ πιστεύῃ εἰς τὴν πατρίδα συνειδητῶς, ἐν πλήρει γνώσει τῆς θέσεως, ἣν καταλαμβάνει ἐν τῇ ἰδίᾳ του κόσμῳ ἢ ἰδέᾳ αὐτῆς. Ὁ πατριωτισμὸς τοῦ πρώτου εἶδους εἶναι δευτερογενής, ὑπάρχων ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν οἱ παιδαγωγοί, οἱ ὅποιοι θὰ τὸν ἐμπνεύσουν καὶ εἶναι ἴδιος τῶν πολλῶν, οἵτινες συνεχίζουν τὸ ὑπάρχοντα, ἐκτελοῦν τὰ ἐπιτασσόμενα, καὶ βλέπουν δόγματα ἀσυζητήτητα ἐκεῖ ὅπου διὰ τὸν συνειδητῶς ζῶντα ὑπάρχουν προβλήματα. Ὁ τοιοῦτος πατριωτισμὸς δὲν ἔχει θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ ἔξιν καὶ ἡ ὑπαρξίς του θὰ κριθῇ ἐκ τῆς ἔξιν καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πρωτογενοῦς συνειδητοῦ πατριωτισμοῦ.

Ὁ τελευταῖος οὗτος πατριωτισμὸς δὲν

εἶναι τίποτε ἄλλο ἢ τὸ ἡθικὸν αἶσθημα, ὅπερ παρακολουθεῖ τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν. Προϋπόθεσις τῆς φιλοπατρίας εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀπολύτου ἀξίας τῆς ἱστορίας. Διὰ τὸν πιστεύοντα διὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν εἶναι ματαιότης, δύναται νὰ ὑπάρξῃ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' οὐχὶ πατρίς. Διὰ τὸν πιστεύοντα διὰ τὰ πρόσκαιρα γεννήματα τῆς ἱστορίας δύναται νὰ ἐγκλείουν ἀπολύτως ἀξίας, διὰ τὸν ἄλλοις λόγοις, αἱ πράξεις τῶν θνητῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ἰδέας, ἢ φιλοπατρία εἶναι δυνατὴ καὶ μάλιστα ἀναγκαία. Ἡ δημιουργία ἐπιστημονικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, ἢ ἐκτέλεσις ἡθικῶν πράξεων καὶ γενικῶς πᾶσα ἀνάπτυξις τῆς ὅσον ἐνεστικῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτο εἶναι πραγματοποιήσις ἰδεῶν, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν πνευματικὸν πολιτισμὸν, οὐχὶ τὸν τεχνικὸν ἢ ὑλικόν, ὅστις μόνον ὡς μέσον τοῦ πρώτου δύναται νὰ θεωρηθῇ, τοῦτο εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς ἱστορίας.

Ἄλλ' ἐν τῇ τοιοῦτῃ δημιουργικῇ ἀγῶνι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὡς ἐχθρὸν τὴν βραχύτητα καὶ τὴν στενότητα τῆς ἀτομικότητός του. Πρὸς καταπολέμησιν τούτου διαθέτει ἐν μόνον μέσον· νὰ συναιρέσῃ ἐν ἑαυτῷ πολλὰς ἀτομικότητας νὰ γίνῃ φορεὺς σειράς δημιουργῶν, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν ἢ καὶ ἀγωνιστῶν, οἵτινες ἐγγὺς αὐτοῦ μάχονται τὸν αὐτὸν ἀγῶνα. Τούτου ἕνεκεν ὁ ἄνθρωπος συνδέεται πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ πρὸς τὸ παρελθόν· καὶ δὲν δύναται νὰ καταστῇ δημιουργὸς ἢ ἴδιος, χωρὶς νὰ συσσωματωθῇ πρὸς τὰ γεγενημένα, χωρὶς νὰ γίνῃ συνεχιστὴς τῶν πεπραγμένων. Τὸ παρελθόν καὶ τὸ περιβάλλον δὲν εἶναι ξένα πρὸς τὸν δημιουργόν, εἶναι τμήμα, ἴσως τὸ γονιμότερον, τοῦ ἐκτουτοῦ του. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τὸ μέλλον στρέφεται ὁ δημιουργός, ὅχι διὰ νὰ ἀντλήσῃ δημιουργικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἐν τῇ μερίμνῃ ἄλλων συνανθρώπων, οἱ ὅποιοι ὅπως καὶ αὐτὸς θὰ πρέπη νὰ γίνουν δημιουργοὶ πολιτισμοῦ. Βεβαίως ἡ τοιαύτη συνδρομὴ παρελθόντος καὶ περιβάλλοντος δὲν πρέπει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἰδίαν προσωπικότητα. Ἡ παράδοσις δὲν εἶναι γόνιμος ὡς ἀπλὴ ἀνατύπωσις τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' ὡς σύνθεσις τῶν ἀξιών τοῦ παρελθόντος μετὰ τινος ἀπολύτως ἀτομι-

κοῦ καὶ νέου στοιχείου, ὅπερ πρέπει νὰ εἰσφέρῃ πᾶσα δημιουργικὴ συνείδησις.

Αἱ σκέψεις αὗται σκιαγραφοῦσι τὴν ἀνάγκην τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ παρελθόντος ὠρισμένης ἐνότητος ἀνθρώπων διὰ τὸν δημιουργόν, τὴν ἀνάγκην τούτεστι πατρίδος. Πρὸς τοῦτο δέον νὰ στραφῇ ἡ προσοχή μας καὶ πρὸς ἕτερον στοιχεῖον τῶν ἀγαθῶν τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ· τὴν προσωπικότητα, τὴν ἀτομικότητα αὐτῶν.

Ὑπάρχει ἐν σημείον τῆς δημιουργικῆς προσωπικότητος, τὸ ὅποιον εἶναι ἀπολύτως ἰδιογενές. Περὶ αὐτοῦ δὲν γίνεται λόγος ἐν προκειμένῳ. Ἄλλ' ὑπάρχουν εἰς τὴν δημιουργικὴν προσωπικότητα τὰ ἐκ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἀντλούμενα στοιχεῖα. Ταῦτα ἔχουν καὶ πρέπει νὰ ἔχουν εἰδικὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι μορφήν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δημιουργὸς δύναται νὰ ἀπεμπολήσῃ. Ὅχι ὁλόκληρον τὸ παρελθόν, ὅχι ὅλοι αἱ παρωχημένοι ἀξίαι, ἀλλ' εἶδος τούτων εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς δημιουργικῆς προσωπικότητος. Ἐκ τῆς τοιαύτης «εἰδοποιήσεως» τῆς παραδόσεως καὶ μόνον ἀπορρέει ἡ ἀναγκαία εἰς τὴν προσωπικότητα ἐνότης. Ἐὰν ἔνθεν κἀκεῖθεν ἐσταχυολογῇ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ὁ δημιουργός, δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ ἀπαρτίσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐνότητα, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν σταθερότητα τῆς πράξεως, διὰ τὴν συνοχὴν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, διὰ τὴν ἁρμονίαν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων, διὰ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἐξ ἄλλου λόγου ἔχει ἀνάγκην ὁ δημιουργὸς ὠρισμένου εἶδους ἱστορικῆς παραδόσεως. Ἐκάστη παράδοσις διαμορφοῦται συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν ἐν ἣ ἑρρίζωσε, συμφώνως πρὸς τὰ βιολογικὰ δεδομένα αἵτινα ἢ φύσις αὕτη ἐπέβαλε. Κυρίως ὁμως πᾶσα παράδοσις ἀντικατοπτρίζει τὰς ἱστορικὰς περιπετείας, ἃς ἔχουσι κοινὰς οἱ ἄνθρωποι τῶν αὐτῶν κοινωνικῶν ἐνοτήτων. Ὅσον καὶ ἂν πέραν τῆς εἰδικῆς ἐκάστου λαοῦ παραδόσεως καὶ ἂν ἐκταθῇ ὁ δημιουργός, αἱ βαθύτεραι δημιουργικαὶ ρίζαι τῆς συνειδήσεως δὲν ἀποσπῶνται ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ἐξ ἣς ἐξεπορεύθησαν. Ἐνὰ στοιχεῖα

ἀφορῶντα τὸν ὑλικόν, τὸν τεχνικόν πολιτισμὸν δύναται εὐκόλως νὰ μεταγγισθῇ· ἀλλὰ ξένα στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καθίστανται γόνιμα μόνον, ὅταν ἀπολύτως ἀφομοιωθῶσι, ὅποτε καὶ προσλαμβάνουν τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ προσλάβουν ὡς δημιουργικὴ ἐξέλιξις καὶ συνέχεια τῆς παραδόσεως, ἣς ἡδὴ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον κρῖνον. Ὅθεν, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται ἡ δυσκολωτάτη καὶ βραδυτάτη ἀλληλεπίδρασις τῶν ποικίλων παραδόσεων, παραμένει ἀναμφισβήτητος ἡ ἀρχή, διὰ μόνον ἐν τῇ ἰδίᾳ παραδόσει γονιμοποιεῖται τὸ πνεῦμα τὸ δημιουργικόν. Δὲν γνωρίζει ἡ ἱστορία ἔργα μεγάλα τὰ ὅποια δὲν θεμελιούνται ἐπὶ τῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ ἐξ οὗ ἐπήγασεν. Οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ εἶναι πάντοτε καὶ φορεῖς τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ τῶν. Ἡ ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ταύτης μοίρας παρέκκλισις, καὶ ἂν δὲν θεωρηθῇ πάντῃ ἀδύνατος, συμβαίνει πάντως ἐπὶ ζημίᾳ τῆς δημιουργικότητος τῶν ἀνθρώπων καὶ κατ' ἀκολουσίαν τῆς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Πατρίς εἶναι πνευματικὴ ἐνότης καθοριζομένη ἀπὸ κοινὴν παράδοσιν καὶ κοινὸν περιβάλλον. Διὰ τοὺς πιστεύοντας εἰς τὴν ἐπὶ γῆς δημιουργίαν καὶ κατανοοῦντας τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συνδέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ δὴ πρὸς τὴν παράδοσιν ὠρισμένου λαοῦ, ἡ ἔξιν τῆς πατρίδος, ἀρρήκτως μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ συναφσμένης, εἶναι καταφανής. Ἡ πατρίς εἶναι ἡ ἀναγκαία κοίτη τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ὡς τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ ἰδία ἔξιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἰδέα.

Θέλουμεν καὶ πρόσθετον σκέψιν ἐνισχυτικὴν τῶν ἀνωτέρω νὰ σημειώσωμεν, ἂν καὶ δὲν δύναται ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀλληλουχία νὰ ἀναπτυχθῇ εὐρύτερον. Αἱ ἰδέαι, πραγματοποιούμεναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, δὲν διατηροῦσι τὴν γενικότητα, ἥτις εἶναι ἴδιον τῶν καθαρῶν νοημάτων, ἀλλὰ προσλαμβάνουσι ἀπολύτως εἰδικὰς, μάλιστα ἀτομικὰς μορφὰς ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ὥραϊον δὲν πραγματοποιεῖται ὡς ὥραϊον, ἀλλ' ἐκάστοτε ὡς ἀπολύτως ἀτομικῶς προσδιωρισμένον ἔργον τέχνης, ὡς Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὡς Οἰδίπους τοῦ Σοφοκλέους. Ἐφ' ὅσον ὁ δημιουργὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὡς τελείως αὐτοτελής

οντότης, κατ' ανάγκην θα στηριχθῇ ἐπὶ ὀρισμένων ἤδη ὑπαρχουσῶν μορφῶν πολιτισμοῦ, ἐπὶ ὀρισμένης παραδόσεως, ἐπὶ ὀρισμένης πατρίδος. Πράγματι δὲ αἱ πατρίδες εἶναι εἰδικαὶ μορφαὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἔχουν προσωπικότητα, ἴδιον χαρακτήρα, σχηματισθέντα βραδέως ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ἀναπτυχθέντων ποικίλων ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅσον ἱστορικωτέρα μία πατρίς, τόσο προσωπικωτέρα, τόσο ἀξιοτέρα. Ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος διαρκῶς γίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Μόνον ἐν τῇ συνειδήσει τῶν τοιούτων ἀληθειῶν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀδογματιστος, πρωτογενὴς φιλοπατρία. Μόνον οἱ μὴ φιλοσοφῆσαντες ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι δύνανται νὰ ἐπιδιώξουν τὴν κατάργησιν τῶν πατρίδων, τὴν κατάργησιν τῆς προσωπικότητος, τῆς διὰ πολλῶν ἔργων πολιτισμοῦ ἐνὸς ἐκάστου λαοῦ κτηθείσης καὶ τὴν ἰσοπέδωσιν καὶ ἀφομοίωσιν τοῦ συνόλου τῶν ἀνθρώπων. Μόνον ἀφιλοσόφητοι δὲν διαβλέπουν ἐν τῇ τοιαύτῃ ὁμοιογενείᾳ τὸν θάνατον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλ' ὁ φυσικὸς ἢ ὁ ἱστορικὸς ὕλιστής δὲν δύναται νὰ φιλοσοφήσῃ ἐπὶ τῆς ἱστορίας, διότι δὲν πιστεύει, ὅτι δύναται νὰ ἐκφέρῃ ἀντικειμενικὰς κρίσεις περὶ τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας αὐτῆς. Ἐάν, εἴτε διαλεκτικῶς, εἴτε κατὰ τὸν νόμον τῆς αἰτίας, κινεῖται ἡ ἱστορία, δυνάμεθα νὰ ἐρευνήσωμεν τοὺς νόμους αὐτῆς, ἀλλ' οὐδὲν πλέον. Ἄν ὁ πολιτισμὸς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, ἂν ἀποστολῇ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος ἢ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ πολιτισμοῦ ἐκδηλουμένη, τὰ τοιαῦτα προβλήματα προϋποθέτουν ἐλευθερίαν ἀξιολογικῆς κρίσεως καὶ ἐλευθερίαν βουλήσεως, καὶ ταύτας ἀρνεῖται ὁ ὕλισμός. Ὁ ὕλιστής ἴσως, διὰ περιστροφῶν, παρεκκλίνων τῶν ἰδίων του ἀρχῶν νὰ ἀποδέχεται τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἀξίαν. Ἀλλ' ὁ συνακόλουθος πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ ὕλισμοῦ οὗτε τὸν πολιτισμὸν, οὗτε τῆς πατρίδος τὴν ἀξίαν δύνανται νὰ θεμελιώσῃ. Εἶναι ὅθεν εὐνόητον ὅτι ἐξ ὕλιστῶν προέκυψεν ἡ ἀρνήσις τῆς πατρίδος.

Ἀλλ' ἂς υποθέσωμεν ὅτι πλάνη τις διατρέχει τὰς ἀνωτέρω σκέψεις μας καὶ ὅτι ὁ ὕλισμός καὶ δὴ ὁ ἱστορικὸς, ὅστις καὶ κυρίως ἐνδιατρίβει περὶ τὸ πρόβλημα, ἀποδέχεται πλήρως καὶ θεμελιοῖ λογικῶς τὸν

πολιτισμὸν, ὡς σύστημα ἀξιών καὶ τὴν πατρίδα ὡς τὸ μέσον διὰ τὴν ἀναγκαίαν εἰδοποίησιν τῶν ἰδεῶν τῶν διεπουσῶν τὸν πολιτισμὸν καὶ ἂς υποθέσωμεν ὅτι ἡ πατρίς καταπολεμεῖται ὑπ' αὐτοῦ, οὐχὶ ὡς ἡ ἱστορικὴ προσωπικότης ἐνὸς ἐκάστου λαοῦ, ἀλλ' ὡς τὸ ὄργανον τῶν συμφερόντων τῆς κρατούσης τάξεως, ἥτις, διὰ τῆς διαιρέσεως καὶ τοῦ πολέμου, ἐπιτυχάνει μείζονα οἰκονομικὰ ἀγαθὰ. Ἀλλὰ τοιαῦτα συγκροτήματα ἀποκλειστικῶς ἢ κυρίως πρὸς τοῦτο συσταθέντα δὲν δύνανται νὰ γίνουν φορεῖς πολιτισμοῦ, δὲν εἶναι πατρίδες ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν.

Ὑπολείπεται νὰ εὐρεθῶσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοιαῦται κοινωνικαὶ ἐνότητες εἰς ἃς κακῶς προσδίδεται ὁ τίτλος τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ εὐρεθῇ ὡς συναλτίον τῆς ἐξελίξεως πάσης κοινωνίας ὁ οἰκονομικὸς παράγων, δὲν ἀρκεῖ καὶ νὰ διαπιστωθῇ ὅτι εἶναι οὗτος τὸ ἀποκλειστικὸν αἷτιον τῆς γενέσεως τῶν πατρίδων. Πρέπει νὰ διαπιστωθῇ ὅτι ἡ ἐξ οἰαζόμενης αἰτίας γεννηθεῖσα πατρίς οὐδεμίαν ἔχει, ὡς κοίτης πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἀξίαν. Κατὰ ταῦτα ἡ θὰ ὑποστηρίξῃ τις ὅτι ὅχι μόνον ἀποκλειστικὸν αἷτιον ἀλλὰ καὶ ἀποκλειστικὸς σκοπὸς καὶ προορισμὸς τῶν πατρίδων εἶναι ὁ οἰκονομικὸς παράγων καὶ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα, καὶ θὰ ἀρνηθῇ τις ἀπολύτως τότε τὴν πατρίδα, ἀλλὰ συγχρόνως θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κατὰ λαοὺς ἰδιομορφίαν τῶν ἔργων πολιτισμοῦ, ὡς καὶ τὴν δυνατότητα πολιτισμοῦ μὴ ἔχοντος ἰδιομορφίαν ἢ δὲν θὰ ἀποκρύψῃ τις ἀπολύτως τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως χωριστῶν ἐνοτήτων πολιτισμοῦ, χωριστῶν παραδόσεων, χωριστῶν λαῶν, ὅποτε ἡ συζήτησις θὰ περιστραφῇ πλέον εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν καλῶν ἀπὸ τῶν κακῶν πατρίδων. Ἀφήνομεν κατὰ μέρος τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν τοιαύτην συζήτησιν ὁ ἱστορικὸς ὕλισμός ἀπόλλυσι τὴν βάσιν του διότι ἡ ἀξιολογικὴ συζήτησις περὶ τῶν ἱστορικῶν πατρίδων προϋποθέτει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας καὶ διότι μόνον περὶ πραγμάτων, ἀτινα δύνανται νὰ καταστῶσι καλλίτερα ἢ χειρότερα, καὶ οὐχὶ περὶ ἀναγκαίως συμβαινόντων εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφέρῃ τις ἀξιολογικὰς κρίσεις. Βεβαίως ὑπάρχουν καλλίτερα καὶ χειρότερα πα-

τρίδες. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πραγματικαὶ διαφωνίαι δὲν δύνανται νὰ ὑπάρξουν, διότι πρόκειται περὶ διαπιστώσεως ἱστορικῶν γεγονότων ἀρκεῖ νὰ μὴ στρεβλῶνται ταῦτα διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐπιχειρήματα διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην θεωρίαν. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σημείου τοῦτου δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἀλληλουχίᾳ. Ἡ διαπίστωσις δύο σημείων ἀρκεῖ, ὁ ἄρρηκτος σύνδεσμος πατρίδος καὶ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως στηριζομένη δυνατότης βελτιώσεως τῆς πατρίδος, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ ὅσον ἔνεστι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ δύο ταῦτα ἀρκοῦν διὰ νὰ θεμελιώσουν τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν τῆς πατρίδος ὡς ἰδέας.

Ἡ κατηγορία ὅτι αἱ πατρίδες ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν λαῶν εἶναι ἀσύστατος. Μόνον ὅταν εἰς ἕκαστος λαὸς συνεισφέρῃ εἰς τὴν ἔνωσιν ταύτην τὴν ἰδιαιτέραν του προσωπικότητα, θὰ ἔχῃ ἀξίαν ἡ ἔνωσις αὕτη. Οὐτε καὶ δύνανται οἱ λαοὶ νὰ ἀπο-

βάλουν τὴν προσωπικότητα αὐτῶν. Ὅπως δὲ ἡ κοινωνία συγκροτεῖται ἀκριβῶς ἐκ τῶν διαφορῶν τῶν κοινωνιῶν, οὕτω καὶ μόνον εἶναι δυνατόν νὰ συγκροτηθῇ καὶ ἡ κοινωνία τῶν λαῶν, ὡς ὀργανικὴ, οὐδέποτε ὡς μηχανικὴ ἐνότης.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ἐγράφησαν ἐν συνειδήσει ὅτι εἶναι κοινοὶ τόποι καὶ αὐτονόητοι ἀλήθειαι. Ἀλλ' εἶναι ἐπείγουσα καὶ σκληρὰ ἀνάγκη νὰ ἀναμασῶνται ἐν Ἑλλάδι μερικὰ πολὺ ἀπλὰ πράγματα. Ἀρνήσις τῶν ἱστορικῶν πατρίδων ἢ, ἐπειδὴ τοῦτο φαίνεται δυσκολώτερον, ἀρνήσις τῆς πατρίδος ὡς ἰδέας, εἶναι ἐπιχειρήματα πλήρης γοητείας, τὸ ὅποιον ἐπιτηδειοτάτη προπαγάνδα, περιβεβλημένη τὴν λεοντὴν τῆς ἐπιστήμης, διαρκῶς ἐπισείει ἐπὶ τῶν συγκεχυμένων εἰσέτι κεφαλῶν τῶν νέων. Ἰσως ἡ βραχεῖα αὕτη ἀνασκόπησις, δείξῃ πόσον βαθύτερον, τῶν παλαιῶν ὑπὲρ πατρίδος ρητορισμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατ' αὐτῆς σχετλιασμῶν, θεμελιούται ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς πατρίδος.

Η ΠΑΤΡΙΣ

ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΠΑΝ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Υφηγητού της Κοινωνιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ πατρίς εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς τὰ κυριώτερα παραδείγματα «κοινότητος» ἐν τῇ εἰδικῇ κοινωνιολογικῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, δηλαδή τῆς κοινότητος ὡς τῆς μιᾶς τῶν τριῶν θεμελιωδῶν μορφῶν συμβιώσεως, εἰς τὰς ὁποίας δέον νὰ κατατάσσῃ ἡ κοινωνιολογία ὅλα τὰ ἐν τῇ ἱστορικῇ ζωῇ σημειούμενα φαινόμενα. Αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος θεμελιώδεις μορφαὶ εἶναι, συμφώνως πρὸς τὴν συμπληρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ H. Schmalenbach θεωρίαν τοῦ Ferdinand Tönnies, ἡ «κοινότης», ἡ «κοινωνία» (ἐν τῇ εἰδικωτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ) καὶ ὁ «δεσμός». Ἀντιθέτως πρὸς τὴν «κοινωνίαν», ἡ ὁποία βασίζεται ἐπὶ λογικῶν ὑπολογισμῶν, δηλαδή ἐπὶ σκοπῶν λογικῶς συλληπτῶν, ἡ «κοινότης» καὶ ὁ «δεσμός» συνιστοῦν τοὺς συνδέσμους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θεμελιούνται ἐπὶ τῆς αἰσθηματικῆς ἐσωτερικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν ᾧ ὅμως ὁ δεσμός συνιστᾷ τοὺς συνδέσμους ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν πνευμάτων καὶ ψυχικῶν διαθέσεων εἰς ἐσωτερικὸν ἐνθουσιασμόν (παράδειγμα τοιοῦτου συνδέσμου ἡ φιλία), κοινότης εἶναι μόνον ὁ σύνδεσμος ἐκείνος, τοῦ ὁποίου τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς ἀπλῆς φύσεως καὶ στήριζεται κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ παραδόσεως ὀρελόμενης εἰς κοινότητα αἵματος ἢ τόπου. Ἐὰν εἴπαμεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ πατρίς εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμεύουν ὡς τὰ κυριώτερα παραδείγματα «κοινότητος», τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς δύο μόνους δυνατός μορφὰς κοινότητος. Ἐὰν τὸ θεμελιωτικὸν αἶσθημα, ἐφ' οὗ βασίζεται ἡ οἰκογένεια, ὀφείλεται εἰς κοινότητα αἵματος, τὸ αἶσθημα, ἐφ' οὗ θεμελιούται ἡ πα-

τρίς, ὀφείλεται εἰς κοινότητα τόπου (1). Τὸ ὅτι τὸ θεμελιωτικὸν τὴν κοινότητα αἵματος ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς φύσεως (αἷμα ἢ τόπος), τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι οἱ ἐπὶ τοιοῦτου αἰσθήματος βασιζόμενοι σύνδεσμοι (οἰκογένεια καὶ πατρίς) ἀποτελοῦν ἀπλᾶς φυσικὰς πραγματικότητας. Γενόμενος ὁ ἀνθρώπος ἱστορικὸς φορεὺς κοινοτήτων, ὡς ἡ οἰκογένεια καὶ πατρίς, προσέδωκεν εἰς αὐτὰς νοήματα, εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυσιν τῶν ὁποίων ἡ ἀπλῆ φύσις (τὸ αἷμα ἢ ὁ τόπος) ἐχρησίμευσεν ὡς ἀπλῆ ἀφορμὴ ἢ μᾶλλον ὡς ἀπλῆ προϋπόθεσις. Εἰς ἀντικείμενα κοινωνιολογικῆς ἐρεύνης ἀνάγονται ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ πατρίς δι' αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων προσδιδόμενων εἰς αὐτὰς νοημάτων. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τὰ νοήματα ταῦτα, τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος φαινόμενα θὰ ἦσαν τὸ πολὺ ἀντικείμενα φυσικοεπιστημονικῆς ἀπλῶς παρατηρήσεως, εἰδικώτερον δὲ βιολογικῆς ἢ ἀνθρωπολογικῆς παρατηρήσεως, ὅπως εἶναι π.χ. τὸ φαινόμενον τῆς φυλῆς. Διὰ νὰ νοηθῇ πλήρως ἡ παρατήρησις αὕτη, ἀναγκαῖον θεωροῦμεν, ὅπως εἴπωμεν γενικά τινα περὶ τῆς ἐννοίας τῆς φυλῆς. Μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ εἶναι δυνατόν νὰ διακριθῇ πλήρως ἡ ἐννοία εἰδικῶς τῆς πατρίδος ὡς ἀντικειμένου κοινωνιολογικῆς παρατηρήσεως, ἀπὸ πάσης ἀπλῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐννοίας.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι περὶ τὸ πρόβλημα τῆς φυλῆς ἔχουν ἐγερθῇ τόσαι δια-

(1) Ἀναλυτικῶς διατετυπωμένη εἶνε ἡ θεωρία περὶ τῶν θεμελιωδῶν μορφῶν συμβιώσεως εἰς τὸ βιβλίον μου : «Ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας», Ἀθῆναι 1932, σ. 70 κ. ε.

φωνοί, ὥστε ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τινῶν ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆς ταύτης τῆς ἐννοίας τῆς. Πάντως τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συμφωνοῦν πάντες οἱ σοβαρῶς ἐρευνήσαντες τὸ πρόβλημα τῆς φυλῆς, εἶναι τοῦτο: ὅτι τὰ κριτήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δέον νὰ βαῖνῃ τις εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς ὑπαρξεως τῆς φυλῆς, εἶναι ἀπλῶς φυσικά. Ἡ ἐννοία ταύτης εἶναι φυσικῇ, συγκεκριμένως δὲ ἀνθρωπολογικῇ καὶ ὄχι ἱστορικῇ. Εἰς τὴν πιστοποίησιν τῆς ὑπαρξεως τῆς ὁδηγεῖ ἡμᾶς οὐχὶ ἡ μελέτη νοημάτων τεθειμένων ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ ἡ μελέτη βιολογικῶν καὶ φυσικῶν ὄρων προϋποτιθεμένων ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Πάντα τὰ ἐπιχειρηθέντα μέχρι τοῦδε συστήματα κατατάξεως τῶν φυλῶν—συστήματα, ὧν γνωστότερον τὸ τοῦ Blumenbach, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον τὸ ἀνθρώπινον γένος διαιρεῖται εἰς τὴν καυκάσιαν, τὴν μογγολικὴν, τὴν αἰθιοπικὴν καὶ τὴν μαλαϊκὴν φυλὴν, —ἐπεχειρήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει κριτηρίων καθαρῶς φυσικῶν, ἐπὶ τῇ βάσει στοιχείων ἀνθρωπολογικῶν καὶ ἐστηρημένων νοημάτων ἱστορικοῦ. Τὸ ὅτι ἡ περὶ τὰς φυλάς ἔρευνα ὠδήγησε καὶ πρὸς ὠρισμένον τρόπον παρατηρήσεως ἱστορίας καὶ δὴ πρὸς ὠρισμένην φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, δι' ἧς ἐρευνηταὶ τινες (ἰδίᾳ εὐφυεῖς ἐρασιτέχναι τῆς ἐπιστήμης, ὡς ὁ κόμης Gobineau) ἠθέλησαν νὰ ἐμφανίσουν τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἢ τὸν λαόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκον, ὡς ἀμέσως καταγόμενον ἐκ τῆς εὐγενεστερας τῶν φυλῶν, τοῦτο καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ παρόμοιαι προσπάθειαι δὲν βασίζονται ἐπὶ ἀρχῶν ἀναιρουσῶν τὰ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν λεχθέντα. Ἡ ψευδπιστημονικὴ αὕτη ἐκμετάλλευσις, εἰς ἣν διέπρεψε καὶ ὁ Houston Stuart Chamberlain — ὁρμάται ὡσαύτως ἐκ τῆς ἀνθρωπολογικῆς καὶ ἀπλῶς φυσικοεπιστημονικῆς νοουμένης ἐννοίας τῆς φυλῆς. Κριτήρια φυσικά καὶ ἀνθρωπολογικά, ὡς τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος, τὸ μέγεθος τοῦ ἀναστήματος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν τοὺς ἐρευνητάς εἰς τὴν κατάταξιν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς φυλάς.

Σήμερον βεβαίως ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξεν ὅτι πολλὰ αὐτῶν τούτων τῶν ἀπλῶς φυσικῶν κριτηρίων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὠρμήθη-

σαν οἱ παλαιότεροι ἀνθρωπολόγοι, εἶναι ἀχρηστα. Ἦδη αὐτὸς οὗτος ὁ Friedrich Ratzel, ὁ ἰδρυτὴς τῆς «ἀνθρωγεωγραφίας» ἐτόνισε π.χ., ὅτι ἡ κρανιολογία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέθοδος κατατάξεως τῶν φυλῶν. Πάντως ἡ βάσις, ἀφ' ἧς ὁρμάται ἡ θεωρία τῶν φυλῶν, μένει οὐσιαστικῶς ἡ αὕτη. Τὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζουν τὴν φυλὴν καὶ τὰ ὁποῖα κατὰ τινὰς (οὕτω π.χ. κατὰ τὸν H. J. Harnes), μεταβιβαζόμενα κληρονομικῶς, δὲν εἶναι καὶ δυνατόν νὰ μεταβληθῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας, εἶναι καθαρῶς βιολογικά καὶ φυσικά. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν Δαρβινιστῶν ἐὰν ὁρμηθῶμεν, κατὰ τοὺς ὁποῖους ἡ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἱστορίᾳ σημειουμένη φυσικὴ ἐπιλογὴ γεννᾷ, μεταβάλλει καὶ κατστρέφει φυλάς, ἡ ἀρχή, τὴν ὁποῖαν ἐθέσαμεν ἀνωτέρω, δὲν πρόκειται νὰ ἀναιρεθῇ. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁρᾷ ἐν τῇ ἱστορίᾳ—ἢ μᾶλλον: καὶ ἐὰν ἀκόμη ἐξακολουθῇ νὰ ὁρᾷ καὶ ἐν τῇ πλαισίῳ ταύτης εἶδος τι ἐπιλογῆς, ἡ ἐπιλογὴ αὕτη εἶναι—ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀνθρωπολογικὸν διαφορισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος εἰς φυλάς—ἀπλῶς καὶ μόνον φυσικῇ, δηλαδή βασίζεται ἐπὶ καθαρῶς φυσικῶν, βιολογικῶν ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων.

Ἐὰν τὸ πρόβλημα τῆς φυλῆς προσέλαβε καὶ κοινωνιολογικὸν περιεχόμενον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς λόγους, οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς φυλῆς ὡς τοιαύτην, ἐννοίαν, ἡ ὁποία—τὸ τονίζομεν καὶ πάλιν—εἶναι καθαρῶς φυσικοεπιστημονικὴ καὶ ξένῃ πρὸς τὴν κοινωνιολογίαν. Εἰς ἀντικείμενον κοινωνιολογικῆς παρατηρήσεως εἶναι δυνατόν νὰ ἀναχθῇ ἡ φυλὴ, οὐχὶ ὡς ἐννοία, ἀλλ' ὡς σύμβολον τῶν ἰδεολογικῶν ἐπιδιώξεων ὠρισμένης τάξεως ἀνθρώπων, ἡ ὁποία, χρησιμοποιοῦσα ὡς διερμηνεὺς τῆς διανόου, ὡς οἱ Gobineau, Vacher de Lapouge, Chamberlain, Otto Ammon καὶ Ludwig Woltmann, προσέδωκεν εἰς τὰς ἀντιδραστικὰς πολιτικὰς διαθέσεις τῆς χαρακτηρηφύτου ἐπιστημονικόν. Ἐὰν ἄλλοτε αἱ εὐγενεῖς (καὶ τελευταῖος τούτων ὁ Gobineau) ἐχαρακτήρισαν τὸ κίνημα τῆς ἀστικῆς τάξεως ἐν Γαλλίᾳ ὡς τὴν ἀθέμιτον προσπάθειαν τῶν κατωτέρως φυλετικῆς ποιότητος Κελτῶν, ὅπως ἀποτινάξουν

τὸν ζυγὸν τῶν ἀνωτέρας φυλετικῆς προελεύσεως Γερμανῶν, σήμερον, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν νεωτέρων θεωριῶν, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τινων τὸ κίνημα τῶν προλεταρίων κατὰ τὸν τρόπον ἀνάλογον, ὑποστηριζομένου, ὅτι οὗτοι κατὰγονται ἀπὸ κατωτέρας προαριανῆς φυλᾶς καὶ εἰναιὼς ἐκ τοῦτου ἐστερημένοι τῶν ἰδιοτήτων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀρμόζουν εἰς τὰς ἐξ ἡρωισμῶν, ὅπως κυριαρχῇ. Αἱ θεωρητικαὶ βάσεις, ἐφ' ὧν θεμελιούται ἡ ἀντιδραστικὴ αὐτὴ ἰδεολογία, ἔχουν βεβαίως σήμερον πλήρως ἀνατραπῇ. Ἡ ἰσχὺς τῶν προσεβλήθη ὑπὸ τῶν πορισμάτων τῶν ἐρευνῶν μεγάλων ἐπιστημόνων καὶ δὴ ἐθνολόγων ὡς ὁ W. Wundt, ἱστορικῶν ὡς ὁ Ed. Meyer καὶ κοινωνιολόγων, ὡς ὁ Max Weber. Συγκεκριμένως ἀπεδείχθησαν δύο τινά: α) ὅτι δὲν ὑπάρχουν πλέον φυλαὶ διατηροῦσαι τὴν ἀγνότητά των (ὁ Hoernes μάλιστα ὑποστηρίζει, ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γνώρισμα διακρίνον τὰς διαφόρους φυλὰς ἀπ' ἀλλήλων) καὶ β) ὅτι κατ' ἀρχὴν αἱ ἐξωτερικαὶ διακρίσεις τῶν φυλῶν δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς ἐσωτερικὰς διαφοράς, δηλαδὴ εἰς οὐσιώδη διαφορὰν ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐπίδοσιν. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐθνολόγων, οἱ ἑποιοὶ ὑποστηρίζουν τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἀνήκουν καὶ οἱ Ratzel, Alfred Vierkandt, M. Schmidt R. Thurnwald καὶ πάντες σχεδὸν οἱ σοβαρῶς περὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα ἀσχοληθέντες.

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τὴν ὀρθότητα αὐτῶν, αἱ θεωρίαι, τὰς ὁποίας ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω, ἐχρησίμευσαν ὡς ἰδεολογικὸν κάλυμμα ἀντιδραστικῶν τινων πολιτικῶν κατευθύνσεων, τοιοῦτοτρόπως δὲ καὶ ἡ φυλὴ ὡς σύμβολον τῶν πολιτικῶν τούτων ἰδεολογιῶν, εἶναι δυνατόν νὰ καταστῇ ἀντικείμενον κοινωνιολογικῆς παρατηρήσεως. Μόνον ὅμως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν αὐτὴν ἔχει τὸ πρόβλημα τῶν φυλῶν θέσιν ἐν τῇ πλαίσιφ κοινωνιολογικῆς ἐρεῦνης. Ἡ φυλὴ ὡς ἔννοια εἶναι ξένη πρὸς τὴν κοινωνιολογίαν.

Τὸ ἀντίθετον *ἄκριβως ἰσχύει ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος. Αὕτη εἶναι ἔννοια καθαρῶς κοινωνιολογική. Ἡ πατρίς εἶναι δημιούργημα ἀνθρωπίνων

νοημάτων, εἶναι ἀπόκτημα τῆς ἱστορικῆς τοῦ ἀνθρώπου συνειδήσεως. Πατρίς δὲν θὰ ὑπῆρχεν, ἐὰν δὲν ἡσθάνοντο καὶ δὲν ὦν ὡς μαζὸν οἱ ἄνθρωποι, τὸν ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανὸν γεννηθέντα ἄνθρωπον συμπατριῶτην των. Τὸ ὅτι ὁ ὀρίζων τοῦ πατρίδος οὐρανοῦ ἐμφανίζεται ποικίλλων ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως, τὴν ὁποίαν προσδίδουν εἰς αὐτὸν ἐκάστοτε καὶ ἐκασταχοῦ οἱ ἄνθρωποι, τοῦτο ἀποδεικνύει ἔτι περισσότερο τὴν ἀλήθειαν τῶν ὅσων τονίζομεν ἀνωτέρω. Πατρίς δυνατόν νὰ εἶναι μόνον τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶδε τις κατὰ πρώτην φοράν τὸ φῶς. Πατρίς ὅμως δυνατόν νὰ εἶναι καὶ ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος ἢ τέλος καὶ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς. Δὲν ὑπάρχουν ἀντικειμενικά, ἔτι δ' ὀλιγώτερον φυσικοεπιστημονικά γνωρίσματα τῆς ἔννοιας τῆς Πατρίδος. Φυσικοεπιστημονικά γνωρίσματα θὰ ὑπῆρχον ἐὰν—ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἔννοιας—τῆς φυλῆς, οἱ προσδιορίζοντες τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος παράγοντες ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ παντὸς ἀνθρωπίνου νοήματος, ἐὰν ἐπιστοποιοῦντο ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, καθ' ὃν τρόπον πιστοποιεῖται γεγονός τι ἀπλῶς φυσικόν. Τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος γνωρίσματα δὲν εἶνε καὶ ἀντικειμενικά. Ἀντικειμενικά δὲ εἶναι οὐχὶ μόνον τὰ ἀπλῶς φυσικά γνωρίσματα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἐκδήλωσιν λογικῶς συγκεκριμένων ἀνθρωπίνων νοσημάτων, δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦν ὁρισμένους ἀντικειμενικῶς συλληπτὰς σκοπούς. Ἐὰν κατετάξαμεν τὴν πατρίδα εἰς τὸν τύπον τῆς κοινότητος καὶ οὐχὶ τῆς κοινωνίας, τοῦτο ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι τὰ συνιστῶντα αὐτὴν νοήματα εἶναι αἰσθηματικῆς καὶ οὐχὶ λογικῆς προελεύσεως. Ἐὰν τέλος ἐθεωρήσαμεν τὴν πατρίδα εἰδικῶς ὑπαγομένην ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς κοινότητος καὶ οὐχὶ τοῦ ὅσας ὡς ἀντικειμένου πρὸς τὴν μορφήν τῆς κοινωνίας δεσμοῦ, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὰ θεμελιούσα τὴν πρὸς τὴν πατρίδα κλίσιν μας αἰσθήματα ὑπαγορεύονται κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῆς φύσεως. Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς οἰκογενείας προϋποτίθεται κατ' ἀρχὴν ἡ κοινότης τοῦ αἵματος, διὰ τὴν ἀναπτύχουσαν τὰ συνιστῶντα τὸν οἰκογενειακὸν σύνδεσμον νοήματα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς

τὴν περίπτωσιν τῆς πατρίδος προϋποτίθεται ἡ κοινότης τοῦ τόπου διὰ τὴν ἀναπτύχουσαν τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὸν δημιουργούμενον μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν σύνδεσμον. Τὸ ὅτι κατὰ τὴν παιδικὴν μας ἡλικίαν ἀπηλάυσαμεν ὅλοι τὴν εὐεργετικὴν σκιάν ἐνὸς καὶ μόνου πολλάκις ὁρισμένου δένδρου, τὸ ὅτι, ἐξυπνούντες τὴν πρωΐαν, ἀντικρύζαμεν διαρκῶς τὸ αὐτὸ μονότονον τοποῖον καὶ ἀνεπνέομεν τὸν αὐτὸν—ἔστι καὶ πνιγερὸν—ἄερα, ὅλα αὐτὰ (εἰς τὰ ὁποῖα προστίθενται βεβαίως καὶ ἔργα ἀνθρωπίνων χειρῶν, ἔργα ὅμως ἀμέσως καὶ σταθερῶς συνδεόμενα πρὸς τὴν γῆν, ὅπως αἱ οἰκίαι, οἱ κῆποι κλπ.) δημιουργοῦν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ αἶσθημα, ὅτι εἴμεθα συμπατριῶται, ὅτι ἔχομεν τὴν αὐτὴν πατρίδα. Τὸ ὅτι ὁ ὀρίζων τοῦ πατρίδος οὐρανοῦ (τοῦ πατρίδος ἐδάφους) ἐμφανίζεται πολλάκις—ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω—εὐρυνόμενος καὶ δὴ μέχρι σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν φθάνει ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου, τοῦτο σημαίνει συνήθως ἰδανικὴν ἀπλῶς προέκτασιν τοῦ αἰσθητικῶς συλληπτοῦ ἐκείνου κέντρου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν. Ὁ πατριωτισμός, ὅταν ἀπομακρύνῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ κέντρου τούτου, δίδει βεβαίως τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι εἶναι ταῦτόσημος πρὸς τὸν ἐθνικισμόν. Ἡ γερμανικὴ μάλιστα γλῶσσα διακρίνει τὴν πατρίδα εἰς τὴν στενωτέραν τῆς λέξεως ἔννοιαν (die Heimat) ἀπὸ τῆς πατρίδος εἰς τὴν εὐρυτέραν αὐτῆς ἔννοιαν, (das Vaterland), πολλοὶ δὲ ἐπιστήμονες—ὡς π.χ. ὁ Robert Michels—θεωροῦν τὸν πατριωτισμόν, ἐφ' ὅσον οὗτος ὑπερβαίνει τὰ τοπικά, ἐπαρχιακὰ οὕτως εἰπεῖν ὅρια (ἀντιθέτως πρὸς τὴν Heimatsliebe, πρὸς τὸ Heimatsgefühl), ὡς ἐκδηλοῦντα ἀπλοῦς ἐθνικισμόν. Δὲν ὑπάρχει βεβαίως ἀμφιβολία, ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητι τὰ ὅρια μεταξὺ πατριωτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ αἰσθήματος δὲν εἶναι τόσο ἀσπληγῶς τεθειμένα, ὅσον τίθενται ὑπὸ τῆς θεωρίας καὶ ὅτι, ἐὰν ὑπάρχῃ καθαρὸν πατριωτικὸν αἶσθημα, τοιοῦτον αἶσθημα θεμελιώνει κυρίως τὴν σχέσιν μας πρὸς τὸν ὁρισμένον ἰκεῖνον τόπον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν. Τὴν σχέσιν μας πρὸς ὅ,τι ὀνομάζομεν

«πατρίδα» ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ, συνιστοῦν πολλάκις καὶ στοιχεῖα εἰλημμένα ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἢ καὶ πολιτικῆς ἡμῶν συνειδήσεως. Περὶ ταῦτα ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ διακρίνωμεν—ἐφ' ὅσον ἀποβλέπομεν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς καθαρᾶς ἐννοίας τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος φαινομένων—τὸ ἐθνικὸν ἀπὸ τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος (καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐμφανίζεται εὐρύτατον). Ὁ πατριωτισμός—ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα—εἶναι συνδεόμενος πρὸς τὴν γῆν. Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις εἰς τὴν ἱστορίαν, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ πατριωτισμός ἐμφανίζεται ἀντιστρατευόμενος τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα. Καὶ ἀντιστρόφως! Ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους ἐπιβάλλει πολλάκις εἰς τὸν φορέα τῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ ἢ μᾶλλον νὰ θυσιάσῃ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος. Τὰ τραγικώτερα παραδείγματα ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ ἐθνικοῦ καὶ πατριωτικοῦ αἰσθήματος παρέχει ἡ τύχη τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, κάμνοντες χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐθελουσίας ἀνταλλαγῆς, θυσιάζουν τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ἐθνικοῦ των αἰσθήματος. Ὁ Ἕλλην ἠναγκάσθη ἐπανειλημμένως κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ ἔθνους καὶ πατρίδος. Εἰς βάρος τοῦ μάλιστα ἐπραγματοποιήθη καὶ ἡ μόνη εἰς τὴν ἱστορίαν περίπτωσις ἀναγκαστικῆς συμβατικῆς ἐγκαταλείψεως τῶν πατριωτικῶν ἐστιῶν.

Ἡ πρὸς τὸ πατριῶν ἐδάφος φυσικὴ οὕτως εἰπεῖν κλίσις τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκτοπίζεται πολλάκις ὑπὸ ἰσχυροῦ τινος αἰσθήματος (ὅπως εἶνε εἰς ὁρισμένας περιπτώσεις τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα), ποικίλλει καὶ ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τις. Εἰς ἄλλους ἐκδηλοῦται ἰσχυρότερον καὶ εἰς ἄλλους ἀσθενέστερον τὸ πρὸς τὴν πατρίδα αἶσθημα. Τοῦτο ἰσχύει ἐν σχέσει πρὸς αὐτὴν αὐτὴν τὴν στενωτάτην ἔννοιαν τῆς πατρίδος, δηλαδὴ τῆς πατρίδος ὡς τοῦ περιωρισμένου ἐκείνου τόπου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη τις. Εἶναι π.χ. ἀποδεδειγμένον, ὅτι οἱ κάτοικοι ὀρεινῶν περιφερειῶν αἰσθάνονται τὸν πόνον τῆς πατρίδος, ἀπομακρυνόμενοι δὲ ταύτης βασιανίζονται ὑπὸ τῆς νοσταλγίας περισσότε-

ρον τῶν κατοίκων πεδινῶν περιφερειῶν εἴτε κάτοικοι πόλεων εἶναι αὐτοί, εἴτε καὶ κάτοικοι υπαίθρων πεδινῶν χωρῶν. Τοῦτο ὀφείλεται ἴσως—ὅπως παρατηρεῖ λεπτότατα ὁ Georg Simmel—, ἐὰν ὅχι ἀποκλειστικῶς, πάντως καὶ εἰς τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὰ ὄρη ἕκαστον τεμάχιον γῆς ἐμφανίζει καὶ ἰδιαιτέραν ἀτομικὴν μορφήν, ἐν ᾧ εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ἐδάφους σχεδὸν ὅμοια. Ὅσον μεγαλειότερος ὁ πλοῦτος τῶν ἀναμνήσεων, τόσο ἰσχυρότερα καὶ ἡ πρὸς τὴν πατρίδα κλίσις. Ἐὰν οἱ κάτοικοι ὀρεινῶν περιφερειῶν αἰσθάνονται τὴν πρὸς τὴν πατρίδα κλίσιν περισσότερο τῶν κατοίκων πεδινῶν περιφερειῶν, διὰ τὸν αὐτὸν περίπου λόγον ἐκείνοι τῶν κατοίκων πεδινῶν περιφερειῶν, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὴν υπαίθρον, αἰσθάνονται τὴν κλίσιν ταύτην περισσότερο τοῦ κατοικοῦ τῶν πόλεων, ὁ κάτοικος δὲ πόλεως μικρᾶς περισσότερο τῶν κατοίκων τῶν μεγαλοπόλεων. Ἀνάλογος μάλιστα πρὸς τὴν διαβάθμισιν ταύτην τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος εἶναι κατ' ἀρχὴν καὶ ἡ διαβάθμισις τῆς συντηρητικότητος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ κάτοικος τῶν ὀρέων εἶναι ὁ φυσικὸς φορεὺς πάσης συντηρητικῆς ἰδεολογίας. Ἡ μικροτέρα μεταβολὴ τὸν φοβίζει. Καὶ ἕνα λιθαράκι ἀκόμη ἂν λείψῃ ἀπὸ τὸν καθημερινόν του δρόμον, δυνατόν νὰ κλονισθῇ ἡ ψυχικὴ του ἰσορροπία. Εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ψυχικὴν αὐτὴν κατάστασιν τοῦ κατοικοῦ τῶν ὀρέων ὑπολογίζουσιν πάντοτε τὰ συντηρητικὰ κόμματα, ἐκμεταλλεύμενα πολλάκις ἀθεμίτως διὰ προγραμματικῶν καταλλήλως συντεταγμένων τὴν ἀγνὴν καὶ φυσικὴν ταύτην κλίσιν τοῦ πρὸς ὅ,τι παρεδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν προγόνων του. Αὕτη αὕτη ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τάσις, ἡ ὑποία χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὴν συνείδησιν τοῦ κατοικοῦ ὀρεινῶν περιφερειῶν, δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τὴν συντηρητικότητά του, ἀλλ' ὑπάρχει ὡς ἀγαθὸν παραδεδεγμένον ὑπὸ τῶν προγόνων, ἀγαθόν, τοῦ ὁποῦ ἡ βία ἀφαίρεσις εἶνε φυσικὸν νὰ γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τὸν πείσμονα πόθον τῆς ἀνακτῆσεως τοῦ ἀφαιρεθέντος ἀγαθοῦ. Ὁ κάτοικος τῶν ἐλβετικῶν ἄλπεων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῇ τὸν ζυγὸν τοῦ αὐστριακοῦ κατακτητοῦ, ἐφ' ὅσον οἱ παραδοθέντες εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν προγόνων θρύλλοι

τῆς ἐλευθερίας, μεταβιβαζόμενοι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἐζήτουν νὰ ἐνσαρκωθῶν καὶ νὰ πραγματοποιηθῶν ἐκ νέου. Ὁ Γουλιέλμος Τέλλος δὲν ὑπῆρξεν ὁ κήρυξ νέων ἰδεῶν, προαδευτικῆς τινος ἰδεολογίας ἀλλ' ἐχρησίμευσεν ἀπλῶς ὡς ὁ ἐκτελεστὴς κληρονομίας παραδοθείσης ὑπὸ τῶν προγόνων.

Τὸ ὅτι ὁ ὀρεινὸς καὶ γενικώτερον ὁ χωρικὸς αἰσθάνονται τὸν κρὸς τὸν πάτριον ἔδαφος δεσμόν καὶ διέπονται ὑπὸ τῆς προκυπτούσης ἐξ αὐτοῦ συντηρητικότητος περισσότερο παντὸς ἄλλου, τοῦτο ἐκδηλοῦται οὖν τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν δυσπιστίαν, τὴν ὁποῖαν ἐπιδεικνύουσιν οἱ χωρικοὶ πρὸς πᾶν ὅ,τι εἶναι ξένον. Ὅσον μεγαλειότερα ἡ ἀπόστασις, τὴν ὁποῖαν αἰσθάνεται τις πρὸς τὸν φυσικῶς πλησίον του (τὸν κάτοικον τοῦ αὐτοῦ τόπου), τόσο μεγαλειότερα ἡ σχέσις πρὸς τὸν ξένον. Εἰς τὴν υπαίθρον αἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους εἶναι τόσο στεναί, ἡ μεταξὺ τῶν κρατοῦσα ἀπέστασις τόσο μικρά, ὁ συνδέων τοὺς ἀνθρώπους κύκλος τόσο συνεσφιγμένος, ὥστε ὁ ξένος δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὸν κύκλον τοῦτον.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ξένου ἐν γένει, τὸ ὁποῖον ὠδήγησε τὸν φιλόσοφον καὶ κοινωνιολόγον Georg Simmel εἰς λεπτοτάτας τινὰς παρατηρήσεις, εἶναι στενώτατα συνδεμένον πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς πατρίδος. Ὁ σύνδεσμος οὗτος ὀφείλεται βεβαίως κυρίως εἰς ἱστορικοὺς λόγους. Ἐννοιολογικῶς ξένος, εἶναι ὅχι μόνον ὁ τοπικῶς ξένος, ὁ ἄλλοθεν ἐρχόμενος, ἀλλὰ καὶ ὁ ψυχικῶς ξένος, ὁ πνευματικῶς ξένος κλπ. Πάντως ἱστορικῶς ἡ ἐμφάνισις τοῦ ξένου συνεδυάσθη κυρίως πρὸς τὴν ἔννοιαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, ὑπερπηδῶν ἀποστάσεις τοπικὰς, ἔρχεται μακρόθεν, εἶναι ξένος εἰς τὸν τόπον τὸν ὁποῖον ἐπισκέπτεται, δὲν εἶναι συμπατριώτης. Εἰς τὴν ἱστορίαν μάλιστα εἰδικῶς τῆς οἰκονομίας ἐνεφανίσθη ἐπὶ μακρὸν συνδεσμένη ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπόρου πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ξένου. Εἴτε ἔρχεται ὁ ξένος διὰ νὰ μείνῃ καὶ ἐγκατασταθῇ, εἴτε ἔρχεται διὰ νὰ φύγῃ καὶ πάλιν, ἡ παρουσία του ξενίζει τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου, τὸν ὁποῖον ἐπισκέπτεται, οἱ ἀνθρώποι φοβοῦνται νὰ ὁμιλήσουν περὶ αὐτοῦ μεγαλοφώνως καὶ ψιθυρίζουν ἀπλῶς,

ψιθυρίζουν ὅμως πολλά, θρύλλοι δημιουργοῦνται περὶ τὴν ἔλευσίν του. Συγγενῆς πρὸς τὸν φόβον τοῦτον εἶναι καὶ ἡ μανία, μὲ τὴν ὁποῖαν καταδιώκεται ὁ ξένος ὡς ὁ πρόξενος παντὸς κακοῦ, τὸ ὁποῖον, τυχαίως ἐπερχόμενον, ἀποδίδεται εἰς αὐτόν. Ὁχι μόνον εἰς παλαιότερας ἐποχὰς καὶ εἰς τὴν ρέπουσαν πρὸ δεισιδαιμονίαν υπαίθρον χώραν, ἀλλὰ καὶ σήμερον—καὶ δὴ εἰς τὴν ζωὴν αὐτῶν τούτων τῶν μεγαλοπόλεων—ἀποδίδονται συχνάτα τὰ προσδύλλοντα τὸ κοινωνικὸν καθεστὸς κινήματα εἰς ὑποκλήσεις ξένων. Ἡ προσβαλλομένη κρατοῦσα τάξις δὲν θέλει ποτὲ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὑπάρχουσιν πραγματικοὶ ἐσωτερικοὶ λόγοι προκαλοῦντες καὶ δικαιολογοῦντες τὰ κατ' αὐτῆς κινήματα, οὕτω δέ, ἀποδίδουσα ταῦτα εἰς τοὺς ξένους, ἀπαλλάσσει—ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς καὶ ὁ Simmel—τῆς εὐθύνης τῶν κινήματων, ὅχι μόνον τοὺς διενεργοῦντας αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἑαυτήν. Εἰς πολλὰς βεβαίως περιπτώσεις εἶναι οἱ ξένοι πράγματι ὑπεύθυνοι διὰ ταραχὰς καὶ κινήματα ἀποδιδόντα εἰς ἀνατροπὴν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συστημάτων. Ὅπου συμβαίνει τοῦτο, ὀφείλεται εἰς τὸν λόγον, ὅτι ὁ ξένος, ἀντικειμενικώτερος ὢν τῶν ἐντοπίων, δὲν δεσμεύεται ὑπὸ συνθηκῆς, παραδόσεων καὶ κοινωνικῶν υποχρεώσεων, εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπηλλαγμένος προκαταλήψεων, τοιοῦτοτρόπως δὲ ἀποφασίζει εὐκολώτερον τοῦ ἐντοπίου νὰ προσβάλλῃ τὰ κρατοῦντα καὶ ἰσχύοντα.

Ὁ ἰδιᾶζων εἰς τὸν ξένον χαρακτηρ τῆς ἀντικειμενικότητος ἐκδηλοῦται πρακτικῶς (εἰς τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς προβαίνει ὡσχύτως ὁ Georg Simmel)—καὶ διὰ τῆς ἀφηρημένης μορφῆς, τὴν ὁποῖαν λαμβάνουσιν αἱ πρὸς αὐτὸν σχέσεις τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Εἰς τὸν ξένον ἀποδίδονται μόνον γενικαὶ ἰδιότητες. Ὁ ξένος δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς ἄτομον, ἀλλὰ θεωρεῖται ὡς ἀνήκον ἀπλῶς εἰς γενικὸν τινα τύπον. Αὐτὸς ὁ πρὸς ἡμᾶς οἰκεῖος, ἀφ' ἧς στιγμῆς παύει νὰ ἀποτελῇ δι' ἡμᾶς ἄτομον ἰδιαιτέρον καθίσταται ξένος (εἰς τὴν εὐρυτέραν πλὴν τῆς λέξεως ἔννοιαν). Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ πρὸς ἄλλον τινα σχέσις μας παύει εἰς τὴν συνείδησίν μας σημαίνουσα σχέσιν ἰδιᾶζουσιν μόνον εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ἐκεῖνον καὶ προσλαμβάνει χαρακτήρα συνήθους σχέ-

σεως ἀνηκούσης εἰς γενικώτερόν τινα τύπον, ἐπέρχεται ἡ ἀποξένωσις. Ἡ ἐρωτικὴ σχέσις μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ σαφῶς. Ὅταν διέρχωνται δύο ἄνθρωποι τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ἔρωτος, νομίζουν, ὅτι ἡ περίπτωσις των εἶναι ἡ μοναδική. Τὸ ἐρώμενον πρόσωπον θεωρεῖται ἐκτὸς συγκρίσεως. Ὅταν εἰς τὴν ἐρωτικὴν σχέσιν παύῃ νὰ κυριαρχῇ τὸ αἶσθημα τῆς μοναδικότητος, ἄρχεται ἡ ἀποξένωσις. Ταύτην προκαλεῖ πλέον ἡ σκέψις, ὅτι ἡ πρὸς ἐκείνην σχέσις μας εἶναι συνήθης καὶ κοινὴ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν συνηγνῶμεν κατὰ τύχην ἐκείνην, ἄλλη θὰ κατεῖχε τὴν θέσιν της. Ἡ ζηλοτυπία εἶναι προῖον αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς σκέψεως.

Ὁ ξένος λοιπὸν θεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἄλλων συμβολίζον ὅχι μόνον τὴν ἀντικειμενικότητα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀφηρημένον, τὸ τυπικόν, τὸ μὴ ἀτομικόν. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεως, ὅτι τὸν ξένον βλέπει τις ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὡς ἀνήκοντα εἰς γενικὸν τινα τύπον, καταφεύγει ὁ Georg Simmel καὶ εἰς κλασσικὸν παράδειγμα εἰλημμένον ἐκ τῆς ἱστορίας. Ὁ Ἑβραῖος—ὁ κοσμοϊστορικὸς οὗτος τύπος τοῦ ξένου—θεωρεῖτο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὑπὸ τῆς φορολογικῆς νομοθεσίας πόλεων τινων ὡς ἡ Φραγκφούρτη, ὅχι ὡς ἄτομον, ἀλλ' ὡς τὴν γενικὴν καὶ ἀφηρημένην ἰδιότητά του ὡς Ἑβραίου. Ἐν ᾧ ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τῶν χριστιανῶν ἐξηρτάτο ἐκ τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως ἐκάστου, οἱ Ἑβραῖοι ἐφορολογοῦντο πάντες κατὰ τὸν ἴσον, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς οἰκονομικῆς ἐκάστου καταστάσεως. Τὸ ἄτομόν των ὑπεχώρει πρὸ τοῦ τύπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκον.

Πάτριον ἔδαφος καὶ ξένον ἔδαφος: αἱ ἔννοιαι αὗται συμβολίζουν μίαν ἀπὸ τὰς οὐσιαστικώτερας πολιτικότητας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Σήμερον βεβαίως τὸ περιεχόμενον τῶν ἔννοιων τούτων δὲν εἶναι τόσο εὐρύ, ὅσον ἦτο ἄλλοτε. Σήμερον ἡ σημασία τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ πατρίδος καὶ ξένου ἐδάφους, περιωρίσθη ἐν πολλοῖς. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ἐν γένει ἐκτοπίζουν τοὺς φυσικοὺς οὕτως εἰπεῖν κοινοτικούς συνδέσμους διὰ

των κοινωνικῶν (ἐν τῇ εἰδικῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ) συνδέσμων. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος ὑποβοηθεῖ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς γῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν συνδέει τοῦτον ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνατροφή του, μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται τὸν πρὸς τὴν γῆν σύνδεσμον ὀλιγώτερον ἢ ἄλλοτε. Τὰ μέσα ἄλλως τε τῆς ἐπικοινωνίας μας πρὸς τὸν τόπον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠρμήθημεν, εἶναι τόσο τέλεια, ὥστε ἀνταλλάσσομεν εὐκόλως τὸ αἶσθημα τῆς ἀμέσου πρὸς τὴν πατρίδα ἐπαφῆς διὰ τῆς τεχνητῆς πρὸς αὐτὴν ἐπικοινωνίας μας. Τοιοῦτοτρόπως συνηθίζομεν εὐκολώτερον εἰς τὸ νὰ ζῶμεν μακρὰν αὐτῆς. Εἰς τοῦτο συμβάλλει ἐν πολλοῖς καὶ ἡ σχετικὴ ὁμοιομορφία τῶν συνθηκῶν, αἱ ὁποῖαι κρατοῦν εἰς πάσας τὰς πεπολιτισμένας χώρας, ὁμοιομορφία, ἡ ὁποία πείθει ἡμᾶς (τοῦλάχιστον ἐπιφανειακῶς), ὅτι εὐρίσκομεν καὶ ἄλλου ὅ,τι ἐγκατελείψαμεν ὀπίσω

μας. Τέλος ἡ κοσμοπολιτικὴ ὁργάνωσις ὅχι μόνον τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πνεύματος ἐν γένει εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὸ αἶσθημα τοῦ κοινοτικοῦ πρὸς τὰ πατρια συνδέσμου μας ἐκτοπίζεται εὐκόλως καὶ κατ' ἀνάγκην ὑπὸ τῶν ἄλλων σκοπιμοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ ἐξυπηρέτησις ἀπαιτεῖ τὴν ὑπαγωγὴν μας εἰς συνδέσμους κοσμοπολιτικούς, συνδέσμους διασπώντας τὴν ἐνότητα τοῦ κοινοτικοῦ μας αἰσθηματικοῦ κόσμου. Πάντως, παρὰ ταῦτα, ἡ ἐπὶ τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος θεμελιουμένη κοινότης ἐξακολουθεῖ—ἔστω καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀσθενεστέραν—καλλιεργουμένη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ὅχι φθίνουσα, περὶ αὐτοῦ θὰ ἀποφανθῇ τὸ μέλλον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει νομίζομεν, ὅτι, ἐὰν ἐκλείψῃ τελείως, οὐδὲν ἀναπλήρωμα θὰ εἶναι ἱκανὸν νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ αἰσθανθῶμεν τὴν ζωὴν πτωχοτέραν.

ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΑΚΟΔΑΙΜΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΛΕΞ. Π. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πρώην Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας

Ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν συγκροτήσεως ὑπέροχοι τὴν διανόησιν ἄνθρωποι, ὡς ἐρευνῶνται τῆς μυστηριακῆς ἀληθείας ἡ διαμορφωταὶ τῶν κατ' ἐποχὰς θρησκειῶν καὶ ἐρμηνεύονται τοῦ ἐσωτέρου αὐτῶν πνεύματος, ὠνειροπόλησαν καὶ ἐπόθησαν νὰ διανοίξωσι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα εὐρεῖαν ὁδὸν, εὐθὺ ἄγουσαν πρὸς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν λαῶν.

Τὸ ὄνειρον ἦτο βεβαίως μέγα, ἀλλὰ σύμφωνον πρὸς τὴν θείαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καὶ ἀποστολὴν καὶ συνεπῶς οὐχὶ χιμαιρικὸν οὐδὲ ἀπραγματοποίητον. Προϋπέθετεν ὅμως τὴν ἀληθῆ πρόοδον, προαγομένην βαθμυδὸν, καὶ σταθερῶς ἐπιδιωκομένην διὰ τῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐξελιξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐξ αὐτῶν τῶν φυσικῶν νόμων ἀπορρέοντος Ἡθικοῦ Νόμου.

Ἐν τούτοις αἱ ἀνθρώπινα κοινωνία ἀνέκαθεν, καίπερ ἐξυμνοῦσαι τὰς διδασκαλίας τοῦ Ἡθικοῦ Νόμου, καίπερ ἐπιβάλλουσαι καὶ βραβεύουσαι τὰς ὑπὸ τούτου διαγραφόμενας καὶ ἐπιτασσομένας πράξεις, παρεξέκλιναν τῆς εἰρημένης βάσεως καὶ ἐστήριξαν τοὺς διαμορφωμένους πολιτισμοὺς πρὸ πάντων εἰς τὴν ὕλικὴν πρόοδον, ἥτοι εἰς τὴν παραγωγὴν ἀφθονωτέρων καὶ τελειότερων προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῆς τέχνης. Ἐθεώρησαν δὲ γενικῶς ὅτι πᾶσα ἀνάπτυξις καὶ δημιουργία πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν κεφαλαίων στηρίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὕλικὴν πρόοδον. Οὕτως οἱ πλείστοι οἰκονομολόγοι τῶν διαφόρων ἐποχῶν, οἱ διαμορφώσαντες τὴν ἐπίσημον οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἡσχολήθησαν μᾶλλον περὶ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου καὶ συνεπῶς ἐνίσχυσαν τὴν προοπάθειαν τῶν διαφόρων ἐπιστη-

μόνων εἰς τὴν ἐπινόησιν τελειότερων μέσων παραγωγῆς. Ἡκιστα ὅμως ἡσχολήθησαν περὶ τὴν δικαιοτέραν βάσιν τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου. Ἡ ἐπίσημος ἐπιστήμη περιορίζετο μᾶλλον νὰ ἀνατέμνῃ τὰ φαινόμενα τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου, οἷα ἐκ τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν ἐδημιουργοῦντο. Ἐλάχιστοι ἀνεφαίνοντο κατὰ καιροὺς ἀνατροπῆς τῶν καθιερωμένων συστημάτων ἀποκηρυσσόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπισήμου ἐπιστήμης.

Οὕτως δολόκληρος ὁ κοινωνικὸς καὶ οἰκονομικὸς βίος τῶν λαῶν, ἐστηρίζετο ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ὕλικῆς προόδου καὶ ἀπεθαύμαζε καὶ ἐτίμα ὑπερμέτρως ταύτην. Ἐντεῦθεν ὅμως ἐγωπάθεια καὶ ἰδιοτέλεια, ἡ κατάθλιψις καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀδυνάτων, ἡ ἀδικία ἐν γένει καὶ ἡ ἀνισότης περὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν ἀγαθῶν ὑπὸ ποικίλας μορφᾶς ἐμφανιζόμεναι, ἐμονοποιοῦντο καὶ τέλος ἐνομιμοποιοῦντο, διότι οὐδέποτε ἐρριζοβόλησεν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων καθολικῶς τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης, ὡς διὰ τῆς μυστηριακῆς ἀληθείας, ἐδίδαξαν οἱ μεγάλοι Μυσταγωγοὶ καὶ Προφῆται μάλιστα δὲ πάντων ὁ Μέγας Ἀρχηγὸς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης.

Περιοδικῶς κατὰ τόπους ἐπήρχοντο τὰ ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης παρακοῆς καὶ ἀνακολουθίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν δογμάτων, ἅτινα ἐκάστοτε ἐθαύμαζον, ἀποδεχόμενοι ὡς Θεῖον Νόμον καὶ ἐξ αὐτῶν προσεδόκων τὴν ψυχικὴν σωτηρίαν των.

Ἦδη τὰ τοιαῦτα ἀποτελέσματα ἐπέρχονται ἀθρόα καὶ ὀδυνηρότερα ἐξ ἀφορμῆς τῶν τελευταίων ἀσκόπων πολέμων.

Ἡ δημιουργηθεῖσα κατάσταση ἀποδεικνύει ὅτι ὁλος ὁ μηχανισμὸς τοῦ βίου τῶν κοινωνιῶν, οἷος βαθμὴδὸν ἐξελίχθη, δὲν προσαρμόζεται πλέον καὶ δὲν ἀντέχει καὶ εἰς τὴν προοδευτικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος· ἐφθάρη πλέον καὶ χρήζει ἀνανεώσεως.

Ἄλλ' οὐδὲ οἱ πόλεμοι, οὐδ' ἡ μηχανοποιήσις τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, οὐδ' αἱ διοικητικαὶ μέθοδοι, οὐδὲν καὶ αἱ μορφαὶ τῶν πολιτευμάτων, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν τὰ πραγματικὰ αἷτια τῆς παρούσης προβληματικῆς καταστάσεως. Ἐν εἶναι τὸ ἀρχικὸν αἷτιον· ἡ ἀποκλειστικὴ προσήλωσις εἰς τὴν ὑλικὴν πρόοδον καὶ ἡ ὑπερτίμησις ἐν παντὶ πάσης ὑλικῆς ὠφελείας. Ἀπειλεῖται, λέγουσιν, ὁ πολιτισμὸς, ἀλλ'

ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἀπειλεῖται τὸ ἐπικρατοῦν κοινωνικὸν σύστημα. Καὶ ἀπειλεῖται δι' ἀνατροπῶν, αἷτινες βεβαίως ἀναστέλλουσι τὴν πρόοδον. Θὰ καταρρεύσῃ, λέγουσιν ὁ πολιτισμὸς, ἀλλ' ἀκριβέστερον εἰπεῖν πολιτισμὸς, δὲν ὑπάρχει ἀκόμη, ὑπὸ τὴν ὑψίστην αὐτοῦ ἔννοιαν, ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζεται εἰς πραγματικὴν Ἐλευθερίαν. Ἰσότητα καὶ Ἀδελφότητα.

Ἀνάγκη τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα νὰ ἀνυψωθῇ, αἰρόμενον ὑπεράνω τῆς λάμπφως τῆς ὑλικῆς προόδου καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ στρεφόμενον πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἐξέλιξιν, νὰ ἐνστερνισθῇ τὸν Θεῖον Νόμον τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου, τὸν ὁδηγοῦντα εἰς τὴν πραγματικὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν.

Διὰ τὸν Ντοστογιέφσκη περισσότερον παρὰ διὰ κάθε ἄλλον ρῶσον συγγραφέα ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ μέλλοντος. Τοῦτο σχεδὸν δὲν τὸ εἶχαν καταλάβει ἐνὸς οὗ συγγραφεὺς ἔζη. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀνεγνωρίσθη ὡς καλὸς μυθιστοριογράφος μὲ τάλαντον, ἐξετιμήθη πολὺ ὡς ὑπερασπιστὴς τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν καταφρονεμένων, καθόλου ὅμως δὲν εἶχαν ὑποπτευθῇ οἱ σύγχρονοί του, τὴν ὑπαρξίν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν εἰς τὰ ἔργα του. Διὰ πολλοὺς μάλιστα ὁ Ντοστ. δὲν ἦτο παρὰ δημοσιογράφος σλαυοφιλικῶν ὁπισθοδρομικῶν κατευθύνσεων.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Ντοστ., εἰς τὰ ὁποῖα μόνις ἐσχηματίζοντο αἱ ἰδέαι του καὶ τὰ ὁποῖα σήμερον, μᾶς φαίνονται μηδαμινὰ παραβαλλόμενα μ' ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔγραψεν ἀργότερα, εἶχαν μεγάλην καὶ θορυβώδη ἐπιτυχίαν. Ἐπειτα ὅμως, τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν συγγραφέα ἐμειώθη, τόσον ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῶν τότε ἐπιφανῶν ἡγετῶν τῆς κοινῆς γνώμης, ὡς ὁ Belinski καὶ οἱ περὶ αὐτόν.

Ἀργότερα ἡ δημοτικότης τοῦ Ντοστ. ὡς μυθιστοριογράφου ἤρχισε νὰ αὐξάνῃ, ἡγνοεῖτο ὅμως ὅπως καὶ πρὶν τὸ βαθύτερον περιεχόμενον (ἢ βαθύτερα οὐσία) τῶν μεγάλων τοῦ μυθιστορημάτων.

Εἰς τὸ «Ἐγκλημα καὶ τιμωρία» παρέτήρησαν μόνον «τὴν ἀνθρωπιστικὴν ἰδέαν» ὅτι ὁ φονεὺς δὲν εἶναι πάντοτε ἐγκληματίας. Τὸν «Ἠλίθιον» καθόλου δὲν ἐκατάλαβαν καὶ σχεδὸν δὲν τὸν ἐπρόσεξαν. Τὰ «Δαιμόνια» ἐπροξένησαν ὀργήν, χαρακτηρισθέντα ὡς σάτυρα τῶν φιλελευθέρων καὶ ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν.

Καὶ μόνον περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἡ ρωσικῆς διανοουμένη τάξης, ἤρχισε νὰ

Ο ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΗ ΩΣ ΗΘΙΚΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Π. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗ

Α'.

καταλαμβάνεται ἀπὸ θαυμασμὸν διὰ τὸν μέγαν συγγραφέα. Τελευταίως τὰ ἔργα τοῦ Ντοστογιέφσκη κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον ἡμποροῦμε νὰ ποῦμε ὅλου τοῦ διανοουμένου κόσμου, ἢ κοσμοϊστορικῆς ὁμῆς σημασία του μόλις ἤρχισε νὰ ἐννοηθῇ. Ὁ Ντοστογιέφσκη κινεῖ μᾶλλον περιέργειαν, παρὰ πραγματικὸν καὶ βαθὺ ἐνδιαφέρον. Ἐν τούτοις ἡμποροῦμεν ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ἀδελφῶν Καραμάζωφ» εἶναι ἐξ ἐκείνων τῶν συγγραφέων, ἢ σημασία καὶ ἡ ἀξία τῶν ὁποίων εἶναι γενικὴ δι' ὅλους, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος. Παρ' ὅλην τὴν στενὴν του σχέσιν μὲ τὴν Ρωσσίαν, ὁ Ντοστογιέφσκη δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπως δὲν ἀνήκει ὁ Shakespeare εἰς τὴν Ἀγγλίαν μόνον, οὔτε ὁ Goethe εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ὁ Ντοστογιέφσκη καθ' ὅλοκληρίαν ἀνήκει εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἴσως θὰ περάσῃ ἀκόμη πολὺς καιρὸς ἕως ὅτου ὁ κόσμος τὸν ἀποκαλύψῃ εἰς ὅλο τὸ βάθος του, τὸν ἐννοήσῃ τελείως καὶ τὸν ἀγάπῃ βαθύτερα.

Τὸν Ντοστογιέφσκη συχνὰ παρέβαλλον μὲ τὸν Nietzsche. Καὶ πραγματικῶς πολλὰς σελίδες τοῦ μᾶς ὑπενθυμίζουν τὰς ἰδέας τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου. Ἀλλὰ τὸ σύνολον, ἡ γενικὴ καὶ ἀρμονικὴ κοσμοθεωρία τοῦ Ντοστογιέφσκη ἔχει μόνον μερικὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα συμπίπτει μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Nietzsche.

Τελευταίως (ἐννοῶ τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν) εἰς τὴν Ρωσσίαν τὸν παρέβαλλον μὲ τὸν μέγαν φιλόσοφον τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, μὲ τὸν Kant.

Τὴν γνώμην αὐτὴν διετύπωσαν εἰδικῶς ὁ ἀκαδημαϊκὸς Kony καὶ ὁ καθηγητὴς Baranofsky.

Εἶναι δύσκολον βεβαίως νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ὑπάρχει κατ' εὐθείαν ἐπίδρασις τοῦ

Kant ἐπὶ τοῦ συγγραφέως τῶν «Καραμάζωφ». Ἡ ψυχροσύνη τοῦ ἐνδὸς ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ψυχροσύνην τοῦ ἄλλου.

Ὁ ἰσορροπημένος, ἡσυχὸς καὶ τελείως βυθισμένος εἰς τὰς φιλοσοφικὰς του σκέψεις, ὁ τακτικώτατος γερμανὸς καθηγητής, δὲν εἶχε τίποτε τὸ κοινὸν μὲ τὸ περιπαθὲς καὶ ἀνταρτικὸν πνεῦμα τοῦ Ντοστογιέφσκη, τοῦ ὁποῦ ὅλη ἡ πνευματικὴ δρᾶσις ἦτο ὑπέρβασις ὁρίων. Ἀλλὰ ὁ Kant ἦτο ὁ διαμορφωτὴς τῆς κοσμοθεωρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὑψίστη καὶ ἀγιωτέρα ἀξία εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν ἐξεδήλωσε καὶ ὁ Ντοστογιέφσκη καὶ τὴν παρουσίασε εἰς πρωτοφανεῖς εἰς τὰ λογοτεχνικὰ χρονικά κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν λάμψιν καλλιτεχνικοῦ τύπου. Ἡ ἀντίληψις τοῦ ἐνδὸς ἦτο συνάμα ἀντίληψις καὶ τοῦ ἄλλου. Καὶ ἰδοὺ διατὶ οἱ πλέον ἐνδιαφέροντες τύποι τοῦ Ντοστογιέφσκη σχηματίζουσιν οὕτως εἰπεῖν καλλιτεχνικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Kant, ἐρμηνείαν, συνάμα ὅμως καὶ ἐξέλιξιν καὶ ἐμβάθυνσιν.

Κεντρικὴ ἰδέα τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Kant εἶναι, ὡς γνωστὸν, ἡ ἰδέα τῆς ἀπεριορίστου ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ὡς λογικὸν ἐκ τούτου συμπέρασμα παρουσιάζεται ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ τὸ ἀπεριόριστον εἶναι ἴσον πρὸς τὸ ἀπεριόριστον. Ὁ Kant ἐξέφρασε καὶ διευτύωσε μὲ πλήρη σαφήνειαν τὴν ἰδέαν αὐτήν. ὁ δὲ Ντοστογιέφσκη ἀνέδειξε, ἔδωκε διὰ τῆς ἰδέας αὐτῆς τὰς λύσεις τῶν δυσκολωτέρων προβλημάτων τῆς πρακτικῆς ζωῆς. Εἰς τοῦτο ἐγκρίνεται ἡ ἀπαράσάλευτος ὑπηρεσία τοῦ Ντοστογιέφσκη ὡς ἡθικολόγου.

Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἰδέα τῆς ὑψίστης ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ἔχει ἀνάγκη δικαιολογήσεως: πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ ποῖαν αἰτίαν, διὰ ποῖον λόγον ἐκτιμῶμεν τόσον τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Ἡ ἐξήγησις τούτου μᾶς φέρει εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ. Κατὰ δεύτερον λόγον, ἡ ἰδέα αὐτὴ πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ὡς βῆσις τοῦ ἡθικοῦ νόμου. Αὐτὸ μᾶς φέρει εἰς τὸ πρόβλημα τῆς κοινωνίας, τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ ἐπὶ τέλους εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ τῆς

ἀπόψεως αὐτῆς τῆς ἰδέας, νὰ δοθῇ ἐξήγησις εἰς τὴν παράβασιν τοῦ ἡθικοῦ κανόνος, μὲ ἄλλα λόγια πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ. Αὐτὰ τὰ τρία μεγάλα προβλήματα ἀπερρόφουν τὴν προσοχήν, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ντοστογιέφσκη καὶ εἰς αὐτὰ τὰ προβλήματα ἀφιέρωσε τὰ καλλίτερα τοῦ ἔργου.

«Εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν μὲ ἐπαίδευεν ὁ Θεός», λέγει εἰς τὰ «Δαιμόνια» ὁ Κυρίλλωφ. Ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ Κυρίλλωφ ἔχομεν ἄνθρωπον κολοσσιαίας ψυχικῆς δυνάμεως, ἄνθρωπον, ἔχοντα ἀσθεστον τὴν δίψαν πρὸς τὸ ἀπόλυτον. Τοὺς περισσοτέρους ἀνθρώπους σπανίως καὶ ἐλάχιστα ἐπηρεάζουν τὰ οὕτως ὀνομαζόμενα, ἀνώτερα προβλήματα τὰ μὴ συνδεδεμένα ἀμέσως μὲ τὴν συντήρησιν τῆς ὑπάρξεως. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄνθρωποι ἡ ψυχικὴ διασκευὴ τῶν ὁποίων εἶναι τοιαύτη ὥστε τὰ προβλήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας, τὰ «ὕψηλὰ προβλήματα» νὰ ἐκτοπίζουσιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν των κάθε ἄλλο ἐνδιαφέρον. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ Κυρίλλωφ.

Χωρὶς πίστιν εἰς τὸ ἀπόλυτον ὁ Κυρίλλωφ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζῇ. Ταυτοχρόνως ὅμως δὲν πιστεύει εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἂν δὲν ὑπάρχῃ Θεός, σκέπτεται ὁ Κυρίλλωφ, δὲν ὑπάρχει καὶ ἀπόλυτος ἡθικὸς νόμος, διότι εἰς ποῖαν ἄλλην βῆσιν, ἂν ὅχι τοῦ ἀπολύτως ἀγαθοῦ, πρέπει καὶ ἔμπορεῖ νὰ στηρίζεται ὁ ἡθικὸς νόμος; Ποῦ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μπορούμε νὰ βροῦμε τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν, ἂν δὲν ἔγκειται αὐτὴ εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὸ ἀγαθόν; Εἰς τὸν Κυρίλλωφ, μὴ παραδεχόμενον, ἡ μάλλον καταργήσαντα ὅλας τὰς ἄλλας ἀξίας, ἀπομένει ὡς μόνη ἀπόλυτος ἀξία ὁ ἄνθρωπος. Καὶ βραχνίζων τὸ ζήτημα ὁ Κυρίλλωφ φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπόλυτος ἀξία, μὲ ἄλλους λόγους ὅπως ὁ ἴδιος ἐκφράζεται

«νὰ γίνῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ».

— «Νὰ παραδεχθῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός καὶ ταυτοχρόνως νὰ μὴ παραδεχθῶ ὅτι ὁ ἴδιος ἔχεινα Θεός—εἶναι ἀνοησία».

Λέγει ὁ Κυρίλλωφ. Γενόμενος ὅμως διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ ν' ἀναγνωρίσῃ ἄλλας ἀξίας ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ. Τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ ἄν-

θρώπου εἶναι σχετικά, ἡ ἐπίτευξις των περιορίζεται ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τὸ κάτω-κάτω ἀπὸ τὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος μᾶς περιμένει ὅλους. Ἀλλ' ὁ Κυρίλλωφ ζητεῖ ἀπόλυτον ἀξίαν, ἡ ὁποία νὰ μὴν περιορίζεται ἀπὸ τίποτε καὶ θέλει νὰ ἀναγάγῃ εἰς τοιαύτην ἀπόλυτον ἀξίαν τὴν μόνην ἀξίαν, ἡ δικαία τοῦ ἔμεινε — τὸν ἄνθρωπον.

Διὰ νὰ γίνῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπόλυτος ἀξία πρέπει νὰ εἶναι παντοδύναμος, ἀπολύτως ἐλεύθερος, νὰ καταπέσουν ὅλοι οἱ περιορισμοί, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὴν βούλησιν του. Ἀλλὰ τί ἄλλο περιορίζει τὴν βούλησιν του, τί ἄλλο φοβῆται περισσότερο ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν θάνατον;

«Θὰ γεννηθῇ καινούργιος ἄνθρωπος, εὐτυχής, υπερέφανος. Δι' αὐτὸν θὰ εἶναι ἀδιάφορον ἂν ζῇ ἢ δὲν ζῇ — ἐκεῖνος θὰ εἶναι ὁ νέος ἄνθρωπος. Ἐκεῖνος θὰ νικήσῃ τὸν πόνο καὶ τὸν φόβο—ἐκεῖνος θὰ γίνῃ Θεός. Τότε θὰ ἔλθῃ νέα ζωὴ, νέος ἄνθρωπος, τότε ὅλα θὰ γίνουν νέα. Τότε τὴν ἱστορίαν θὰ διαίρουσιν εἰς δύο μέρη: ἀπὸ τὸν πίθηκον μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν κατάργησιν τοῦ Θεοῦ μέχρι τῆς μεταμορφώσεως τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος θὰ γίνῃ Θεός καὶ θὰ μεταμορφωθῇ φυσικῶς».

Τὸ σημεῖον αὐτοῦ τοῦ νέου ἀνθρώπου, θὰ εἶναι ἡ αὐταρχία, ἡ ἀπεριόριστος τόλμη, ἡ αὐθάδεια τῆς βουλήσεως, ἡ πλήρης καὶ ἀπόλυτος ἑλλειψις φόβου.

Πῶς ὅμως ἔμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ βούλησίς του εἶναι ἐλευθέρως ἐντελὴς ἀπὸ κάθε φόβου; Πρὸς τοῦτο δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος τρόπος, εἰμὴ ἡ αὐτοκτονία. Τὸ νὰ ἐκλέγῃ κανεὶς μόνος του τὰ μέσα νὰ θέτῃ τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του συνειδητὰ καὶ ἐλευθέρως, εἶναι ἡ μόνη πράξις διὰ τῆς ὁποίας τελείως ἀποδεικνύεται ὅτι ἔπασαν ὅλοι οἱ περιορισμοὶ τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

«Ἐπὶ τρία χρόνια ἀνεζήτησαν νὰ εὗρῃ τὸ σημεῖον τῆς θεϊότητός μου (λέγει ὁ Κυρίλλωφ) καὶ ἐπὶ τέλους τὸ ἤυρα. Τὸ σύμβολον τῆς θεϊότητός μου εἶναι ἡ αὐταρχία μου. Μόνον δι' αὐτῆς ἔμπορῶ ν' ἀποδείξω ἀπεριόριστως τὴν ἄν-

θυποταξίαν μου καὶ τὴν νέαν τρομερὰν ἐλευθερίαν μου. Εἶνε τρομερὰ ὄντως ἡ ἐλευθερία μου αὕτη. Φονεύω τὸν ἑαυτὸν μου διὰ νὰ ἀποδείξω τὴν ἀνυποταξίαν μου καὶ τὴν νέαν τρομερὰν μου ἐλευθερίαν».

Ἡ αὐτοκτονία εἶναι τὸ ὑψηλότερον ἐκ τῶν προσιτῶν εἰς τὸν ἄνθρωπον μέσων ἐκδήλωσεως τῆς αὐταρχίας του. Κατωτέρα ἐκδήλωσις τῆς ἀνθρωπίνης αὐταρχίας θὰ ἦτο ὁ φόβος ἄλλου ἀνθρώπου. Φονεύων ἄλλον ὁ ἄνθρωπος, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ βούλησίς του δὲν γνωρίζει τοὺς περιορισμούς, τοὺς προερχομένους ἐκ τοῦ ἡθικοῦ νόμου, ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἔχει Θεόν· δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ὅμως δὲν γίνεται Θεός ὁ ἴδιος. Διατηροῦνται αὐτοὶ οἱ περιορισμοί, οἱ προερχόμενοι ἐκ τοῦ τρόμου, τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου. Καὶ μόνον φονεύων τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ ἄνθρωπος καταργεῖ ὅλους τοὺς περιορισμούς τῆς θελήσεως, γίνεται ὁ ἴδιος Θεός.

Αὐτόχειρες βεβαίως ὑπῆρξαν πολλοί, ἀλλὰ ὅλοι ἠτύχουν ἐνεκα ἀποτυχίας ἐν τῇ ζωῇ, ἀπὸ φόβου, ὅχι ὅμως «μὲ σκοπὸν νὰ σκοτώσουν τὸν φόβον». Ἐκεῖνος μόνον, ὁ ὁποῖος σκοτώνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν φόβον, γίνεται διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ Θεός.

Καὶ ὁ Κυρίλλωφ σκοτώνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑπὸ ἀθλιεστάτας συνθήκας, ἐξυπηρετῶν χαμερπεῖς σκοποὺς ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον περιφρονεῖ καὶ μισεῖ, τοῦ Πέτρου Βερχεβένσκι, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁ ἡθικὸς τοῦ ἀντίπου. Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ἦτο ὁ Βερχεβένσκι ἐλεεινὸς καὶ ἀχρεῖς καὶ ὅσον καὶ ἂν ἦτο παράλογος ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων ὁ θάνατός του, ὁ Κυρίλλωφ δὲν ἔμπορεῖ κατὰ τὴν ἀντίληψιν του νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σχεδίου του. Διότι ἂν δι' οἰονδήποτε λόγον παρηγεῖτο τῆς αὐτοκτονίας, τί θὰ εἶχεν ἀπογίνει τότε ἡ ἀπεριόριστος αὐταρχία τὴν ὁποίαν ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ προωρισμένον ν' ἀποδείξῃ; Ἡ συγκινητικωτάτη σκηνὴ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίλλωφ καὶ ὅλη ἡ προηγουμένη σκηνή, κατὰ τὴν ὁποίαν καθ' ὁλοκληρίαν ἀποκαλύπτονται τὰ δύο πρόσωπα τοῦ δράματος — ὁ Βερχεβένσκι μὲ τὴν κυνικὴν του καὶ ἄκαρδον ἀπαίτησιν ὅπως ἐκουσίως αὐτο-

κτονήσῃ ὁ Κυρίλλωφ, διὰ τὰ καλυφθῶν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ τὰ ἔχοντος τοῦ αὐτοῦ (τοῦ Βερχοβένσκι) διαπραχθέντος αἰσχροῦ φόνου, —καὶ ὁ καθαρὸς καὶ ἀνώτερος κατὰ τὸ πνεῦμα Κυρίλλωφ, ὁ ὁποῖος κάμνει αὐτὴν τὴν ἀξιοθαύμαστον θυσίαν— ἐχρειάσθη εἰς τὸν Ντοστογιέφσκη διὰ τὴν παρυσίασιν εἰς τὴν ἀνωτάτην δυνατὴν ἔντασιν. Πράγματι δὲ εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῇ κανεὶς μεγαλειτέραν ἠθικὴν ἀνταρσίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ποία ἡ ἐννοία αὐτοῦ τοῦ θαυμαστοῦ καλλιτεχνικοῦ τύπου τοῦ Ντοστογιέφσκη; Ὁ Κυρίλλωφ, καθὼς καὶ προηγουμένως ἀναφέρεται, εἶναι πρῶτα-πρῶτα ψυχὴ βαθεῖα καὶ εὐλαβής. Δὲν μπορεῖ νὰ ζῇ χωρὶς Θεόν καὶ ὅμως δὲν πιστεύει εἰς τὸν Θεόν. Ταῦτο χρόνως δὲ δὲν εἶναι οὔτε ὁπαδὸς τοῦ μυστικισμοῦ, οὔτε ἀσκητῆς, διὰ τὴν ἀποφεύγῃ τὴν ζωὴν. Ἀπ' ἐναντίας, ἀγαπᾷ μὲ μέγας πάθος τὴν ζωὴν εἰς ὅλως τῆς τὰς ἐκδηλώσεις εἰς τὸ κάθε τι αἰσθάνεται καὶ ἀπολαμβάνει τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς.

«Βλέπετε τὴν ἀράχνην στὸν τοῖχο; τὴν κυττάζω, τὴν βλέπω καὶ τὴν εὐχαριστῶ διότι κινεῖται».

Ὡς πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἰκανότητα ν' ἀντιλαμβάνηται τὰς καλλονὰς καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, ὁ Κυρίλλωφ εἶναι ἀδελφὸς τῶν ἀγγέλων τοῦ Ντοστογιέφσκη—τοῦ πρίγκηπος Μίσκιν ἀπὸ τὸν «Ἡλίθιον» καὶ τοῦ γέροντος Ζωσιμά ἀπὸ τοὺς «Καραμάζωφ».

Διὰ τὸν Κυρίλλωφ, ὅπως καὶ δι' αὐτοὺς «ἡ ζωὴ εἶναι παράδεισος». Μολταῦτα ἐκρουσίως ἀποσύρεται ἀπὸ τὸν παράδεισον αὐτὸν καὶ θυσιάζει τὴν ζωὴν τοῦ ὅπως ἐπιζητεῖ ἕνας αἰσχροὺς κακοῦργος διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ. Διὰ τὴν ἐχρειάσθη αὐτὴ ἡ τρομακτικὴ ἀντίθεσις, αὐτὴ ἡ ἀντινομία μεταξὺ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως καὶ τῶν πράξεων ἐνδὸς ἀνθρώπου;

Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι πολὺ δύσκολος. Ὁ Κυρίλλωφ ἔχει χάσει τὴν κυριωτέραν προϋπόθεσιν τοῦ δικαιολογεῖ τὴν ζωὴν—τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ἐξήγησιν αὐτῇ τῆς τραγικῆς τοῦ τύχης διδίδει ἄλλως τε ὁ ἴδιος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ, εἰς τὸν διάλογόν τοῦ μὲ τὸν Βερχοβένσκι.

«Ὁ Θεὸς εἶνε ἀπαράιτος καὶ διὰ τοῦ-

το πρέπει νὰ ὑπάρχῃ. Ἐγὼ ὅμως γνωρίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ. Πῶς δὲν ἐννοεῖς ὅτι ἄνθρωπος ποὺ ἔχει αὐτὲς τὶς δύο ιδέες, δὲν ἔμπορεῖ νὰ μείνῃ ζωντανός; Πῶς δὲν ἐννοεῖς ὅτι δι' αὐτὸ καὶ μόνον μπορεῖ νὰ εὐρεθῇ μέσα εἰς τοὺς χιλίους, εἰς τὰ ἑκατομμύρια ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τὸ ὑποφέρῃ καὶ δὲν θὰ θελήσῃ νὰ τὸ ὑποφέρει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα;

Ἐγκαταλείψας ἢ μᾶλλον καταργήσας τὸν Θεόν, ὁ Κυρίλλωφ ἀπεπειράθη νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπεδείχθη ὅμως ὅτι ἡ ἰδέα τῆς ὑψίστης ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος διατηρεῖται μόνον ἐν τῇ ἰδέᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ ὅχι μόνον δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἔρεισμα διὰ τὴν ζωὴν, ἀλλὰ ἐπακολουθεῖ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ζωῆς, ἡ αὐτοκτονία. Ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ Κυρίλλωφ ὁ Ντοστογιέφσκη διδάσκει ὅτι ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι σκοπὸς καθ' ἑαυτὸν, ἀναποφεύκτως προϋποθέτει ὡς κεκρυμμένην βᾶσιν τῆς, τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ, μ' ἄλλα λόγια τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς τοῦ πλαισίου αὐτῆς τῆς ἰδέας, ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι ὑψίστη ἀξία, ἡ δὲ ἀπόπειρα νὰ τὴν καταστήσῃ τις τοιαύτην, ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν τοῦ. Ἡ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου ὡς σκοποῦ καθ' ἑαυτὸν ἐκτὸς τῆς ἰδέας τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ ἐκτὸς τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ, ἐγκλείει ἐσωτερικὴν καταστροφικὴν ἀντίφασιν.

Καὶ ἔτσι τὸ ἄτομον, εἶναι ἀπόλυτος ἀξία μόνον ἐν τῇ προϋποθέσει τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ. Ἐξω τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος χάνει τὴν ἀπεριόριστον ἀξίαν του—τοιαύτη εἶναι ἡ ἀπάντησις τοῦ Ντοστογιέφσκη εἰς τὸ ζήτημα περὶ ἀποδείξεως τῆς ἰδέας τοῦ ἀνθρώπου ὡς σκοποῦ καθ' ἑαυτὸν. Αὐτὴ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ ἠθικοῦ νόμου προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὶν τοῦ Θεοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως λύει ὁ Ντοστογιέφσκη τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ ἐν πλήρει ὁμονοίᾳ μὲ τὴν φιλοσοφίαν, τοῦ Kant, ὁ ὁποῖος ὡσαύτως προϋποθέτει τὸν Θεόν ὡς μόνον δυνατὴν βᾶσιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπεριόριστον ἀξίαν διότι ἔχει ἠθικὴν συνείδησιν. Εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀντανακλᾷ τὸ θεῖον, τὸ ὁποῖον καὶ προσδίδει

τὴν ἀξίαν καὶ εἰς τὸν κάτοχον τοῦ ἠθικοῦ νόμου—τὸν ἄνθρωπον.

Μήπως ὅμως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἔχουν ἠθικὴν συνείδησιν; Βεβαίως ὄχι. Ἄν εἶναι ἔτσι, δὲν μπορούμε μήπως νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἀξία ἐνδὸς ἀνθρώπου πρέπει νὰ διαφέρει τῆς ἀξίας ἄλλου ἀνθρώπου; Δὲν μπορούμε μήπως νὰ ποῦμε, ὅτι ὅσον ταπεινωτέρα εἶναι ἡ ἠθικὴ συνείδησις ἐνδὸς ἀνθρώπου, τόσον μικροτέραν ἀξίαν παρουσιάζει ἡ προσωπικότης του καὶ τὰνάπαλιν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν ὅλοι τὴν αὐτὴν ἀξίαν καὶ ὅτι οἱ καλλίτεροι ἀπὸ ἀπόψεως συνειδήσεως ἔχουν δικαίωμα νὰ μεταβάλλουν τοὺς κατωτέρους εἰς μέσον, εἰς ὄργανα διὰ τοὺς ὑψηλοὺς καὶ εὐγενεῖς σκοποὺς των; Δὲν μπορούμε μήπως νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἡ ἀνισότης δὲν εἶναι μόνον κανὼν τῆς ὑφισταμένης ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀμετάβλητος κανὼν τῆς ἠθικῆς;

Τοιοῦτοτρόπως γεννᾶται νέον ἠθικὸν πρόβλημα, πῶς νὰ συνδυάσωμεν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπεριόριστου ἀξίας ἐκάστης ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τὴν ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῆς ἰδέαν τῆς πλήρους ἰσότητος μὲ τὴν πραγματικὴν καὶ ὑφισταμένην ἀνισότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ συνεπῶς μὲ τὴν φαινομενικὴν τοῦλάχιστον διαφορὰν ἐν τῇ ἀξίᾳ των;

Αὐτὸ τὸ δεύτερον πρόβλημα—τὸ πρόβλημα τῆς συνυπάρξεως, τῆς κοινωνίας, τῆς ἀνθρωπότητος, ἀμέσως πηγάζει ἐκ τοῦ πρώτου, ἐκ τοῦ προβλήματος τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Τὴν λύσιν τοῦ δευτέρου αὐτοῦ προβλήματος ὁ Ντοστογιέφσκη μᾶς ἔδωσε εἰς σειράν καλλιτεχνικῶν τύπων.

Ἡ πεποίθησις περὶ ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ Ρασκόλνικωφ εἰς τὸ «Ἐγκλημα καὶ τιμωρία». Ὁ Ρασκόλνικωφ διαίρει ὅλο τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς δύο ἀνισα μέρη: ἡ πλειονότης—ὁ ὅλος ἀπλῶν συνήθων καὶ κοινῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἔχουν σημασίαν πρῶτης ὕλης μόνον τῆς ἱστορίας καὶ ἡ μειονότης—οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀνωτέρου πνεύματος, οἱ ὅποιοι κινοῦν τὴν ἱστορίαν καὶ οἱ ὅποιοι ἄγουν ὀπισθὲν τῶν τῶν ἀνθρωπότητα.

«Ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν ἀνθρώπων

εἶναι ὕλη ὑπάρχουσα εἰς τὸν κόσμον μὲ μόνον προορισμόν, ὅπως μὲ κάποιαν δύναμιν, ἀπὸ κάποιαν ὁρμήν, μὲ κάποιον ἀνεξήγητον μέχρι τοῦδε τρόπον, διὰ τῆς διασταυρώσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ γενεῶν καὶ φύλων, μὲ κάποιαν ἔντασιν νὰ γεννήσουν ἐπὶ τοὺς ἑστω καὶ ἀπὸ τοὺς χιλίους ἕνα ἄνθρωπον ἀνωτέρας ὕψους, ἀνεξάρτητον κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως ἐφικτὸν καὶ ἀνώτερον δεσμῶν καὶ ὑποχρεώσεων. Μὲ μεγαλειτέραν ἀνεξαρτησίαν γεννᾶται ἴσως ἐκ τῶν δεκάδων χιλιάδων εἰς. Μὲ ἔτι μεγαλειτέραν ἐκ τῶν ἐκαταντάδων χιλιάδων εἰς. Οἱ μεγαλοφυεῖς εἶναι αἱ εὐτυχεῖς ἐξαιρέσεις μεταξὺ τῶν ἑκατομμυρίων, καὶ οἱ ἐξαιρετικὰ μεγαλοφυεῖς, οἱ ἀποτελειώοντες τὴν ἀνθρωπότητα, ἐμφανίζονται μὲ τὸ πέρασμα πολλῶν δισεκατομμυρίων ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς».

Οἱ μεγαλοφυεῖς, οἱ μεγάλοι ἄνδρες, εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ συνήθεις ἄνθρωποι, ὁ ὄχλος—μέσον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ. Φυσικὰ καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν μὲν καὶ τῶν δὲ πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὴ. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι ὑποχρεωτικὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦ ὄχλου, δὲν μπορεῖ νὰ δεσμεύῃ τὴν βούλησιν τοῦ μεγάλου ἀνδρός.

«Ὁ ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικαίωμα, δηλ. ὄχι ἐπίσημον—τυπικὸν δικαίωμα—ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ ἀντλούμενον φυσικὸν δικαίωμα, νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ νὰ ὑπερπηδᾷ μερικὰ ἐμπόδια καὶ ὅρια καὶ τοῦτο μόνον εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἰδέας τοῦ (ἐνίοτε σωτηρίας δι' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα) ἀπαιτεῖ τοῦτο. Ἄν αἱ ἐφευρέσεις τοῦ Kepler καὶ τοῦ Newton ἐξ αἰωνδήποτε λόγων θὰ ἐκινδύνευαν νὰ μὴν γίνουν γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀνευ τῆς θυσίας τῆς ζωῆς, ἐνός, 10, 100 καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἠμπούδιζον τὰς ἐφευρέσεις αὐτάς, ὁ Newton θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ μάλιστα τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀπομακρύνῃ, νὰ ξεπαστρέψῃ αὐτοὺς τοὺς 10 τοὺς 100 ἀνθρώπους διὰ τὰ κάμη

γνωστές τὰς ἐφευρέσεις του εἰς ὅλον τὸν κόσμον».

«Ὅλα αὐτὰ εἶναι λογικά. Καὶ ἰδοὺ ὁ Ρασκόλνικωφ, ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς φτώχειας, ἡ ὁποία τυραννεῖ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφὴν του, τὴν καταδικασμένην νὰ ταπεινῶνται ὡς «οικοδιδασκάλισσα». Σκέπτεται τί θὰ ἔκαμνε εἰς τὴν θέσιν του ἓνας πραγματικὸς μέγας ἀνὴρ, ὁ Ναπολέων π. χ., ἂν διὰ τὴν εὐημερίαν του θὰ ἐχρειάζετο νὰ σκοτώσῃ μίαν ἀσήμαντον γρηῃ. Αὐτὴ ἡ σκέψις τὸν τυραννεῖ πολλὸν καιρὸν καὶ ἐπὶ τέλους, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, «πέρα πολλὸ ντράπηκε» ἔταν «ἔξαφνα» ἐκατάλαβε ὅτι ὁ Ναπολέων ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐφοβεῖτο τὸν φόνον, ἀλλὰ οὐτε θὰ τοῦ περνοῦσε ἡ ἰδέα ὅτι ἤξιζε καὶ νὰ τὸν σκεφθῇ.

«Καὶ ἂν αὐτὸς (ὁ Ναπολέων) δὲν εἶχε ἄλλην διέξοδον, θὰ τὴν ἐπνιγε χωρὶς τὸν παραμικρὸν δισταγμὸν».

Καὶ ὁρμώμενος ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν ὁ Ρασκόλνικωφ, διαπράττει τὸν φόνον. Ὑστερα ἀπὸ τὸν φόνον ὄχι μόνον δὲν μετανοεῖ, ἀλλὰ περισσότερον παρὰ πρὶν πιστεύει εἰς τὸ ἀλάθητον τῆς θεωρίας του. Ὡς καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὅταν πηγαίνει εἰς τὸ ἀστυνομικὸν τμήμα νὰ παραδοθῇ εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας, δὲν θέλει νὰ παραδεχθῇ ὅτι ὀφείλει νὰ μετανοήσῃ.

«Ἐγκλημα (λέγει), τί ἐγκλημα; τὸ ὅτι ἐσκότωσα μίαν αἰσχράν, βλαβερὰν ψεῖραν, μίαν γρηῃν τοκογλύφον, ἡ ὁποία εἶναι ἐντελὲς ἀχρηστὸς, εἰς τὸν φονέα τῆς ὁποίας θὰ ἔπρεπε νὰ συγχωρηθῶν σαράντα ἔμαρται, ἡ ὁποία ἐδύσκειν τὸ αἷμα τῶν πτωχῶν, αὐτὸ ἦμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ἐγκλημα; — Αἷμα ἔχουσες τοῦ λέγει ἡ ἀδελφή του.

— Αἷμα, τὸ ὅποιον χύνουν ὅλοι, (ἀπαντᾷ αὐτὸς ἐν ἐξάψει), τὸ ὅποιον χύνεται ὡς κατὰ κράτος, τὸ ὅποιον χύνουν σὺν σαμπάνια;

Καὶ ὅμως ὅσον καὶ ἂν εἶναι πεπεισμένος λογικῶς διὰ τὸ δίκαιον τῆς ἐνεργείας του, πηγαίνει καὶ παραδίδεται, δέχεται τὴν τιμωρίαν διὰ τὸ ἐγκλημα. τὸ ὅποιον κατὰ τὴν γνώμην του δὲν ὑπάρχει. Κἀκεῖ ἀνώτερον τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ λογικοῦ

κατανικᾷ τὴν βούλησίν του. Αὐτὸς ὁ ἀγὼν τῆς ἐσωτερικῆς, τῆς ἀσυνειδήτου βουλῆς τῆς διαμαρτυρομένης κατὰ τοῦ χυθέντος αἵματος, καὶ τοῦ νοῦ τοῦ δικαιολογούντος τὸν φόνον, δημιουργεῖ τὸ ψυχικὸν δράμα τοῦ Ρασκόλνικωφ, ὕστερα ἀπὸ τὸ ἐγκλημα. Ὅταν μάλιστα ἡ βούλησις, τὸ τυφλὸν καὶ ἀνεξήγητον ἠθικὸν ἐνστικτον ἐνίκησε τελείως, ὅταν ὁ Ρασκόλνικωφ εὐρίσκειτο πλέον εἰς τὸ κάτεργο, ὁ νοῦς του ἐπιμένει νὰ μὴν υποκύπτῃ, καὶ ἐξακολουθεῖ ν' ἀρνῆται νὰ παραδεχθῇ τὸ ἐγκλημα.

Ἐδῶ μετανοεῖ τώρα ὄχι διότι πείθεται ὅτι ἡμάρτησε, ἀλλὰ μᾶλλον διότι ἐπῆγε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰς ἀρχάς. Δὲν ἐννοεῖ νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ θεωρία του ἦτο σφαλὲρὰ διὰ τοῦτο προτιμᾷ νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ ἴδιος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, χαρακτηριστικῶν τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν θεωρίαν του, εἶναι ὅτι ἦμποροῦν νὰ παραβιάζουσιν ἀνευ ταραχῆς καὶ δισταγμοῦ τὸν ἠθικὸν νόμον.

«Ἐπρεπε νὰ εἶχα καταλάβει τότε (λέγει εἰς τὴν Σόνια Μαρμελάντωφ), ἂν ἦμουν ψεῖρα κι' ἐγὼ ὡς οἱ ἄλλοι, ἡ ἂν ἦμουν ἀνθρώπος. Ἄν εἶμαι δηλαδὴ τιποτένιο καὶ τρέμον πλάσμα ἢ ἀνθρώπος: Ἡ μήπως σοῦ περᾶ ἡ ἰδέα ὅτι ἐγὼ δὲν ἤξευρα, ὅτι ἀφοῦ ἐφθανα νὰ ἐρωτῶ καὶ νὰ ξαναρωτῶ τὸν ἑαυτόν μου: ἔχω δικαίωμα νὰ ἔχω ἐξουσίαν ἢ ὄχι, θὰ πῇ πῶς δὲν ἦμουν ἀπὸ κείνους ποῦ ἔχουν τέτοιο δικαίωμα; Ἀπὸ τὴν στιγμήν ποῦ ἐρωτοῦσα ἂν εἶναι ὁ ἀνθρώπος ψεῖρα ἢ ὄχι; θὰ πῇ πῶς γὰρ μένα δὲν ἦτο ψεῖρα. Ψεῖρα εἶναι ὁ ἀνθρώπος γὰρ κείνους ποῦ οὐτε ἔχασαν μιὰ στιγμὴν γὰρ νὰ συλλογισθοῦν τέτοιο πράγμα, γὰρ κείνους ποῦ προχωροῦν εἰς τὰς ἀποφάσεις τους χωρὶς νὰ στοχάζωνται τέτοια πράγματα. Ἀφοῦ τόσες ἡμέρες με τυραννοῦσε ἡ σκέψις, ἂν θὰ τὸ ἔκαμνε ἢ ὄχι αὐτὸ τὸ πράγμα ὁ Ναπολέων—θὰ πῇ πῶς ἐγὼ δὲν ἦμουν Ναπολέων».

Αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν καταθλίβει. Ἀπεδείχθη ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκ τῶν συνήθων ἀνθρώπων, τῶν εὐρισκομένων ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ἐνῶ ἐκεῖνο ποῦ ἠθέλε ἦτο νὰ ἔχῃ «ἐλευθερίαν καὶ ἐξουσίαν», κυ-

ρίως ἐξουσίαν. Καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν ἔπρεπε νὰ τὴν κατακτήσῃ ἐλευθερώων τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

Ἀλλὰ ὁ ἠθικὸς νόμος ἐφάνη ἰσχυρότερος καὶ ὁ Ρασκόλνικωφ ἐνίκηθη.

Καὶ μόνον ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἰς τὸ κάτεργο, ἐπέρχεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ρασκόλνικωφ ἀνατροπὴ. Συμφιλιώνεται τότε μετὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐγκλήματός του καὶ τῆς τιμωρίας καὶ τοιοιτοτρόπως ἀναζῇ. Ἡ ἠθικὴ συνείδησις ἐνίκησε.

Αὕτῃ εἶναι ἡ τραγωδία τοῦ Ρασκόλνικωφ. Τὸ ἐνστικτον τὸ ἀσυνείδητον ἐφάνη ἰσχυρότερον τῆς θεωρίας του, ὅσον καὶ ἂν ἦτο αὕτῃ λογικῶς ἀνεπίληπτος. Καὶ πραγματικῶς, ποῖον εἶναι τὸ λάθος αὐτῆς τῆς θεωρίας; Ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ὠφελιμιστικῆς ἠθικῆς δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε τίποτε ἐναντίον τῆς.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ἠθικὸν ἢ ἀνῆθικον ὠρισμένης πράξεως, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προερχομένου ἀπὸ αὐτὴν συμφέροντος ἢ ζημίας διὰ τὸ κοινόν. Ἄν εἰς τὴν τελικὴν ἄθροισιν ἔχομεν πλεόνασμα συμφέροντος, τότε ἡ πράξις εἶναι ἠθικὴ. Μία μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἐφεύρεσις μπορεῖ νὰ φέρῃ ὄφελος εἰς ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Μήπως δὲν εἶναι ἠθικὸν χρέος νὰ θυσιάσωμεν διὰ μίαν τοιαύτην ἐφεύρεσιν ἂν παρουσιασθῇ ἀνάγκη κάμποσες δεκάδες ἀνθρώπων; Ἡ ἂν πάρωμε ὡς παράδειγμα αὐτὸν τὸν Ρασκόλνικωφ, μήπως ἡ κοινωνία ἐζημιώθη ἀπὸ τὸν φόνον μιᾶς «βρωμερᾶς ψείρας», μιᾶς γρηῃς τοκογλύφου καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ χρέματά της ἐπέρασεν εἰς ἀνθρώπον ὁ ὁποῖος θὰ τὰ διέθετεν ἀναμφισβητήτως καλλίτερα; Εἰς αὐτὸ ἦμπορεῖ κανεὶς ν' ἀπαντήσῃ, ὅτι ἂν εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἡ κοινωνία ἦμπορεῖ πραγματικῶς νὰ κερδίσῃ ἀπὸ φόβους, ἢ διὰ δόσεις ὅμως εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι κινδυνώδης καὶ βλαπτικὴ δι' αὐτὴν τὴν κοινωνίαν. Ἐνεκα τούτου ἡ κοινωνία ἔχει συμφέρον ὁ φόνος νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀνεξαρτήτως τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ φόνου. Τὸ ἐπιχειρήμα ὅμως αὐτὸ δὲν θίγει ποσῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Ρασκόλνικωφ, διότι καὶ αὐτὸς συμφωνεῖ ὅτι ὁ πολὺς κόσμος, ἡ μᾶζα πρέπει νὰ

ὑποτάσσεται εἰς τὸ ἐνστικτον τοῦ φόβου τοῦ αἵματος. Ὁ Ρασκόλνικωφ ἀπαιτεῖ ἐλευθερίαν ἀπὸ τὸ ἐνστικτον αὐτὸ ὡς καὶ ἐν γένει ἀπὸ κάθε τι τὸ ἀσυνείδητο, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ λογικῶς μόνον διὰ τοὺς ὀλίγους, τοὺς ἐκλεκτοὺς. Ἀκριβῶς ἡ ἀκαταμάχητος λογικὴ τῆς σκέψεώς του καταστρέφει τὸν Ρασκόλνικωφ. Αὐτὸς δὲν φοβεῖται, δὲν θέλει νὰ υποκύψῃ εἰς τὰ τυφλὰ ἐνστικτα, μολοντοῦτο πίπτει καὶ καταστρέφεται. Ὑπῆρχεν ἄρα κάποιον λάθος εἰς τὴν θεωρίαν του.

Βεβαίως. Τὸ λάθος τοῦ ἦτο ὅτι ἠθέλησεν μετὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα νὰ υποστηρίξῃ καὶ νὰ δώσῃ βάσιν εἰς κατὰ μὴ ἐπιδεκτικὸν λογικῆς ἀποδείξεως. Ἐξήτει λογικὴν ἐν τῇ ἠθικῇ, ἐξήτει νὰ εὕρῃ ἀποδείξεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου, δὲν ἐνόησε ὅτι ὁ ἠθικὸς νόμος δὲν ἐπιδέχεται ἀποδείξεις, δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιδέχεται τοιαύτας, ἐπειδὴ τὸ ὑπέρτατόν του κύρος ἀντλεῖ ὄχι ἐξ ὧθεν, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ.

Διατὶ θεωροῦμεν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα ὡς κατὰ ἑρὸν καὶ ἄγιον; Ἀσφαλῶς ὄχι ἀπὸ καμμίαν λογικὴν ἀρχήν, διότι δὲν ἐδόθη τοιαύτη ἀρχὴ ὅπως δὲν δίδεται λογικὴ ἀρχὴ εἰς κάθε τι ποῦ ὑπάρχει ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδικῆς μας βουλῆς. Τὸ γεγονός εἶναι, ὅτι ἡ συνείδησις μας μᾶς ἐπιτάσσει νὰ θεωρῶμεν ἑρὰν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Τοῦτο εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος. Οἷα σδήποτε προελεύσεως καὶ ἂν εἶναι ὁ νόμος αὐτός, ὁφίσταται πραγματικῶς μέσα μας καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὸν καταπατῶμεν. Ὁ Ρασκόλνικωφ ἠθέλησε νὰ τὸν καταπατήσῃ καὶ ἔπεσε.

Βεβαίως ἓνας ἀνθρώπος τοῦ ὁποῖου ἡ ἠθικὴ συνείδησις εὐρίσκειται ἐν ὑπνώσει χύνει αἷμα χωρὶς νὰ προκαλῇ τραγωδίαν εἰς τὴν ψυχὴν του.

Ὁ Βερχοβένσκι («Δαιμόνια») φονεύει καὶ δὲν αἰσθάνεται τύψεις συνειδήσεως. Δὲν φοβοῦνται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν συνείδησιν. Οἱ τοιοῦτοι ὅμως οὐτε ἐρωτοῦν τὸν ἑαυτόν τους ἂν ἔχουν ἢ ὄχι δικαίωμα νὰ φονεύουν—οἱ τοιοῦτοι δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ δικαιολογῶν τὰς πράξεις των. Ὁ Ρασκόλνικωφ ἔχει συνείδησιν, ἡ ὁποία καὶ ἐκδικεῖται διὰ τὴν καταπάτησιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου.

Ὁ νόμος αὐτὸς κηρύττει ὅτι ἐκάστη ἀν-

θρωπίνη προσωπικότης είναι υψιστον ιερὸν ανεξαρτήτως τῶν ἡθικῶν πλεονεκτημάτων της. Καὶ ὁ πλέον μηδαμινὸς καὶ ὁ ἐγκληματίας, ἀποτελεῖ ἀπεριόριστον ἀξίαν ὡς καὶ ὁ πλέον εὐγενής. Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ γίνη μέσον ἢ ὄργανον, εἰς χεῖρας ἐνὸς ἄλλου, ἕκαστος εἶναι σκοπὸς καθ' ἑαυτόν. "Ἡ ὅπως λέγει ὁ Kant εἰς τὴν φύσιν πάντα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔχομεν ἐξουσίαν, ἡμποροῦν νὰ μᾶς χρησιμεύουν ὡς μέσα καὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος καὶ μαζὺ μ' αὐτὸν καὶ κάθε λογικὸν ὄν, εἶναι σκοπὸς καθ' ἑαυτόν».

"Απ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους, ὅσον καὶ ἂν διαφέρουν μεταξύ των εἰς ἄλλας περιπτώσεις. "Ο Ρασκόλνικωφ ἀπέρριψε τὴν ἀρχὴν τῆς ἴσης ἀξίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τοιοῦτοτρόπως παρεβίβασε τὸν ἡθικὸν νόμον. "Ἄν ἡ προσωπικότης ἐν γένει εἶναι κάτι τὸ ἱερὸν, ἕκαστος ἄνθρωπος πρέπει νὰ θεωρῇται ἱερὸν ὄν, ἄνευ διακρίσεως. Διότι μεταξὺ τοῦ ἀγίου καὶ τοῦ κακούργου ὑφίστανται ἀκαταμέτρητοι καὶ ἀσύλληπτοι διαβαθμίσεις. Εἰς ποίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς διαβαθμίσεις ἡ προσωπικότης ἀποκτᾷ τὴν ἱερότητα; "Ἡ ὅλα τὰ ἄτομα εἶναι ἱερά, ἢ κανέν.

"Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ συγκρίνωμεν τὸν Ρασκόλνικωφ μὲ τὸν Κυρίλλωφ. "Ἡ τραγω-

δία τοῦ ἐνὸς διαφέρει ἀπὸ τὴν τραγωδίαν τοῦ ἄλλου. Τὸν Κυρίλλωφ τυραννεῖ τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ. "Επιθυμεῖ ἐλευθερίαν θέλει νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον Θεὸν καὶ μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν φονεύει τὸν ἑαυτόν του.

"Ο Ρασκόλνικωφ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν Θεόν, αὐτὸς ἐπιθυμεῖ καὶ διψᾷ ἐξουσίαν, ζητεῖ νὰ ὑποτάξῃ τὰ «τρέμοντα πλάσματα» καὶ μὲ αὐτὸν τὸν σκοπὸν φονεύει ἄλλον ἄνθρωπον. "Ο Κυρίλλωφ τίποτε δὲν ζητεῖ γιὰ τὸν ἑαυτόν του, ὁ Κυρίλλωφ πιστεύει εἰς τὴν ἀπεριόριστον καὶ ἀπόλυτον ἀξίαν, ἐπομένως καὶ εἰς τὴν ἰσότητά των ἀνθρώπων. "Ο Ρασκόλνικωφ ὅλα θέλει διὰ τὸν ἑαυτόν του, δὲν παραδέχεται τὴν ἰσότητά των ἀνθρώπων. "Ο Κυρίλλωφ θέλει νὰ σκοτώσῃ τὸν φόβον τοῦ θανάτου, ὁ Ρασκόλνικωφ τὸν τρόμον τοῦ φόβου. "Ο Κυρίλλωφ μᾶς παρουσιάζει τὴν ὑψηλοτέραν βαθμίδα τῆς ἀνθρωπίνης ἀνταρσίας, ὁ Ρασκόλνικωφ τὴν ταπεινωτέραν.

"Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίλλωφ ὁ Ντοστογιέφσκη τιμωρεῖ τὴν ἄρνησιν τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνος καθ' ἑαυτόν δὲν δύναται νὰ εἶναι Θεός. "Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ρασκόλνικωφ τιμωρεῖ (ὁ Ντοστογιέφσκη) τὴν ἄρνησιν τῆς ἱερότητος τοῦ ἀτόμου καὶ μᾶς διδάσκει ὅτι ἕκαστον ἄτομον εἶναι ἱερὸν καὶ ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱερότητα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι.

Ο ΒΟΥΔΙΣΜΟΣ

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΒΟΥΔΑ

Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΗΘΙΚΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΝΔΡ. ΔΑΛΕΖΙΟΥ Δρος τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστ. τῆς Γένας

"Ο γνωρίζων τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἰνδῶν, εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ὁ Βούδας οὐδὲν νέον προσεκόμισεν, εἰμὴ τὴν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν προσωπικότητά του, ἥτις μετ' ἀσφαλούς ἐνστίκτου κατῴρθωσε νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς πατροπαραδότου Ἰνδικῆς σοφίας τὸ πεμπτούσιον πνευματικὸν ἀπόσταγμα της. "Ο Βούδας ἔσχε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ παραλάβῃ ἐκ τῆς θύραθεν σοφίας τῶν Ἰνδῶν τὰ καθαρῶς ἐθνικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ μεταβάλῃ ταῦτα εἰς γνησίως διεθνή καὶ ἀνθρωπιστικά. "Ἐν τῷ σημεῖν τούτῳ συνίσταται ἡ δρᾶσις του ὡς μεταρρυθμιστοῦ. Μὲ καταπληκτικὴν δεξιότητα καὶ σὺντεργεῖαν ἀπέσπασεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος πᾶν ὅ,τι ἄριστον ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ, ἐρρύθμισε καὶ διηυθέτησεν αὐτὸ πέραν μίαν κεντρικῆς ἰδέας καὶ ἔθεσε τὰ πάντα εἰς τὴν θέσιν των λογικῶς καὶ ψυχολογικῶς. "Ἐξ ἄλλου συνέθεσε πάντας τοὺς καθ' ἕκαστον κανόνες καὶ τὰς καθ' ἕκαστον ἐντολὰς εἰς ἁρμονικὸν σύνολον. Τὸ ἴδιον Ἐγὼ, ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ φαίνεται εἰς αὐτὸν πολὺ μικρὰ διὰ τὸ μέγα βασιλεῖον τῆς ἀναγκαιότητος, ἀπειλούσης ἀδιαλείπτως τὴν κατασυντριβὴν τοῦ Ἐγῶ. "Ἐν τούτοις θεωρεῖ τὸ Ἐγὼ τοῦτο ἱκανὸν ν' ἀποκτήσῃ τὴν σωτηρίαν του διὰ τῆς ἄνευ ξένης παρεμβάσεως κινητοποιήσεως τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ αἰτιότητων, αἵτινες ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῶν βασάνων του καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἀπόλυτον καὶ ὀριστικὴν λύτρωσιν. "Ο «πεφωτισμένος» δὲν ὀφείλει τὴν ἀπολυτρωτικὴν γνῶσιν του εἰς τυφλὴν τινα συγκυρίαν ἢ εἰς ἀνεξίχνιαστόν τινα χάριν ἀλλ' ἀποκτᾷ προσωπικὰ δικαιώματα ἐπ' αὐτῆς δι' ἀτομικῆς ἐνεργείας. "Ο,τι δὲ ἀποκτᾷ, εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ τὸν ἐκ-

μηδενίζει καὶ τὸν ἀπαλλάσσει καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου Ἐγῶ.

"Ἐπὶ μακρὸν χρόνον περιεπλανήθη καὶ διὰ μέσου πολλῶν γεννήσεων, ζητῶν τὸν οἰκοδομήσαντα τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο. Τέλος τὸν ἀνεκάλυψε. Πᾶσα νέα γέννησις εἶναι κατάμεστος ὁδύνης. "Ἀλλὰ σὲ εἶδον δημιουργεῖ! Δὲν θὰ οἰκοδομήσῃς πλέον τὸν οἶκον. "Ἡ στέγη καὶ αἱ δοκοὶ καταπίπτουν. "Ἀυφάνισθη τὸ πνεῦμα καὶ εἶναι εἰς τὴν αἰώνιον εἰρήνην ἐγγύς, διότι κατέστειλεν ἤδη τὴν ὁρμὴν τῆς ἡδονῆς!

Εἰς τὰς τραχέως τονιζόμενας καί, λόγῳ τῆς ἀθεϊστικῆς ρυθμικῆς αὐτῶν σφοδρότητος, λίαν χαρακτηριστικὰς λέξεις ταύτας ἀποκαλύπτεται ὁλόκληρον τὸ πρόγραμμα τοῦ Βουδισμού. "Ο οἰκοδομήσας τὸν οἶκον—(ὁ οἶκος ἐν προκειμένῳ εἶνε ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου)—ἐγίνεν ἤδη ὁρατός. "Ο οἶκος ὠκοδομήθη ἐκ τῆς ὁδύνης, ἀλλ' ὁ πυρὴν τῆς ὁδύνης εἶναι ἡ ἡδονή. "Οθεν ὁ δυνάμενος νὰ θέσῃ ἐκποδὼν τὴν ἡδονὴν εἶνε ἐλεύθερος καὶ ἀποκτᾷ τὴν εἰρήνην! Κατὰ ταῦτα, ἡ θέσις, ἣν λαμβάνει ὁ Βούδας ἔναντι τοῦ προβλήματος καὶ τῶν αἰνιγμάτων τῆς ζωῆς λαμβάνει πρακτικὸν προσανατολισμόν. Τὸν Βούδαν δὲν συγκινεῖ ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία τῶν Βραχμάνων οὐδ' ἡ θυσιαστικὴ σοφία τῶν Βεδῶν. Τὸν σοφὸν τοῦτον συνταράσσει εὐθὺς ἀμέσως ἡ σκληρὰ καὶ στυγνὴ πραγματικότητα. Βλέπει τὸ ἀδύνατον βρέφος, τὸν ἀσθενὴ γέροντα, τὸν παραδίδοντα τὴν τελευταίαν πνοήν, τὸν ἀπειλοῦντα τὴν ζωὴν ἐγκληματίαν, τὸν ἐκτάδην κείμενον νεκρόν. "Ολόκληρος ἡ δημιουργία ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ὡς κοιλὰς φρικαλέα δακρύων καὶ στεναγμῶν. "Ἡ ἀθλιότης κυριαρχεῖ πανταχοῦ. "Ἡ ὁδὸν ἡ διαδιβρώσκει

τὴν ρίζαν πάσης ζωῆς. Τὸ μέγιστον τῶν δυστυχημάτων εἶναι αὕτη αὕτη ἢ ὑπαρξίς, αἰτία δὲ τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἡ βούλησις, ἥτις ἐπιζητεῖ τὴν ζωὴν, ἀγνοοῦσα ὅτι ἐν αὐτῇ ἐμφωλεύει ἡ δυστυχία ὡς δαίμων ἀπαίσιος. Τὴν βούλησιν ὠδήγησεν εἰς τὴν ὀλεθρίαν σύνδεσιν τῆς γεννήσεως καὶ τῆς φθορᾶς κατ' ἀκολουθίαν ἡ δίψα τῆς ζωῆς, πρὶν ἢ γεννηθῶμεν, ἐν ἀλληλουχίᾳ αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, ὑπὸ τῶν ὁποίων διέπεται τόσον ἡ γέννησις ὅσον καὶ ἡ φθορά. Ἐκ τοῦ πόθου τῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰς αὐτὴν προσκολλησέως γεννᾶται τὸ γίγνεσθαι ἐξ αὐτοῦ δὲ ἡ γέννησις, τὸ γῆρας, ὁ θάνατος, ὁ πόνος, ὁ ὀδυρμός, ἡ θλίψις, ἡ ἀπόγνωσις, ὁλόκληρον δηλαδὴ τὸ βραδίλειον τῆς ἀνεξιχνιάστου, ἀλλὰ τόσον αἰσθητῆς ὁ δύνης. Καὶ ὁ Βούδας ἀρπάζει τὴν ὁδύνην ἀπὸ τὴν ρίζαν τῆς, ἵνα ἐκμηδενίσῃ ταύτην ριζικῶς, τὴν ἀρπάζει δὲ μὲ τὴν ὁρμὴν, ὥστε συνεκμηδενίζει καὶ τὴν ζωὴν, ἐν ἣ ἐμφωλεύει ἡ ὁδύνη. Ἀνακαλύψας τὴν ἄλυσιν τῶν αἰτιῶν καὶ τὴν σύνδεσιν τῆς ὁδύνης, πιστεύει, ὅτι ἡ ἀνακάλυψις αὐτῆς θὰ ἔχῃ ὡς ἀνὰ πόδατον συνέπειαν τὸν ἐξαφανισμόν τοῦ κακοῦ. Αἱ πολυθρόνητοι δώδεκα nidanas (συνδέσεις) φέρονται ἀνακαλυφθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βούδα κάτωθεν τοῦ δένδρου ἐκείνου, ὑπὸ τὸ φύλλωμα τοῦ ὁποίου ἀπεκαλύφθη ἡ γνώσις εἰς αὐτόν. Ἀφορμώμενος ἐκ τῆς ἀθλίας καταστάσεως, οἷαν ἀπεικονίζει τὸ γῆρας καὶ ὁ θάνατος, μεταδίδει εἰς τὴν γέννησιν, αἰτίαν τοῦ γίγνεσθαι, καὶ φθάνει εἰς μίαν κυκλικὴν διαδρομὴν μετεμψυχώσεων (samsara), ὡς ἐὰν τὸ γίγνεσθαι καὶ ἡ διαδρομὴ αὕτη ἦσαν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἢ ὡς ἐὰν τὸ γίγνεσθαι εὐρίσκετο εἰς ὁργανικὴν σχέσιν πρὸς τὴν τοιαύτην διαδρομὴν. Ἀλλ' ἡ προσκόλλησις εἰς τὴν ζωὴν προσέρχεται εἰς παραφόρον πρὸς αὐτὴν ἔρωτος, ὅστις ἀφυπνιζόμενος δι' ἐποπτεῖων καὶ αἰσθημάτων ἐξ ἐπαφῆς τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὰς ἐξ αἰσθήσεως—(ἐκτὴ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ αἰσθησις manas, λατίν. mens, mentis)—καταθέτει καὶ προϋποθέτει τὴν ἀτομικότητα, συντελεσται τῆς ὁποίας εἶναι τὸ ὄνομα καὶ ἡ μορφή. Ἐκ τῆς ἀτομικότητος γεννᾶται ἡ συνειδήσις, ἥτις, ὡς ὑποκείμενον, διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἔξω κόσμου. Ἐξ ἄλλου ἡ συνειδήσις, ὡς οὐσία τῶν στοχασμῶν νοου-

μένη, ἀποτελεῖ λεπτεπίλεπτόν τινα ἐσωτερικὴν σωματικότητα, ἥτις ὡς πυρὴν ἐξελέξεως λογιζομένη, ὁδηγεῖ εἰς νέαν σφαῖραν ὑπάρξεως. Ἀλλὰ βάσις τῆς συνειδήσεως εἶναι ἡ samskara—ὁ πόθος τῶν μορφῶν, δηλαδὴ ἡ ὀλεθρὶς ἐκείνη κατεύθυνσις τῆς βουλήσεως πρὸς τὴν ζωὴν, ἥτις κατεύθυνσις προσέρχεται ἐξ ἀγνοίας. Ἐκτοπιζομένης τῆς ἀγνοίας ταύτης διὰ τῆς βαθείας κατανοήσεως τοῦ Βουδισμού ἐν δύνатаί τις νὰ παρασυρθῇ εἰς νέαν ὑπαρξιν, ἀλλ' εἰσέρχεται εἰς τὸν ἀσφαλέστατον ὄρμον τῆς γαλήνης, εἰς τὴν Νιρβάναν, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει ὁ τέλειος μοναχός, ὁ Arhat, ἥδη εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἥτις κορυφούται μετὰ θάνατον εἰς τὴν Paraniirvana—ὑψίστην λύτρωσιν. «Ἐφήμεροι εἶναι αἱ μορφαί. Ὑπόκεινται εἰς τὴν φθορὰν καὶ ἐξαφανίζονται ὡς ἐγεννήθησαν καὶ ἐπειδὴ ἐγεννήθησαν. Ἀλλ' ὁ ἐξαφανισμὸς αὐτῶν σημαίνει ὑψίστην ἡδονήν».

Οὕτως αἱ δώδεκα nidanas διατρέχουν στάδιον κυκλικῆς πορείας, ὡς ἀδιαλείπτως συστρεφόμενος τροχὸς τῆς ζωῆς. Μόνον ὁ κάτοχος τοῦ Βουδισμού εἶναι ἱκανὸς νὰ προσαρμωθῇ εἰς τὸν αἰετὶ συστρεφόμενον τροχὸν τοῦτον τόσον ὁργανικῶς, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀπόλυτον ἡρεμίαν, τουτέστι τὴν ἐκμηδένισιν.

Πρὸς ἀνωτέρω συνδέεται ἀμέσως καὶ ἕτερόν τι. Ἐπειδὴ ἡ ὁδύνη ἐν τῇ συνόλῳ τῆς ἐγκτεῖται εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ τὴν μετεμψύωσιν, ἀπαρτίζεται ἐξ αὐτῶν καὶ εἶναι τόσον ἀσταθὴς ὅσον καὶ αὐταί. Ὁλόκληρος ἡ πραγματικότης, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ περιεχόμενον τοῦ Σύμπαντος, συνίσταται εἰς τινα συνεχῆ ἐπὶ φυσικῶν νόμων διεπομένων διακύμανσιν μεταξύ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μὴ εἶναι. Ἡ ἀπόψις αὕτη εἶναι σπουδαιοτάτη διὰ τὴν καθόλου νοοτροπίαν τοῦ Βουδισμού. Εἶναι πλήρης σεβασμοῦ πρὸς τὸν νόμον τῆς αἰτιότητος, ἥτις νοεῖται ὡς δύναμις καθορίζουσα καὶ διέπουσα τὸν κόσμον ὡς καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ὅθεν βλέπομεν καὶ ἐνταῦθα ἐκδηλοῦν τὴν τάσιν πρὸς τὸ ἀπρόσωπον, τὸ ὑπερπροσωπικόν, τὸ αὐστηρῶς καθωρισμένον, τὸ ὑπὸ χαλυβδίνων νόμων διεπόμενον, τὸ ὑπὸ τῆς νοήσεως διαγιγνωσκόμενον, τὸ ἀπαξ διὰ παντὸς καθιδρυθέν, τὸ ἀνοικτιρμόνως ἀναπόδρατον! Διὰ τὸν Βούδαν τὰ πάντα εἶναι

Ἐρείπια τῆς Aynthia : ὁ μέγας ὀρειγάλινος Βούδας

σύμπλεγμα καταστάσεων. Οὐδὲν ὑφίσταται αὐτοτελῶς (ὡς ἐνότης). Δὲν ὑπάρχει ψυχὴ οὔτε εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ μόνον-σειρὰ καταστάσεων καὶ συνειρμικῶν συνδέσεων, αἵτινες διηγετικῶς μεταβαλλόμεναι διαλύονται αἱ μὲν εἰς τὰς δέ. Τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ὑφίστανται μόνον ὡς σύμπλεγμα γενέσεων καὶ ἐκμηδενίσεων συνδιακλαδουμένων. Κατὰ ταῦτα δὲν ὑπάρχει οὐδὲ μόνιμος, ἀπόλυτος Θεός. Ὁ βουδισμός εἶναι θρησκεία ἄνευ Θεοῦ. Εἶναι θρησκεία, ποὺ καθορίζει τὸ συμφέρον τῆς ἀπολυτρώσεως. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἔγῳ εἶναι παράκρουσις. Ὑποκειμένον εἶναι ἡ οἰονεὶ ἀπολελυμένη διαδοχικὴ ἀκολουθία καταστάσεων, λειτουργιῶν καὶ ἐνεργειῶν. Ἡ σκέψις δὲν συντελεῖται ὑπὸ τύπων ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου ἀλλὰ δίκην προαγορεύσεως. Σκεπτέμεθα, καθὼς ἀκριβῶς ἀναπνέομεν.

Ἄλλ' ὅπως πᾶσα ἐνέργεια εἶναι, κατὰ τὸν Βούδα, λειτουργία τῆς φύσεως αἰτιω-δομηχανικῶς καθοριζομένη. οὕτω καὶ ὁ ἡθικὸς κόσμος διέπεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ νόμου, λαμβάνει ἐν τῷ Karma ὅψιν ἡθικῆς κοσμικῆς δυνάμεως καὶ ἀποκτᾷ τὴν μορφήν συμψηφιστικῆς τινος παγκοσμίου δικαιοσύνης. Ἐκαστος ἀπολαμβάνει τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων του, ὑφίσταται μοιραίως τὰς συνεπειὰς τῶν πράξεων του. Τὴν ὑπαρξιν ἀνθρώπου τινὸς καθορίζει ἐκ νέου ἐκάστοτε ὁ τρόπος τοῦ βίου του, (εἰς προηγούμενον ζώην).

Οὐδεὶς δύναται ν' ἀποφύγῃ τὸ Karma του. Τὸ Karma προσκολλᾶται εἰς τὸ πέλμα τῶν ποδῶν του καὶ καθορίζει νέον ἐκάστοτε γίνεσθαι. Ὅπως ἡ φλέξ οὕτω καὶ ἡ οὐσία ἡμῶν εἶναι λειτουργία καύσεως. Καίει, ἐφ' ὅσον παρέχεται εἰς αὐτὴν καύσιμος ὕλη, τὴν καύσιμον δὲ ὕλην χορηγοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι, ἐφ' ὅσον προσκολλώμεθα εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, ἀγνοοῦντες πόσον ἐλεθρία τυγχάνει ἡ τοιαύτη προσκόλλησις. Ἀμα ὡς ἀπεταχθῶμεν τῆς προσκολλήσεως ταύτης καὶ ἐκτοπίσωμεν τὴν ἀγνοίαν ἀπαλλασσόμεθα πάσης ἀμαρτίας. Τὸ πῦρ τῆς ζωῆς μὲ δλόκληρον τὴν καύσιμον ὕλην τοῦ δέον νὰ οὐθεσθῇ ἐνσυνειδήτως, δέον μάλιστα ν' ἀποσβεσθῇ αὐτὴ αὕτη ἡ συνειδήσις, ἵνα, πᾶν ὅ,τι εἶναι ὄνομα καὶ σωματικότης, πρὸς τὴν ὁποῖαν τυλὸν θὰ συνεδεό-

μεθα, μὴ δυνηθῇ νὰ παράσχω πλεον στάδιον γενέσεως νέου πυρὸς καὶ ὅπως τὸ πνεῦμα ἀποκτήσῃ τέλος τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν γαλήνην ἐν τῇ Νιρβάνᾳ. Μὲ ἄλλας λέξεις: ἡ σωτηρία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς δόσον τὸ δυνατόν ταχυτέρας ἐκμηδενίσεως τῶν ἐσωτερικῶν αἰτιότητων, τὰς ὁποίας ἑμῶς ἀδυνατοῦμεν νὰ διαρρήξωμεν.

Κατὰ ταῦτα, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία τῶν Βραχμάνων διαβλέπει τὸ εἶναι ἐν τῷ γίνεσθαι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βουδισμού στρέφεται πρὸ παντὸς εἰς τὸ γίνεσθαι, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπεικονίζε·ται τὸ εἶναι. Ἐκεῖ οὐσία ἄνευ οὐτιότητος, ἐδῶ αἰτιότης ἄνευ οὐσίας!

Ὡς πρὸς τὰ καθέκαστα, ἡ πορεία τῆς ἀπολυτρώσεως εἶναι κατὰ τὸν Βούδα, ἡ ἐξῆς: Ὁ Βουδισμός ἐξορμάται ἐκ τῶν λεγομένων τεσσάρων ἀληθειῶν: 1) «Αὕτη εἶνε, ὦ ἀδελφοί, ἡ πρὸς τὴν ὁδὴν συνδεδεμένη μεγαλειώδης ἀλήθεια. Ἡ γέννησις εἶνε ὁδὴν, ὁ θάνατος εἶνε ὁδὴν, ἡ ἐνωσις μὴ ἀγαπημένου προσώπου εἶναι ὁδὴν, ὁ χωρισμός ἀπὸ προσφιλοῦς προσώπου εἶνε ὁδὴν, ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου εἶνε ὁδὴν, ἐν συντόμῳ οἱ πέντε παράγοντες, οἱ προκαλοῦντες τὴν προσκόλλησιν εἰς τὴν ζωὴν, εἶνε ὁδὴν.

2) Αὕτη εἶνε, ὦ ἀδελφοί, ἡ ἀγία ἀλήθεια, ἡ συναφὴς πρὸς τὴν γένεσιν τῆς ὁδὴς: τὴν μετενσάρκωσιν ἐπιφέρει ἡ δίψα τῆς ζωῆς, ἥτις συνοδεύεται ὑπὸ χαρᾶς καὶ πόθου ἐκπληρουμένου σπανιώτατα. Εἶνε ἡ δίψα τῆς ζωῆς, ἡ δίψα τῆς ἀπολαύσεως, ἡ δίψα τοῦ θανάτου.

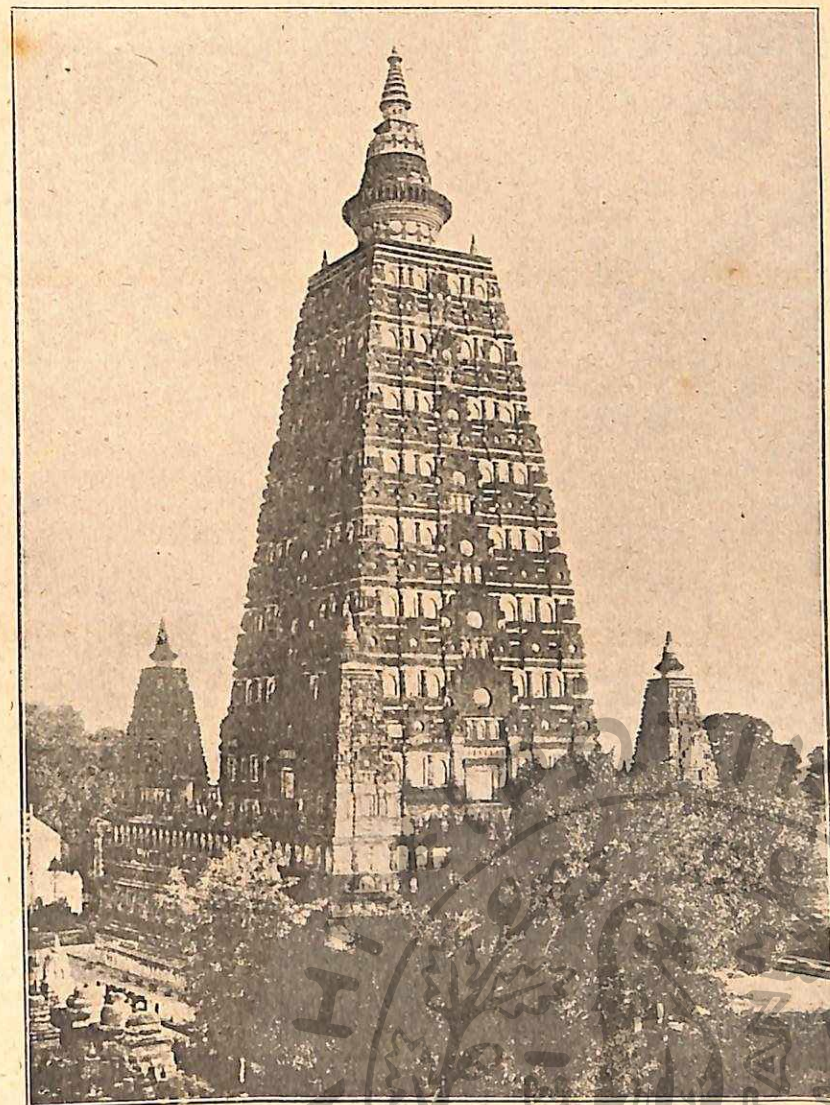
3) Αὕτη, ἀδελφοί μου, εἶνε ἡ ἀγία ἀλήθεια ἡ πρὸς τὸν ἐξαφανισμόν τῆς ὁδὴς συνδεδεμένη. Εἶνε ἡ πλήρης ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς ὀλεθρίας ταύτης δίψης, ἡ ἀπόρριψις, ὁ ἐκτοπισμός, ἡ ἀπέλασις τῆς.

4) Αὕτη εἶνε, ὦ μοναχοί, ἡ μεγαλειώδης ἀλήθεια τοῦ ἐκτοπισμοῦ τῆς ὁδὴς: εἶνε ἡ ὁδός, ἥτοι ἡ ὁρθὴ πίστις, ἡ ὁρθὴ ἀπόφασις, ἡ ὁρθὴ προσπάθεια, ἡ ὁρθὴ σκέψις, ἡ ὁρθὴ ἐνατένισις.

Ἐξ ἄλλου ὁ Βουδισμός καθιστᾷ τοὺς ὁπαδοὺς του προσεκτικούς εἰς δύο σημεία, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν ἐκάστοτε ν' ἀποφεύγω·σιν: Πρῶτον, δὲ, πρέπει νὰ παραδίδωνται εἰς τὴν ἡδονήν, δεύτερον νὰ μὴ υποβάλλωνται εἰς σωματικὴν βίασιν, δηλαδὴ εἰς στερήσεις, νηστείας κλπ. Οἱ ἀληθεῖς

ὁπαδοὶ τοῦ Βούδα δέον ν' ἀκολουθῶσι τὴν μέσην ὁδόν, ἥτις ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἡρεμί-

Ἐγὼ καὶ τοῦ Μηδενός. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Βούδας διδάσκει: «Μὴ πιστεύετε εἰς τοὺς λόγους τῶν ἄλλων, μὴ ἀκούετε τὰς παραδό-

Ὁ πυραμιδοειδὴς ναὸς τοῦ Βούδα, ἐγερθεὶς παρὰ τὴν «ιεράν συκὴν» ὅπου ὁ Βούδας «ἐφωτίσθη».

αν, τὴν γνῶσιν, τὴν διαφώτισιν καὶ τέλος εἰς τὴν Νιρβάναν. Εἶνε δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ὀκταπλὴ ἀτραπός. Ὡς πρὸς τὴν πίστιν, ἣν κηρύσσει ὁ Βουδισμός, χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ὅτι αὕτη κεῖται ἐν τῷ μετχιμίῳ μεταξὺ τοῦ

σεῖς καὶ τὰς διαδόσεις των, μὴ βασίζεσθε εἰς τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τῆς ξηρᾶς καὶ ψυχρᾶς λογικῆς, εἰς τοὺς συλλογισμούς, εἰς τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα. Μὴ πιστεύετε εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ συμφωνεῖ πρὸς τὰς μέχρη τοῦδε ἀντιλήψεις σας, μὴ στηρίζεσθε

οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν αὐθεντίαν τοῦ Βούδα. Πιστεύετε μόνον ὅ,τι σεῖς οἱ ἴδιοι διεγνώσατε, ὅ,τι ἀπεκτίνατε ἐσωτερικῶς δι' αὐτενεργείας».

Καὶ ἐρωτῶμεν; τί δύναται τις νὰ διαγνώσῃ, ἐὰν μὴ τὴν ὑψίστην καὶ βαθυτάτην ἀλήθειαν: «Υπάρχω ἄρα πάσχω!». Ἄλλ' ἢ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν ἀτομικότητά του, εἶναι μόνον προσκεκολλημένος εἰς αὐτήν. Δὲν ἐξαντλεῖται οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν συνείδησίν του, διότι ἐξαφανιζομένων τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν συνεξαφανίζεται καὶ ἡ συνείδησις. Ἄλλὰ καὶ τὰ αἰσθηματικά στεροῦνται καὶ αὐτὰ ἐπίσης πραγματικῆς ὑποστατικότητος, εἶναι δηλαδή ἀπλοῦν προῖόν τῶν ἐξ πρὸς τὴν συνείδησιν συνδεομένων αἰσθήσεων καὶ καθορίζονται ὑπὸ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου. «Δὲν εἶμαι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πιστεύω. Εἶμαι κάτι ἀνεξήγηστον». Πάντως ἐκεῖνο, ὅπερ ἀντιλαμβάνομαι ὡς γέννησιν καὶ φθοράν, δὲν εἶναι Ἐγὼ μου. Δὲν δύναμαι νὰ συνταυτισθῶ μετ' ἐκεῖνου, ὅπερ μοὶ προξενεῖ ὀδύνην καὶ πόνον. Ἐξ ἄλλου ἀδυνατῶ νὰ ἐκμηδενίσω αὐτὸς ἐμαυτόν, δηλαδή ν' αὐτοκτονήσω.

Ὁ Βούδας ἀποκλείει τὴν αὐτοκτονίαν, τὴν ἄλλως τὸσον συνεπὴ πρὸς τὴν διδασκαλίαν του, πράττει δὲ οὕτω, διότι ἡ αὐτοκτονία δὲν δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τίποτε! Δύναμαι νὰ ἐκμηδενίσω μόνον ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποίου συνίσταμαι. Δὲν δύναμαι ν' ἀποφύγω ἐμαυτόν. Εἴμπορῶ νὰ γίνω πτωχότερος, ἀλλ' ὅχι καὶ ὀλιγώτερος. Νοεῖς, διότι ὑπάρχεις καὶ πράγματι εἶσαι τι. Ἄλλ' εἶσαι ἐκάστοτε κάτι ἄλλο, κάτι διάφορον. Τὸ πνεῦμα εἶναι μόνον ὄντοτης τῶν λειτουργιῶν του.

Καὶ τώρα συνάγεται τὸ γενικὸν συμπέρασμα, συμφυὲς πρὸς τὴν Ἰνδικὴν Βουδικὴν σκέψιν: Ἐκεῖνος, ὅστις εἶναι τι εἶναι μέρος τοῦ ὅλου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι ἀδύνατον ν' ἀπαρτιζώμεθα ἐκ τοῦ μηδενός, ἐρωτῶμεν: συνιστάμεθα πράγματι ἐκ τοῦ μηδενός, ὅπερ εἶναι τὸ πᾶν; ! Εἶμαι ἀπλοῦν ὄνομα, ἐξαφανιζόμενον διὰ τοῦ θανάτου; Πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει, ἔχει ἀποκλειστικῶς ἐμπειρικὴν (ὑποκειμενικὴν) ὑπόστασιν. Ὅθεν τὰ πάντα εὐρίσκονται ἐν τῇ συνειδήσει! Τὸ σύνολον τοῦ παντός εἶναι τὸ σύνολον τοῦ μηδενός. Ὡστε, προφανῶς,

εὐρισκόμεθα μὲ τὴν ἀτομικότητά μας ἐκεῖ ὅπου. Ὁπισθεν τοῦ αἰσθησιακοῦ κόσμου, εὐρίσκεται τὸ μηδέν. Τὸ Σύμπαν δὲν εἶναι τὸ Ἐγὼ μου, ὁλόκληρος δὲ ὁ κόσμος εἶναι ἀπαττα, ἀνυπαρξία. Πάντως δὲν εἶμαι στοιχεῖον τοῦ κόσμου! Ἄλλ' ἢ ἀπόδειξις, ὅτι δὲν εἶμαι τὸ πᾶν, δὲν ἀναιρεῖ ἀναγκαίως αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός, ὅτι ὑπάρχω πραγματικῶς. Ἀρα ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀτομικότητός του διότι ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ μετὰ τὸν ἐξαφανισμὸν αὐτῆς. Μόνον τὰ μέρη τοῦ οὐκ—Ἐγὼ ἐξαφανίζονται διὰ τοῦ θανάτου.

Αἱ διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν συνείδησιν τόσον λεπτειλίετοι καὶ ὑπέροχοι σκέψεις αὗται ὀδηγοῦσιν ἤδη εἰς ἄλλο σημαντικώτατον σημεῖον τῆς θεωρίας τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Βουδισμού, ἥτοι εἰς τὴν Νιρβάναν. Ἡ Νιρβάνα δύναται νὰ νοηθῇ ὀρθῶς μόνον ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν tantra—δίψαν τῆς ζωῆς. Ὁ Βούδας ἐξορμάται ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πᾶσα συνείδησις συνίσταται ἐν τῇ γνώσει. Δὲν εἴμεθα τίποτε ἐξ ἐκεῖνου, ὅπερ ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ἐμφανίζεται, φαίνεται ἀπαρτιζόμενον ἐξ ἰδιοτήτων, κατ' ἀκολουθίαν ὁ ἄνθρωπος, ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ οὐσίαν αὐτοῦ, στερεῖται ἰδιοτήτων, δηλαδή εἶναι μηδέν. Ἄλλ' εἶναι μηδέν μόνον διὰ τὴν γνώσιν. Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν εἶναι τὸ πραγματικώτερον τῶν ὄντων. Τὴν γνώσιν ἡμῶν κατακαλύπτει πέπλος παχύς, ἐπισκοπίζων τὴν οὐρανίαν τοῦ μηδενός διαύγειαν. Τὸ μηδέν τοῦτο εἶναι ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶναι ἡ βούλησις ἢ ἡ συνείδησις. Ἡ βούλησις παραποιεῖ τὴν γνώσιν ἡμῶν, τὴν πρὸς τὸ πραγματικὸν Ἐγὼ μας συνδεομένην, διότι τὰ πάθη ἐξαπατῶσι τὴν διανόησιν. Ἀμα ὡς ἐκτοπισθῶσι τὰ πάθη ὁμοῦ μὲ τὴν βούλησιν, τίθεται συγχρόνως ἐκποδὼν καὶ ἡ ὀδύνη. Τὰ πάθη δὲν μᾶς ὑποδουλώνουν πλέον, καθὼς δὲν μᾶς ὑποδουλώνει καὶ τὸ γίγνεσθαι, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ὠθεῖ ἡ ὀλεθρία βούλησίς μας.

Δὲν ἀποστερούμεθα ἀγαθοῦ τινος, ἀλλ' ἀπαλλασσόμεθα ἀπλῶς ἐνὸς βάρους, εἴμεθα ἀνεξάρτητοι καὶ ἐλεύθεροι! Δυνάμεθα νὰ περιορίσωμεν τὴν βούλησιν μας, διότι ἔχομεν βούλησιν (ὡς ἰδιότητα), ἀλλὰ δὲν εἴμεθα βούλησις.

Ἡ ὁρμεφυτικὴ βούλησίς μας, ἡ tantra, (δίψα τῆς ζωῆς) δὲν μᾶς ὠθεῖ μόνον

εἰς τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἐκείθεν τοῦ θανάτου εἰς πυρῆνα νέας ζωῆς. Ὅθεν ἐπειδὴ πᾶσα ἐνέργεια τῆς βουλῆσεως εἶναι αἰτιωδῶς προσδιωρισμένη, ὀφείλομεν νὰ καταβῶμεν πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἀπαλλαγώμεν τοῦ καταναγκασμοῦ τῆς δι' ἀποσβέσεως τῆς δίψης τοῦ πόθου τῆς ζωῆς. Θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο, ἐὰν νοήσωμεν καλῶς, ὅτι πάντες οἱ δεσμοί, οἱ συνδέοντες ἡμᾶς πρὸς τὴν ὑπαρξιν εἶναι προσωρινοὶ καὶ ἐφήμεροι. Ὡστε βλέπομεν καὶ πάλιν, ὅτι ἡ εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν ἀγούσα εἶναι ἡ γνώσις. Οὕτως, ἐκμηδενιζόμενον ἐν ἡμῖν τοῦ πόθου τῆς ζωῆς, ἀπαλλασσόμεθα ἐριστικῶς καὶ τελεσιδικῶς τοῦ γήρατος, τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ θανάτου. Τοιαύτη ἀπαλλαγὴ εἶναι ἡ λύτρωσις, ἣτις εἶναι ἐκμηδενισμός, ἐξαφάνισις. Κεκορησμένοι καὶ ἀπεστραμμένοι ἀπολούμεθα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης. Τὰς αἰσθήσεις, αἵτινες ἐλκύουν ἡμᾶς ἀκόμη ἐξωτερικῶς, ἀντιμετωπίζομεν ὡς μνηστῆρες. Ὅθεν δὲν ὑπολείπεται πλέον εἰμὴ τελείως ἀποκεκαθαρμένη βούλησις, ἐλευθερία ἐν τῇ βούλῃ—εἰ ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς βουλῆσεως: πνευματικὴ ἰσορροπία! Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀπεριόριστος συνείδησις ἔρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τῆς, ἐν δὲ καὶ μόνον κυριαρχεῖ: ἡ εἰρήνη. Ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐποπειῶν ἐπιτυγχάνεται. Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται εἰς τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ ὄντοτητα ἀποκτᾶ τὸ Ἐγὼ του (atta). Ἐπικρατεῖ πλήρης ἐλευθερία ὡς πρὸς τὰ αἰσθηματικά, ἐξαφανίζεται ἡ ἀτομικότης, ἡ Νιρβάνα εἶναι ἐγγύς. Θὰ ἡδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι οὐδεμία ἄλλη περαιτέρω σκέψις δύναται νὰ γίνῃ ἐν προκειμένῳ.

Ἄλλ' ὁ Βούδας προχωρεῖ. Ὅμιλεῖ περὶ τῆς Parinirvana, ὡς ὀριστικῆς, ἀλλὰ συγχρόνως ὡς τελικῆς ἀποσβέσεως πάντων τῶν συστατικῶν στοιχείων τοῦ ἀπαττα (οὐκ-Ἐγὼ), ἀνευ οὐδεμιᾶς πλέον προσκολλήσεως εἰς τὸ εἶναι. Parinirvana εἶναι ἡ αἰωνία γαλήνη, ἡ αἰωνία εἰρήνη. Οὕτως ἐπιτυγχάνεται μία μακαριότης ἐκείθεν τῶν ὀρίων πάσης ἡδονῆς. Ἄλλ' ἐρωτῶμεν: δύναται ἄρα γε νὰ ὑπάρξῃ μακαριότης ὅνευ αἰσθήσεως; Ὁ Βούδας ἀπαντᾷ: ὅταν τὴν βούλησιν ἱκανοποιῇ τὸ μὴ βούλεσθαι, τότε ὁ ἐξαγιασμός ἀποκτᾶται

ταὶ διὰ τῆς βουλῆσεως, αὕτη δὲ αὕτη ἡ βούλησις εὐρίσκεται ἐν ἡρεμίᾳ. Αὐτὸ ἀκριδῶς εἶναι ἡ Parinirvana, δηλαδή ἀπόλυτος ἀδουλία, συνισταμένη ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ, καὶ ἀπερίγραπτος εἰρήνῃ ὑψίστης εὐδαιμονίας.

Εἶδομεν ἀνωτέρω πόσῃν σημασίαν ἀποδίδει ὁ Βούδας εἰς τὴν βούλησιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν. Ἡ ἀπολύτρωσις εἶναι προῖόν τῆς βουλῆσεως. Οὐδεὶς θεὸς τὴν βοηθεῖ, τὴν ἐξασφαλίζει ἢ τὴν διευκολύνει. Καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν samsara. (μετεναρκαῶσιν). Ὁ διὰ τὴν λύτρωσιν προπονούμενος δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐπικουρίας ἢ ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῶν θεῶν. Ἀπαλλακτικῶς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀπολυτρωτικῶς, ἐνεργεῖ μόνον ἡ γνώσις τῆς οὐσίας τῆς Νιρβάνας καὶ ἡ προσπάθεια τῆς βουλῆσεως νὰ ἐξαφανίσῃ τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων μας. Ἀλλὰ πῶς; Διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας! Ἐν προκειμένῳ δεικνύεται ἡ σχεδὸν δουλικὴ ἐξάρτησις τοῦ Βούδα, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκ τοῦ πρακτικοῦ ἀσκητισμοῦ τοῦ Ἰνισμού, αἱ πέντε ἐντολαὶ τοῦ ὁποίου ὑπέστησαν ποιᾶν τινα τυπικὴν ἀπὸ μέρους τοῦ Βουδισμού παραλλαγήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς Yoga, ἣν ὁ Βουδισμός ἀκαλουθεῖ κατ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Ὁ Βουδισμός διδάσκει καὶ αὐτὸς τὴν καθάρσιν τοῦ πνεύματος δι' ἐνατενίσεως, ἐνοράσεως, προσηλώσεως, συγκεντρώσεως. Ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπιδιώκεται, εἶναι ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐνότης τοῦ πνεύματος, ἐπὶ τῇ τέλει, ὅπως ἀποκτηθῇ δι' αὐτοῦ ὄργανον ἐλέγχου, ἐποπτεῖον τὰς κινήσεις τῆς βουλῆσεως, πρὸ παντός δὲ προφυλάσσον τὴν γνώσιν ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου πόθου πρὸς τὴν ζωὴν. Τὰ πάντα συνίστανται ἐν τῇ μεθοδικῶς συντελουμένῃ καθυποτάξει τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ὀρέξεων καὶ ἐν τῇ διαγνώσει τῆς ἀληθοῦς οὐσίας τῶν ὄντων. Τὸ εἰς τὴν ἐνατένισιν προσηλούμενον πνεῦμα δέον νὰ δεικνύῃ πάντοτε εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Νιρβάνας καὶ τὴν ἀπολυτρωτικὴν ὁδὸν τοῦ Βουδισμού, ἵνα ἐκάστοτε τὸν ὀδηγῇ εἰς τὴν ὀρθήν, ἐνσυνείδητον γνώσιν. Διότι οὐδεὶς ρίπτεται οἰκισθελῶς εἰς τὴν θάλασσαν τῶν βασάνων καὶ τῶν πόνων. Μόνον ὁ ἀμαθὴς πράττει τοῦτο, διότι ἀγνοεῖ τὴν διέξοδον. Κατὰ τὸν Βούδα δὲν ὑπάρχουν καλοὶ καὶ κακοί,

ἀλλὰ μόνον μωροὶ παραπαίοντες καὶ σοφοὶ ὀρθοφρονούντες.

Διὸ καὶ ἡ ἡθικὴ τοῦ Βουδισμού ἐντολὴ εἶναι ὁ ἀπεριόριστος οἶκτος. Λόγῳ τοῦ τοσοῦτον ἐναργῶς ἐκδεδηλωμένου δόγματος τοῦ ἀπεριόριστου οἴκτου, ὁ Βουδισμός ἐγένετο γνωστός εἰς ἅπασαν τὴν ὑφήλιον. Εἰς τί συνίσταται ὁ οἶκτος οὗτος; Ὁ ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς τραγῳδίας τοῦ κόσμου ἅγιος, ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα του, (—δηλαδή ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον), δίδαι τὸν βίον του μὲ ἀριστοκρατικὴν ἐγκράτειαν καὶ φαίνεται ἱστάμενος ὑπεράνω πάντων τῶν ἀνθρώπων, τοῦ κόσμου καὶ τῶν θεῶν, ρίπτει ἐκ τῆς μεγαλειώδους ἀπειρου εὐδαιμονίας του ἀκτίνα φωτὸς εἰς τὸ σκότος τοῦ κόσμου, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἀπήλλαξεν αὐτὸς ἑαυτόν.

Ὁ Βουδισμός εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ θρησκεία τῶν ἀριστοκρατῶν τοῦ πνεύματος, διότι διὰ τῆς ὀξυνοστάτης διδασκαλίας του προσιτῆς εἰς ὀλίγους μόνον προνομιούχους ἀνθρώπους δημιουργεῖ ἐσωτερικὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπὸ τὴν λεπτεπίλεπτον πνοὴν τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ εὐδοκίμησῃ πᾶν οἰονδήποτε πνεῦμα. Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ οἶκτος, ὁ παρὰ τοῦ Βουδισμού μετὰ τοσοῦτου ζήλου διακρινόμενος, εἶναι ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἶδος εὐνοίας ψυχρᾶς, τὴν ὁποίαν ὁ τοῦ κόσμου ἀποταχθεὶς ἐγωϊστικῶς αὐτάρκης μοναχός, προσφέρει ὡς φιλοδωρήμα εἰς τοὺς συνανθρώπους, οἵτινες δὲν ἐλκύουν καὶ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον του. Λέγεται περὶ τοῦ Βούδα ὅτι ἐσκόρπισε τὸ βάλσαμον τῆς ἀγάπης εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ ὅτι εἰς τὸν εὐρύτατον κύκλον τῆς καλοκαγαθίας του συμπεριέλαβε καὶ τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα ὁ Χριστιανισμός περιεφρόνησεν. Ἐπίσης λέγεται, ὅτι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μεγάλου Ἰνδοῦ οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ κέκτηται τὴν ἀξίαν ἐνὸς δεκάτου ἔκτου τῆς καλοκαγαθίας ἐκείνης, ἥτις εἶνε διὰ τὴν καρδίαν ἀληθινὴ ἀπολύτρωσις. Ἀλλὰ ποῖαν δύναται νὰ ἔχῃ ἀξίαν ἡ πρακτικὴ ἀσκησις τῆς τοσοῦτον ὑμνηθείσης ἀρετῆς ταύτης, ἐφ' ὅσον καὶ αὕτη αὕτη ἡ εὐεργετικὴ ἀγάπη ἀποσκοπεῖ τὴν ψυχρὰν ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς, καὶ ἐφ' ὅσον πᾶσα βοήθεια εἶναι αὐτόχρομα ἀνωφελὲς κηδεμονία, παρεχόμενῃ εἰς ἀνθρώπους, κατατρυχομένους οἴκει-

οθελῶς ὑπὸ τῆς δυνάμεως, ἣν αὐτοὶ οὗτοι προκαλοῦσι διὰ τῶν ἔργων των; Οἱ ἄνθρωποι δύνανται νὰ λυτρωθοῦν μόνον δι' αὐτενεργείας. Ὅθεν οὐδεὶς δύναται νὰ βοηθήσῃ αὐτοὺς εἰς τοῦτο. «Ἔστέ τὸ φῶς ὑμῶν καὶ τὸ μέλλον ὑμῶν!» Οὕτως ἐλάλησεν ὁ Βούδας πρὸς τοὺς μαθητάς αὐτοῦ ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τοῦ θανάτου του.

Ὁ θάνατος τοῦ Βούδα, ἐντὸς γραφικοῦ ἄλλους, ἐν ἀπολύτῳ ἀταραξίᾳ, εὐδαιμονίᾳ καὶ ψυχικῇ ἰσορροπίᾳ, δὲν εἶναι θάνατος θρησκευτικοῦ μεταρρυθμιστοῦ. Ὁ Βούδας ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῇ νάρκῃ τῆς ψυχικῆς ἡρεμίας του. Εἶχεν ἐξοφλήσει τοὺς λογαριασμούς του μὲ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Νιρβάναν, ὑψίστην καὶ ὑπερτάτην λύτρωσιν.

Πόσον διάφορος εἶναι ὁ βαθύτατος τραγικὸς καὶ ἀπολυτρωτικὸς θάνατος τοῦ Χριστοῦ, προσεγγόντος ὁλόκληρον τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀγάπης, ἵνα διὰ τῆς ὑψίστης ταύτης θυσίας διασκεδασθῇ πᾶσα ἀμφισβόλια περὶ τοῦ διαπύρου ἔρωτος, δι' οὗ περιέβαλε τὴν ταπεινὴν καὶ ἀγνώμονα ἀνθρωπότητα. Ποία διαφορά μεταξὺ τοῦ πρὸς τὴν ἀγάπην ἀπευθυνομένου θεοσπελοῦ ἐκείνου ὕμνου τοῦ Παύλου (1 Κορ. 13), «Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ χρηστεύεται ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὸ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται οὐ λογιζέται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγκαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέργει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει,—καὶ τῆς σκληροτραχήλου ἀταραξίας τοῦ Βούδα, ἥτις εἶναι κατ' αὐτὸν ὑπερτέρα τῆς ἀγάπης:

«Ἀποθέσατε πᾶσαν βιωτικὴν μέριμναν, διαγνώσατε καὶ ἐγκαταλείψατε!». Ἐν τῇ πλήρει συνεπειῶν ἐντολῇ ταύτῃ συγκεφαλαιούται ὁλόκληρος ἡ ἡθικὴ τοῦ Βουδισμού. Ὡς μέγας διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος ὁ Βούδας εἶναι πρωτομεγέθους ἀστήρ εἰς τὸ στερέωμά της, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ γίνῃ ὁ ἥλιος αὐτῆς. Ὁ Βούδας συνέστησεν εἰς τοὺς μαθητάς του αὐτενεργείαν, αὐτοτελὴ σκέψιν, δὲν ἠδυνήθη ἑμῶς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν τῆς ἐξελλίξεως, ἥτις στραφεῖσιν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμόνως, τὸν κατέστησεν ἀφετηρίαν καὶ κέντρον λατρείας θρησκευτικῆς. Τὴν ἀποθέσιν τοῦ ἀνθρώ-

που ἐθεώρησεν ὁ Βούδας, καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ὡς φρικαλεότητα, ὁ θρησκευτικὸς οὗτος ἀναμορφωτὴς ἠθέλησε νὰ εἶναι μόνον ὁ πρῶτος ἀπολυτρωθεὶς, νὰ εἰσέλθῃ πρῶτος αὐτὸς εἰς τὴν Νιρβάναν. Πᾶσα εἰς τοὺς θεοὺς ἀποδιδωμένη ἀξία καὶ δύναμις λογιζέται παρ' αὐτοῦ ταπεινὴ καὶ ἀσήμαντος. Μήπως ὁ Βούδας δὲν ἰσχυρίζεται ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὑπόκεινται καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν μεγάλην μετενάρκωσιν, εἰς τὴν κυκλικὴν τῶν γεννήσεων πορείαν καὶ δὲν ἔθεσεν οὕτω τὴν τύχην των εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων; Δὲν εἶπεν, ὅτι τόσον οἱ θεοὶ ὅσον καὶ οἱ ἄνθρωποι διέπονται ὑπὸ τοῦ χαλυβδίνου καὶ ἀδυσωπῆτος νόμου τῆς αἰτιότητος; Ὡς μέγας λυτρωτὴς τῆς ἀνθρωπότητος ἠκολούθησε τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου λίαν περιεσκεμμένως χαρὰς οὐδὲν. Ἡ ὁδὸς δὲ αὕτη δὲν τὸν ὠδήγησε μόνον εἰς τὴν στενὴν ἀτραπὸν μεταξὺ γνώσεως καὶ ἀγνοίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μεταίχιμιον μεταξὺ τοῦ εἰδέναι καὶ τῆς μὴ ἐφέσεως πρὸς αὐτό. Ὁ Βούδας ἔσχε τὸ θάρρος, παρὰ τὸν διάθεμον αὐτοῦ πρὸς τὴν μάθησιν ἔρωτα, ν' ἀποκρούσῃ πᾶσαν γνῶσιν, μὴ συνεπαγομένην πρακτικὴν ὠφελειαν καὶ μὴ ἀποβλέπουσαν εἰς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀπολυτρώσεως σκοπὸν.

Θεωροῦμεν ἀναγκαιότατον ν' ἀναφέρωμεν τρεῖς ἀντιθέσεις δυναμέναις νὰ χρησιμεύ-

σουν ὡς γνώμονες τῆς νοστορείας τοῦ Βούδα καὶ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Βούδας διδάσκει: «Ὁ ἀνασκάπτων τὴν γῆν μοναχὸς ἀμαρτάνει. Ὁ μοναχὸς δὲν πρέπει νὰ καλλιεργῇ ἄνθη, χόρτα, θάμνους ἢ δένδρα». Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναφέρεται: «ὁ μὴ ἐργαζόμενος μὴδὲ ἐσθίειτω, ἅγιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ». Ὅτε ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Βούδαν ἡ γέννησις ἐνὸς τέκνου του, ἀνέκραξεν: «ἐσφυρηλατήθη δι' ἐμὲ δεσμός». Ὅτε ἠθέλησαν ν' ἀπομακρύνουν τὰ παιδιά ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν, οὗτος εἶπεν: «Ἀφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κολύετε ταῦτα ἐλθεῖν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ὡς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται». Ὁ Βούδας λέγει: «Ὁ μοναχὸς ὀφείλει νὰ μεταχειρισθῇ μίαν ράβδον διὰ ν' ἀνασύρῃ τὴν τυχὸν εἰς τάφρον πεσοῦσαν μητέρα του». Ὁ Ἰησοῦς δὲν λησμονεῖ τὴν μητέρα του οὐδ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σταυροῦ, στρέφει πρὸς αὐτὴν τοὺς πλήρεις στοργῆς ὀφθαλμούς του μεριμνᾷ περὶ αὐτῆς εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ θανάτου. Δεικνύει εἰς αὐτὴν τὸν Ἰωάννην ὡς ἕτερον υἱὸν τῆς «Γύναι, τῆς λέγει, ἰδοὺ ὁ υἱός σου». Καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην «ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου».

Τὸ ζήτημα τίς ἐκ τῶν δύο ἀπολυτρώνει τὸν ἄνθρωπον δι' ὑπερτέρας, γνησιωτέρας ἡθικῆς λύεται, φρονούμεν, τελικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΠΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΝΤ. Μ. ΙΣΗΓΟΝΗ

Προοιμική ποίησις.—Τὰ ἀρχαίω-
τεροι μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ γενικώ-
τερον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Λογοτεχνίας εἶνε
τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη· ἀλλ' ἡ τελειότης τῆς ὁ-
ρίμου ὁμηρικῆς ποιήσεως προϋποθέτει ὅ-
τι προηγήθη αὐτῆς μακρὰ περίοδος προ-
παρασκευῆς. Τὰ πρωϊμώτερα καὶ ἀτελέ-
στερα στάδια τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως
ἀντιπροσωπεύουν κατὰ τὴν ἀρχαίαν πα-
ράδοσιν καὶ τὴν νεωτέραν ἔρευναν τρεῖς
κυρίως ποιητικαὶ μορφαί:

1) Παλαιὰ λαϊκὰ ἄσματα σχετιζόμενα
μὲ τὰ φυσικὰ φαινόμενα τῶν ἐποχῶν τοῦ
ἔτους. Εἰς τὰ δημώδη ταῦτα ποιήματα ἡ
μετάβασις ἐκ τῆς ἀνοιξέως εἰς τὸ θέρος,
καὶ ἐκ τοῦ θέρους εἰς τὸν χειμῶνα συνε-
βολίζετο διὰ τοῦ θανάτου ὠραίου τινὸς
νεανίου ὡς τοῦ Νίνου, τοῦ Ὑλα, τοῦ Ὑ-
ακίνθου, τοῦ Ἀδωνίδος. Τὴν καταγωγὴν
τῶν ἁσμάτων τούτων πολλοὶ εἰκάζουν
σημιτικὴν, ἐνῷ ἄλλοι θεωροῦν ταῦτα ὡς
τὴν πρώτην φάσιν τοῦ Ἰνδοευρωπαϊκοῦ
πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς Ἰνδίας ἐγέν-
νησε τοὺς Βεδδικοὺς ὕμνους, ὧν ἡ θρη-
σκεία ἔχει τὴν ἐννοίαν θεοποιήσεως τῶν
δυνάμεων τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως.

2) Τεροὶ ὕμνοι ἀποδιδόμενοι εἰς ὠρι-
σμένους μυθικοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡτ-
τον ποιητάς. Μεταξὺ τούτων διακρίνομεν
α) Θρησκτικὴν ὁμάδα συνδεομένην μὲ τὰς
Μούσας, τὰς θεότητας τῆς μνήμης, τῶν
ὁποίων ἡ λατρεία διεδόθη ἀπὸ τὰ Βόρεια
παράλια τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν Πιερίαν
καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν
Βοιωτικὸν Ἑλικῶνα καὶ τὸν Φωκικὸν
Παρνασσόν. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην ἀνή-
κουν ὁ Ὀρφεὺς καὶ ὁ μαθητὴς του Μου-
σαῖος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο ὅτι διῆλθεν ἐκ
τῆς Πιερίας εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ τρεῖς
ἐπίσης ραψωδοὶ συνδεόμενοι μὲ τὴν μυ-
στικοπαθεῖ λατρείαν τῆς Δήμητρος, ὁ Εὐ-
μολπος, ὁ Πάμφως καὶ ὁ Φιλάμμων, τοῦ
ὁποίου υἱὸς ἦτο ὁ Θάμυρις, ὁ ἔσχατος
τῶν θρησκευτικῶν ἀοιδῶν καὶ πρόδρομος

τῶν ἐποποιῶν. β) Ὀμάδα ἀφωσιωμένην
εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ προσδιορίζουσαν
ρεῦμα ἐπιδράσεως, τὸ ὁποῖον ἀναχωρεῖ ἐκ
Μ. Ἀσίας καὶ διευθύνεται διὰ τοῦ Αἰ-
γαίου εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Εἰς τὴν ὁ-
μάδα ταύτην ἀνήκουν ὁ Δύκιος Ὀλὴν καὶ
ὁ ἐκ Κρήτης Χρασόθεμις.

Ἡ λατρεία οὕτω τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ
Ἀπόλλωνος ἀντιπροσωπεύουν τὰ δύο κύ-
ρια ρεύματα τῆς πρωτογόνου ποιήσεως
τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἱερὰ αὕτη ποίησις ἔλα-
βε τὴν μορφήν ὕμνων ἐπικαλουμένων καὶ
ἐγκωμιαζόντων θεότητος. Ἡ λατρεία τοῦ
Ἀπόλλωνος φαίνεται ὅτι προσέδωκεν εὐ-
ρύτερον ὁρίζοντα εἰς τὴν μουσικὴν καὶ
μετρικὴν. Ὁ Ἀπόλλων ἐφευρε τὴν κιθά-
ραν καὶ ὁ μαθητὴς του Ὀλὴν ἐλέγετο ὅτι
ἀνεκάλυψε τὸ ἑξάμετρον. Οἱ πρὸς τοὺς
θεοὺς ὕμνοι ἀπετέλεσαν τὸν τύπον καὶ ὑ-
πογραμμὸν τῶν πρωϊμωτέρων ἐπυλλίων
πρὸς ἐξύμνησιν ἡρώων.

3) Τὰ ὁμηρικὰ τέλος ἔπη ἀναφέρουν
καὶ διηγηματικοὺς καὶ ἡρωϊκοῦ χαρακτή-
ρος ποιήματα ψάλλοντα «κλέα ἀνδρῶν».
Ἐν τοιοῦτον ἄσμα ψάλλει ὁ Δημόδοκος
εἰς τοὺς Φαίακας πραγματευόμενον τὰς
τύχας τῶν Ἀχαιῶν. Ἡ ὁμηρικὴ ἐπί-
σης ποίησις γνωρίζει καὶ λυρικοῦ περιε-
χομένου ποιήματα π.χ. ὕμνους καὶ θρή-
νους (ἐνδείξεις, ἡ ὁποία πιστοποιεῖ ὅτι ἅ-
παντα τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως συνυπάρχουν
συγχρόνως, τελειοποιοῦνται δὲ ἀναλόγως
τῆς ἐκάστοτε μορφῆς τῆς κοινωνικῆς καὶ
πνευματικῆς ἐξελίξεως).

Ὁρισμὸς τοῦ ἔπους.—Τὴν ἐννοίαν τῆς
ἐπικῆς ποιήσεως διευκρίνωμεν σαφῶς πρῶ-
τος ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ποιητικῇ του.
Τὸ ἔπος ὁρίζων διακρίνει τοῦτο τῆς λυρι-
κῆς καὶ δραματικῆς ποιήσεως. Τῆς λυρι-
κῆς διαφέρει, διότι αὕτη ἐψάλλετο συνο-
δευομένη ὑπὸ μουσικῆς, ἐνῷ ἐκεῖνο κατὰ
τοὺς χρόνους του ἀπηγγέλλετο μόνον. Τῆς
δραματικῆς διαστέλλεται ἡ ἐπικὴ ποίησις,
διότι αὕτη ἀπλῶς ἀφηγεῖται (ἡ «διηγηματι-

κή» Ποιητικὴ 23) καὶ μιμεῖται τὴν ζωὴν
διὰ τοῦ μέτρου μόνον (ἐν μέτρῳ μιμητικῇ)
ἄνευ τῆς βοηθείας τῆς δράσεως (τὸ πρᾶτ-
τειν). Ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει τὴν ἐπι-
κὴν ποίησιν «ἐποποιίαν» ἐν ἀντιθέσει
πρὸς τὰ μέλη καὶ δράματα. Τοῦ ἔπους ὁ
Ἀριστοτέλης κύρια προσόντα θεωρεῖ α)
σπουδαῖον θέμα, β) ὁργανικὴν ἐνότητα,
γ) ἐντεχον συνοχὴν καὶ ἐξέλιξιν τῶν γε-
γονότων πρὸς ὀρισμένον τέλος.

Οἱ Ὀμηρικοὶ χρόνοι.—Διὰ τὰς δυνη-
θώμεν σαφῶς νὰ ἐννοήσωμεν καὶ ὀρθῶς
νὰ κρίνωμεν τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν εἶναι
ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν ἐν πρώτοις τοὺς
χρόνους καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀτμόσφαιραν,
ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἀνεπτύχθη καὶ ἤκα-
σεν αὕτη.

Ὁ λαμπρὸς καὶ ἐπιβλητικὸς πολιτι-
σμὸς τῆς Μινωικῆς Κρήτης εἶχε πρὸ πολ-
λοῦ ἐξαφανισθῇ καὶ μόνον πενιχρὰς ἀνα-
μνήσεις διατηρεῖ ἡ Ὀμηρικὴ ἐποχὴ. Αἱ
πολυάριθμοι τοῦναντίον παραπομπαὶ τῶν
ἐπῶν εἰς τὴν «πολύχρυσον Μυκὴν» δει-
κνύουν ὅτι ὁ ποιητὴς γνωρίζει τὴν τέχνην
καὶ τὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη
κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς τὴν Εὐρω-
παϊκὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ μελετη-
ται (Gladstone, Munro, Leaf) δέχονται ὡς
πρώτην κοιτίδα τῶν ἐπῶν τὴν κυρίως Ἑλ-
λάδα καὶ ὡς χρονολογίαν τῆς συνθέσεως αὐ-
τῶν τοὺς πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων χρό-
νους. Ἐξ ἄλλου ὅμως σαφεῖς ἐνδείξεις πη-
γάζουσιν ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ
περιεχομένου τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως μᾶς
παραπέμπουν εἰς χρόνους μεταγενεστέ-
ρους καὶ πιστοποιοῦν ὅτι κυρία πατρίς
αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ Δυτικὴ Μ. Ἀσία. Πράγ-
ματι αὕτη εἶναι τὸ κύριον θέατρον τῶν
ἐπικῶν πράξεων καὶ ἀφαιτηρία τῶν πλα-
νῶν τοῦ Ὀδυσσεύς. Ὁ ποιητὴς γνωρίζει
ἄριστα οὐ μόνον τὸ Τρωϊκὸν πεδῖον, ἀλ-
λὰ γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ὅλα τὰ
δυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ σαφή-
νεια καὶ ἀκριβεία τῶν περιγραφῶν μαρ-
τυροῦν ὅτι ἐξ αὐτοψίας εἶδεν ὁ ποιητὴς τὰ
μέρη ἐκεῖνα.

Ἐνῷ ὅμως ἡ Ἰλιάς γνωρίζει τὰς ἀκ-
τὰς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀγνοεῖ τὰς ἑλληνι-
κὰς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ ἀποικίας, αἱ
ὁποῖαι ἰδρύθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
8ου αἰῶνος. Ὁμοίως γνωρίζει τὴν μέγαν

τοῦ τέλους τοῦ 9ου αἰῶνος διαρκέσαν
ἀκμὴν τῶν Αἰγυπτ. Θηβῶν (I, 381) καὶ τὴν
Σιδῶνα καὶ οὐχὶ τὴν Τύρον ἀναφέρει ὡς
σπουδαιότεραν πόλιν τῶν Φοινίκων. Τὰ
ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας τεκμήρια προδίδουν ἔτι
μεταγενεστέραν ἐποχὴν. Γνωρίζει αὕτη
τὴν Σικελίαν (υ383, ω221, 366, 389) καὶ
συνεπῶς τὸν ἐν αὐτῇ Ἑλληνικὸν ἀποικι-
σμόν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος.

Ἐκ τῆς ὠνότερω βραχείας ἀναλύσεως
συμπεραίνομεν ὅτι τὰ χρονικὰ ὄρια τῆς
Ὀμηρικῆς ἐποχῆς εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ
ἔσχατον στάδιον τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτι-
σμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ πρώτη φάσις τοῦ
ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀναπτυσθέντος νέου ἐθνικοῦ
βίου. Ὅτι τὸν μικτὸν τοῦτον πολιτισμόν
κατοπτρίζουν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη δὲν εἶνε πα-
ράδοξον. Πράγματι οἱ συνεπεῖς τῆς Δω-
ρικῆς μεταναστάσεως μετοικησάντες εἰς
Μ. Ἀσίαν Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες ἦσαν οἱ ἀ-
πόγονοι τῶν Μυκηναϊκῶν· συνεπῶς ὁ ἐκεῖ
διαμορφωθείς πολιτισμὸς συνδέεται ἀμέ-
σως μὲ τὸν Μυκηναϊκόν, τὸν ὁποῖον καὶ
συνεχίζει. Μεταξὺ τῶν ἐκπολιτιστικῶν στοι-
χείων, τὰ ὁποῖα παρέλαβον ἐκ τῶν Μη-
τροπόλεων τῶν αἰ ἀποικοὶ ἦσαν καὶ αἱ
περὶ τῶν ἡρώων τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς
θρύλοι, οἱ ὁποῖοι οὕτω δὲν ἐξηφανίσθη-
σαν, ἀλλ' ἐκληροδοτήθησαν διὰ τῆς προ-
φορικῆς παραδόσεως εἰς τὰς ἐπομένας ἐ-
ποχάς. Αἱ ἀναμνήσεις αὗται τοῦ παρελ-
θόντος συνδεθεῖσαι μὲ τοὺς προσφάτους
ἀγῶνας τῆς φυλῆς πρὸς κατάληψιν τῶν
Μικρασιατικῶν παραλίων καὶ μὲ τοὺς μα-
κρυνὸς πλοῦς τῶν τολμηρῶν Ἰόνων εἰς
ἄγνωστα πελάγη ἀπετέλεσαν πλούσιον κύ-
κλον θρύλων περιστρεφόμενων περὶ τὸν
Τρωϊκὸν πόλεμον.

Ὡς ὅμως ἔδειξεν ὁ Andrew Lang εἰς
τὸ σύγγραμμά του τὸ ἐπιγραφόμενον «Ὁ
Ὀμηρικὸς κόσμος» ἀξιοσημείωτον εἶναι
ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν παραπέμπει εἰς τοὺς
μεταβληθέντας ὄρους τῆς ἐποχῆς του καὶ
τῆς νέας του κατοικίας, ἐνῷ περιγράφει
μὲ σχεδὸν τελείαν ἀκριβείαν καὶ ἀλληλου-
χίαν τὴν ζωὴν τῶν προκατόχων του εἰς
τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸς οὗτος
ὁ ποιητὴς ἔχει σαφὴ συνείδησιν ὅτι εἶναι
νεώτερος τῆς ἐποχῆς τὴν ὁποίαν ψάλλει
(A 271, M 449). Τοὺς ἡρώας του θεω-
ρεῖ ὠραιότερους καὶ ἰσχυροτέρους τῶν

συγχρόνων του. Ὁ Διομήδης, λέγει, ἔλαβε «χερμάδιον, ὃ οὐ δύο γ' ἄνδρες φέροιεν, οἷαι νῦν βροτοὶ εἰσι».

Μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ὑπῆρχε μεγάλη διαφορά γνώμων μεταξὺ τῶν φιλόλογων καὶ ἱστορικῶν κατὰ πόσον ἡ ζωὴ ἢ περιγραφομένη εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἀντιστοιχεῖ πρὸς μίαν πραγματικὴν ἱστορικὴν κοινωνίαν. Μερικοὶ ἐθεώρουν τὸν Ὀμηρικὸν κόσμον ὡς ἰδανικὴν εἰκόνα καταστάσεως πραγμάτων, ἡ ὁποία οὐδέποτε ὑπῆρξε, ἡ τοῦλάχιστον ὡς συνδυασμὸν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι ἐνσαρκώνουν τὰς ἰδέας πολλῶν αἰώνων. Ἀλλὰ τώρα, ὅποτε οἱ χρυσοὶ θησαυροὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ πραγματικὰ τεῖχη τῆς Τροίας ἀνεκαλύφθησαν, ὅλγιοι ἀμφισβητοῦν τὸν ἱστορικὸν πυρῆνα τὸν ὑποκείμενον εἰς τὴν Ὀμηρικὴν ἀφήγησιν.

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Ἡ Ἰλιάς (15. 693 στ.) δὲν ἀφηγεῖται δλόκληρον τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐν ὁρισμένον αὐτοῦ ἐπεισόδιον, τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως («Μῆνιν ἄοιδε, Θεά») καὶ τὰς δεινὰς αὐτῆς συνετείας. Ἡ ἐνότης οὕτω τοῦ ἔπους προκύπτει οὐ μόνον ἐκ τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ ἥρωος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὁρισμένης αὐτοῦ πράξεως. Τοῦτο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀποτελεῖ σπουδαίαν ἀρετὴν τοῦ ἔπους «Διὸ καὶ ταύτη θεσπέσιος ἀνφανεῖ Ὀμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους τὸ μὴ δὲ τὸν πόλεμον, καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον, λίαν γὰρ ἂν μέγας καὶ οὐκ εὐσύννοπος ἔμελλεν ἔσεσθαι».

Τὸ ὅλον ἔπος διαιρεῖται εἰς τρία μεγάλα τμήματα.

1) Ῥαψωδαί Α—Ι. Ὁ Ἀχιλλεὺς φιλονεικήσας μετὰ τὸν Ἀγαμέμνονα ἀποσύρεται τοῦ πολέμου. Οἱ Ἕλληνες ἡττῶνται ἔνεκα τούτου ὑπὸ τῶν Τρώων καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τοῦ Ἀχιλλέως, ὅστις ὁμως παραμένει ἀνένδοτος.

2) Ῥαψωδαί Κ—Σ. Μετὰ πολλὰς μάχας καὶ ποικίλας περιπετείας, οἱ Τρῶες ἀρχίζουν νὰ πυρπολοῦν τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀχιλλεὺς τότε συγκατατίθεται ὅπως παραδώσῃ τὴν πανοπλίαν του εἰς τὸν φίλον του Πάτροκλον, ὅστις τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῇ τῶν Μυρμιδόνων ἀπωθεῖ

τὴν ἐχθρικὴν ἐπίθεσιν, ἀλλὰ παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν του προχωρεῖ πέραν τοῦ δέοντος καὶ φονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἐκτορος.

3) Τ—Ω. Ὁ Ἀχιλλεὺς συνησθάνθη βαθύτατα τὴν ὀδυνηρὰν ἀπώλειαν καὶ μόλις παρέλαβε τὴν νέαν ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου κατασκευασθεῖσαν πανοπλίαν ἐλησμόνησε τὴν «μῆνιν» του καὶ ἐπῆλθε κατὰ τῶν Τρώων. Καταδιώκει αὐτοὺς μέχρι τῶν τειχῶν τοῦ Ἰλίου καὶ φονεύει τὸν Ἐκτορα. Μετὰ ταῦτα κηδεύει τὸν Πάτροκλον μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ εἰς μίαν τῶν συγκινητικωτέρων σκηνῶν τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας παραδίδει εἰς τὸν γηραιὸν Πρίαμον τὸ πτώμα τοῦ υἱοῦ του.

Αἰσθητικὴ ἀνάλυσις Ἰλιάδος.

Ἄν καὶ ἡ δρᾶσις τῆς Ἰλιάδος περιλαμβάνει 51 μόνον ἡμέρας ἢ ποιητικὴ φαντασία τοῦ Ὀμήρου ἀναδεικνύεται ἀνεξάντλητος εἰς τὴν ἐντεχνότητην παρεμβολῆν ποικιλωτάτων ἐπεισοδίων πολεμικῆς, ἀλλὰ καὶ εἰρηνικῆς καὶ εἰδυλλιακῆς ὕφης. Ἡ ἐπίνοια τοῦ ποιητοῦ νὰ μὴ ψάλλῃ μόνον μάχας καὶ ἀγωνιστάς, ἀλλ' ὁλόκληρον πόλιν πολιορκουμένην ὑπῆρξεν πράγματι μεγαλοφυΐας, διότι κατ'ὁρθωσεν οὕτω νὰ πλαισιώσῃ τὸ πολεμικὸν πεδίου μετὰ τὰς ἐπάλλξεις τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ μετὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐπ' αὐτῶν γερόντων καὶ γυναικῶν, ποὺ παρηκολούθουν μετὰ ἀνησυχίας καὶ ἀγωνίας τὰς περιπετείας τῶν ἀγώνων. Εἰς τὴν Ἰλιάδα ὑπεράνω τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων καὶ τοῦ κονισάλου τῶν μαχῶν ἀκούεται ἡ φωνὴ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰς τὰ ποικίλα αὐτῆς αἰσθήματα. Ὁ ποιητὴς γνωρίζει νὰ κρούῃ ὅλας τὰς χορδὰς τῶν συναισθημάτων τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος, τὴν χαρὰν καὶ τὴν ὀδύνην, τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν οἰκογενειακὴν στοργήν, τὴν φρίκην τοῦ θανάτου καὶ τὰ θέλητρα τῆς ζωῆς. Τὴν ἀφήγησιν του διανθίζει ὅτε μὲν μετὰ μελαγχολικὰς σκέψεις, ὅτε δὲ μετὰ παιδρὰν θυμηδίαν. Ἡ εὐστροφὸς φαντασία τοῦ ποιητοῦ μεθίσταται ἀποτόμως καὶ ἀκαριαίως ἀπὸ στενῶν εἰς πανευφροσύνους ὅψεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Οὕτω π. χ. τὸν δεινὸν καὶ αἱματηρὸν ἀγῶνα Ἀχιλλέως καὶ Ἐκτορος προανακρούει μετὰ τὴν παιδρὰν περιγραφὴν τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἔνθα ὡς εἰς ὑπέ-

ροχον πανόραμα ἀπεικονίζεται δλόκληρος ὁ ἐν τῇ εἰρήνῃ ἀρχαῖος βίος. Μέσα δὲ εἰς τὸ δράμα τῆς καταδιώξεως τοῦ Ἐκτορος ἀναβρῶνται δύο δροσόρρουτοι στοῖχοι διὰ τὴν χάριν τοῦ Σκαμάνδρου καὶ τῶν πηγῶν του. Πολλάκις μετὰ τὴν αἰμόφυρτον εἰκόνα τοῦ ἥρωος ἀναδύεται ἡ κρινοδάκτυλος ὀπτασία τῆς γυναικός. Ἀλλὰ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀρετὴ τῆς Ἰλιάδος εἶναι τὸ πλῆθος τῶν δρώντων ἐν αὐτῇ προσώπων καὶ ἡ θαυμαστὴ διαγραφὴ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ἰδιάζοντος χαρακτήρος ἑκάστου. Οἱ ἥρωες του δὲν εἶναι χαρακτήρες ὁρισμένου κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἀλλ' ἰδανικοὶ τύποι ὑπεράνω χρόνου καὶ τόπου. Ὁ Ἀχιλλεὺς συμβολίζει τὴν νεανικὴν ὀρμητικότητα, ὁ Ἀγαμέμνων τὸ ἐπιβλητικὸν τοῦ ἡγεμόνος, ὁ Νέστωρ τὴν σύνεσιν τοῦ γέροντος. Τελειότερον ἔτι χαρακτήρα ἔχουν αἱ ἡρωίδες του: Ἡ Ἑκάβη εἶναι θαυμάσιον ὑπόδειγμα μητρός, ἡ Ἀνδρομάχη πρότυπον συζύγου. Ἀλλ' οἱ ἥρωες του δὲν εἶναι μόνον θνητοί, ἀλλὰ καὶ θεοί, οἱ ὁποῖοι ἐπεμβαίνοντες εἰς τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων συμμετέχουν τῆς δράσεως. Ἡ Ἰλιάς ἔχει διπλοῦν θέατρον, τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν, τὸ Τρωϊκὸν πεδίου καὶ τὸν Ὀλυμπόν. Ἡ συμμετοχὴ αὕτη τοῦ κόσμου τῶν Θεῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δρᾶσιν προσδίδει εἰς τὴν Ἰλιάδα τὸν ἰδεαλισμὸν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος μεταρσιοῖ τὴν ὅλην ἀφήγησιν ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου εἰς τὰς αἰθερίας σφαίρας τῆς ἀγνῆς ποιήσεως. Ἡ Ἰλιάς οὕτω ἐξερχομένη τοῦ στενοῦ πλαισίου τοῦ χρονικοῦ εἶναι εὐρυτάτη ἀποθέσις τῆς φυλῆς, μεγαλοφάνταστον ὄραμα ποιητοῦ, ὅστις ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν ζωὴν τῆς φαντασίας ἥρωας καὶ λαοὺς, θρούλους καὶ παραδόσεις, δοξασίας καὶ μύθους.

Ἡ Ὀδύσεια (12. 110 στ.) ἀφηγεῖται τὰς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας πλάνας τοῦ Ὀδυσσεὺς ἢ ἐνότης αὐτῆς προκύπτει ἐκ τοῦ κυρίου της προσώπου (Ἀγδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα), τὸ ὁποῖον δεσπόζει τῆς ὅλης ἀφηγήσεως. Εἶναι ἀπλουστερά τῆς Ἰλιάδος κατὰ τὴν εἰκονιζομένην πράξιν, ἀλλὰ πολυπλοκατέρα κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Τὸ θέμα του ὁ ποιητὴς διήρθρωσεν ὡς ἑξῆς: 1) α δ. Τὰ ταξείδια τοῦ Τηλεμάχου πρὸς ἀναζήτησιν

τοῦ πατρὸς του. 2) ε—θ. Αἱ περιπέτειαι τοῦ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τῆς νήσου τῆς Καλῆς μέχρι τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν πόλιν τῶν Φαιάκων. 3) ι—μ. Ἀφήγησις τοῦ Ὀδυσσεὺς τῶν προγενεστέρων του περιπετειῶν. 4) μ—π. Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν ἐν Ἰθάκῃ καλύβην τοῦ Εὐμαίου. 5) ρ—υ. Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν οἰκίαν του. 6) φ—ω. Ἡ ἐκδίκησις τῶν μνηστήρων καὶ ἡ παλιννόρθωσις τοῦ ἥρωος εἰς τὸ βασιλεῖόν του.

Αἰσθητικὴ ἀνάλυσις Ὀδυσσείας.

Ἡ Ὀδύσεια διαφέρει τῆς Ἰλιάδος κατὰ τὸ γενικὸν διάγραμμα, τὸ θέατρον τῆς πράξεως, τὸν χαρακτήρα τῶν κυριωτέρων προσώπων καὶ τὸν τόνον τῆς ἀφηγήσεως. Δὲν ἀκολουθεῖ, ὡς ἡ Ἰλιάς, τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ βραδύτερον παραεῖρει ὁ ποιητὴς τὴν ἀφήγησιν τῶν πρώτων πλανῶν τοῦ Ὀδυσσεὺς. Τὴν πολὺπλοκον καὶ περίτεχνον διάρθρωσιν τῆς Ὀδυσσείας ἐπιτείνει καὶ ἡ ἐκ τῶν πρώτων ραψωδιῶν ὀρεζαμένη δρᾶσις τοῦ Τηλεμάχου, ἡ ὁποία εἰς τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ ἔπους συναλείφεται μετὰ τὸν ροῦν τῆς κυρίας ἀφηγήσεως. Ἡ Ὀδύσεια κινεῖται εἰς περιβάλλον εὐρύτερον, γραφικώτερον καὶ ἐξωτικώτερον τῆς Ἰλιάδος. Ἡ γλαυκὴ ἀπεραντοσύνη τῆς θαλάσσης ἀποτελεῖ τὸ βάθος τῆς σκηνογραφίας καὶ αἱ ἄκται, τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ κόλποι πραγματικῶν ἢ φανταστικῶν χωρῶν διαγράφουν ἐγγύτερον τὰς τεθλασμένας των. Ὁ πολὺπλοκος ἥρωες «πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω». Ἀντίκρουσε τοὺς Λωτοφάγους, τὴν πλωτὴν νήσον τοῦ Αἰόλου, ἄκαμπα ἐνάλια πνεύματα καὶ γοήσας Νύμφας καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ διέλθῃ καὶ αὐτὰς τὰς πύλας τοῦ Ἶδου. Ἡ Ὀδύσεια εἶναι πλουσιωτέρα τῆς Ἰλιάδος εἰς φαντασίαν καὶ γονιμωτέρα εἰς φυσικὰς περιγραφάς, αἱ ὁποῖαι δὲν παρέχουν ἀκριβῆ εἰκόνα ὁρισμένων τοποθεσιῶν, ἀλλ' ἀποδίδουν τυπικῶς τὸν πλούσιον διαμελισμὸν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων καὶ ἁκτῶν. Ἡ δὲ ὑποφώσκει εἰς αὐτὴν τὸ γεωγραφικὸν καὶ ἐθνολογικὸν διαφέρον τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἀντικατοπτρίζεται ἡ ἀποικιακὴ δραστηριότης τῆς Ἰωνικῆς θαλασσοκρατίας. Ἡ ἱστορικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν δύο ἔπων δια-

φέρουν. Εἰς τὴν Ἰλιάδα διστάμει μὲ ὄλην αὐτῆς τὴν αἴγλην ἢ δύναμις τῆς ἡρωϊκῆς Βασιλείας, εἰς τὴν Ὀδύσειαν τοῦναντίον ἀρχίζει αὕτη νὰ κλονίζεται καὶ ἡ τύρβη τῶν μνηστήρων ἐμφανίζεται ὡς σατυρική γελοιογραφία τῆς ἐκπεσούσης ἀριστοκρατίας. Ὁ ποιητὴς εἰσάγει ὡς δρῶντα πρόσωπα καὶ ἄτομα λαϊκῶν τάξεων: τὸν χοιροβοσκὸν Εὐμαιον, τὴν θεραπαινίδα Εὐρύκλειαν, τὸν ἐπαίτην Ἴρυν. Εἰς τὴν ἀναπαράστασιν ταύτην τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος ἀναδεικνύεται ἡ Ὀδύσεια ρεαλιστικώτερα τῆς Ἰλιάδος, ὡς ἥδη παρατήρησεν ὁ ἀρχαῖος αἰσθητικὸς.

Γενικὸς χαρακτηρισμὸς Ὀμηρικῆς ποιήσεως.—Παρὰ τὰς ἀναμφισβητήτους διαφορὰς τῶν δύο ἐπῶν κατὰ τὴν μορφήν καὶ τὸ περιεχόμενον, ὁ γενικὸς χαρακτήρ τῆς Ὀμηρικῆς τεχνολογίας παραμένει πάντοτε ὁ αὐτός: Ἐπική γαλήνη, εὖρος καὶ μεγαλεῖον φαντασίας, πλαστικότης καὶ διαύγεια ἐκφράσεως.

Ὅ,τι πρὸ παντὸς χαρακτηρίζει τὴν Ὀμηρικὴν ποίησιν εἶνε ἡ ἀπρόσωπος ἐνατένισις, ἡ ἀμερόληπτος καὶ μεγαλοπρεπὴς νηφαλιότης τοῦ ποιητοῦ ἐμπροσθεν τῶν πράξεων καὶ τῶν τυχῶν τῶν ἡρώων του. «Ὁ ποιητὴς εἶναι Ἕλληνας, παρατηρεῖ Ἀγγλος φιλόλογος, καὶ ψάλλει δεκαετὴ πόλεμον μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τρώων, ἐν τούτοις οἱ πλείστοι τῶν ἀναγνωστῶν του συμπαθοῦν μᾶλλον τὸν Ἕκτορα ἢ τὸν Ἀχιλλέα. Αὐτὸς ὁ ἴδιος οὐδένα προτιμᾷ, ἀλλ' εἰσχωρεῖ ἐξ ἴσου ζωηρῶς εἰς τὰ αἰσθητήματα ἀμφοτέρων: εἰς τὴν ἀπελπισίαν τοῦ προμάχου τῆς Τροίας ἀναλαμβάνοντος ἀγῶνα ἀπεγνωσμένον καὶ εἰς τὴν ἀμέτρητον θλίψιν καὶ λύσσαν τοῦ ἄλλου ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ προσφιλοῦς φίλου. Θὰ ἦτο δύσκολον νὰ γραφῇ τὸ τέλος τοῦ Χ τῆς Ἰλιάδος, ὅπου οἱ δύο ἥρωες συναντῶνται, χωρὶς νὰ ἐκφρασθῇ ἡ προσωπικὴ συμπάθεια τοῦ ποιητοῦ. Ἡμεῖς βεβαίως συμπαθοῦμεν μᾶλλον τὸν Ἕκτορα, ἀλλ' ὁ Ὀμηρὸς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν φιλονεικίαν τῶν δύο ἀντιπάλων, παρατηρεῖ αὐτοὺς ἐξ ἀπόπτου καὶ ἀποδίδει ὅσα βλέπει καὶ ἀκούει μὲ τὴν ἀκρίβειαν ὑπομνηματογράφου καὶ οὐχὶ χοιτοῦ».

Ἡ φαντασία τοῦ Ὀμήρου ἀδιασπάρτως συνεννοῦσα τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν,

τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἔχει ἀχανεῖς τοὺς ὁρίζοντας. Μετεωρίζεται εἰς τὴν αἴγλην τοῦ Ὀλύμπου, ἀλλ' εἰσδύει εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν καὶ εἰς τὸ ἔρεβος τοῦ Ἄδου· ἐκτείνεται, λέγει Γάλλος σοφός, ἕως εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κόσμου, τὸν ὅποιον περιβάλλει ὁ Ὀκεανός, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει πλέον παρὰ ἡ νύξ τῶν ὑπὸ νεφέλης κεκαλυμμένων Κιμμερίων. Ἀλλ' ἐντὸς τοῦ ὁρίζοντος τοῦ κόσμου βλέπει τὰ πάντα καὶ οὐδὲν τὸν δι' ἀλανθάνει· διακρίνει ἐκάστου ἀκρωτηρίου τὸ περίγραμμα, τὴν ἐλαχίστην κυρτότητα τῆς τροπίδος τῶν πλοίων καὶ τὸν ὄλκον, τὸν ὅποιον σημειώνει ἐπὶ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Ὀλόκληρος ὁ ἐνάλιος, ὁ ἐπίγειος καὶ οὐράνιος κόσμος ἀντικατοπτρίζεται εἰς τὴν ποίησιν του. Ἡ πορφύρα τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου καὶ αἱ μαρμαρυγαὶ τῶν ἀστέρων, οἱ ἀφροὶ τῶν κυμάτων καὶ αἱ νιφάδες τῆς χιονοθύελλης, ἡ πανὶς καὶ ἡ γλωρὶς τῆς ὑψηλίου, ὁ ἐν πολέμῳ καὶ εἰρήνῃ βίος τῶν ἀνθρώπων. Τὴν πραγματικότητα δὲν ἀποδίδει μὲ τὸν ρεαλισμὸν τοῦ φωτογραφικοῦ φακοῦ, ἀλλὰ μὲ τοὺς ἰριδισμοὺς τοῦ πρίσματος. Ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις τὰ πάντα ἐξωραΐζει διὰ τῶν γραφικῶν κοσμητικῶν τῆς ἐπιθέτων καὶ διὰ τῶν γλαφυρῶν καὶ μεγαλοφθόγων παρομοιώσεων τῆς. «Κελαινέφης» εἶναι ὁ Ζεὺς, «ροδοδάκτυλος» ἡ Ἥως, «κορυθαίολος» ὁ Ἕκτωρ, «μιλοπάρειοι» αἱ νῆες, «δολιχόσκιον» τὸ ξίφος. Αἱ παρομοιώσεις του, αἰχμαλωτίζουσιν στιγμιότυπως ὅλην τὴν πολυμορφον καὶ πρωτεϊκὴν ζωὴν τῆς ἐμψύχου καὶ ἀψύχου φύσεως, διακόπτουν ὡς μικρογραφαὶ τὴν συνεχῆ ζωφόρον τῆς ἐπικῆς ἀφηγήσεως διανοίγουσαι εἰς αὐτὴν ἀπωτέραν ποσοπτικὴν. Παρὰ τὴν περίσσειαν ὅμως τῶν παρομοιώσεων καὶ τὴν πλησμονὴν τῶν κοσμητικῶν ἐπιθέτων τὸ Ὀμηρικὸν ὕφος δὲν εἶνε περίτεχνον. Τὰ ἐκφραστικὰ μέσα του ἔχουν τὴν δροσερότητα καὶ εὐθύτητα τῆς πηγαίας ἐμπνεύσεως.

ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΝ ΕΠΟΣ

Μετὰ τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος ἀνεπτύχθη ἐν τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι καὶ μάλιστα ἐν Βοιωτίᾳ καὶ τὸ διδακτικὸν ἔπος, τὸ ὅποιον πραγματεύεται δύο τινὰ ἢ δι-

δάσκει τοὺς ἀνθρώπους περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς γενέσεως τῶν Θεῶν ἢ δίδει χρησίμους συμβουλὰς διὰ τὸν βίον. Ὁ διδακτικὸς λοιπὸν ποιητὴς τὸ θέμα αὐτοῦ ἀντλεῖ ἢ ἐκ τῆς μυθολογίας ἢ ἐκ τῆς πρακτικῆς ἠθικῆς. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι οὐχὶ νὰ τέρψη καὶ νὰ συγκινήσῃ ἀλλὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους. Διὰ τοῦτο ὁ χαρακτήρ τῆς διδακτικῆς ποιήσεως εἶνε ρεαλιστικώτερος καὶ πρακτικώτερος τῆς ἡρωϊκῆς. Τὴν ὑπόθεσιν του ὁ νέος ποιητὴς δὲν μετεωρίζει εἰς τὸ ἀπώτατον παρελθόν, ἀλλὰ τοποθετεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἰς τὸ παρόν, ἐμπνεόμενος ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς.

Ἡσίοδος—Ἐνῷ ἡ προσωπικότης τοῦ Ὀμήρου μόλις διαφαίνεται ὑπὸ τοὺς πύκνους πέπλους τῆς ἀφηγήσεώς του, ὁ Ἡσίοδος ἐμφανίζεται πρὸ ἡμῶν μὲ σάρκα καὶ ὅστ' ὡς ἡ πρώτη ποιητικὴ μορφή τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, τὴν ὁποίας ἀσφαλῶς γνωρίζομεν. Μᾶς διηγείται ὁ ἴδιος ὅτι ὁ πατήρ του ἀκουσίως μετοικήσας ἐκ Κύμης τῆς Μ. Ἀσίας ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἀσκραν τῆς Βοιωτίας, κώμην εὐρισκομένην ἐπὶ τῶν προπύλων τοῦ Ἐλικῶνος. Ἐν Βοιωτίᾳ διατρίψας τὸ πλείστον μέρος τῆς ζωῆς του, ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ σύγγενος τὴν ἀθλιότητα καὶ τραχύτητα τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Φιλονεικία πρὸς τὸν ἀδελφόν του Πέερσιν ἐγένεν ἀφορμὴ νὰ δοκιμάσῃ ὁ ποιητὴς τὴν ἀδικίαν «τῶν δωροφάγων βασιλέων», οἱ ὅποιοι δεκασθέντες ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ μέγιστον μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας. Αἱ περὶ τοῦ θανάτου του παραδόσεις δὲν φαίνονται ἀσφαλεῖς.

Ἔργα Ἡσίοδου.—Δύο κυρίως εἶναι τὰ ποιήματα τοῦ Ἡσίοδου: Ἡ «Θεογονία» καὶ τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι». Ἡ Θεογονία εἶναι ἡ πρώτη φιλοσοφικὴ ἀπόπειρα πρὸς συστηματοποίησιν τῶν θεολογικῶν ἀντιλήψεων τῆς ἑλληνικῆς φαντασίας. Ὁ Ἡσίοδος ἐσχημάτισε γενικὴν τινὰ ἰδέαν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχε τὸ Χάος, δηλαδὴ τὸ ἀπειρον διάστημα, ὅπου εὐρίσκοντο τὰ πάντα συγκεχυμένα. Ἐπειτα ἐγένε ἡ Γῆ, ἡ πλατεῖα Γῆ, ἀσφαλὲς καὶ αἰώνιον θεμέλιον τῶν πάντων. Ἀπὸ τὸ Χάος καὶ τὴν Γῆν ἐγεννήθησαν καὶ θεοὶ καὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ δὲν

ἐκυριάρχουν ἀνέκαθεν οἱ ἴδιοι θεοί. Μεγάλοι κλονισμοὶ συνέβησαν, ἕως ὅτου ἐστερεώθη ἡ κυριαρχία τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη ἰσχυρότερος ὅλων τῶν ἄλλων. Ἐν τῶν ζωηροτέρων ἐπεισοδίων τῆς Θεογονίας εἶναι ἡ περιγραφή τῆς μάχης τοῦ Διὸς καὶ τῶν λοιπῶν θεῶν ἐναντίον τῶν Τιτάνων.

Τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» εἶναι ποίημα περὶ τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν μετὰ παραρτήματος περὶ τῶν αἰσίων καὶ ἀπαισίων ἡμερῶν τοῦ μηνὸς καὶ παρεμβολῆς ἠθικῶν πρὸς τὸν Πέερσιν συμβουλῶν. Ἀλλοτε ἡ ἀνθρωπότης, ἦτο εὐτυχεστέρα, ἦτο ὁ χρυσοῦς τότε αἰὼν, ἔπειτα ἦλθεν ἡ χαλκὴ ἐποχή, καὶ μετὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἡ σιδηρᾶ. Σιδηροῦς αἰὼν ἦτο ἡ σύγχρονος τοῦ Ἡσίοδου ἐποχή. Ἐποχὴ δεινὴ. Μόνον διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ ἐργασίας δύνανται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς μυρίας δυσχερείας τῆς ζωῆς.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρώτα θεοὶ προπάροιδεν ἔθνηκα
ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς
[αὐτὴν
καὶ τηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὶν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι
ρηϊδίη δὴ ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ εὐόσα.

Πρὸ παντὸς ὁ Ἡσίοδος ἐξυμνεῖ τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς ἀγαθὰς τῆς συνεπειας. Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος ἀεργίᾳ δὲ τ' ὄνειδος. Ἀπὸ τοῦς στίχους του φαίνεται ὅτι ὁ Ἡσίοδος εἶδεν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ ἐδοκίμασε τὰ δεινὰ, ὅσα περιγράφει. Εἶδεν ἐντὸς τῆς οἰκογενείας του πῶς καταστρέφονται αἱ περιουσίαι, ἔνεκα τῆς ὀκνηρίας κακῶν συγγενῶν καὶ ἔνεκα τῶν μεταξὺ αὐτῶν διενέξεων καὶ δικῶν· εἶδε τοὺς ἀγρότας νὰ διασκεδάζουν τὸν χειμῶνα πέριξ τῆς ἐστίας καὶ νὰ ἀμελοῦν τὰ ἔργα τῶν ὑπέφερε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ δορυμὸν ψυχὸς τῆς Βοιωτίας, καὶ δὲν τὸ ἐλησμόνησε.

Χαρακτηρισμὸς τῆς Ἡσιοδείου ποιήσεως.—Ὅταν στραφῶμεν ἀπὸ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη πρὸς τὸν Ἡσίοδον συναισθανόμεθα ἀμέσως ὅτι μετατιθέμεθα αἰφνιδίως εἰς ἄλλον κόσμον. Ἐκεῖ ἡ μεγαλόμυθος ζωὴ ὑπερηφάνου φιλοπολέμου ἱποτικῆς τάξεως, ἐδῶ ἡ στενάχουσα ὑπαρξὶς τῶν Βοιωτικῶν χωρικῶν, οἱ ὅποιοι κατεπιέζοντο ὑπὸ τὴν σκληρὰν δεσποτείαν αὐθάδους ἀριστοκρατίας. Ὁ Βοιωτὸς ποιη-

της δὲν ἔχει τὴν νομιμοφροσύνην τοῦ εὐ-
τυχοῦς Ἴωνος ἐποιοῦ, ἀλλὰ μετὰ πι-
κρᾶς ἀδημονίας ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν
εὐγενῶν. Στυγνὴ ἀπαισιοδοξία ἀναδίδε-
ται ἀπὸ τοὺς στίχους του. Οἱ ἄνθρωποι,
λέγει, «οὐδὲ ποτ' ἡμᾶρ παύσονται καμά-
του καὶ οἷζυος οὐδέ τι νύκτωρ φθειρό-
μενοι».

Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὴν κοσμοθεωρίαν,
ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν αἰσθητικὴν κατεύθυν-
σιν ἡ Ἡσιόδειος ποίησις εἶναι ἐκ διαμέ-
τρου ἀντίθετος πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν
καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ὀμηρικῆς. Τὸ ὕφος
τοῦ Ἡσιόδου εἶναι ἀχρωμάτιστον, ἀπέ-
ριτον, πεζόν, σχεδὸν τραχύ. Μόνον ἡ πε-
ριγραφὴ τῶν ὥρων τοῦ ἔτους εἰς τὰ «Ἐρ-
γα» καὶ τῆς μάχης τῶν Τιτάνων εἰς τὴν
«Θεογονίαν» δύνανται νὰ συγκριθοῦν
πρὸς τὴν καλλιέπειαν καὶ τὴν μεγαλοπρέ-
πειαν τοῦ Ὀμήρου.

Τὰς ἀντιθέσεις τῶν δύο ποιητῶν, οἱ
μεταγενέστεροι ἐξεδήλωσαν δι' ὥραίας πα-
ραδόσεως. Κατ' αὐτὴν κατὰ τὴν ταφὴν τοῦ
βασιλέως τῆς Εὐβοίας Ἀμφιδάμαντος,
διεξήχθη ποιητικὸς ἀγὼν μετὰ τὸν Ὀμήρου

καὶ Ἡσιόδου καὶ ἐνίκησεν ὁ Ἡσιόδος, ἐ-
πειδὴ ἦτο δίκαιον νὰ ὑπερεκτελέσῃ ὁ κῆρυξ
τῆς γεωργίας καὶ τῆς εἰρήνης, ἀπὸ τὸν
ψάλτην τῶν πολέμων καὶ τῶν μαχῶν. Ἡ
κρίσις αὕτη τῆς μεταγενεστερᾶς γενεᾶς
διὰ τὸν θεσπέσιον ἀοιδὸν ἀντιπροσω-
πεῖται, ὡς παρετήρησε διαπρεπὴς Γερμα-
νὸς φιλόλογος «οπουδαίαν καμπὴν εἰς τὴν
ἑλληνικὴν διανόησιν· διότι, ὅταν ὁ Ὀμη-
ρος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου, νικᾷ ἡ
σκέψις τὴν φαντασίαν, ἡ διανόησις τὴν
τέχνην, ἡ ἀπαισιοδοξία τὴν αἰσιοδοξίαν,
ἡ προσωπικότης τὴν ὁμᾶδα, ὁ ἀγρότης
καὶ ὁ ἀστὸς τὸν εὐπατριδίην καὶ τὸν μα-
χητήν». Τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος παρεχώρησεν ἔκ-
τοτε τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν διδακτικὴν
ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποκρυσταλλοῦν-
ται πλέον διανοήματα στοχαστῶν. Τὸ δι-
δακτικὸν οὕτω ἔπος εἶναι γέφυρα μετὰ-
γούσα ἀπὸ τὴν ἀπρόσωπον ἡρωϊκὴν ποίη-
σιν εἰς τὰς ποικίλας μορφὰς τῆς Λυρι-
κῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος
τῶν συναισθημάτων καὶ στοχασμῶν ἐκ-
δηλοῦται μὲ ὅλην αὐτοῦ τὴν διαχυτικὴν
ἐκτα.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΕΩΣ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ - ΠΑΝΣΕΞΟΥΑΛΙΣΜΟΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΕΠΑΜ. ΜΠΟΥΦΑΛΙ

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ

Ἡ ψυχανάλυσις δὲν ἀνάγεται πλέον εἰς
τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην. Ἐφαρμοσθεῖσα
κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν διάγνωσιν καὶ τὴν थे-
ραπείαν τῶν νευρώσεων, δὲν ἐβράδυνε νὰ
ἐξελιχθῇ εἰς γενικὴν μέθοδον διερευνησεως
καὶ ἐξηγήσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων.
Ὑπὸ τὴν δευτέραν αὐτὴν μορφήν της, ἡ-
σκεψε τεραστίαν ἐπίδρασιν εἰς ὅλα τὰ πε-
δία τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, διανοίξασα
νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν ψυχολογίαν πρὸ
παντός, τὴν παιδαγωγικὴν, τὴν κοινωνιο-
λογίαν. Εἰς αὐτὴν τὴν φιλολογίαν, τὴν τέ-
χνην, τὸ θέατρον, τὴν φιλοσοφίαν ἀκόμη,
ἡ Φροῦδική θεωρία ἐπέφερεν ἀληθινὴν ἀ-
ναστάτωσιν, μὲ γονιμώτατα, ἐν τοσοῦτῳ,
ἀποτελέσματα.

Τὴν τεραστίαν διάδοσίν της μετὰ τῶν
κύκλων τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν διανο-
ουμένων καὶ ὅχι ὀλιγώτερον μετὰ τῶν με-
γάλου κοινοῦ, ὀφείλει κυρίως εἰς τὴν γνῶ-
σιν της τοῦ ἀσυνειδήτου, τὴν ὁποίαν ἀνή-
γαγε εἰς ἀληθὲς δόγμα καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας
ἐζητήσε νὰ στηρίξῃ τὸν θρίαμβόν της.

Ἡ γνῶσις αὐτὴ τοῦ ἀσυνειδήτου, ὅπως
ὀλόκληρον τὸν οἰκοδόμημα τοῦ καθηγητοῦ
τῆς Βιέννης, στηρίζεται ἐπὶ εὐρυτάτου συ-
στήματος ἀντιλήψεως τῆς διανοητικῆς ἐνερ-
γείας, ὁμαλῆς, εἴτε παθολογικῆς. Εἶνε ἀνά-
γκη νὰ ὑπομνήσωμεν τὰ οὐσιώδη χαρα-
κτηριστικὰ τοῦ συστήματος αὐτοῦ, προτοῦ
παρακολουθῇ τὴν θεωρίαν ἐν τῇ
ἱλιγγιώδη μεταγενεστέρᾳ ἐξελίξει της.

Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εἶνε ἅφ' ἑνὸς
μὲν ἡ ἀποδιδόμενη εἰς τὰς φυλετικὰς ὁ-
πάς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ
ἀτόμου ὑπεροχή, ἅφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀναγνώ-
ρισις τοῦ ἐνστικτώδους καὶ ἀσυνειδήτου
χαρακτήρος των καὶ ἡ διάγνωσις τοῦ γεν-
νετησίου ἐνστίκτου ὡς γενεσιουργοῦ αἰτί-
ας των.

Ὁ Freud φαντάζεται τὴν ψυχικὴν ζω-
ὴν τοῦ ἀτόμου ἀποτελουμένην ἐκ στοιχει-
ωδῶν ἀντιπάλων δυνάμεων, εὐρισκομένων
εἰς διαρκὴ κατάστασιν πάλης μετὰ τῶν.
Ἡ πάλη αὕτη διεξάγεται ἐπὶ τοῦ ἀτόμου,
ἀλλ' ἀγνοεῖται, σχεδὸν πάντοτε, ἀπὸ τὸ
σκεπτόμενον ὑποκείμενον.

Τὸ σύνολον τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἀπο-
τελεῖ τὸ ἀσυνειδήτον. — Ἐχει τοῦτο πολὺ
μεγαλύτεραν σημασίαν, παρ' ὅσῃν ἡ συ-
νειδήσις· ἀποτελεῖ, τῷ ὄντι, τὴν πραγμα-
τικὴν βάσιν τῆς ψυχικῆς ζωῆς, τὴν μόνην
ἀληθινὴν ἐσωτερικὴν πραγματικότητα. Τὸ
ἄτομον ἀγνοεῖ παντελῶς ἡ σχεδὸν πᾶν ὅ-
τι συμβαίνει ἐντὸς αὐτοῦ· πλεῖστα ὅσα
φαινόμενα, ἀποτελοῦντα αὐτὴν τὴν ἀμε-
σωτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ εἶνε του, ἐμφανί-
ζονται χωρὶς νὰ προσπεράσουν τὸ κατώ-
φλιον τῆς συνειδήσεως. Διὰ νὰ φθάσουν
εἰς τὸ πλήρες φῶς, χρειάζεται μίαν σημαν-
τικὴν συρροὴ ἐνεργείας, ἡ ὁποία νὰ τὰ ἐ-
ξαναγκάσῃ βιαίως νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ
σκοτάδι, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον κρύπτονται.

Τὸ ἀσυνειδήτον διακρίνεται ἐν τούτοις
εἰς δύο μέρη, τὸ κυρίως ἀσυνειδήτον καὶ
τὸ ὑποσυνειδήτον.

Τὸ κυρίως ἀσυνειδήτον οὐδέποτε γίνε-
ται συνειδητόν. Πᾶν τὸ εὐρισκόμενον ἐν-
τὸς αὐτοῦ θὰ παραμείνῃ διαρκῶς μέσα
εἰς τὸ σκοτάδι, ἀπὸ ὅπου τίποτε δὲν εἶνε
δυνατὸν νὰ τὸ ἀνασύρῃ. Ἀποτελεῖται δὲ
ἀπὸ τὰς ῥοπὰς αἱ ὁποῖαι ἐκ παμπάλαιων
χρόνων ἔχουν ἐγκαθιδρυθεῖ ἐντὸς αὐτοῦ
καὶ αἱ ὁποῖαι εἶνε συνυφασμέναι μὲ αὐ-
τὴν τὴν ζωὴν. Αἱ ῥοπὴ αὐταὶ ἐξουσιάζ-
ουν τυραννικῶς τὸ ἄτομον. Εἰς μερικὰς
μάλιστα περιπτώσεις, συγγέονται μετὰ τοῦ
φυσιολογικοῦ αὐτοματισμοῦ, τοῦ ὁποῖου

δ' εσώτερος μηχανισμός διαφεύγει παντελώς, σχεδόν, την συνειδησίμ μας.

Τὸ ὑποσυνειδητόν, μολονότι ἀποτελοῦν τμήμα τοῦ ἀσυνειδήτου, δύναται, ἐν τοσούτῳ, εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ πεδίου τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως. *Εἶνε ἡ διαλείπουσα μερική καὶ ἀπειροελάχιστον διαρκείας φωτεινὴ προβολὴ ἐνὸς πολυπλόκου καὶ σκοτεινοῦ μηχανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀγνοοῦμεν παντελῶς.*

Η ΤΙΜΗΤΕΙΑ

Μεταξὺ τοῦ ἀσυνειδήτου καὶ τοῦ ὑποσυνειδήτου, ὑποῦται ἓνα ἄλλο σύστημα ψυχικῶν δυνάμεων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Freud δίδει τὸ ὄνομα τῆς τιμητείας. Ἡ λειτουργία τῆς τιμητείας συνίσταται εἰς τὴν ἀπώθησιν, μέσα εἰς τὰς ἀβύσσους τοῦ κυρίως ἀσυνειδήτου, τῶν ἐνστικτῶν καὶ τῶν παρορμήσεων, αἱ ὁποῖαι κινοῦνται ἐντὸς τοῦ ὑποσυνειδήτου. Εἶνε ὁ ἄγρυπνος φρουρὸς ὁ ὁποῖος ἀπωθεῖ τὰς ἀτομικὰς ροπὰς τοῦ ἑαυτοῦ, καθ' ὅσον αὗται ἐμφανίζονται ὡς ἀξιοπεμπτοὶ εἰς τὴν ἠθικὴν ἢ θρησκευτικὴν διαπαιδαγώγησιν του.

Ἡ τιμητεία εἶνε τὸ καταστάλαγμα αἰώνων καὶ χιλιετηρίδων πολιτισμοῦ καὶ ἠθικῆς παιδεύσεως, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ὀπισθὲν μας. Ὡπλισμένη μὲ τὴν δύναμιν αὐτήν, συγκρατεῖ τὰς βαρβάρους καὶ πρωτογόνους ροπὰς μας, εἰς τὸ σημείον ὅπου ἀπειλοῦν νὰ ἐξουσιάζουν καὶ νὰ κυριαρχήσουν τοῦ εἶναι μας.

Ἀλλὰ καὶ ὅταν πάλιν ἡ τιμητεία δὲν κατορθώνει νὰ δαμάσῃ τελείως τὸ ἐν ἐξεγέρσει ἐνστικτον, τὸ μεταμφιέζει, τὸ ἐκασθενεῖ εἰς ἔντασιν καὶ δυναμικότητα, τὸ καθιστᾷ δυσκολογνώριστον.

Ἡ τιμητεία ὑψώνει τοιοῦτοτρόπως ἐναντίον τῶν ἀσυνειδήτων καὶ ἐνστικτωδῶν παρορμήσεων τοῦ ατόμου ἓνα ἰσχυρότατον σύστημα ἀνταγωνιζομένων δυνάμεων. Ἡ ἀδιάκοπος ἀπώθησις τῶν παρορμήσεων αὐτῶν, δημιουργεῖ. σὺν τῷ χρόνῳ, ἓνα νέον ὄν. Ὑπεράνω τοῦ ἑγώ, ὑποῦται τὸ ἰδανικόν Ὑπερεγώ, ὁ ἠθικὸς δηλαδὴ καὶ πολιτισμένος ἄνθρωπος. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ὑπερεγώ τείνει ἐπίσης βαθμιαίως νὰ ὁργανωθῇ εἰς ἀσυνειδήτον ἐνστικτον. Οἱ νέοι τρόποι σκέψεως καὶ ἐ-

νεργείας εἶνε πράγματι, εἰς τὴν ἀρχήν, ἀποτελέσματα ἐπιμόνου θεληματικῆς προσπάθειας. Βαθμυδὸν ὅμως, μεταφέρονται εἰς κατὰστασιν καθαρῶς αὐτοματικῆς πράξεως. Τοιοῦτοτρόπως, τὸ Ὑπερεγώ ἀποτελεῖ δευτέραν φύσιν, ὑποκαθισταμένην εἰς τὴν πρωτόγονον τοιαύτην.

ΤΟ LIBIDO

Ὁ Freud ἀποκαλεῖ σὺ μ π λ έ γ μ α τ α τοὺς συνειρμούς, ἰδεῶν, παθῶν, παρορμήσεων, οἱ ὁποῖοι κινοῦνται ἐντὸς τοῦ ατόμου.

Εἰς τὴν σύστασιν τῶν συμπλεγμάτων αὐτῶν, τὰ ἀφροδισιακὰ στοιχεῖα διαδραματίζονται τὸν πρωτεύοντα ρόλον, διότι ἐκ τῆς ἀφροδισιακῆς διαθέσεως πηγάζουν ὅλαι αἱ μορφαὶ τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας. Ὁ ἀφροδισιασμός αὐτὸς εἶνε ἓνα εἶδος κινητηρίου δυνάμεως, ἡ ὁποία διαχέεται ἐντὸς τῶν διαφόρων συμπλεγμάτων, τὰ διεγείρει, τοὺς δίδει τὴν ζωὴν καὶ τὰ ὠθεῖ πρὸς τὴν δρᾶσιν. Ἀλλὰ διὰ τὸν Freud, ὁ ἀφροδισιασμός ἔχει ἐντελῶς ἰδιόζουσαν σημασίαν.

Ἡ κεκρυμμένη ἀρχὴ ἐντὸς τῆς ἀφροδισιακῆς αὐτῆς τάσεως εἶνε τὸ libido ἢ τὸ σεξουαλικὸν ἐνστικτον.

Τὸ ἐνστικτον αὐτό, εὐρίσκεται ἐν ἀπαύσῳ δράσει μέσα εἰς τὸν ὁργανισμόν ὅλων τῶν ζώντων ὄντων. Εἶνε ἡ ρίζα τῆς ἀγάπης, τοῦ μίσους, αὐτῆς τῆς ζωῆς, εἴτε ὑπὸ τὴν βάνανσον καὶ αἰσθησιακὴν ὄψιν του ἐμφανίζεται, εἴτε μεταμφιεσμένον καὶ μετασχηματισμένον ὑπὸ τῆς τιμητείας.

Τὸ libido συγγεννᾶται μετὰ τοῦ ὄντος. Εἶνε διάχυτον καὶ ἐντὸς τοῦ βρέφους ἀκόμη, τὸ ὁποῖον εἶνε «φορτωμένον μὲ ἀφροδισιακὴν ὀρμὴν». Εἰς τὴν διαρκὴ ἐπαφὴν μὲ τὴν μητέρα του, τὸ νήπιον δοκιμάζει τὸν πρῶτον ἡδονικὸν ὁργασμόν, ὁ ὁποῖος διατηρεῖται διάχυτος καὶ μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ὁπότε ἐντοπίζεται καὶ συνειδητοποιεῖται.

Τὸ libido δὲν προκαλεῖ γενικῶς ἀσθενείας. Τὸ ἐνστικτον τῆς ἀναπαραγωγῆς πρέπει νὰ λάβῃ τὴν φυσικὴν του ἱκανοποίησιν. Ἄλλως, ἡ ἀφροδισιακὴ δύναμις, ἡ ὁποία δὲν ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἀναπαραγωγὴν, πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, νὰ ἐξυψωθῇ δηλαδὴ

πρὸς μορφὰς ἀπείρως εὐγενεῖς καὶ ἀποροφητικὰς τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας. Καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν πρόκειται περὶ ὕγιους σεξουαλισμοῦ.

Αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ νοσηροῦ σεξουαλισμοῦ εἶνε ἐν τούτοις αἱ συνηθέστεραι. Μεταξὺ τῶν ἐπιληψίμων ροπῶν καὶ τῆς ἐκ παραδόσεως ἠθικότητος, ἀρχίζει τότε μία τρομερὰ πάλη. Οἱ διεστραμμένοι σεξουαλικῶς ὑφίστανται πάντοτε ἐπαισχύντους παρορμήσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως συναντοῦν ἀντίπαλόν των τὴν τιμητείαν. Ἡ πάλη καταλήγει, οὐχὶ σπανίως, εἰς τὴν νικηφόρον ἀπώθησιν ἐν τῷ ὑποσυνειδήτῳ τῶν ἐκφυλιστικῶν αὐτῶν συμπλεγμάτων. Εἰς ἄλλας ὅμως περιπτώσεις τὸ libido δὲν δαμάζεται ἀπολύτως. Ἰδοὺ ἡ ἀφορμὴ τῆς νευρώσεως.

«Ἡ νευρώσις δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ἐκ γενετῆς διαστrophὴ ἢ ἀνωμαλία, περὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γεννητικῶν ὁργάνων, μεταμφιεσθεῖσα ἁπλῶς διὰ τῆς ἀπωθήσεως, ἀλλὰ μὴ ἐξαλειφθεῖσα τελείως».

Ὅταν ἡ ἀπώθησις εἶνε πλήρης καὶ τὸ libido ἔχει τελείως δαμασθεῖ, τότε ἡ νευρώσις δὲν ἐμφανίζεται πλέον. Ὅχι σπανίως ὅμως, ἡ ἀστυνομικὴ αὐτὴ λειτουργία τῆς τιμητείας μένει ἀτελεσφόρητος.

Ἡ ἐκρίωσις τοῦ νοσηροῦ συμπλέγματος (ἀνωμαλία ἢ διαστrophὴ) δὲν ἔχει ὁλοκληρωτικῶς ἐπιτευχθεῖ. Τότε τὸ libido ἐκσπᾷ αἰφνυδῶς ἐν τῇ συνειδήσει, ὑπὸ τὴν μορφήν πολλὰπλῶν νευροπαθητικῶν διαταραχῶν, τῶν νευρώσεων.

Η ΓΕΝΙΚΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Δὲν πρόκειται νὰ διυλισώμεν ἐδῶ διὰ τὰς μεθόδους ἐρεῦνης τῆς ψυχανάλυσεως, πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ κεκρυμένου βήθους τοῦ ατόμου, τὸ ὁποῖον, μόνον, εἶνε δυνατόν νὰ μᾶς πληροφορήσῃ ἐπακριβῶς περὶ τῆς αἰτίας τῶν ἐμφανιζομένων ἐπ' αὐτοῦ, ὑπὸ μορφήν νευρώσεων, ψυχοπαθητικῶν διαταραχῶν, οὔτε ἐπίσης διὰ τὰ στοιχειώδη μέσα θεραπείας, τὰ ὁποῖα ἡ ψυχανάλυτικὴ μέθοδος, συνεπῶς πρὸς ἐαυτήν, δὲν παρέλειψε νὰ ὑποδείξῃ.

Ἄλλωστε, ὅπως εἶπαμεν ἥδη, ἡ ψυχανάλυσις δὲν περιορίσθη εἰς μόνην τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν πασχόντων. Ἐπεξετάθη τοῦναντίον εἰς γενικὴν μέθο-

δον καθολικῆς ψυχικῆς διερευνήσεως καὶ ἐξηγήσεως, ἀποκληθεῖσα διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν πλέον ἐνθουσιωδῶν ἐκ τῶν ὁπαδῶν τῆς μεταψυχολογίας. Αἱ τελευταῖαι προσπάθειαι τῶν Φροῦδιστῶν τείνουν εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἐνὸς πλήρους, συνεποῦς καὶ ὁλοκληρωμένου φιλοσοφικοῦ συστήματος, βασιζομένου ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ψυχανάλυσεως.

Παρόμοιον σύστημα θὰ ἐξακρηρίζετο ἀφ' ἐνὸς ὑπὸ τῆς ἀποδιδομένης ὑπ' αὐτοῦ ὑπεροχῆς εἰς τὰ ἐρωτικὰ φαινόμενα γενικῶς (σεξουαλικὴ ἀγάπη, νῆϊκὴ στοργή, ἀνάμνησις τῶν γονέων, ἠθικόν, κοινωνικόν ἢ θρησκευτικόν αἶσθημα) καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῆς ἀποδιδομένης ἐξ ἴσου ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος εἰς τὸν παράγοντα τῆς ἀπωθήσεως τῶν ἀσυνειδήτων τάσεων τοῦ ατόμου.

Ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς μέχρι τοῦ πανσεξουαλισμοῦ ἡ ἀπόστασις εἶνε μηδαμινή.

Ὁ Freud θέλων ν' ἀποδείξῃ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀφροδισιακοῦ παράγοντος, ἐδημοσίευσεν μίαν περιεργον μελέτην ἐπὶ τοῦ κωμικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου. Ὑποστηρίζει εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀστεϊσμῶν οἱ ὁποῖοι γίνονται μέσα εἰς τὰ κοσμικὰ σαλόνια καὶ τὰ θέατρα ἢ ἐμφανίζονται ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν σατυρικῶν ἐφημερίδων, αὐτὸ τοῦτο τὸ λαϊκὸν πνεῦμα, δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ σεξουαλικοὶ ὑπαινιγμοί, κεκαλυμμένοι καὶ ἀσαφεῖς. Διότι ὁ σεξουαλισμός εἶνε μία πραγματικότητα, πάντοτε ἐν δράσει, μολονότι συνήθιστα μεταμφιεσμένη. Ἡ ἀστεϊότης, ἡ πλέον ἁθῶν καὶ πλέον διακριτικὴ, κατὰ τὸ φαινόμενον, εἶνε ἀφροδισιακὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ προσώπου πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται. Ἐμφανιζομένη ὑπὸ τὴν κωμικὴν μορφήν, διαφεύγει εὐκολώτερον τὴν προσοχὴν τῆς τιμητείας.

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας, μὲ καταπληκτικὴν εὐχέριαν ἐπινοητικότητος καὶ ἀναλύσεως, ἐσκιαγράφησαν τοὺς κοινωνικοὺς τύπους τοῦ ἐγκληματίου, τοῦ ἐκκεντρικοῦ, τοῦ μεταρρυθμιστοῦ, τοῦ ἁγίου.

Ἐσκιτσάρισαν ἀκόμη μίαν διαφορικὴν ψυχολογίαν τῶν φυλῶν, τῶν λαῶν καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἀγγλικοῦ.

Τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς ψυχονυθέσεως τοῦ τελευταίου εὐρίσκεται εἰς μίαν ἰσχυροτάτην σεξουαλικὴν ἀπόθησιν, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἀγγλου. Μεταξὺ τῶν ἀντιθέτων καὶ ἀντιφατικῶν πολλάκις γνωρισμάτων αὐτῶν, ἄλλα εἶνε πράξεις πάλης ἐναντίον τῶν ἐρωτικῶν ὁρῶν τοῦ ἀτόμου: ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἄκαμπτον τῶν τρόπων, ἡ σεμνοτυφία τῆς γλώσσης, ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ σπὸρ (ἰσχυρὸν ἀντίδοτον ἐναντίον τοῦ σεξουαλισμοῦ) ἢ φαινομενικὴ εὐλάβεια καὶ αὐστηρότης τοῦ ἥθους. Ἄλλα γνωρίσματα εἶνε ἀντισταθμίματα παραστρατημένα καὶ ὑποκριτικὰ ἀποθηθεισῶν σεξουαλικῶν παρορμήσεων, ὅπως ὁ ἰδιότυπος ρόλος τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν κοινωνίαν, τὸ φλέρτ (ἱκανοποιήσεις μεταμφιεσμένη καὶ οἰκονομικὴ τῆς σεξουαλικῆς ὁρῆς), τὸ ἀτημέλητον καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπισήμου ντεκολτέ, ἡ φρενιχὴ σπουδαιότης ἢ ἀποδιδόμενη εἰς τὴν ὑπόδησιν, ἡ λατρεία τῆς σωματικῆς καθαριότητος κλπ.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ διδασκάλου προσεπάθησαν ἐπίσης νὰ ρίψουν φῶς ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ μηχανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὴν γέννησιν εἰς τὴν μαγείαν, τὸν ἀποκρυφισμόν, τὸν πνευματισμὸν καὶ τὰς ποικιλοτάτας μορφὰς τῆς δεισιδαιμονίας.

Τὰ παρσύνθια, αἱ ἡρώϊκα ἀφηγήσεις, αἱ λαϊκαὶ παραδόσεις, εἶνε τὰ μακρυνὰ ὄνειρα τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῇ παιδικῇ τῇ ἡλικίᾳ, ἀφελῆς ἐκφράσεις τοῦ ἀσυνειδήτου τῆς, τῶν οὐσιωδῶν τάσεων τῆς, τῆς ἐρωτικῆς τῆς διαθέσεως. Τὸ παραμύθι εἶνε περισσότερον ἀληθινὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν· διότι εἶνε ἡ ἱστορία ὅχι τῶν γεγονότων, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν.

Ἡ ἀντίληψις τῆς τέχνης καὶ τῆς ποιήσεως μετεβλήθη ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Φροϋδικῶν θεωριῶν. Ἡ ἔμπνευσις τοῦ ποιητοῦ εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐρωτικῆς τοῦ διαθέσεως. Αὐτὴ εἶνε ἐκείνη ἡ ὁποία διεγείρει καὶ γονιμοποιεῖ τὰς δημιουργικὰς του δυνάμεις.

— Ἀς σημειωθῇ, εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ὅτι ἡ ρίζα τῆς ἐρωτικῆς διαθέσεως εἶνε, κατὰ τὴν Φροϋδικὴν θεωρίαν, ἡ μήπω κορεσθεῖσα σεξουαλικὴ ἀνάγκη.

Ἡ ἐρωτικὴ πράξις εἶνε κατ' ἐξοχὴν δημιουργικὴ πράξις. Ὅμοιως ἡ δημιουργία ἐνὸς ἔργου τέχνης εἶνε πράξις ἀγάπης ἢ τὸ ἀντιστάθμισμά της.

Ἡ ποίησις, ὅπως καὶ τὸ ὄνειρον, εἶνε καὶ αὐτὴ τρόπος ἐκφράσεως τῶν ἐνστικτωδῶν μορφῶν τῆς σκέψεως. Ἐκφράζει τὸ ὑποσυνειδητόν μας, δηλαδὴ τὰ θεμελιώδη ἐνστικτα τοῦ εἶναι μας, τὰ ὁποῖα δροῦν ἀπ' αὐτῶς ἐντὸς ἡμῶν, χωρὶς νὰ τὰ ὑποπτευόμεθα καὶ. Εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον εὐρίσκεται ἡ δύναμις τῆς συγκινήσεως τὴν ὁποίαν ἔχει. Ἡ λαμπρὰ καὶ πλήρης εἰκόνων ἐκφράσις τοῦ ποιητοῦ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸ ἀσυνειδητόν του. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δονεῖ, ὡς δι' ἀνακλαστικῆς ἐνεργείας, τὸν ἀντίστοιχον αἰσθηματικὸν κόσμον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Αἱ πλέον ἐντονοὶ καὶ πλέον μεταδοτικαὶ συγκινήσεις ἔχουν τὴν ἐξήγησίν των εἰς τὴν ἀφορμὴν αὐτήν, διότι εἶνε κοινὰ εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα καὶ θεμελιώδεις.

Ὁ ποιητὴς εἶνε ὄντως «πρωτόγονος». Ὅμιλεῖ δι' εἰκόνων, δίδει μίαν ψυχὴν εἰς τὰ πράγματα, ἐμψυχώνει τὴν φύσιν, ὅπως ἀκριβῶς αἱ ἀρχαῖαι μυθολογίαι αἱ ὁποῖαι ἔβλεπαν ἕνα θεὸν εἰς κάθε δένδρον, εἰς κάθε πηγὴν, εἰς τὸν βράχον, τὸν ἀνεμόν, τὴν θύελλαν.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Βιέννης ἐπολλαπλασίασαν τὰς κριτικὰς μελέτας τῶν ἐπὶ τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, διὰ νὰ ἀποκαλύψουν, ὅσοιθεν τῶν ἐξωτερικῶν καὶ φαινομενικῶν μορφῶν, τὰς πράξεις καὶ τὰς παραλείψεις τοῦ libido. Εἰς τὰς μελέτας ἐπὶ τοῦ Ἀμλετ, τοῦ Lohegrin, τοῦ Πειρασμοῦ τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου (Flaubert), τοῦ πίνακος τοῦ Greuze: Ἡ σπασμένη ὑδρία (εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ἡ συμβολικὴ σημασία τῆς λύπης διὰ τὴν ἀπωλεσθεῖσαν παρθενίαν), πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ περίφημος μελέτη ἐπὶ τοῦ Οἰδίποδος καὶ τοῦ «Οἰδιποδικοῦ συμπλέγματος», ἡ ὁποία προεκάλεσε πρότινος τόσην ἀγανάκτησιν μεταξὺ τοῦ κότινος τῶν διανοουμένων. Δολοφόνος τοῦ πατρὸς του, ἐραστὴς τῆς μητρὸς του, ὁ Οἰδίπους θ' ἀντιπροσώπευε, κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτήν, τὸν συμβολικὸν τύπον τῆς πρωτογόνου ἀνθρωπότητος.

Αἱ δοξασαὶ τοῦ Freud, ὅσονδήποτε

παραδόξοι καὶ ἂν φαίνονται, περιέχουν ὅλα ἐν τούτοις ἕνα βάθος νέων καὶ τολμηρῶν ἀληθειῶν.

Ὅπως ὁ καλλιτέχνης καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ὁ φιλόσοφος παρέχει τὸ μέτρον τῆς βιολογικῆς ἰδιοσυγκρασίας του, τοῦ αἰσθηματισμοῦ του, τοῦ ἐρωτικοῦ ἀσυνειδήτου του. Ἡ ψυχανάλυσις ἐμελέτησε περιπτώσεις φυσικῆς, διανοητικῆς ἢ ἠθικῆς ἰδιοσυγκρασίας, αἵτινες παρώθησαν τὸν τάδε μεταφυσικόν, νὰ κλίνη πρὸς τὰς τάδε θεωρίας καὶ ὅχι πρὸς ἄλλας. Κριτικαὶ μελέται ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Schopenhauer, ἀπεκάλυψαν ἐξ ἄλλου καὶ προσδιώρισαν ὁρισμένας συγγενείας ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων.

Η ΗΘΙΚΗ

Εἰς τὴν ἐπιθετικὴν καὶ κατακτητικὴν φιλοδοξίαν των, αἱ δοξασαὶ τοῦ Freud ὑψώθησαν εἰς εἶδος γενικῆς θεωρίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς.

Εἶνε γνωστὴ ἡ ἀντίληψις πολλῶν φυσιοδιδῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ὄντογένεια ἀναπαράγει, ἐν μικρογραφίᾳ, τὴν φυλογένειαν, δηλαδὴ ὅτι ἡ ἐμβρυογενετικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀτόμου ἀναπαράγει, ἐν μικρογραφίᾳ, τὰς κυριώτερας φάσεις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ εἶδους, ὁ φυσικὸς αὐτὸς νόμος εὐρίσκεται πραγματοποιημένος καὶ ἐπὶ τοῦ ψυχολογικοῦ ἐπιπέδου.

Τὰ πρωτόγονα καὶ βάρβαρα γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους, κατὰ τὴν πρώτῃν ἡλικίαν του, ἐπανευρίσκονται εἰς τὸ παιδίον. Οἱ λαοὶ τῆς προϊστορίας ἐπέεραν ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς βαρβαρότητας. Τὸ παιδίον, εὐρισκόμενον ἐγγύτατα πρὸς τὸ ζῶον, δὲν εἶνε ἀθῶον. Εἶνε τοῦναντίον ἀφελῆς βάρβαρος καὶ πολλάκις διεφθαρμένον σεξουαλικῶς. «Ἡ ἡλικία αὐτὴ εἶνε χωρὶς οἶκτον!». Δὲν εἶνε πράγματι ἐκπληκτικὴ ἡ παιδικὴ ἀναισθησία καὶ σκληρότης, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν ἕνα μόνον παράδειγμα μεταξὺ τόσων ἄλλων; — Ἡ τιμητεία, προΐουσης τῆς ἡλικίας, ἐπεμβαίνει ὅμως. Ὅταν ἡ ἀπώθησις συνετελέσθῃ πλήρως, τὰ βάρβαρα αὐτὰ ἐνστικτα παραμένουν κλεισμένα μέσα εἰς τὰ βάθη τοῦ ἀσυνειδήτου. Ἄν τοῦναντίον ἡ ἀπώθησις ὑπῆρξεν ἀτελής, εἶνε δυνατόν νὰ προκύβουν διαταραχαί, ἐξεγέρσεις, ὑπὸ

τὴν μορφήν νευροπαθητικῶν ἀνωμαλιῶν, ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς διαθεσίμου ἢ ἀχρησιμοποίτου πλεονάσματος ἐρωτικῆς ἐνεργείας. Ἄν ἡ ἀπώθησις ἀπέτυχε τελείως, εὐρισκόμεθα τότε πρὸ ἀνθρώπου βαρβάρου ἢ ἀνωμάλου σεξουαλικῶς.

Ἡ θεωρία περιέχει λοιπὸν μίαν ἠθικὴν. Ἡ ἀρετὴ θὰ συνίσταται, κατ' αὐτήν, εἰς τὸν ἐξουσιασμόν τῆς ἐρωτικῆς διεγέρσεως, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαλείψωμεν, τὴν ὁποίαν ὅμως δυνάμεθα νὰ διοχετεύσωμεν πρὸς ὄφελός μας, καθοδηγούντες αὐτὴν πρὸς πράξεις γενικοῦ καλοῦ, εὐγενεῖς ἢ ἠθικῶς ἀνωτέρας. Ἡ παρατεινομένη ἀγνεία εἶνε κατὰστασις ἀνωτέρα, ὅταν φυσιολογικῶς εἶνε δυνατὴ. Ἡ καλυτέρα διοχέτευσις τῆς libido, τόσον ἰσχυρὰς εἰς ὅλους, εἶνε ἡ ἐξύψωσις τῆς πρὸς πράξεις ἀγνότητος, ἡρωϊσμοῦ. Ἐξοδεύοντες τὴν, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, προλαμβάνομεν τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα τὰ ὁποῖα θὰ εἶχεν ἡ συσώρευσις τῆς ἐντὸς τοῦ ὁργανισμοῦ.

Ἄλλως, συγκατομένη καὶ ἀνικανοποίητος, θὰ ἐκτραγῇ ἀναποφεύκτως, μίαν ἡμέραν, ὑπὸ τὴν μορφήν νοσηρῶν ἐκδηλώσεων.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΕΝΣΤΙΚΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ

Ἡ ψυχανάλυσις ὁδηγεῖ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ὑγιεινὴν, τὴν λογικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν ἐρωτικῶν ὁρῶν, τὴν ἀσκήσιν τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς θελήσεως, τὴν σεξουαλικὴν κυριαρχίαν, τὸν προῦτον καὶ χωρὶς λιποψυχίας κολασμὸν τῶν παραπλανήσεων καὶ τῶν παραστρατημάτων μας.

Ἡ φιλοσοφία αὐτὴ ἀναγνωρίζει τὴν προεξάρχουσαν σημασίαν τοῦ ἐνστικτοῦ καὶ τοῦ αἰσθήματος, τῶν κυριαρχουσῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς. Ἀντιτάσσεται εἰς τὴν ἐξηρότητα τῆς καθαρᾶς διανοητικῆς παιδείσεως, ἀποκαθιστᾷ τὴν διαίσθησιν, τοὺς «λόγους» τῆς καρδίας.

«Ἡ καρδιά ἔχει λόγους τοὺς ὁποῖους τὸ λογικὸν δὲν γνωρίζει».

«Αἱ μεγάλαί σκέψεις πηγάζουν ἐκ τῆς καρδίας». Ὁδηγεῖ ἐπίσης εἰς μίαν σύνθεσιν μεταξὺ τοῦ συγχρόνου πνεύματος, τοῦ τόσον αὐστηρῶς λογικοῦ καὶ τοῦ ἐρωτι-

κοῦ καὶ αἰσθηματικοῦ πνεύματος τοῦ Μεσαιῶνος. Δι' αὐτῆς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἐπανευρίσκει τὴν ἐπαφὴν του μὲ τὸ μὴ λογικόν. Αἰσθάνεται ὅτι τὸ σκέπτεσθαι, μόνον, δὲν τοῦ εἶνε πλέον ἀρκετόν, ἀλλ' ὅτι τοῦ χρειάζεται ἐπίσης ν' ἀγαπήσῃ, νὰ πιστεύσῃ, νὰ δράσῃ πρωτίστως καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐνστίκτου καὶ τοῦ αἰσθήματος, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλονται αἱ παρορμήσεις πρὸς τὰ μεγάλα ἔργα.

FREUD KAI BERGSON

Ὑπάρχει μία ἀναμφισβήτητος συγγένεια μεταξὺ τῆς Φροῦνδικῆς θεωρίας τῆς ψυχαναλύσεως καὶ τῆς Μπερξονικῆς θεωρίας τῆς διαισθήσεως.

Διὰ τὸν Bergson, τὸ ἀσυνείδητον εἶνε τὸ ὁλοκληρωμένον παρελθὸν τοῦ ὄντος

καὶ μάλιστα τοῦ εἶδους, ἐναποθηκευμένον εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τοῦ ατόμου καὶ ὠθοῦν αὐτὸ δυναμικῶς πρὸς δρᾶσιν.

Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶνε ὁργανισμὸς προωρισμένος ὅχι εἰς τὸ νὰ ζῇ διὰ νὰ σκέπτεται, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ ζῇ διὰ νὰ δρά.

Κατ' ἀμφοτέρους τὰς συγγενεῖς φιλοσοφίας, ἡ ῥοπὴ πρὸς δρᾶσιν ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη νόμον τῆς ζωῆς.

Ἀλλὰ διὰ τὸν Freud, ἡ πρωταρχικὴ δύναμις, τὸ «*primum movens*» εἶνε ἡ ζωικὴ καὶ ἐρωτικὴ ὁρμή, τὸ σεξουαλικὸν πάθος, τὸ libido, τὸ ὁποῖον ἐμψυχώνει τὸ παρόν, ὅπως ὥθησε πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τὸ εἶδος, κατὰ τὸ παρελθόν. Εἶνε ἓνα εἶδος μεταφυσικῆς ἀρχῆς, ἀναλλοιώτου καὶ αἰωνίας, μεταβιβαζομένης ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς εἰς τὸ πλῆθος τῶν θνητῶν ἀτόμων.

• • ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ • •

Η ΕΣΟΔΕΙΑ

Φαίνεται ὅτι αἱ προεκλογικαὶ ἐποχαὶ ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ καταλύουν τὴν κοινὴν λογικὴν καὶ νὰ χάνουν τὴν ἐννοίαν τοῦ γελοίου. Ἄλλως δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὸν κύκλον τῶν θεμάτων τῶν προεκλογικῶν διαπληκτισμῶν τῶν κομμάτων καὶ τῶν παρατάξεων περιελήφθη καὶ ἡ καλὴ ἐφετερινὴ ἐσοδεία. Μία μερὶς τοῦ κυβερνητικοῦ τύπου συναισθανομένη ἴσως τὴν πενιχρότητα τοῦ ἱσολογισμοῦ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τετραετοῦς κυβερνητικῆς διαχειρίσεως, θέλει τὴν ἐσοδεῖαν εἰς τὴν στήλην τοῦ ἐνεργητικοῦ τοῦ κόμματος. Ἡ ἀντίθετος πλευρὰ πάλιν, τῆς ὁποίας αἱ κακομάντιδες Κασσάνδραι ἔφθιναν μέχρι σημείου νὰ ἠδονίζονται ἐξαγγέλλουσιν καιρικὰς ἀτυχίας καὶ ὑπερβάλλουσιν τὰς τοπικὰς εὐτυχίας καὶ ἀναποφεύκτους ζημίας τῆς παραγωγῆς, κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἀμετρον ζῆλον τῶν δημοσιογραφικῶν συμμάχων τῆς, νὰ παρασταθῇ ὡς εὐχομένη ἐνδομύχως τὴν καταστροφὴν τῶν ἐσοδεῶν, διὰ τὴν ἀσφαλεστέραν κατατρόπωσιν τοῦ κυβερνωστος ἐχθροῦ. Θὰ ἦτο ἄρνησις τοῦ στοιχειώδους κοινοῦ νοῦ τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν, τὸ νὰ ὑπονοιασθῇ κὰν κανεὶς, ὅτι ἡ ὑπὸ τὸ ὡς ἄνω πνεῦμα διεξαγομένη πολεμικὴ τῶν δημοσιογραφικῶν ὁργάνων, ἀπηχεῖ ἐκ τοῦ μακρόθεν ἔστω, τὰς ἀντιλήψεις τῶν. Τὸ φαινόμενον μόνον τοῦτο παραμένει ὡς ἀποκαρδιωτικὸν σύμπτωμα καταπτώσεως τῶν πολιτικῶν ἡθῶν.

Ἡ καλὴ ἐσοδεία εἶναι δῶρον Θεοῦ διὰ τὴν χώραν καὶ δι' ὅλους μας, εὐλογία ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγκαρδιώσῃ καὶ τὰς ἡγέτιδας δυνάμεις καὶ τὸ λαϊκὸν σύνολον καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅλοι ἔχομεν καθῆκον ν' ἀντλήσωμεν αἰσιοδοξίαν καὶ θάρρος διὰ τὴν ἐνεργητικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σκληρῶν οἰκονομικῶν δοκιμασιῶν. Ἐὰν ὁ τύπος καὶ τὰ ὄργανα τῆς κοινῆς γνώμης κατώρθωνον νὰ εὐρύνουν τὸν κύκλον τῶν

καθημερινῶν τῶν ἀπασχολήσεων καὶ νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν καὶ πέραν τῶν στενῶν κομματικῶν ὑπολογισμῶν, θὰ εἶχον συναγάγῃ ἀξιόλογα καὶ χρησιμώτατα συμπεράσματα ἐκ τῆς ἐφετερινῆς ἐσοδείας, ἥτις δίδει ἐξαιρετικῶς ἐνθαρρυντικὰ δείγματα τῆς γεωργικῆς δυναμικότητος τοῦ τόπου καὶ ἔρχεται ὡς ἐπιβεβαίωσις ἔμπρακτος, τῆς ἰδέας ὅτι ἡ Ἑλλάς, βελτιώνουσα καὶ τελειοποιούσα τὰ μέσα καὶ τὰς μεθόδους ἐργασίας εἰς τὴν ὑπαίθρον καὶ καθοδηγοῦσα τοὺς γεωργούς της εἰς τὸ νὰ ἐργάζωνται ἐντατικώτερα καὶ καλλίτερα, ἡμπορεῖ ν' αὐξήσῃ τὸ ἐκ τῆς γεωργίας εἰσόδημά της τόσον, ὅσον θ' ἀρκεῖ νὰ διέλθῃ χωρὶς πιεστικὰς στεροήσεις, κυρίως δὲ χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ πεινάσῃ, τὴν φριβερὰν αὐτὴν περίοδον τῶν παγκοσμίων οἰκονομικῶν διαταραχῶν.

ΘΑ ΗΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Ὅλος ἀσχέτως πρὸς τὴν διάχυτον ψυχικὴν ἀναθάρρουν εἰς τῆς καλῆς ἐφετερινῆς ἐσοδείας, τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἐκτιμᾷ καλλίτερον ἡμῶν τὴν τεραστίαν σημασίαν τόσον διὰ τὰ ἀρμόδια ὄργανα ὅσον καὶ διὰ τὴν φωτισμένην μερίδα τῆς Κοινῆς Γνώμης, προβάλλονται πρὸς δημιουργικὴν ἐρευναν καὶ συνδυετικὴν μελέτην πλῆθος ὁλόκληρον στοιχείων καὶ δεδομένων, τῶν ὁποίων ἡ ὑποτίμησις ἢ ἡ παραμέλησις θὰ ἦτο ἐγκληματικὴ παράλειψις καθήκοντος. Αἱ καιρικαὶ εἵνοιαι ὅσονδήποτε εὐεργετικά, εἶναι κατὰ τοῦ δὲν ἐξαρτᾶται δυστυχῶς καθόλου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Ἀν ὅμως κεῖται ἐντελῶς ἐκτὸς τῆς θελήσεως καὶ τῆς δυναμικότητος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ κατευθύνῃ πρὸς ὄφελός του τοὺς ἀνέμους καὶ τὰς βροχάς, δὲν εἶναι ἀδύνατος ἡ μελέτη καὶ συναγωγή τῶν δεδομένων τῆς πέτρας καὶ ἡ προσπάθεια ὅπως κατευθυνθῇ καὶ προσαρμο-

σθῇ πρὸς τὰ δεδομένα αὐτά, ἡ ἐργασία τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐφετερινὴ καλὴ χρονιά ὡς πρὸς τὰ σιτηρὰ, παρέχει ἐν προκειμένῳ ἐξόχως διδακτικὰ στοιχεῖα. Ἐχομεν εἰς πλείστας γεωργικὰς περιοχὰς ὅλως ἐξαιρετικὰς ἀποδόσεις σίτου ὑπερακοντιζούσας ὅχι πλέον τὸν μέσον ἑλληνικὸν ὅρον ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν γεωργικῶς λίαν προωδευμένων χωρῶν. Ἐγνώσθη ὅτι εἰς πλείστας περιοχὰς τῆς Μακεδονίας, ἀγροὶ ἐπιμελῶς καλλιεργηθέντες καὶ λιπαθέντες, ἤλθον ἀπείρως πρωϊμότεροι, ἐν σχέσει με τοὺς γειτονικοὺς καὶ ἐφθασαν εἰς ἀπόδοσιν 300 ὀκάδων καὶ ἄνω κατὰ στρέμμα. Ἐπίσης εἰς τὴν Πελοπόννησον πλὴν τῆς καταπληκτικῆς διαφορᾶς ἣτις παρετηρήθη μεταξὺ τῶν λιπαθέντων καὶ ἄλλων ἀγρῶν, διεπιστώθη ἐπίσης ὅτι ἡ σποραδικῶς ἐμφανισθεῖσα εἰς τινὰς περιοχὰς σκωρίασις, ἣτις ἐμείωσεν ὡς συνήθως τεραστίως τὴν ἀπόδοσιν, δὲν ἔθιξε διόλου τοὺς λιπαθέντας ἀγρούς. Τοῦτο εἶνε εὐνόητον, ἐπιστοποιήθη δὲ καὶ ἐκ πλείστων ἄλλων περιστατικῶν, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἀσθενειῶν αἱ ὁποῖαι δεκατίζουσιν τὰς ἐσοδείας παρ' ἡμῖν φθορά, εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα, ἐκεῖ ὅπου τὰ σπαρὰ εἶναι ἀτροφικὰ ἀπὸ τῆς βλαστήσεως τῶν καὶ ἀνθίστανται κατὰ συνέπειαν ὀλιγώτερον εἰς τὰς ὀπωσθήποτε προσβολὰς. Τὰ γεγονότα ταῦτα ὡς ἐπίσης καὶ τὸ δεδομένον ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γῆ ὡς ἀρχαία ἐστὶ ἱστορικῆς ζωῆς καὶ λόγῳ τῆς ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, ἀδιαλείπτου ἐκμεταλλεύσεως, ἔχει ἐξαντληθῇ τελείως ἀπὸ ἀπόψεως θρηπτικῶν συστατικῶν καὶ ἰδίως ἀπὸ ἀπόψεως φωσφόρου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐβεβαιώθη καὶ ἐκ τῶν γενομένων ἐσχάτως εἰς εὐρείαν κλίμακα ἀναλύσεων χωμάτων, ἐξ ὧν τῶν περιοχῶν τῆς χώρας, δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀφεθοῦν ἄγωνα οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ μὴν χρησιμοποιηθοῦν τὰ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέοντα πορίσματα καὶ διδάγματα εἰς τὴν γεωργικὴν μας πρᾶξιν. Ἀνεξαοτήτως τῆς παγκοσμίου κρίσεως καὶ τῆς ἀναποδράστου ἐπιδράσεως αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς χώρας μας, τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πάσαν ἄλλην ἐποχὴν σήμερον τίθεται ἐνώπιόν μας, εἶναι ἡ ἐξασφάλισις μιᾶς λιτῆς ἔστω, ἀλλ' ἀσφαλοῦς βιωτικῆς συντηρήσεως διὰ τὰ 7 ἑκατομμύρια τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο μόνον

διὰ τῆς ἐντατικῆς ὁργανώσεως τῶν πόρων τῆς χώρας ἡμπορεῖ νὰ ἐπιδιωχθῇ καὶ δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πόρων τούτων ἄλλος τόσον εὐρὺς καὶ εἰς τὸν ὁποῖον νὰ δυνάμεθα νὰ στραφῶμεν ἀμέσως ἐκτὸς τῆς γεωργίας. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρον ὑπάρχει ἀκόμη εὐρύτατον περιθώριον πρὸς πύκνωσιν. Ἀλλ' ἡ πύκνωσις αὕτη μόνον ὡς συνέπεια τῆς αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν καλλιεργειῶν εἶναι νοητή, τὸ μέτρον δὲ τοῦτο τὸ ὁποῖον δυνάμεθα καὶ ὀφείλομεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς νὰ ἐπιτύχωμεν, μᾶς παρέχεται ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσιν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας αἱ φιλότιμοι προσπάθειαι πλείστων προωδευμένων γεωργῶν. Μὲ τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ ὡς ἐπιχείρημα καὶ ὡς ὄπλον, μία γεωργικὴ ὑπηρεσία ὀλιγώτερον γραφειοκρατικὴ καὶ περισσότερον πιστεύουσα, θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ θαύματα καταλήλως ἐνισχυομένη ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ἀπὸ τὰ ἀρμόδια πιστωτικὰ ἰδρύματα. Διότι ὄντως ὅταν εἰς τὴν Ἀττικὴν κατορθώνομεν νὰ φθάσωμεν ἀπόδοσιν εἰς σιτηρὰ 230 κιλῶν κατὰ στρέμμα, καταντᾷ ἐθνικὴ ἔντροπή, τὸ γεγονὸς ὅτι μὲ τὰ 6 ἑκατομμύρια στρέμματα τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦνται διὰ σῖτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἔχει ὁ τόπος εἰς ἐπάρκειαν τὸ ψωμί του καὶ κινδυνεύει νὰ πεινᾷ ἐὰν δὲν εὕρῃ συνάλλαγμα διὰ νὰ φέρῃ σιτάρη ἀπὸ τὰ ἄλλα ἡμισφαίριον. Θὰ ἦτο πράγματι ἐγκληματικὸν ἂν ἡ ψυχολογία τῆς ἐνθαρρύνσεως τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργησεν ἡ καλὴ ἐφετερινὴ ἐσοδεία, ἀφήνετο ἀνεκμετάλλετος καὶ ἂν ὡς Κράτος καὶ ὡς ἰδιόνουσαι δυνάμεις ὅλοι μας, δὲν ἐπεχειροῦμεν ἀπὸ τοῦδε τὴν μεγάλην ἀποστολικὴν ἐκστρατεῖαν εἰς τὴν ὑπαιθρον παρωθοῦντες εἰς γενναιοτέραν προσπάθειαν τοὺς γεωργοὺς μας, ποδηγετοῦντες καὶ ἐνθουσιάζοντες καὶ θέτοντες εἰς τὴν διάθεσίν των τ' ἀπαραίτητα μέσα διὰ νὰ ἐργασθοῦν καλλίτερον καὶ περισσότερον, διὰ ν' ἀνορθωθοῦν οἰκονομικῶς, ἀνορθώνοντες καὶ τὸν Τόπον.

Ο ΠΡΥΤΑΝΙΣΜΟΣ

Ὁ νεοελληνικὸς πρυτανισμὸς ἔχει ἱστορίαν τὴν ὁποῖαν ἐπικαίρον εἶναι νὰ ἐνθυ-

μούμεθα. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκ τῶν πόρων τοῦ συνόλου διανομῆς εὐεργετικῶν παροχῶν ὑπὲρ τῶν ομάδων, ἐγένετο μὲ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν σιγαροποιῶν ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἰδρῦθησαν αἱ πρῶται καπνοβιομηχαναί.

Μέχρι πρό τιнос ἀκόμη, καίτοι θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν σιγαροποιῶν τοὺς ὁποίους ἠχρήστευσεν ἡ καπνοβιομηχανία οὐδεὶς ἀπέμεινεν, ζήτημα ἀποζημιώσεων σιγαροποιῶν ἐξηκολούθει νὰ τίθεται περιοδικῶς. Ἠκολούθησαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν σιγαροποιῶν οἱ καργαγεῖς καὶ ἀμαξηλάται λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τοῦ αὐτοκινήτου, οἱ ἀχθοφόροι λιμένων, οἱ λεμβοῦχοι καὶ οἱ ἰδιοκτῆται φορηγίδων, λόγῳ τοῦ πλευρίσματος τῶν πλοίων.

Οὕτω κάθε ἐπάγγελμα τοῦ ὁποῖου ἔστω ἐμμέσως καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἐθίγοντο τὰ συμφέροντα, εἴτε ἐκ τῆς τεχνικῆς προόδου εἴτε ἐκ συγχρονισμοῦ τῶν μέσων ἐργασίας τοῦ Τόπου ἀπέκτιθεν, κατ' ἔθος πλέον τὴν εὐχέριαν νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ Κράτος καὶ νὰ ἀπαιτῇ ὡς δικαίωμα πλέον ἰταμῶς καὶ χωρὶς κανένα συγκρατημὸν φιλοτιμίας καὶ ντροπῆς, δωρεὰς ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ Ταμείου.

Ὡς ἦτο φυσικὸν ἡ εὐκολος αὕτη μέθοδος, συνεργοῦσης τῆς διαχύτου κοινωνικῆς καὶ κρατικῆς δημοκοπίας μετεδόθη ταχύτατα εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα καὶ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς ομάδας. Ἐφθασε νὰ ἐκβιάζηται τὸ Κράτος διὰ συλλαλητηρίων καὶ δι' ἀταξικῶν ἐνεργειῶν νὰ καταβάλλῃ ἀποζημιώσεις εἰς τοὺς γεωργοὺς τοὺς ζημιωθέντας ἐκ χαλάζης ἢ ἐκ πάγου ἢ ἐκ πλημμύρας ἢ ἐξ ἄλλων θεομηνιῶν.

Ἐπόμενον ἦτο, ἡ ἀθλία αὕτη τάσις τοῦ νὰ ἡδονίζόμεθα κατατρώνοντες τὰς ἰδίας μας σάρκας, ἀφ' ἧς στιγμῆς δὲν ἐγένετο προσπάθεια νὰ παταχθῇ ἐν τῇ γενέσει τῆς νὰ διαμορφωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς διαβρωτικὴν τοξίνωσιν τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ ὁργανισμοῦ. Ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς ψυχολογίας τῆς ὁμαδικῆς ἀφιλοτιμίας καὶ ἀναιδείας, τὴν ὁποῖαν αὕτη ἐκαλλιέργησεν, ἐξεπορεύθη κατόπιν ἡ παρασιτικὴ ἔφεσις τῶν κοινωνικῶν ομάδων ν' ἀσφαλίσουν τὴν ἐπαγγελματικὴν τῶν ἀνεπάρκειαν, καὶ τὴν βιωτικὴν τῶν ἀναπη-

ρίαν, δι' εἰσφορῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Οὕτω εἰχομεν τὴν σύστασιν τοῦ Ταμείου Συντάξεως Νομικῶν, ἐναντίον τῆς σκανδαλώδους ἐπιβολῆς τοῦ ὁποῖου ἡ ὑγιὲς κοινὴ γνώμη δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀγανάκτησίν της, εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν δικαιολογημένην δεξιότητα, διότι ἡ δικηγοροκρατία εἰς τὴν τόπον μας δὲν ἀποτελεῖ κενὴν λέξιν, ἀλλ' ἐδραϊὰν πραγματικότητα. Κατέχοντες ὅλα τὰ ἐπίμαχα σημεῖα εἰς τὴν δημοσίαν καὶ τὴν κοινὴν νικὴν ἱεραρχίαν, οἱ νομικοί, εἶχον ὅλα τὰ μέσα νὰ φιμώσουν τὴν κοινωνικὴν δυσφορίαν καὶ νὰ ἐπιβάλλουν ὡς ἐπέβαλον τὸ Ταμεῖον τῶν. Ἠκολούθησε τὸ Ταμεῖον συντάξεως ἱατρῶν καὶ δὲν γνωρίζομεν ποῖων ἄλλων ἐλευθέρων ἐπαγγελματιῶν καὶ ἴσως καταλήξωμεν μίαν ἡμέραν νὰ ἴδωμεν συμπληγνυομένην εἰς συνδικατὸν τὴν συντεχνίαν τῶν στραγαλοπωλῶν διὰ τὴν ἐπιδιώξιν συντάξεων ἢ ἀποζημιώσεων. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ὁ πρυτανισμὸς εὗρε τὴν ἀηδὴν τοῦ κορύφωσιν εἶναι ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῶν σημερινῶν Βουλῶν νόμος, ὁ συριστῶν ταμεῖον συντάξεως βουλευτῶν καὶ γερονσιαστῶν.

Δοθέντος τοῦ αἰσχους τούτου ἡ προσπάθεια τῶν ἐργατῶν ν' ἀσφαλισθοῦν ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἀθώοτατον ἐγχείρημα. Αὐτοὶ ἀσφαλῶς θὰ ζητήσουν ἀσφαλίσεις οἱ ἐπαγγελματίαι. οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἀγρόται καὶ θὰ καταντήσῃ τοιοῦτοτρόπως νὰ παριστάνωμεν ὡς κοινωνικὸν σύνολον, οἱ Ἕλληνες, τὸν κλέπτην, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ ἀσκήται εἰς τὴν δεξιότητα τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκλεπτε τὴν ἰδίαν του σκούφίαν. Ἡ ὑπόθεσις τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων ὀφείλε νὰ μᾶς εἴχε δώσει νὰ αἰσθανθῶμεν τὰς διαλυτικὰς συνεπείας αὐτῆς τῆς ὀλιγῆς πορᾶς πρὸς αὐτοδιαρπαγὴν, διότι μόνον εἰς αὐτοδιαρπαγὴν ἡμπορεῖ νὰ ἀπολήξῃ αὕτη ἡ ἀγέλαία ἔφεσις ὅλων τῶν κοινωνικῶν ομάδων, ν' ἀσφαλίζωνται εἰς βάρος ἀλλήλων καὶ τοῦ συνόλου.

Ἀσφαλῶς δὲ ἐκ τῆς γενικεύσεως τοῦ κακοῦ τούτου θὰ προσέλθῃ μίαν ἡμέραν ἡ γενικὴ καθάαρσις. Ἦδη δὲ ἡ ἀμαρτία ἐπερίσσευσε, πολὺ ὥστε νὰ δικαιοῦμεθα ν' ἀναμένωμεν ὅτι ἐγγὺς εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς ἀνανήψεως.

Πάντως επιτακτική παρίσταται ἡ ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ εἰς ὅλα τὰ ἀδιάφθορα κοινωνικά στρώματα καὶ μεταξὺ τῶν ἡγετικῶν τῆς χώρας δυνάμεων, ὅτι οὐδεμία προσπάθεια κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἱεραρχήσεως θὰ καταστῇ ἐφικτὴ ἐν τῇ χώρᾳ, ἄνευ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀτέγκτου κατανικήσεως τοῦ πρυτανισμοῦ τοῦ ὁποίου δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐκμηδενισθοῦν αἱ κατακτήσεις ἀλλὰ πρέπει κυρίως νὰ συντριβῇ ὁριστικῶς τὸ φθοροποιὸν πνεῦμα, τὸ πνεῦμα τῆς ἀποσείσεως τῆς βιωτικῆς εὐθύνης, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπονομεύει μόνον τὰς ὑλικὰς βάσεις τῆς Κοινωνίας μας ἀλλὰ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν τοῦ ἔθνους ὑπαρξίν.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Ἀναγνώστης μας ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ψηφίσῃ τὸ νομοσχέδιον περὶ Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων, πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἐρωτᾷ ἂν ἔλαβεν αὐτὴ ὑπ' ὄψει, (ὅπως ἀσχέτως μὲ τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα ἡ εἰσαγωγή τοῦ θεσμοῦ τούτου πρόκειται νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀσχέτως δηλαδὴ μὲ τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀναστάτωση, τὴν ὁποίαν θὰ φέρῃ ἀναποδράστως, ἐν τῇ Χώρᾳ, μήπως αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός, ὅτι μετὰ τὴν χρεωκοπίαν καὶ τὴν ἀναστολὴν τῶν καταβολῶν τῶν δανείων μας, ἐρχόμεθα νὰ ἐπιβάλλωμεν νέας φορολογίας, αἵτινες ὑπολογίζεται ὅτι θ' ἀποδώσουν 800 ἑκατομμύρια, διὰ νὰ ἐφαρμόσωμεν πολυτελεῖ πολιτικὴν κοινωνικῆς προνοίας, δὲν θὰ κριθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς τοὺς κύκλους τῶν δανειστῶν μας ὡς ἐλάχιστα συμβιβασόμενον μὲ τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῆς Χώρας, καὶ ὡς ἐρχόμενον εἰς κραυγάζουσαν ἀντίφασιν πρὸς τὰ ἐπιχειρήματα τὰ ὁποῖα ἀνεπτύξαμεν εἰς τὰς διαφόρους Διασκέψεις καὶ ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν; Διατὶ γράφει, ὁ ξένος κομιστὴς ἑλληνικῶν χρεωγράφων, δὲν θὰ δικαιούται νὰ ἀξιόσῃ νὰ προτιμηθῇ ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνας ἐργάτας τοὺς ὁποίους βιάζομεθα νὰ ἀσφαλίσωμεν; Διατὶ δὲν θὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἀφοῦ ἀντέχομεν ὥστε νὰ ὑποβαλλώμεθα εἰς νέας φορολογίας τοιαύτης μάλιστα ἐκτάσεως, διατὶ

νὰ μὴ διαθέσωμεν τὸ προῖδον τούτων κατὰ πρῶτον λόγον εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν χρεῶν μας;» Καὶ προσθέτει. «Τί θ' ἀπαντήσῃ ἡ Κυβέρνησις ἐὰν τεθῇ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ ζήτημα κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὁμολογιούχων τῶν δανείων μας, καὶ τῶν ξένων Κυβερνήσεων; Καὶ δὲν θὰ κλονισθῇ ἄραγε ἡ ἐντύπωσις περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα παρητάξαμεν διὰ νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ἀναστολὴν τῶν πληρωμῶν μας, δὲν θ' ἀμφισβητηθῇ δηλαδὴ ἡ καλὴ μας πίστις ἀπέναντι τῶν πιστωτῶν μας; καίτοι βεβαίως ὡς ὅλοι μας γνωρίζομεν ἡ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν περιήχθη ὁ τόπος μας εἶναι ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπείρως τραγικώτερα παρ' ὅσον καὶ αὐτοὶ οἱ Κυβερνῆται μας ἀντιλαμβάνονται;».

Αἱ ἐρωτήσεις καὶ οἱ φόβοι τοῦ φίλου μας δὲν εἶναι δυστυχῶς ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ἡμπορεῖ κανεὶς ν' ἀψηφᾷ καὶ ν' ἀπορρίπτῃ. Ἀλλ' ἀσχέτως πρὸς τὴν κριτικὴν τῶν ξένων καὶ τῶν δανειστῶν μας, εἰς τὴν ἀπέναντι τῶν ὁποίων στάσιν τῆς ἡ Κυβερνήσεως ἡμπορεῖ καὶ ἐπικαλεῖται καὶ τὰ ἥθη ἐποχῆς—καίτοι βεβαίως μὲ τὰ ἥθη αὐτὰ μόνον πρόσκαιρα ὠφελήματα δύναται κανεὶς νὰ ἐπιτύχῃ,—ἡμεῖς ἐπιμένομεν ὑποστηρίζοντες ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ὀφείλε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν ἀπὸ τὸ παράτολμον ἐγχείρημα τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, εἶναι τὸ ὑγιὲς συμφέρον τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας σὺν τὸ καλῶς νοούμενον συμφέρον τῶν ἐργατῶν. διότι εἰς ἓνα τόπον πτωχότατον ὡς ὁ ἰδικός μας καὶ μόλις ὁργανώνοντα τὰς παραγωγικὰς του δυνάμεις, ἔχοντα δὲ τόσην μεγάλην ἀνάγκην ἐργασίας καὶ ἔργων, ἡ δημιουργία Πρυτανείου προάγει τὴν νωθρότητα, καὶ τὴν ὀκνηρίαν, φονεύει τὴν ἐπιχειρηματικότητα καὶ τὴν βιοποριστικὴν ἐπίνοιαν τοῦ λαοῦ καὶ καταστρέφει ὅλας τὰς δυνατότητας τῆς οἰκονομικῆς ἀνασυγκροτήσεως.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τὸ γεγονός ὅτι αἱ περικοπαὶ καὶ αἱ οἰκονομίαι εἰς τὰ Ὑπουργεῖα Ὑγιεινῆς καὶ

Προνοίας ἤρχισαν μὲ περικοπὰς καὶ καταργήσεις τῶν ἐπιδομάτων τῶν ἐνδεῶν καὶ μὲ ἀποβολὰς τῶν ἀσθενῶν τῶν ἐπιδοτούμενων ἐκ τοῦ δημοσίου Ταμείου ἐκ τῶν διαφόρων θεραπευτηρίων, ἐπροκάλεσε λίαν δικαιολογημένην ἄλλως δυσφορίαν παρὰ τῇ Κοινῇ Γνώμῃ. Ὑπεστηρίξαμεν ἐπιμόνως ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς ὅτι ἡ θέσις εἰς ἣν ἔχει περιελθῇ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Χώρας ἐπέβαλλεν αὐστηροτάτας περικοπὰς δαπανῶν τόσον εἰς τὸ Κράτος ὅσον καὶ εἰς τὴν Κοινωνίαν. Ἐπιμένομεν δὲ ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ Χώρα εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ διέλθῃ μίαν περιόδον σκληροτάτης περισυλλογῆς καὶ στερήσεως καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἔχει ὑποχρέωσιν τὸ Κράτος νὰ δώσῃ πρῶτον ἔργῳ τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς πολίτας. Ὁμολογοῦμεν ἐν τούτοις ὅτι δὲν εἶχομεν φαντασθῇ ποτὲ, ἡ ἀξίωσις τῆς φωτισμένης κοινῆς γνώμης ὅπως ἴδῃ τὸ Κράτος περισυλλεγόμενον καὶ στερούμενον θὰ εἶχε παρεννοηθῇ τόσον τραγικῶς, ὥστε νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς βάρος τῶν ἀποκλήρων καὶ τῶν ἀσθενῶν, ἐκείνων δηλαδὴ πρὸς τοὺς ὁποίους μηδαιναὶ ἄλλως τε εἶνε αἱ χορηγίαι καὶ ἡ ψαλλὶς τῶν οἰκονομῶν θὰ ὀφείλε νὰ ἐπιληφθῇ μόνον ἀφ' οὗ θὰ εἶχον αὐστηρῶς ἐξαντληθῇ ὅλα τὰ περιθώρια τῶν ἐπιβεβλημένων καὶ τῶν δυνατῶν περικοπῶν. Ἀσφαλῶς δὲ ἐὰν αἱ ἀρμόδιαι ὑπηρεσίαι καὶ οἱ ὑπεύθυνοι ὑπουργοὶ δὲν εἶχον ἐκλάβει ὡς ὑπόθεσιν προσωπικῆς μετὰ τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ λαοῦ ἀντιδικίας τὸ ζήτημα τῶν οἰκονομῶν καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἔχνος ἀνδρισμοῦ καὶ γενναιότητος εἰς τὰς ἐνεργείας των, δὲν θὰ ἔφθανε ποτὲ ἡ σειρά εἰς τὰ ἐπιδόματα τῶν ἀπόρων καὶ τῶν ἀσθενῶν διότι πρὶν ἀκόμη χρεωσθῇ νὰ προχωρήσῃ τὸ Κράτος εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ στερηθῇ καὶ νὰ στερήσῃ θὰ εἶχε νὰ περικόψῃ καθαρὰς σπατάλας τόσας, ὅσας θὰ καθίστων περιττὰς τὰς στερήσεις. Μόλον τοῦτο ὑπουργοί, ἀπαντῶντες εἰς τὰ παράδοξα τῶν στερηθέντων τῶν πενιχρῶν ἐπιδομάτων τῶν ἀπόρων, ἔφθασαν νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ κάμουν τίποτε διότι ἂν δὲν εἶχον καταργηθῇ τὰ ἐπιδόματα θὰ ἦσαν ἡναγκασμένοι ν' ἀπολύσουν ὑπαλλήλους. Θὰ ἠθέλαμεν ἐν τούτοις νὰ γνωρίζωμεν ποῖα εἶναι

ἡ ἠθικὴ ἢ ἡ νομικὴ ἀρχή, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ συντηρῇ τὰ πλήθη τῶν γραφειοκρατῶν τὰ ὁποῖα ἐστρατολόγησαν αἱ Κυβερνήσεις, εἰς ἐποχὴν τεταραγμένην, ἀσύντακτον, ἀνιεράρχητον, καὶ θολήν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦ λείπουν οἱ πόροι διὰ νὰ περιθάλπῃ καὶ ν' ἀνακουφίσῃ τοὺς περισσότερον δυστυχοῦντας Ἕλληνας; Καὶ τέλος τίνα προορισμὸν ἔχουν νὰ ἐκτελέσουν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας αἴφνης, ὅταν περικόπτωνται τὰ βοηθήματα καὶ καταργεῖται καὶ ἡ πρωτογενὴς κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς ἐνισχύσεως τῶν ἀπόρων; Ἀλλ' ἴσως λησμονοῦμεν ὅτι, κοινωνικὴ πολιτικὴ ἐν τῇ Ἑλλάδι, εἶναι καὶ ἡ μισθοδότησις τῶν ὑπαλλήλων πολιτικὴ μάλιστα ἐν σχέσει μὲ τοὺς πόρους τῆς χώρας ἐξαιρετικῶς ἐλευθέρως καὶ ἀνετος.

Η ΤΙΜΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ

Δὲν νομίζομεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐπιμείνῃ μέχρι τέλους μὲ τὴν τιμὴν τῶν 6.70 δρ. διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ σίτου. Πέρισυ ἡ ἐξαγορὰ ἐγένετο πρὸς δρ. 6.50 μὲ ὑγιὲς νόμισμα. Φέτο εἰς τιμὴν σταθεροποιήσεως αἱ 6.70 μόλις ἀντιπροσωπεύουν 4 δραχμάς. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ γενικὸς τιμάρθμος δὲν παρηκολούθησε τὴν πτώσιν τοῦ νομίσματος δὲν εἶναι ὅσον ἐκ πρώτης ὀψεως φαίνεται συντριπτικὸν ἐπιχείρημα. Ἦδη ἔχομεν μίαν διαφορὰν, ἐπὶ πλέον ἐν σχέσει πρὸς τὰς πρὸ τῆς ἀρσεως τῆς σταθεροποιήσεως τιμὰς 20—30 ο.ο. Οὐδεὶς δὲ ἡμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ ἀνοδος δὲν θὰ συνεχισθῇ μὲ γοργώτερον ρυθμὸν. Ἡ γεωργία ἐξ ἄλλου ἡ ἐλληνικὴ, ἔχει ν' ἀντιμετωπίσῃ συσσωρευμένας ὑποχρεώσεις μεγάλας ὅπως ἐπίσης ἔχει ἀνάγκην νὰ αἰσθανθῇ κάπως οὐσιαστικὴν τὴν τόνωσιν ἐκ τῆς καλῆς ἐσοδείας διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐργασθῇ μὲ ἠδ-ξημένον ἐνθουσιασμόν. Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ὑπολογίσῃ καλῶς ὅλα αὐτὰ, κυρίως δὲ νὰ σκεφθῇ ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμένον νὰ μὴ δοθῇ εἰς τοὺς γεωργούς, τοιλάχιστον ἢ πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν μετὰ τὴν ἀρσιν τῆς σταθεροποιήσεως ἀνατίμησιν τοῦ ἄρτου, αὐξήσις. Τὸ ζήτημα τῆς

τιμής τοῦ συγκεντρωμένου σίτου ὀφείλει νὰ κοιθῇ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἐξυγιάνσεως τῆς γεωργίας καὶ κυρίως τῆς τονώσεως τῆς ἐφρέσεως πρὸς παραγωγήν. Ὅταν θὰ ἔχουν βελτιωθῇ αἱ συνθῆκαι τῆς σιτοπαραγωγῆς, εἰς τρόπον ὥστε διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως νὰ ἐπιτύχωμεν μικρότερον κόστος, τότε οὔτε οἱ σιτοπαραγωγοὶ θὰ δύνανται νὰ προβάλλουν ἀπαρἀδέκτους ἀξιώσεις, οὔτε ἡ Κοινωνία θὰ εἶναι διατεθειμένη νὰ ὑφίσταται τὰς θυσίας τῆς προστασίας τῆς σιτοπαραγωγῆς αἱ ὁποῖαι ὅμως ὡς ἔχει σήμερον ἡ γεωργικὴ κατάστασις τοῦ τόπου ἀποτελεῖ κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀνάγκην.

Τ' ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Ἡ ἐκδρομὴ τῶν Ἑλλήνων Συνεταιριστῶν εἰς τὰ Θεσσαλικά Ἀμπελάκια δὲν εἶναι κατὰ τὸ σχετιζόμενον μὲ τὰς τουριστικὰς πομπὰς, τόσον συνήθεις εἰς τὰς ἡμέρας μας. Ἀντιπροσωπεύει μᾶλλον ἐφесιν ἐξάρσεως τῶν νεολληνικῶν συνεργατικῶν προσώπων τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων, ἀναδρομὴν εὐλαβῆ εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ιδιοτύπου νεολληνικοῦ ὁμαδισμοῦ, ἡ θαυμασία ἀνθήσις τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει ἀκόμη κατανοηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ ὅσον πράγματι ἦξιζεν. Πλεῖστοι ξένοι μελετηταὶ καὶ θαυμασταὶ τῶν Ἀμπελακίων ἐφαντάσθησαν ὅτι ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν ὁργάνωσίν των τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν Δημοκρατιῶν. Ὑπάρχει πολλὴ πλάνη εἰς τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν τὴν ὁποῖαν ἐξηγεῖ μόνον ἡ ρωμαντικὴ γοητεία τὴν ὁποῖαν ἤσκει εἰς τὰ πνεύματα τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων ἡ κλασικὴ ἐλληνικὴ ἀρχαιότης. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν Δημοκρατιῶν καὶ τῶν νεοελληνικῶν Κοινοτήτων ὑπάρχει ἀδιαφιλονικήτως ἀμεσώτατη σχέσις. Μορφικῶς ἡ Κοινότης εἶναι πράγματι ἡ ἀρχαία δημοκρατικὴ πολιτεία ἐπεξεργασμένη ὅμως διὰ τῆς μακρᾶς καὶ ἀδιαλείπτου πείρας τῶν γενεῶν καὶ πεπληρωμένη περιεχομένου κοινωνικοῦ ἀγνώστου, ἐντελῶς εἰς τοὺς ἀρχαίους.

Ἡ κοινωνικὴ ὑφὴ τῶν νεοελληνικῶν Κοινοτήτων εἶναι φαινόμενον ἐντελῶς νέον, εἶναι ἐπεξεργασία τοῦ χριστιανικοῦ

καθαρώς πνεύματος, ἀναβαπτισμένου εἰς τὰς γησιωτέρας του πηγὰς. Τὸ πνεῦμα τῆς ἐν ἰσότητι ἱεραρχίας καὶ τῆς ἐν ἐλευθερίᾳ εὐθύνης, τὸ ὁποῖον συνήρῳσε τὰς θαυμαστὰς συνεργατικὰς τῆς Θεσσαλίας, τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγώτερον γνωστῶν ἐπαγγελματικῶν συντροφιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πηγάζει ἀμεσώτατα ἀπὸ τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας. Ὡς ἐξωτερικὴ μορφή, βεβαίως διειρημένη μὲ ὅλα τὰ γνωρίσματά της ἡ μορφή τῆς ἀρχαϊκῆς Δημοκρατίας, δημιουργικῶς συντηρημένης καὶ ἀνανεωθείσης τελείως κατὰ τὸ ἐσώτερόν της περιεχόμενον. Ἐὰν ἡ Κοινοτικὴ δημιουργία ἀντιπροσωπεύει τὸ θαυματουργὸν τῆς ἐλληνικῆς κοινωνικῆς ιδιοφυΐας, αἱ θεσσαλικαὶ γεωργοβιοτεχνικαὶ συνεργατικαὶ καὶ αἱ ἐμποροναυτικαὶ τοῦ Αἰγαίου, εἶναι τὰ θαύματα τῶν θαυμάτων τῆς δημιουργίας αὐτῆς. Δὲν εἶναι βεβαίως εὐκόλως ν' ἀποδειχθῇ ποῖα θὰ ἦσαν αἱ περαιτέρω ἐξελίξεις τῶν καταπληκτικῶν αὐτῶν κοινοτικῶν κυττάρων καὶ ποῖα θὰ ἀπέβαινεν ἡ ἐπίδρασίς των, ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ κοινοτικοῦ μας συστήματος ἐὰν ἡ παρεμβολὴ τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων δὲν εἶχε ἀνακόψει τὴν ἐξέλιξιν των. Ἀδιαφιλονίκητον παραμένει ἐν τούτοις τὸ γεγονός ὅτι εἰς τ' Ἀμπελάκια, ἀνακαλύπτουμεν καὶ τώρα ἀκόμη τὰ τεκμήρια μιᾶς νεοελληνικῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία δὲν ἔχει περιορισθῇ εἰς τὸ βιωτικὸν καὶ τὸ παραγωγικὸν ἐπίπεδον ἀλλὰ ἐξεδηλώθη ἀπ' ἀρχῆς μὲ ὅλην τὴν σκληρότητα ἐνὸς συνθέτου ἀναδημιουργικοῦ κινήματος, τοῦ ὁποίου ἡ αἰσθητικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ πλευρὰ δὲν εἶναι ἡ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσα. Ὅσον μικρὰ εἰς χρόνον καὶ διάρκειαν ἐμφανίζεται ἡ ἀναδημιουργία αὕτη, τόσον θαυμαστότεροι εἶναι αἱ πραγματοποιήσεις της. Δι' αὐτῆς τὸ ἔθνος δουλεῖον καὶ ἐν τῇ δουλείᾳ ἐλευθέρων, ἔδωσεν ἀφθάστου ὑπεροχῆς δείγματα τῶν δημιουργικῶν του ἱκανοτήτων. Ἄν ἡ ὕλική βία ἀνέκοψε τὸ ἀναγεννητικὸν ἐκείνο κύμα καὶ ἂν κατόπιν τὸ ἔθνος ἐμπλακνῇ εἰς ξένα καὶ ἀναφομοίωτα συστήματα ζωῆς, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὰς κοινοτικὰς του συνηθείας καὶ ἀπεκόπη ἀπὸ τὰς γησιώως ἐλληνικὰς μορφὰς ζωῆς τοῦτο εἶναι ὑπόθεσις ἄλλη. Καὶ σήμερον

ἀκόμη εἰς τὰ ὑποδειγματικὰ κοινοτικὰ πρότυπα, ἡμποροῦμε ν' ἀνεύρωμεν τὰς γησιῶς καὶ βιωσίμους λύσεις τῶν προβλημάτων ποῦ ἐμφανίζει ἡ ἐκτραπείσα ἐκ τῆς προαιωνίου κοίτης της, ἐθνική μας ζωὴ. Καίτοι δὲ διακρίνομε κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ πομπῶδες εἰς τὴν τελευταίαν συγκέντρωσιν τῶν Ἑλλήνων Συνεταιριστῶν εἰς τ' Ἀμπελάκια, ἡμποροῦμε νὰ χαιρετίσωμεν τὸ γεγονός τοῦτο ὡς στροφὴν πρὸς τὰς ἰδικὰς μας πηγὰς κοινωνικῆς ὁργανώσεως, στροφὴν ἡ ὁποία ἐὰν λάβῃ συνέχειαν εἰς ἐνεργοὺς προσπάθειας, ἡμπορεῖ νὰ διαμορφωθῇ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἀφετηρίαν νέων ἐλληνικῶν δημιουργιῶν.

ΑΙ ΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ

Εἰς τὴν Λωζάννην οὐδὲν ἐπετεύχθη, ἐξ ὧν ἡ παγκόσμιος κοινὴ γνώμη ἀνέμενεν. Ἡ κατ' ἀρχὴν ἐπελθούσα συμφωνία περὶ παρατάσεως τοῦ χρεωστασίου τῶν ἐπανορθώσεων καὶ αἱ ἐπιτροπαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἀνετέθη ἡ ἀνασυνδάλις διὰ τὸ ἄμεσον μέλλον, τῶν συνδεδεισῶν μὲ τὴν διάσκεψιν αὐτὴν ἐλπίδων, δὲν εἶναι εἰμὴ προσπάθεια συγκαλύψεως τῆς ἀδυναμίας τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἐξεύρουν λύσεις βιωσίμους διὰ τὰ ἀγωνιώδη προβλήματα τὰ ὁποῖα τάλαιπωροῦν τὴν σύγχρονον γενεάν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀποτυχία δὲ εἶναι τοσοῦτον μᾶλλον μεγάλη, καθόσον εἰς τοὺς ὑπευθύνους Εὐρωπαίους Κυβερνήτας εἶχε δοθῇ διὰ τοῦ διαγγέλματος τοῦ προέδρου Χοῦβερ πρὸς τὴν διάσκεψιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ ἕνα τεραστίως σημασίας κίνητρον τὸ ὁποῖον διὰ δεξιῶν χειρισμοῦ, ἡδύνατο νὰ μεταβάλλῃ ριζικῶς τὴν ἐν Εὐρώπῃ ψυχολογίαν τῆς ἀποκαρτερώσεως καὶ νὰ δώσῃ πρὸς τὴν ἀνοδὸν τὸ παγκόσμιον φορόνημα. Ὁ κ. Χοῦβερ συνέδεσε διὰ τοῦ διαγγέλματος τοῦ τὸ ζήτημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῶν πρὸς τὴν Ἀμερικὴν πολεμικῶν χρεῶν τῆς Εὐρώπης, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι πάλιν τόσον στενώτατα συνδεδεμένον τὸ ζήτημα τῶν ἐπανορθώσεων. Ὅρθῳ δὲ πρὸς στιγμὴν τὸ παγκόσμιον ἐνδιαφέρον μετέτεθη ἀπὸ Λωζάννης εἰς Γενεύην ἐφ' ὅσον καὶ διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ διὰ τὴν Γερμα-

νίαν παρὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐπίφασιν τὸ ἐπίμετρον τῆς ὅλης μεταπολεμικῆς ἀνωμαλίας κεῖται εἰς τὸ λεγόμενον πρόβλημα ἀσφαλείας. Ἡ περὶ ἀφοπλισμοῦ πρότασις τοῦ ἀμερικανοῦ προέδρου ἀνεκίνει ἀκριβῶς τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας τῶν ἀνίσως ἐξωπλισμένων εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, ἀπὸ τῆς οὐσιαστικώτερας του πλευρᾶς καὶ χωρὶς νὰ θίγῃ οὐδεμιᾶς ἰδιαιτέρως δυνάμεως τὸ κύρος καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν.

Τὸ γεγονός ὅτι δὲν συνήντησε οἶαν ὄφειλεν ἀπήχησιν τὸ διάβημα τοῦ κ. Χοῦβερ οὐδόλως μειώνει τὴν ἀξίαν τῆς πρωτοβουλίας του, τοῦναντίον παρέχει διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἀποθαρρυντικῶς χαμηλὸν τὸ μέτρον αἰσθήσεως τῆς ἱστορικῆς τῶν εὐθύνης, ἐκ μέρους αὐτῶν τῶν ἡγετῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν Ἐθνῶν. Ἡ Εὐρώπη κινδυνεύει νὰ καταποντισθῇ ἐκ τῆς ἀνανδρίας τῶν ἡγετῶν της. Τοῦτο δὲν ἐπιστοποιήθη μόνον εἰς τὴν Γενεύην ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Λωζάννην. Ἡ οἰκονομικὴ διάσκεψις ἐναυάγησε προσκρούσας εἰς καθαρὰς καὶ πανθομολογουμένας πλάνας. Εἰς τὴν πλάνην τῆς Γαλλίας νὰ ἐπιμένῃ νὰ διαδραματίζῃ τὸν ρόλον νικητορίας, ὅταν εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἡ νίκη δὲν ἦτο ἰδική της, ἀλλὰ προῖον παγκοσμίων συνδυασμῶν οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε θὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ εἰς τὴν αὐταπάτην τῶν γερμανῶν οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἐπιδιώκουν ν' ἀνακτήσουν πλήρη ἰσότητά διὰ τὴν χώραν μετὰ τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν, νομίζουσιν ὅτι εἶνε δυνατόν οἱ λαοὶ αὐτοὶ μὲ τὰς προσπάτους ἀναμνήσεις τῶν πολέμων νὰ ἐπιτρέψουν τὴν διάρρηξιν τοῦ κλοιοῦ τῶν συνθηκῶν ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιορίσαν τὴν Γερμανίαν, ἐνόσφ δὲν θὰ λάβουν ἀπὸ τὰς καὶ στερεὰς ἐγγυήσεις περὶ τῆς ἀσφαλείας των διὰ τὸ ἐγγὺς τοῦλάχιστον μέλλον. Ἡ εὐρωπαϊκὴ συνεννόησις δὲν εἶναι κατὰ ἀδύνατον. Ἀπαιτεῖ ὅμως θυσίας γενναίας καὶ πνεῦμα ἡγετικὸν εὐρύ καὶ διαύγειαν ἱστορικῆς συνειδήσεως μεγάλην. Οἱ ἡγέται ὅμως τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ ἐκεῖνοι ἀκόμη ποῦ βλέπουν καθαρά καὶ ἔχουν ἐπίγνωσιν σαφῆ τῶν ἱστορικῶν εὐθυνῶν, εἶναι αἰχμάλωτοι τῶν λαϊκῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα πάλιν οἱ ἱδιοὶ δημοκοποῦντες ἐκαλλιεργήσαν. Διὰ

τοῦτο οἱ ἄνδρες οἱ ὅποιοι θ' ἀνελάμβανον νὰ χειραγωγήσουν ἀπὸ τὸ σημερινὸν ἀδιέξοδον τὴν Εὐρώπην θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχον τὸ σθένος νὰ παλαίσουν ἐντὸς τῶν ἰδίων των χωρῶν ἕκαστος, διὰ νὰ κατανικήσουν τὰς μεταπολεμικὰς λαϊκὰς πλάνας καὶ προλήψεις. Μὲ αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν μόνον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιχειρηθῇ κατὰ βιώσιμον εἰς τὸ διεθνὲς ἐπίπεδον. Ἀλλ' εἰς τὴν Εὐρώπην σήμερον ἐκεῖνο ποῦ ὀλιγώτερον ἐπιχειροῦν νὰ ἐπιτύχουν οἱ κυβερνήται εἶναι ἡ αὐστηρά καὶ ἐλλεικρινὴς ἐξήγησις μὲ τοὺς λαοὺς των. Τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸν φοβερώτερον κίνδυνον, διότι παραισθητοῦντες καὶ φαντασιούμενοι οἱ λαοί, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ πράγματα χάνουν τὸ αἶσθημα τῆς πραγματικότητος καὶ ὠθοῦνται πρὸς καταστροφάς.

ΣΙΩΠΗΛΟΝ ΚΑΙ ΕΥΠΕΙΘΕΣ

Ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ ἀποδοθεῖσα εἰς τὰς περὶ κινήσεως τῶν στελεχῶν τοῦ στρατοῦ φήμας σημασία ὑπερβάλλει τὰ πράγματα. Ἡμεῖς προτιμῶμεν αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴν, ὅχι διότι μᾶς ἀνησυχεῖ ὀλιγώτερον ἢ ἄνωμαλία τῶν ἀναρμοδιῶν στρατιωτικῶν ἀναμίξεων εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς χώρας, ἀλλὰ διότι ὁδηγούμενοι ὑπὸ τῆς κεκτημένης πείρας, δὲν δικαιούμεθα ν' ἀπατώμεθα ὡς πρὸς τὰς προθέσεις, ἔτι δὲ μᾶλλον ὡς πρὸς τὰ ἐλατήρια τῶν λεγομένων στρατοκρατικῶν κινήσεων ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας. Ἡμεῖς δὲν πιστεύομεν εἰς τὴν δυνατότητα αὐτοτελοῦς στρατοκρατικῆς κινήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιοῦτον τι θὰ ἦτο πρωτοφανὲς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα στρατοκρατικῶν παρεμβολῶν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας ζωὴν, δὲν ἔχομεν ὅμως οὔτε μίαν περίπτωσιν στρατιωτικοῦ κινήματος, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου νὰ μὴ ἐνήργουν πολιτικοὶ σκηνοθέται. Φρονοῦμεν ἄρα, ὅτι διαφόρως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν τὰ πράγματα εἰς τὴν σημερινὴν περίπτωσιν. Δὲν σημαίνει δὲ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ὡς τινὲς ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὅπισθεν τῶν παραγοντικῶν ζυμώσεων τοῦ μηνὸς τούτου, κινεῖται ἡ Κυβέρνησις καὶ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Μία τοιαύτη εἰκασία δὲν εἶναι ἀμέτοχος ἀuthαιρεσίας. Τὸ γεγονός ὅτι, αἱ περιπέτει-

αι τοῦ κόμματος τούτου εὐρίσκουν ζωντανὰ ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν στελεχῶν τοῦ στρατοῦ εἶναι φυσικώτατον. Ἡ σύνθεσις τῶν σημερινῶν στελεχῶν τοῦ στρατεύματος εἶναι ἀποτέλεσμα πολιτικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον περιστατικῶν. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ἂν ἡ μεγάλη μερὶς τῶν στελεχῶν τοῦ στρατοῦ ἀποβλέπῃ μετὰ τινος δέους εἰς τὰς μεταβολὰς τῶν πολιτικῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς κοινῆς γνώμης, ὅσας διαπιστοῦνται τοιαῦται. Ἡμποροῦμεν συνεπῶς νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ στρατοκρατικὴ κίνησις ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῶν σαφῶν ἐνδείξεων μεταστροφῆς τοῦ λαϊκοῦ φρονήματος κατὰ τρόπον δυσμενῆ διὰ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Ὁ φόβος διὰ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐνδέχεται νὰ ἐξεδηλώθῃ αὐτομάτως εἰς τὰς τάξεις τῶν στελεχῶν, δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον καὶ νὰ ἐκκηλληρευθῇ καταλλήλως ἐκ μέρους πολιτικῶν στοιχείων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο βεβαίως δὲν προϋποθέτει ἀπαραιτήτως καὶ ἀνάμιξιν τοῦ κόμματος διὰ τῶν ὑπευθύνων του ὁργάνων. Τὸ γεγονός πάντως ὅτι ἐσημειώθη κίνησις καὶ ἐγένετο αὕτη ἀντικείμενον τόσης εὐρείας συζητήσεως εἰς τὸν τύπον, οὔτε τὴν φήμην μας ὡς εὐσταθούς πολιτείας ἀλλ' οὔτε τὸ κύρος καὶ τὸ γόητρον τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος θεραπεύει. Κρίνων ἐκ τῶν φημῶν καὶ ὅχι ἐκ τῶν φημῶν μόνον ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων, τὰ ὅποια ἐπέβαλον τὴν διενέργειαν ἀνακρίσεων μεταξὺ τῶν στελεχῶν τοῦ στρατοῦ, δὲν δύναται δυστυχῶς κανεὶς νὰ συναγάγῃ ἐνθαυρντικὰ συμπεράσματα διὰ τὴν ἐσωτερικὴν συνοχὴν καὶ τὴν πειθαρχίαν ἐν τῷ στρατεύματι. Στρατὸς ὅμως ἀσύντακτος καὶ ἀπειθαρχητός δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ κανένα προορισμὸν. Λυπούμεθα, διότι ἡ ἀπλὴ καὶ στοιχειώδης αὐτὴ ἀλήθεια δὲν ἐγένετο ἀκόμη κοινὴ συνείδησις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἄλλως οἱ μὲν πολιτικοὶ θὰ εἶχον μάθει νὰ εὐλαβοῦνται περισσότερον τὴν λεπτὴν θέσιν τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ θὰ εἶχον προσηλωθῇ ἐμμόνως εἰς τὸν φυσικὸν των ρόλον, νὰ καταστήσουν τὸν στρατὸν ὅτι ὤφειλε καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι, σιωπηλὸν δηλαδὴ καὶ εὐπειθὲς ὄργανον τῶν Βουλῶν τοῦ ἔθνους.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ Διάσκεψις τῆς Λωζάννης.— Τὴν 16ην Ἰουνίου συνήλθεν εἰς τὴν Λωζάννην ἡ διάσκεψις τῶν ἐπανορθώσεων ἢ συγκληθεῖσα ὑπὸ τῶν πιστωτικῶν δυνάμεων, διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν διακυβερνητικῶν χρεῶν καὶ τῶν ἐπανορθώσεων κατόπιν τῆς καταφανοῦς χρεωκοπίας τοῦ σχεδίου Young. Κατ' αὐτὴν ἀντεπροσωπεύθησαν ἡ Γαλλία διὰ τοῦ Herriot, ἡ Ἀγγλία διὰ τοῦ Mac Donald καὶ τοῦ Jhon Simon, ἡ Ἰταλία διὰ τοῦ Grandhi ἡ Γερμανία διὰ τοῦ Von Pappen. Ἐξ ἀρχῆς ἡ διάσκεψις κατήρτισε τὰς ἐπιτροπὰς της, μίαν διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐπανορθώσεων καὶ μίαν διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς οικονομικῆς καταστάσεως τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς λήψεως μέτρων διὰ τὴν νομισματικὴν καὶ δημοσιονομικὴν τῆς ἀνόρθωσιν. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη συνεδριάσεων, ἡ διάσκεψις ἀντεμετώπισεν ἀποφασιστικῶς τὸ ζήτημα καὶ οὕτω τὴν 18ην ἡ διάσκεψις ἀπεφάσισε τὴν ἐκ νέου ἀναστολὴν τῶν ἐπανορθώσεων ὡς καὶ τῶν διακυβερνητικῶν χρεῶν, ὅπως ἐν τῷ μεταξὺ δοθῇ καιρὸς εἰς τὰς συμμετεχούσας δυνάμεις καὶ ἐπιδιώξουν ὀριστικὰς λύσεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρξαντο ἰδιαίτεροι συνεννόησεις μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπειῶν καὶ εἰδικῶς τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς διὰ τὴν ἐξεύρεσιν βάσεως πρὸς ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἐπρωτάθῃ, τεθείσης ὡς βάσεως τῆς ἀδυναμίας τῆς Γερμανίας νὰ πληρώσῃ, ἡ χορήγησις ἐμπορικῶν εὐνοιῶν εἰς τὰς πιστωτριάς, οὕτως ὥστε ἀφ' ἐνὸς νὰ κινήθῃ τὸ ἐμπόριον, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ αἱ πιστωτρίαι νὰ κερδίσουν ἐκ τῶν ἐξαγωγῶν των, ὅτι ἀπώλεσαν ἐκ τῆς ἀναστολῆς καὶ τῆς

ἐνδεχομένης διαγραφῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Τέλος ἡ ἀπόφασις τῆς διαγραφῆς τῶν ἐπανορθώσεων ἐλήφθη κατ' ἀρχὴν, ὑποστηρικθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ συγκατατεθείσης τελικῶς καὶ τῆς Γαλλίας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως καὶ αὐτὴ μὴ πληρώσῃ τὰ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν χρέη της καὶ ὑπὸ τινὰς ἄλλους πολιτικοοικονομικοὺς ὁρους ἀφορῶντας τὴν Γερμανίαν. Αἱ λεπτομέρειαι θὰ διακανονισθοῦν ἤδη εἰς ἰδιαίτερας συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἀντιπροσωπειῶν, αἵτινες καὶ συνεχίζονται εἰσέτι. Ἡ διάσκεψις θὰ ἐξακολουθήσῃ ἤδη τὰς ἐργασίας ἐξετάζουσα τὴν οικονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν κατάστασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ εἰδικώτερον τὰ μέτρα ἀνορθώσεως τῶν μικρῶν κρατῶν.

Περὶ τὸ τέλος ὅμως τῆς διασκέψεως διεισπύσθη βαθυτάτη διαφωνία μεταξὺ τῶν γαλλικῶν καὶ τῶν γερμανικῶν ἀπόψεων, ὡς πρὸς τὴν ἐξακολουθήσιν καταβολῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Εἰς τοὺς κύκλους τῆς Λωζάννης ἐπεκράτησεν ὡς ἐκ τούτου ἀπαισιοδοξία καὶ ὡς φυσικώτερος λύσις φαίνεται ἡ ἀναβολὴ τῆς διασκέψεως διὰ τὸ φθινόπωρον.

Ἡ διάσκεψις τοῦ ἀφοπλισμοῦ.— Ἡ διάσκεψις τῆς Γενεύης, ἐξακολουθεῖ κατ' ὅλον τὸν Ἰούνιον τὰς ἐργασίας της, ἀσχοληθεῖσα μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων ἀντιπροσωπειῶν ὑποβληθέντων σχεδίων. Ἰδιαίτερος ἡσχολήθη μὲ τὴν μελέτην τοῦ γαλλικοῦ σχεδίου περὶ ἀσφαλείας κλπ. ὡς καὶ τῶν γερμανικῶν ἀντιπροτάσεων περὶ πλήρους ἰσοτιμίας δυνάμεων, τὰς ὁποίας ὑπεστήριξεν ἐκθύμως καὶ ἡ Ἰταλία διὰ τοῦ κ. Γκραντι. Ἐπίσης ἐ-

μελετήθησαν και αι προτάσεις του κ. Λιτβίννοφ περί καταργήσεως των έτιθετικών όπλων και περιορισμού εις το ελάχιστον των έξοπλισμών παραπεμφθείσαι είτα εις την άρμοδίαν επιτροπήν. Προς την διάσκεψιν αποστέλλονται διαρκώς έξ όλων των μερών εκκλήσεις υπέρ του άφοπλισμού, βαθιτάτην δ' έντύπωσιν έπροξένησε μία εκκλησις, ύπογεγραμμένη, παρ' όλων των άνωτέρων άγγλων κληρικών. Γενομένης συζητήσεως εις τας τεχνικάς επιτροπάς περί του ποιοτικού άφοπλισμού ή Γερμανία έπρότεινεν όπως εις τον άφοπλισμόν περιληφθούν ως επιθετικά όπλα τα τηλεβόλα διαμετρήματος μεγαλυτέρου των 7.7. τά τάνκς. τα θωρηκτά άνω των 10.000 τόννων, τα ύποβρύχια και τα άεροπλάνα,

Περί το τέρας των συζητήσεων της διασκεψέως της Γενεύης επί των προταθέντων σχεδίων, ο παρ' αυτώ αντιπρόσωπος της Αμερικης, υπέβαλε κατ' έντολήν του του προέδρου Χούβερ, σχέδιον περί μειώσεως κατά το 1/3 όλων των πολεμικών προϋπολογισμών. Έν τω σχετικώ διαγέλματί του ο κ. Χούβερ, συνδέει άμέσως την διά τον άφοπλισμόν πρότασίν του, με το ζήτημα των έπανορθώσεων και των χρεών, διευκρινίζων ότι ή Αμερική ουδέποτε θά στέρξη εις την διαγραφήν των έπανορθώσεων και των χρεών, έφ' όσον τα εύρωπαϊκά κράτη δέν συγκατατεθούν εις την μείωσιν των πολεμικών προϋπολογισμών, διότι δέν είναι δυνατόν να διαθέση ή Αμερική χρήματα άτινα δικαιούται διά να έξοπλισθούν επί μάλλον οι Ευρωπαίοι. Την πρότασιν του κ. Τζίμπσον έσπευσαν να ύποστηρίξουν ή Ιταλία, ή Γερμανία και ή Ρωσία, έν τέλει δέ και ή Αγγλία μέ τινας επιφυλάξεις άφορώσας τας ναυτικές της δυνάμεις.

Έναντίον της προτάσεως Χούβερ έτέθη μόνον ή Γαλλία επικαλουμένη την άσφαλείαν της, ο δέ αντιπρόσωπος της κ. Μπωνκούρ, προσεπάθησε να συνδέση το σχέδιον με κίνδυνον της ισχύος του σιμου Briand-Kellog, μη κατορθώσας όμως να πείση περί τούτου ουδεμίαν εκ των αντιπροσωπειών. Ήδη εξακολουθεί ή συζήτησις επί της αμερικανικής προτάσεως, ως και ή μελέτη των τεχνικών ζητημάτων από τας άρμοδίας ύποεπιτροπάς.

Έλπίζεται ότι τελικώς θά αποδεχθῇ και ή Γαλλία μετά των δεσυφόρων της κρατών την αμερικανικήν άποψιν, ήτις ούτω θά αποτελέση και την βάση των περαιτέρω συζητήσεων.

Η συμφωνία Αγγλίας και Αμερικης.—Μεταξύ Αγγλίας και Αμερικης υπεγράφη την 4 Ιουνίου συμφωνία, περί κατιβολής εκ μερους της Μ. Βρετανίας εις την Αμερικήν των άνασταλόντων διά του χρεωστασίου Χούβερ πολεμικών χρεών, εις δέκα ετησίαις δόσεις. Αι δόσεις αυται θ' αρχίσουν καταβαλλόμεναι από του τρέχοντος μηνός, ο δέ τόκος των ωρίσθη εις 4 ο/ο. Ανάλογον συμφωνίαν υπέγραψαν ήδη ή Γερμανία, ή Ούγγαρία, ή Φινλανδία και ή Ελλάς. Έτερα δέ δέκα κράτη έδήλωσαν ότι θά προσχωρήσουν εις την συμβιβαστικήν αυτήν λύσιν. Πάντως το ζήτημα θά ρυθμισθῇ τελικώς με την οριστικήν ρύθμισιν των έπανορθώσεων και των χρεών, ή οποία αναμένεται πλέον κατά φθινόπωρον.

Η άρρωγή των μικρών κρατών.—Παρ' όλας τας συζητήσεις αυτινες έλαβον χώραν εις την Λωζάνην και τας εκκλήσεις τας όποιαις άπηύθυναν προς την διάσκεψιν, τα οικονομικώς κινδυνεύοντα κράτη, δέν κατορθώθη να προωδύση ούτε κατά έν βήμα, το ζήτημα της άρρωγής των μικρών κρατών. Εκείνο το σημείον εις το όποιον άλλωστε συμφώνησεν έξ αρχής ή διάσκεψις, ήτο ότι έπρεπε να χορηγηθῇ άμεσος και γενναία άρρωγή προς την Αυστρίαν, ή οποία εκινδύνευσεν από στιγμής εις στιγμήν να χρεωκοπήση. Το προς την Αυστρίαν δάνειον θά δοθῇ εκ μερους της Αγγλίας, Γαλλίας, Ιταλίας και Γερμανίας. Περί της προς τα άλλα μικρά κράτη άρρωγής, ουδέ και συνεζήτησεν ή διάσκεψις.

Η κατάσταση εις την Απω Ανατολήν.—Σποραδικώς εξακολουθούν εις την Μαντζουρίαν αι συγκρούσεις μεταξύ των Κινεζικών ιδίως και των Μαντζουριανών στρατευμάτων, εις τας όποιαις ένίοτε επενέβαινον και οι Ιάπωνες. Τελευταίως σημειώθησαν και είσβολαι εις την περιφέρειαν Σιν Τσάν της Αυτικής Κίνας Ουβετανού στρατού, τας όποιαις ο κινεζικός στρατός δέν ήδυνήθη να αποκορύση. Πλη-

ροφορίαί τινές απέδιδον την έπιστράτευσιν του Ουβέρ εις ύποκίνησιν άγγλικήν έναντίον της Κίνας, αλλά δέν έπεβεβαιώθησαν. Έξ άλλου ή Ρωσία τηρεῖ πάντοτε έφεκτικήν στάσιν, πυκνώνουσα τας στρατιωτικάς συγκεντρώσεις εις το Βλαδιβοτόκ, επί τη προόψει Ιαπωνικής επιθέσεως. Η Κυβέρνησις του Νάνκιν εξακολουθεί άρνούμενη άναγνώρισιν εις την Μαντζουριανήν Δημοκρατίαν.

Εις την Γερμανίαν.—Μετα την παραίτησιν του κ. Μπρύνιγκ, ο Πρόεδρος του Ράιχ ανέθεσε την έντολήν του σχηματισμού της νέας Κυβερνήσεως εις τον Φόν Πάππεν, ο όποιος και έσχημάτισε πράγματι την νέαν κυβέρνησιν, ήτις και προσελθούσα εις το Ράιχσταγκ μετά τας προγραμματικάς αυτης δηλώσεις, ανέγνωσε διά του καγκελαρίου το διάταγμα της διαλύσεως του Ράιχσταγκ και της προκηρύξεως νέων εκλογών. Έν τω μεταξύ ή νέα κυβέρνησις θά κυβερνᾷ δικτατορικώς δι' αναγκαστικών διαταγμάτων, έξ ών εξέδωκεν ήδη μερικά ρυθμίζοντα την οικονομικήν και δημοσιονομικήν κατάστασιν, ως και διάταγμα καταργούν το προγενέστερον διάταγμα της κυβερνήσεως Brüning, δι' ου άπηγορεύετο εις τους εθνικοσοσιαλιστάς να φέρουν στρατιωτικάς στολάς, το όποιον και ήρχισε έφαρμοζόμενον έν Πρωσσία. Εις τα κράτη όμως της νοτίου Γερμανίας και ειδικώτερον εις την Βαυαρίαν, αι οικειαι κυβερνήσεις ήρνήθησαν την έφαρμογήν του νέου διατάγματος, επί τω λόγω ότι δέν ύποχρεούνται να εφαρμόζουν όλα τα διατάγματα της κυ-

βερνήσεως του Ράιχ, αλλά μόνον τους νόμους. Το αληθές είναι ότι ή Βαυαρική κυβέρνησις μη θέλουσα τα εφαρμόση το διάταγμα, έφοβήθη την ανανέωσιν των έμφυλίων άγώνων και των συγκρούσεων μεταξύ των εθνικοσοσιαλιστών και των κομμουνιστών, αι όποιαι καθημερινώς λαμβάνουν χώραν εις όλας τας πόλεις. Ήδη οι εθνικοσοσιαλισται ζητούν παρὰ της Κυβερνήσεως την κήρυξιν του στρατιωτικού νόμου και την διάλυσιν του κομμουνιστικού κόμματος.

Εις την Ισπανίαν.—Η κατάσταση εις την Ισπανίαν εξακολουθεί να είνε πάντοτε ταραχώδης. Απεργίαι και συγκρούσεις λαμβάνουν χώραν καθημερινώς εις την Βαρκελώνην και τας πόλεις της νοτίου Ισπανίας. Δυναμιστικαι άπόπειραι έλαβον χώραν εις την Χάκα, την Αλγεσίραν και την Αλμέρια. Εις το Μπίλμπασο ή αστυνομία προσεβη εις την σύλληψιν όλων των υπόπτων δι' ανατροπικήν προπαγάνδαν ξένων. Προς τούτοις ή Ισπανική κυβέρνησις έδημοσίευσε διάταγμα, έν συνεπεία προς τας αποφάσεις της Συντακτικής συνελεύσεως διά του όποιου περιέρχεται εις το κράτος, άπασα ή έν Ισπανία κινητή και άκίνητος περιουσία του τέως βασιλέως Αλφόνσου, κατάσχονται δέ εις Ισπανικάς τραπέζας καταθέσεις του. Τελευταίως παρετηρήθη ποιά τις έντασις της φιλομοναρχικής κινήσεως έν Μανδρίτη, ή οποία όμως κατεστάλη προτού καν εκδηλωθῇ, ληφθέντων υπό της κυβερνήσεως των καταλλήλων προς αντιμετώπισιν της μέσων.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η έσωτερική πολιτική κατάσταση κατὰ τον παρελθόντα μήνα υπήρξε ζωηρωτάτη. Ένισχυομένη δέ και από τας διαρκώς άπειλουμένας ή πραγματοποιηθείσας άπεργίας και από τας φήμας περί εκρήξεως στρατιωτικού κινήματος, παρουσίασεν έξαιρετικόν ένδιαφέρον. Ός γνωστόν ή κυβέρνησις Παπαναστασίου μετά παρα-

μόνην μόλις εβδομάδος παρητήθη, ο δέ Πρόεδρος της Δημοκρατίας, καλέσας τον κ. Βενιζέλον ως αρχηγόν της πλειοψηφίας, του ανέθεσε τον σχηματισμόν της νέας κυβερνήσεως ήτις άπετελέσθη έξ αυτού, του κ. Μιχαλακοπούλου ως αντιπροέδρου και των κ.κ. Γονατά, Τσιριμώκου, Χαβίνη, Πετρίδη, Βασιλειάδη, Κουτσο-

πετάλου, Κωστοπούλου, Βαρβαρέσσου, Βαλαλά, Βαρδοπούλου, Εύριπαιου, Κογεβίνα και Λέοντος Μακκά. Η σύνθεσις τῆς νέας κυβερνήσεως προεκάλεσεν ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν κύκλων τῶν Φιλελευθέρων, δυσφορίαν διότι παρηγκωνίσθησαν ἐκ τῆς κυβερνήσεως διάφοροι παράγοντες τοῦ κόμματος, ἔχοντες περισσότερα δικαιώματα συμμετοχῆς εἰς τὴν κυβερνήσιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐσημειώθησαν ἀθροαί ἀποσχιρτήσεις, ἀπειθαρχαί καὶ ῥήγματα εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Τὴν 8ην Ἰουνίου, ἡ κυβερνήσις παρουσιάσθη πρὸ τῆς βουλῆς καὶ ἔλαβε τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς πλειοψηφίας, τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀποσχόντων. Εἰς τὰς προγραμματικὰς δηλώσεις τῆς κυβερνήσεως ὁ κ. Βενιζέλος, ἐτόνιζεν ὅτι θὰ ἐψηφίζετο τὸ νομοσχέδιον περὶ κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς μετὰ τὴν διάσκεψιν τῆς Λωζάννης, ὡς καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῆς χρήσεως 1932—1933. Ἐδήλωσεν ἐπίσης ὅτι αἱ ἐκλογαὶ θὰ ἐνηργούντο ἀνυπερθέτως κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου ἢ ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Ἐπὶ τοῦ σημείου μάλιστα τούτου ἔλαβε χώραν καὶ μία παρεξήγησις μεταξὺ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καθ' ὅσον ὁ πρῶτος ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ τροποποιήσῃ τὴν δήλωσίν του ταύτην καὶ νὰ ὀρίσῃ ὡς χρόνον ἐνεργείας τῶν ἐκλογῶν τὸ τέλος Σεπτεμβρίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἀρχηγῶν, ὡς προσπάθεια παρεκκλίσεως τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν λαϊκὴν ἐτυμηγορίαν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατηγοροῦσαν τὴν κυβερνήσιν ὡς ἀνακαλοῦσαν τὰς ὑποσχέσεις της καὶ προετοιμάζουσαν τοιοῦτοτρόπως εὐνοϊκὰς συνθήκας ἐκλογικῆς δι' αὐτὴν ἐπιτυχίας.

Ἡ Βουλὴ διακόπτουσα τὰς ἐργασίας, ἐψηφίσε τὴν πρὸς τὴν κυβερνήσιν νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν, εἰς τὴν ὁποίαν περιελήφθησαν καὶ τὰ νομοσχέδια : περὶ λήψεως παντὸς μέτρου ἀφορῶντος εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος. Περὶ συμπληρώσεως τοῦ νόμου περὶ προστα-

σίας τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος καὶ τὸ περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου 3616 περὶ στρατιωτικῆς ἱεραρχίας καὶ προβιβασμῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα τῆς συγκλήσεως τῆς διασκέψεως τῆς Λωζάννης καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ἡγηθῇ ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως κ. Μιχαλακόπουλος, δεδομένου ὅτι ὁ κ. Βενιζέλος ἐκωλύετο. Πράγματι τὴν 15ην Ἰουνίου, ἡ ἀντιπροσωπεία ἀνεχώρησε διὰ Λωζάννην. Συγχρόνως ὁ κ. Βενιζέλος, ἐξεδήλωσε καὶ τὴν διάθεσιν τῆς τροποποιήσεως τοῦ Συντάγματος, με ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν εὐρύνσιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν ὀριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀρθ. 48 τοῦ συντάγματος τῆς Βαϊμάρης. Ἡ διάθεσις αὕτη τῆς κυβερνήσεως ἐξεδηλώθη ἐπισημότερον ἀποκρυσταλλωθεῖσα εἰς τὴν σύστασιν κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀναθεωρητέων ἀρθρῶν τοῦ Συντάγματος. Ἐν τῷ μεταξὺ διάφοροι εἰδήσεις ἀλλὰ καὶ ἐπίσημοι διαπιστώσεις, ἔφερον ὡς ἐπικειμένην τὴν σύστασιν στρατιωτικοῦ συνδέσμου διὰ τὴν προστασίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἐν περιπτώσει ἐκλογικῆς νίκης τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, ἡ δὲ προηγηθεῖσα ἀντιπειθαρχικὴ ἐκδήλωσις τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἀεροπορίας ἐθεωρήθη ὡς προανάκρουσμα τῆς τριαύτης κινήσεως. Αἱ φῆμαι αὗται ἐκτὸς τῆς ἀνησυχίας τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἐξήγειραν καὶ ὁλόκληρον τὸν πολιτικὸν κόσμον τῆς χώρας ἐναντίον τῆς κυβερνήσεως, ἥτις κατηγορήθη διὰ δημοσιευμάτων καὶ διὰ δηλώσεων τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, ὡς ὁποκινοῦσα τὸν στρατὸν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν πολιτικὴν, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν προσφυγὴν εἰς τὰς ἐκλογάς. Συγχρόνως ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐξήτησεν ἀπὸ τὸ Λαϊκὸν κόμμα ὅπως ἐγκαταλείψει τὰς ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ ἐπιφυλάξεις του, φέρεται δὲ ὡς βέβαιον ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Λαϊκοῦ κόμματος θὰ προβῇ προσεχῶς εἰς ἀνάλογον δήλωσιν. Ἡ δὲ κατ' ἐπίσημον κυβερνητικὴν ἀνακοίνωσιν αἱ ἐκλογαὶ ὁρίσθησαν διὰ τὴν 27ην Σεπτεμβρίου.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ Διεθνὴς Τράπεζα Βασιλείας.

Κατὰ τὴν χορῆσιν 1931 1932 τὰ ἀκαθάριστα κέρδη τῆς Τραπεζῆς Διεθν. Διακανονισμῶν ἀνῆλθον εἰς 19.400.322 ἐλβετικά φράγκα ἔναντι 15.143.395 τῆς παρελθούσης χρήσεως, τὰ δὲ καθαρὰ εἰς 15.182.818 ἔναντι 11.186.521. Διὰ τὸ μέρισμα 60/o διετεῖθησαν 6.446.770 ἐλβετικά φράγκα.

Εἰς τὴν σχετικὴν ἐκθεσίν του ὁ διοικητὴς τῆς Τ. Δ. Δ. ὑπολογίζει εἰς 30 ἑκατομμύρια ἐλβετικῶν φράγκων τὸ ποσὸν τῶν κεφαλαίων ἅτινα ἐν διαστήματι ἐνὸς ἔτους ἀπεσύρθησαν τῆς κυκλοφορίας ἀκινήτοποιηθέντα περιπλανώμενα εἰς τὰς διαφόρους χώρας πρὸς ἀναζήτησιν ἀσφαλούς καταφυγίου. Κατηγόρησε δὲ τὰ ἐπιβληθέντα μέτρα ἐλέγχου τοῦ συναλλάγματος, ὡς παραλύσαντα τὸ διεθνὲς ἐμπόριον καὶ παρεμποδίσαντα τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τῶν οικονομικῶν δυνάμεων ἀπὸ τοῦ ν' ἀποκαταστήσῃ μίαν φυσικολογικὴν ἰσορροπίαν. Τὴν θεραπείαν τῆς καταστάσεως ἀναζητεῖ ὁ κ. Μὰκ Γκάρα εἰς μίαν συνεργασίαν τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ἢ καλύτερον εἰς μίαν ἐνεργὸν καὶ συντονισμένην δρᾶσιν τῶν κυβερνήσεων.

Ἡ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Ὁ χρυσὸς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἀγγλίας ἠδύθη ἀπὸ τῆς 15 Ἰουνίου κατὰ 2.758.426 λίρας, ἀνελθὼν οὕτω εἰς 135.219.931 λίρας χρυσᾶς. Ἡ κυκλοφορία τῶν Τραπεζογραμματίων ἠδύθη κατὰ 187.487 λίρας, ἀνελθούσα εἰς 357.425.646 λίρας. ἀποθεματικὸν τῆς Τραπεζῆς ἀνῆλθεν εἰς 52.795.285 λίρας χρυσᾶς. Ἐπομένως ἡ ἀναλογία τοῦ καλύμματος ἀνῆλθεν εἰς 37.15 o/o ἔναντι 34.66 o/o τῆς 1 Ἰουν.

ΑΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΑΙ

Κατὰ τὴν κατάστασιν τῶν Ἀμερικανικῶν Φέντεράλ Μπάνκ τῆς 22 Ἰουνίου, οἱ κυριώτεροι λογαριασμοὶ ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Χρυσὸς 2 562.510.000 δολλάρια, ἔναντι 2.561.195 000, προεξωφλημένα γραμμάτια 488.206.000 ἔναντι 496.239.000, γραμμάτια ἡγορασμένα εἰς τὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν 53.718.000 ἔναντι 65.661.000. Καταθέσεις τοῦ κράτους 1.729.701.000 ἔναντι 1.692.207.000, τραπεζογραμματία ἐν κυκλοφορίᾳ 2.615.932.000 ἔναντι 2.575.799.000, καταθέσεις 2.172.892.000 ἔναντι 2.198.423.000. Ἡ ἀναλογία τοῦ συνόλου τῶν ἀποθεμάτων ἐν σχέσει μετὰ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὰς καταθέσεις ἀνέρχεται εἰς 58.8 o/o ἔναντι 57.9 o/o.

ΧΡΥΣΟΣ ΕΞ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Τὴν 16ην τρέχοντος ἐξήχθη ἐξ Ἀμερικῆς αὐτοῦσιος χρυσὸς ἀξίας 22.536.000 δολλαρίων, ἐξ ὧν 13.772.700 δολλάρια διὰ τὴν Γαλλίαν 5.999 300 διὰ τὴν Ἑλβετίαν, 2.714.000 διὰ τὸ Βέλγιον καὶ 50.000 διὰ τὴν Αὐστραλίαν. Ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Τράπεζα τῆς Νέας Ὑόρκης προβλέπει ὅτι λίαν συντόμως θὰ σταματήσῃ ἡ ἐξοδος αὕτη τοῦ χρυσοῦ.

Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜ. ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Τὰ ἔσοδα τοῦ νέου προϋπολογισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, τὰ ὁποῖα ἐψηφίσαν τὰ νομοθετικά σώματα ἀνέρχονται εἰς 1.118.500.000 δολλάρια, ἥτοι 167.775.000.000 δραχ. Εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο περιλαμβάνονται 160 περίπου ἑκατομμύρια νέου φόροι.

Ο ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Τὰ κυριώτερα κονδύλια τῶν δαπανῶν τοῦ νέου προϋπολογισμοῦ τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας ἔχουν ὡς ἑξῆς: Μεγ. Ἐθν. συνέλευσις λίραι 2.416.985. προεδρεία Δημοκρατίας 373.212, γεν. λογιστήριον 565.560, πρωθυπουργία 1.155.559, συμβούλιον τοῦ κράτους 200.728, διευθύνσεις δημοσκευτικῶν ὑποθέσεων 607.196, ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν 12.190 695, δημ. χορὴ 49.755.693, διεύθ. κτηματολογίου 997.000 ὑπουργ. τελωνείων καὶ μονοπωλίων

4.658.653, ύπουργ. Έσωτερικῶν 3.735.925, γεν. ἀσφάλεια 3.944.000, διοικήσεις χωροφυλακῆς 8.308.379, ύπουργ. Έξωτερικῶν 2.623.000, ύπουργ. Υγείας 3.601.884, ύπουργ. Δικαιοσύνης 7.645.986, ύπουργ. Παιδείας 5.929.943, ύπουργεῖον Δημ. Έργων 10.046.993, ύπουργ. Οἰκονομίας 1.258.610, ύπουργ. Γεωργίας 3.972.691, στρατὸς 32.043.936, ἀεροπλοῖα 943.000, πολεμικὸν ναυτικὸν 3.605.560, γεν. διεύθυνσις στρατιωτικῶν ἐργοστασίων 2.955.800, χαρτογραφικὴ ὑπηρεσία 546.265, ταχυδρομεῖα—τηλέγραφοι 4.845.820.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ ζητήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ ἡ Κ.Τ.Ε.—Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ, ἡ συνελθοῦσα ἐν Γενεύῃ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Αὐστριακοῦ ἀντιπροσώπου κ. Σύλλερ, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐξετάσῃ τὰ ζητήματα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, ἐπεράτωσε τὴν μελέτην καὶ ὑπέβαλεν αὐτὴν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κ.Τ.Ε.

Ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ ἀσχολεῖται ἐπὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1932 ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν αὐτὴν περίοδον τοῦ 1929, αἱ ἐξαγωγαὶ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον ἐμειώθησαν κατὰ τὸ ἡμισυ καὶ πλέον. Αἱ μειώσεις αὐταὶ κατὰ κράτη ἀνῆλθον: Διὰ τὴν Σουηδίαν εἰς 34 ο/ο, τὸ Βέλγιον εἰς 40 ο/ο, τὴν Γερμανίαν 44 ο/ο, τὴν Αὐστρίαν 54 ο/ο, τὴν Ἰσπανίαν 70 ο/ο, τὴν Γαλλίαν 51 ο/ο, τὴν Ἀγγλίαν 45 ο/ο, τὴν Οὐγγαρίαν 70 ο/ο, τὴν Ἰταλίαν 46 ο/ο καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς 63 ο/ο.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ διαπιστώνει ὅτι τὰ μέτρα ἀμύνης τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὰ διάφορα ἐνδιαφερόμενα κράτη, μολονότι θεωροῦνται ὡς ἀπαραίτητα ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, διεθνῶς ὑπῆρξαν ὀλέθρια.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῶν διαφόρων κρατῶν εἶναι ὅτι ἡ σύναψις ἐμπορικῶν συμβάσεων κατέστη γεγονός σπάνιον καὶ ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι τοιαῦται καθίστανται ὁσημέραι περισσότερον δεσμευτικά.

Πρὸ τῆς σοβαρᾶς ταύτης καταστάσεως

ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὸν διακανονισμὸν τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν ζητημάτων καὶ τὴν συνεργασίαν τῶν κρατῶν διὰ τὴν ρύθμισιν ἰδίᾳ τῶν νομισματικῶν ζητημάτων.

Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παγκοσμίου κρίσεως καὶ τῶν περιορισμῶν τοῦ ἐμπορίου ἐπὶ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς ὑψηλίου ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ ἐπομένου πίνακος, ἀναφερομένου εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῶν 29 κυριωτέρων χωρῶν τοῦ κόσμου.

Ἐξαγωγὰ 29 χωρῶν

	ἐκατομ. δολλαρίων	ὁμο τοῦ μέ- σου μην. ὅ- ρου τοῦ 1929
Μέσος μηνιαίος ὅ- ρος τοῦ 1930	1.689.1	100.0
1931—Ἰούνιος	1.189.3	70.0
Ἰούλιος	1.189.3	70.0
Αὐγούστος	1.139.1	67.5
Σεπτέμβριος	1.174.8	69.2
Ὀκτώβριος	1.206.0	71.6
Νοέμβριος	1.122.2	65.3
Δεκέμβριος	1.043.7	61.5
1932—Ἰανουάριος	835.8	49.5
Φεβρουάριος	853.1	50.5
Μάρτιος	867.0	51.0

Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ

Οἱ ἐπίσημοι οἰκονομικοὶ καὶ τραπεζικοὶ παράγοντες ἐν Γερμανίᾳ μελετοῦν τὸ δυνατὸν τῆς συνάψεως συμβάσεως ἀνταλλαγῆς μετ' ἄλλων κρατῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἰταλίας, Βουλγαρίας καὶ τινων ἄλλων κρατῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξοικονομήσεως συναλλάγματος.

ΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΑΙ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ

Εἰς τὸν ἐπόμενον πίνακα ἐμφαίνεται ἡ κίνησις τινῶν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ρωσικῶν εἰσαγωγῶν κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν 1929-31.

Ἡ μεγάλη αὔξησις τῆς εἰσαγωγῆς σιδηρούχων μετάλλων ὀφείλεται εἰς τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τῆς μηχανουργίας, τῶν μεταφορῶν καὶ τῆς οἰκοδομικῆς βιομηχανίας.

	(χιλιάδες τόννων)	1929	1930	1931
Βάμβαξ	115.	57.8	11.9	
Ἐριον	42.5	34.7	14.7	
Ἀκατ. δέρματα	37.	21.7	11.3	
Μὴ σιδηροῦχα μέταλ	129.5	118.	54.9	
Σιδηροῦχα μέταλλα	300.5	622.9	614.0	
Καουτσούκ	12.8	16.4	9.2	
Κυτταρίνη καὶ ξυλό- μαζα	57.1	75.9	32.5	
Μηχαναὶ καὶ ἐργαλεῖα	69.4	142.4	70.7	
Γεωργ. μηχανήματα	79.4	26.5	103.3	
Ἐξαρτήματα μηχανῶν	29.1	66.8	47.1	
Ἠλεκτρικαὶ μηχαναὶ καὶ ἐργαλεῖα	10.6.	16.8	4.8	

ΤΟ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ

Αἱ τιμαὶ τοῦ συναλλάγματος ἐκυμάνθησαν κατὰ τὸν Ἰούνιον εἰς τὸ Χρηματιστήριον τοῦ Λονδίνου μέχρι τῶν ἐπομέ-

νων ἀριθμῶν, μετὰ βάσιν τὴν λίραν.

	3.6	κατὰ λίραν
Νέας Ὑόρκης	8.9	»
Ἀμστερνταμ	91.70	»
Παρισίων	25.—	»
Βουξελλῶν	70.—	»
Ρώμης	15.—	»
Βερολίνου	18.—	»
Ἑλβετίας	44.—	»
Ἰσπανίας	18.—	»
Κοπεγχάγης	19.—	»
Στοκχόλμης	20.—	»
Ὁσλο	121.—	»
Πράγας	510.—	»
Σόφιας	620.—	»
Βουκουρεστίου	7.50	»
Κων/πόλεως	550.—	»
Ἀθηνῶν	33.—	»
Βιέννης	4.—	»
Καναδᾶ		»

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

**Αἱ εἰσπράξεις τῶν ὑπεγγύων προσό-
δων.**—Ἐκυκλοφόρησεν ὁ τέταρτος πίναξ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἑλέγχου τοῦ 1932. Αἱ ἐμφανιζόμεναι ἀναλογίαι ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς εἰσπράξεις τοῦ Ἀπριλίου 1931 εἶναι αἱ κάτωθι:

1931 Δοχ. 1.250.262.908.63
1932 1.139.744.607.34

Ἐκ τῶν ἐν τῷ πίνακι παρατιθεμένων ἀριθμῶν, παρατηρεῖται ὅτι πλὴν τοῦ χαρτοσήμου αὐξηθέντος κατὰ 2.760.727 δοχ. οὐδὲν μονοπωλιακὸν εἶδος Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος, ἐσημείωσεν αὐξήσιν εἰσπράξεων ἐναντι τῆς αὐτῆς περιόδου τοῦ 1931.

Αἱ ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (1) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

1931 Δοχ. 444.482.258.71
1932 » 433.015.484.54

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

1931 Δοχ. 576.282.642.25
1932 » 545.972.916.55

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (1) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

3) Εἰσπράξεις ἐκ τῶν εἰδικῶν διὰ τὸ προσφυγικὸν δάνειον 7 ο/ο 1924 ὑπεγγύων προσόδων:

1931 Δοχ. 229.498.007.57
1932 » 160.787.206.25

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. (2) εἰσπράξεων ὑποκείμεναι εἰς διανομὴν πλεονασμάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

(Πάν βιβλίον ἀπυστελλόμενον εἰς τὰ γραφεῖα μας ἀναγγέλλεται ἀπὸ τῆς παρουσίας στήλης).

Δρος ΠΕΤΡΟΥ ΒΑΛΛΗΝΔΑ

ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Διὰ τὴν ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον μελέτην τοῦ νέου, ἀλλὰ καλοῦ ἐπιστήμονος, ἔχοντες νὰ σημειώσωμεν ὅτι πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἀναγνωσθῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς νομικοὺς καὶ εἰδικώτερον ἀπὸ τοὺς δικαστάς, πρὸ τῶν ὁποίων καθημερινῶς ἐμφανίζονται ὑποθέσεις διεθνῶς ἰδιωτικοῦ δικαίου. Εἶναι ἔμως δυσκολωτάτη ἡ θέσις τοῦ δικαστοῦ καλουμένου νὰ δικάσῃ μετὰ βίας συμβάσεις διεθνείς, τὰς ὁποίας πλειστάκις καλεῖται νὰ ἐρμηνεύσῃ. Πᾶς τις ἐννοεῖ λοιπὸν εἰς ποίους κινδύνους δύναται νὰ ἀγάγῃ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐρμηνεύεται ἡ σύμβασις παρὰ τῶν ἐσωτερικῶν δικαστῶν, ἐνίοτε καὶ μέχρι ἀντιθέτου ἐρμηνείας μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν δικαστῶν διαφόρων χωρῶν. Ὁ συγγραφεὺς κάμνει μίαν πρακτικὴν ὑπόδειξιν ἀξίαν πολλῆς προσοχῆς. Προτείνει ὅπως ἀναιθεθῇ εἰς Δ. Δ. Δ. Δ. τῆς Χάγης, ἡ φροντίς διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐνιαίας ἐρμηνείας τῶν συμβάσεων ἰδιωτικοῦ Διεθνούς δικαίου. Μεταξὺ τῶν περιεχομένων τοῦ σημειώμενου τὰ κυριώτερα σημεῖα: Αἱ συνδιασκέψεις τῆς Χάγης καὶ διεθνὲς ἰδιωτικὸν δίκαιον.

Τὸ Ἰνστιτούτον τοῦ Δ. Δ. καὶ τὰς ἐργασίας του ἐπὶ τοῦ δ. ἰδιωτ. δικαίου.

Ἀρμοδιότης τοῦ Δ. Δ. Δ. Δ. τῆς Χάγης.

Ἐννομα ἀποτελέσματα ἐκ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ Δ. Δ. Δ. Δ. διεθνὲς δέσμευσις τῶν πολιτειῶν.

Τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον. Τὸ διεθνὲς ἀκυρωτικὸν δικαστήριον.

ΚΩΝΣΤ. Ν. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

Ο ΑΓΡΟΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ καλοῦ αὐτοῦ βιβλίου, γνωστὸς διὰ τοὺς ὑπὲρ τοῦ ἀγροτισμοῦ καὶ τῶν συνεταριστικῶν ἰδεῶν ἀγώνας του, ἐκθέτει εἰς αὐτὸ μίαν σειρὰν σκέψεων τοῦ ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν πρέπει νὰ ὀργανωθῇ ἡ γεωργικὴ οἰκονομία καὶ εἰδικώτερον ἡ ἀγροτικὴ τάξις, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀντιρροπήσῃ τὴν βιομηχανικὴν κρίσιν καὶ τὴν πτώσιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ κόσμου τῶν πόλεων.

“ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΦΑΡΟΣ,”

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Ἀμνηστικὸς τόμος 25ετηρίδος

Ἐξεδόθη τὸ Β' τεῦχος τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου 1932.

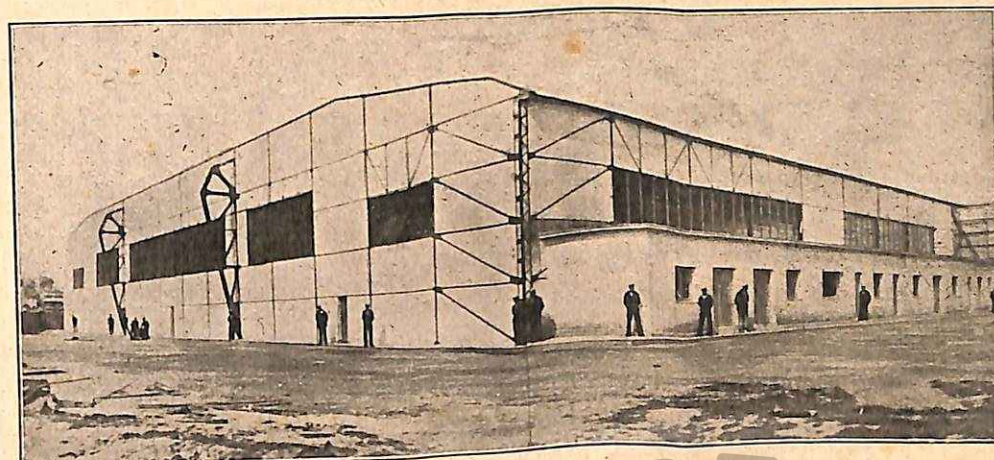
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΒΑΣΙΛ. ΣΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

“ΒΙΟ,”

ΑΝΩΝ. ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ: ΛΕΩΦΟΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 181

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ: ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΠΕΠΙΕΣΜΕΝΗΣ ΖΥΜΗΣ
ΕΙΔΩΝ ΜΗΧΑΝΟΠΟΙΪΑΣ
ΑΣΦΑΛΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΣΑΠΩΝΩΝ

ΝΕΟΝ ΥΠΟΣΤΕΓΟΝ ΥΔΡΟΠΛΑΝΩΝ ΕΝ ΠΑΛΑΙΩΙ ΦΑΛΗΡΩΙ

ΜΕΤΑΛΛΙΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΙ ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

ΥΠΟΣΤΕΓΑ, ΣΤΕΓΑΙ, ΓΕΡΑΝΟΙ, ΓΕΡΑΝΟΓΕΦΥΡΑΙ, ΑΝΕΛΚΥ-
ΣΤΗΡΕΣ ΕΠΙΒΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

ΧΥΤΗ ΑΣΦΑΛΤΟΣ “ΒΙΟ,”

ΔΙ' ΟΔΟΠΟΙΪΑΝ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑΣ ΕΠΙΣΤΡΩΣΕΙΣ ΠΑΝΤΟΣ
ΕΙΔΟΥΣ ΔΑΠΕΔΩΝ, ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΩΝ & ΤΑΡΡΑΤΩΝ

ΕΓΧΡΩΜΟΣ ΧΥΤΗ ΑΣΦΑΛΤΟΣ “ΒΙΟ,”

ΠΛΑΚΑΚΙΑ ΕΓΧΡΩΜΟΥ ΑΣΦΑΛΤΟΥ

ΙΔΕΩΔΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΔΙ' ΕΣΩΤΕΡΙΚΑΣ ΕΠΙΣΤΡΩΣΕΙΣ
ΔΑΠΕΔΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ,
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΩΝ, ΟΙΚΙΩΝ ΚΑΠ. ΚΑΠ.

ΑΝ. ΕΤ. ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "ΕΡΓΑ,,

ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 8 ΑΘΗΝΑΙ

ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

Nouvel Atlas Larousse. Abensour. Geographie universelle Pittoresque. Un volume 32×25, relié, 110 cartes en noir et en couleurs, 1519 gravures photographiques, 9 tableaux statistiques, 2 index Δρ. 640

L' Air et sa Conquête, Berget, 1 volume 32×25, relié, 700 gravures, 276 cartes et dessins, 26 planches, en noir et en couleurs. » 510

Les Etats-Unis. Cestre. Un volume 32×25, relié, 593 gravures, 4 plans en noir, 5 cartes en couleurs, 12 hors-textes monochromes, 4 héliogravures en couleurs » 530

Larousse Agricole illustré. Chancrin et Dumont. Encyclopédie agricole en 2 volumes reliés, 32×25, 1700 pages, 5216 gravures, 102 planches en noir, 40 planches en couleurs » 1090

La Mer. Clerc-Rampal. Un volume 32×25, relié, 636 gravures, 20 planches en couleurs et en noir, 6 cartes en couleurs, 316 cartes et dessins » 510

Les Plantes. Costantin et Faideau. Un volume 32×25, relié, 796 gravures photographiques, 338 dessins, 12 planches en couleurs, 14 planches en noir » 510

Les Animaux. Joubin et Robin. Un volume 32×25, relié, 910 gravures photographiques, 1110 dessins, 11 planches en couleurs, 18 planches en noir » 530

La Terre, ses Aspects, sa Structure, son Evolution Robin. Un volume 32×25, relié, 760 gravures photographiques, 24 hors textes, 53 tableaux, 158 dessins, 3 cartes. » 510

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ. 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΜΕΤΟΧΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ . . ΔΡΑΧ. 1,205,000,000.—
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (ΤΗ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1931) . . > 7,709,000,000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑΙ ΥΟΡΚΗΙ: 51 MAIDEN LANE
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩΙ: 33 S. CLARK STREET

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὅρους. Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY
NEW YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΟΛΟΣΧΕΡΩΣ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΑ \$ 1,500,000.—